అశోకచక్రవర్తిధర్మశాసనములు.

(ప్రాకృతమూలము, సంస్కృతాంధ్రపరివర్తనములు.)

"నాస్తిహికర్మతరం సర్వలోకహితాత్"
"యత్తుఇదంఅత్మనా పరిత్యజ్యపరాక్రమంతి సేర్వముఖ్యామతకస్"

అనువాదకుఁడు

చిలుకూరి నారాయణరావు ఎమ్. ఏ. ఎల్. టి.

9435

చారిత్రకోపోద్ఘాతము.

దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము ఎమ్. ఏ. ఎల్. టి.

ప్రకాశకులు.

ప్రపంచమతగ్రంథమాలా కార్యస్థానము

దానవాయిగుంట, రాజమహేంద్రవరము.

రాజమహేంద్రవరము.

కాపీరైటు] 1923 [వెల రు 2—0—0లు

అంకితము

ఓమ్
నమో భగవతే వాసుదేవాయ

శ్రీ

ధర్మైకనిరతులును
ధర్మప్రతిష్ఠాపనమందు బద్ధకంకణులును
ధర్మనిర్వహణకార్యదీక్షాపరతంత్రులును
వాసిష్ఠ, మైత్రావరుణ, కౌండిన్యత్య్రార్షేయప్రవరాన్విత
శ్రీకౌండిన్యసగోత్రోద్భవులును
ఈఅర్పణపత్రిక : రెండవప్రక్కఁపయిఁగలరిజిష్టరుచారిత్రకపత్రములుదాఖలా
"ఆంధ్రనియోగులును, కృష్ణయజుర్వేదాంతర్గతఆపస్తంబసూత్రమువారును,
ప్రస్థానత్రయములోని శ్రీమద్భగవద్గీతా - ఉపనిషత్,
అను
కర్మయోగశాస్త్రాభ్యాయులును.
అద్వైతమతస్థులును,
స్వవిద్యాభిమానము, స్వమతాభిమానము, స్వదేశాభిమానము, స్వరా
జ్యాభిమానముఁ గలవారలును,
కృష్ణామండలస్థ వీరవల్లి మొఖాసాగ్రామమునకు సమీపమునందున్న
వుయ్యూరుపగ్రామవాస్తవ్యులును, కీర్తినారాయణులును, విజ్ఞానచంద్రులును"
నగు

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కౌండిన్యగోత్ర ఆదిరాజు శ్రీరాములుపంతులుగారు,
ఆఫ్ వీరవల్లివంతు అను వారికి
సాష్టాంగదండప్రణామము లాచరించి
సంస్కృతాంధ్రానువాదములతోఁగూడిన
"అశోకచక్రవర్తి ధర్మశాసనములు" అని
ఈగ్రంథమును
భక్తిగౌరవపురస్సరముగా
నాంకితము సేయుచున్నాఁడను.

చిలుకూరి నారాయణరావు ఎం. ఏ. యల్. టి.
ఆంధ్రదేశీయేతిహాససంశోధకమండలి - ప్రధమాధ్యక్షులు.

మొఖాసాదార్ గారైన

బ్రహ్మశ్రీ॥ మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీయుక్తులగు కౌండిన్యగోత్ర ఆదిరాజు శ్రీరాములుపంతులుగారు వ్రాయించియిచ్చినట్టియు, వ్రాయించుకొన్నట్టియు, కృష్ణాజిల్లా గన్నవరముతాలూకా వుయ్యూరు సబ్ రిజిష్ట్రారు జ్యూరిస్‌డిక్షనులోఁ జేరిన వీరవల్లిమొఖాసాగ్రామము దరివుయ్యూరు గ్రామసబ్‌రిజిష్ట్రారాఫీసులో రిజష్టరీ చేయఁబడినట్టియు చారిత్రికపత్రములవైనము;—

మహారాజశ్రీ The Secretary of State for India in Council acting by the Postmaster General of Madras అను వారిపేర వ్రాయఁబడినట్టియు 1 పుస్తకం 120 వాల్యూమ్ 478-481 పుటలలో నెం 2951/1919 రు గా రిజష్టరు కాఁబడినట్టియు, Indenture పత్రము.

2. 1 పుస్తకం 138 వాల్యూం 401 to 500 పుటలలోను 206 వాల్యూం 1 to 18 పుటలలోను 1924 సం॥ రపు నె 1304 రు రిజష్టరుచేయఁబడిన చరిత్రాత్మకవారపత్రము. నోటు;—ఈపత్రము వ్రాయించుకొన్నవారు శ్రీకురానుషరీఫ్ గ్రంధావలంబకులు.

3. 4 పుస్తకం 2 వాల్యూం 491 to 500 పుటలలోను, 5 వాల్యూం 77 to 82 పుటలలోను 1925, సం॥ రపు 10 నెంబరుగా రిజష్టరుచేయఁబడిన శ్రీధర్మవిద్యోపన్యాససహిత వైతరణీగోదాన ధర్మశాసనము.

4. మహారాజశ్రీ The Secretary of State for India in Council acting by the Superintendent of Post offices, Guntur Division అనువారిపేర వ్రాయఁబడినట్టియు 1 పుస్తకం 223 వాల్యూం 273 To 278 పుటలలో 1926 సం॥ రపు

1878 నెంబరుగా రిజిస్ట్రీచేయఁబడిన చరిత్రాత్మక Indenture పత్రము.

5. 1 పుస్తకం 206 వాల్యూం 191 - 200 పుటలలో 1927 సం॥ రపు 225 నెంబరుగా రిజిస్టరుచేయఁబడిన చరిత్రాత్మకక్రయకంట్రాక్టు పత్రము.

6. 1 పుస్తకం 206 వాల్యూం 245 — 267 పుటలలో 1927 సం॥ రపు 2129 నెంబరుగా రిజిస్టరుచేయఁబడిన చరిత్రాత్మకవార పత్రము.

విషయసూచిక

	ఉపోద్ఘాతము.	1
	కాల్సీశిల.	1 - 34
ii	గిర్నారుశిల.	35 - 49
iii	షాబాజుగఢీశిల.	50 - 52
iv	మన్సేహ్రాశిల.	63 - 74
v	ధౌలీశిల.	75 - 93
vi	జౌగడాశిల,	94 -105
vii	బొంబాయి-సొపారా శాసనఖండము.	106
viii	ఢిల్లీ-తోప్రి స్తంభము.	107-132
ix	ఢిల్లీ-మీరాతు స్తంభము.	133-136
x	లౌరియా-అరరాజ స్తంభము.	137-142
ixi	లౌరియా-నందంగఢ స్తంభము.	143-151
xii	రాంపూర్వ స్తంభము.	151-154
xiii	అలహాబాదు-కోసము స్తంభము.	155.160
xiv	సాంచీ స్తంభము.	161
xv	సార్నాథ స్తంభము.	162-164
xvi	రుమ్మిందై స్తంభము.	165-166
xvii	నిగలీసాగర స్తంభము.	166
xviii	రూపనాథశిల.	167-169
xix	సాహస్రాంశిల.	169-170
xx	బైరాతుశిల.	170-171
xxi	కలకత్తా-బైరాతుశిల.	171-173
xxii	మస్కీశిల.	173-175
xxiii	బ్రిహ్మగిరిశిలాశాసనము.	176-177
xxiv	సిద్ధపురశిలాశాసనము.	178-189
xxv	జతింగరామేశ్వరశిలాశాసనము.	180-180
xxvi	బారాబర్ గుహాశాసనములు.	181-182
	విద్యార్థులకు ప్రశ్నలు.	183-187
	అనుబంధము;— అశోకుని శాసనముల కాలనిర్ణయము.	189

ఉపోద్ఘాతము

ప్రపంచచరిత్రమునం దెన్నియోరాజ్యములు పొడచూపినవి, ఎన్నియోయంతరించినవి. తృష్ణాబద్ధులై యెందరోరాజులు ప్రజలనుపీడించిరి, ప్రజలచేచంపఁబడిరి. పరదేశములపైదాడులువెడలి, యుద్ధభూములం దెందరోరాజులుహతులైరి. లేదా, విజయముఁబొంది కొంతకాలమాపరరాజ్యముల ననుభవించిరి. కాని, ఈవిజయమంతయు రక్తమయమై, దుఃఖాకరమై, క్షణభంగురమై యుండెను. మహోన్నతదశలననుభవించిన మహారాజ్యములన్నియు నేఁడు భూమిలో నెచ్చటనో యూరునుపేరునులేక యడఁగియున్నవి. కొన్ని నామమాత్రావశిష్టములైనవి. ఇట్టివిజయములును, ఇట్టిరాజ్యములును నెందుకును పనికిరాకపోయినవని ప్రపంచచరిత్రము సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది.

కాని, ఇట్టివిజయముకంటె మేలైనదియు, శాశ్వతమైనదియు నగు విజయముగలదని తెలుపుటకు అనేకచక్రవర్తులు పాటుపడియున్నారు. ధర్మవిజయమే నిజమయినవిజయమనినమ్మి, తమకుసత్యమనితోఁచినధర్మమును లోకమునందువ్యాపింపఁజేసి ప్రజలఇహపరసౌఖ్యములకు తోడుపడిన మహాచక్రవర్తు లందందుగలరు. ఇట్టివారు హిందూదేశమునందేకాక పరదేశములందును నుండిరి. కాన్‌స్టాంటైనుచక్రవర్తి, మార్కుసుఅరిలియసు, ఆల్‌ఫ్రెడు, ఛార్లమేను, మొదటిఒమారుఖలీఫు, అక్బరు మొదలగుచక్రవర్తులుకొందరు ధర్మస్థాపనముకొరకును, ధర్మప్రచారముకొరకును, ప్రయత్నములుచేసినట్లు మనకు చరిత్రములవలన తెలియుచున్నది. కాని, ధర్మవిషయమున భారతవర్షమునందు రాజులుగాని, ప్రజలుగాని శ్రద్ధతీసికొనినటు ఇతరదేశములందు కానరాదు. భారత

దేశ మనాదినుండియు ధర్మకల్పద్రుమమున కాలవాలమైయుండి యామహావృక్షము సర్వదిగంతములందును దానిశాఖలను వర్వఁజేసి దానినీడలయందు సర్వభూతసంతానమును సుఖించునట్లు చేసియున్నది. మోక్షోపాయములనుగూర్చినజిజ్ఞాస భారతదేశమునందువలె మరియెచ్చటను జరిగియుండలేదు. శిబి, దధీచి మొదలగువారుచేసిన యాత్మత్యాగము నిరుపమానమైయున్నది హరిశ్చంద్రుఁడు సత్యపరిపాలనముకై పడినకష్టములు సుప్రసిద్ధములైయున్నవి. పితృవాక్యపరిపాలనమునకై శ్రీరాముఁడుఅనుభవించినకష్టములు ఆదర్శప్రాయములై యున్నవి. ఇట్లెందరో పురాణప్రసిద్ధులైన మహారాజులు ధర్మస్థాపనవిషయమున బద్ధకంకణులై పనిచేసియుండిరి. కేవలచారిత్రికయుగమునందును ఎందరోచక్రవర్తులు ధర్మదృష్టితో పరిపాలనమునుసాగించి, ప్రజలఇహపర సౌఖ్యములకు తోడుపడియుండిరి.

హిందూదేశధర్మచరిత్రమందు గౌతమబుద్ధశాక్యమునియవతారము క్రొత్తయుగమును స్థాపించుచున్నది. అతనికిపూర్వము ప్రచారలోనుండిన వైదికమతము తొల్లింటియుచ్చదశనువీడి, ధర్మవిషయమున విపరీతాభిప్రాయములతో నొప్పియుండి, యజ్ఞములకును, పశుహింసకును, నెక్కువప్రాధాన్యము నొసంగియుండెను. జనులయందు దుఃఖమంతరించుటకుగాని, సౌఖ్యమభివృద్ధినొందుటకుగాని యప్పటివైదికధర్మము ఇసుమంతయుతోడ్పడఁజాలకయుండెను. శాక్యగౌతమునికి జనులయవస్థ దుర్భరముగానుండెను. అందుచేత నాతఁడు రాజ్యభోగములను విసర్జించి మోక్షోపాయమునుకనుగొన నరణ్యములకేఁగెను. అచ్చటనున్న తపస్వులనాశ్రయించెను. కాని, వారియుపదేశము లించుకంతయు నాతనికి చిత్తశాంతినిగలిగింపవయ్యెను. ఒకనాఁడాతఁడు కఠినోపవాసము చేసి, మూర్ఛనొందెను

అతఁడు కఠినతపస్సుచేత మిక్కిలియుక్ర్కృశించి శల్యగతప్రాణుఁడై యుండి, ఒకరావిచెట్టుక్రిందకూర్చుండి యాదినమంతయు ధ్యానములో మునిఁగియుండెను. అప్పుడాతని కొక్కసారిగా జ్ఞానోదయమయ్యెను. ఆతఁడు తానులోకమునందువ్యాపింపఁజేయవలసిన ధర్మమునుగూర్చి నిశ్చయించుకొనెను.

బౌద్ధధర్మము

జగత్తు సత్యమా యసత్యమా యనువిషయమునుగూర్చి బుద్ధుఁడు నిర్ణయింపలేదు. అట్టివిచారము వ్యర్థమయినదని యాతనియభిప్రాయము. జడజగత్తును, చేతనాశక్తును నున్నవనుట నిర్వివాదాంశము, ఇట్టిజగత్తు కార్యకారణరూపమును దాల్చి పరిణామమునుబొందుచున్నది. మనుష్యులేకాక దేవతలుఁగూడ తమతమకర్మానుసారముగ పుట్టుచుఁ గిట్టుచునుందురు. భూమి, స్వర్గములు, నరకములు, అన్నియు సృష్టిలయములకు లోనగుచునేయున్నవి. చక్రనేమిభ్రమణన్యాయమున నివి యన్నియుఁ బ్రవర్తించుచునేయున్నవి. మనుష్యుఁడు తానొకప్రత్యేకవ్యక్తినని యాయజ్ఞానమువలన తలంచుచుండును. ఆఅజ్ఞానమువలననే తృష్ణకులోనై క్రొత్తకోరికలనుకోరుచు, అవిసిద్ధించువరకును నసౌఖ్యపరుఁడై యుండును. కోరికలు దుష్టములైనవైనను, మంచివైనను దుఃఖమునకు మూలములగుచుండును. అష్టసంపదలనుగలిగియుండినయెడల ఈతృష్ణను జయింపవచ్చును.

మనుష్యుని అయిదుస్కంధములుగల యొకమహావృక్షముతో పోల్చవచ్చును. అందు మొదటిస్కంధము రూపాత్మకమయియున్నది. పృథివ్యప్తేజోవాయువులు, చక్షు, శ్రోత్ర, ఘ్రాణ, రసనా శరీరములు, రూప, ధ్వని గంధ, రసములు, పుం స్త్రీ భేదములు, అన్నవీర్యాకా

శములు, సంజ్ఞా వాక్యములు, పదార్థములు పొందు నేడువిధములగు నవస్థలు—ఈయిరువదియేడురూపములును ప్రథమస్కంధాంతర్గతములై యున్నవి. రెండవస్కంధము వేదనారూపమైనున్నది. ఇది సుఖము దుఃఖము, సమసుఖదుఃఖము అని మూఁడువిధములుగానున్నది. మూఁడోస్కంధము సంజ్ఞారూపముననున్నది. నాలుగవస్కంధము సంస్కారరూపముననున్నది. ఈసంస్కారము దైహికము, వాచసికము, మానసికము, అని మూఁడువిధములుగా నుండును. స్పర్శము, వేదన, సంజ్ఞ, చేతన, మనసికారము, సతి, జీవితేంద్రియము, ఏకాగ్రిత, వితర్కము, విచారము, వీర్యము, అధిమోక్షము, ప్రీతి, ఛందము, మధ్యస్థత, ఆలస్యము, మిథ్య, మోహము, ప్రజ్ఞ, లోభము, అలోభము, అవతాపము, అనుతాపము, హ్రీ, అహ్రీ, దోషము, అదోషము, విచికిత్స, శ్రద్ధ, దృష్టి, ప్రసాదము, లఘుత, మృదుత, కర్మజ్ఞత, ప్రాజ్ఞత, ఉద్యుక్తత, శర్మము, కరుణ, మోదము, ఇచ్ఛ, మాత్సర్యము, కుత్సితము, ఔద్ధత్యము, మానము,—అని చేతసికసంస్కారము లేఁబదిరెండుగ నున్నవి. విజ్ఞానమనునది యైదవస్కంధము. ఇది పాపపుణ్యానుసారముగ ఎనుబదితొమ్మిదివిధములుగనున్నది.

ఈస్కంధములెవ్వియు నిత్యములైనవి కావు. వీనిలో నెద్దియు నాత్మ కానేరదు. నేనున్నాను, నేనుండఁగలను, నేనుండను, నాకుగుణములులేవు—ఇట్టిమాటలన్నియు నజ్ఞానమువలనఁ గలుగుచున్నవి. ఇట్టి యజ్ఞానమునకే సత్కాయదృష్టి యనియు, ఆత్మవాదమనియు, పేళ్ళు. బౌద్ధమతమునం దాత్మయనునది అంగీకరింపఁబడలేదు

కాని, పునర్జన్మమమును బౌద్ధమతమునం దొప్పుకొనకతీరినది కాదు. దానినొప్పుకొననియెడల ఈజన్మమున జనులనుభవించు సుఖదుఃఖములకు తగినకారణము కానరాదు. పూర్వజన్మసుకృతదుష్కృత

ప్రకారము జను లీజన్మమందు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుందురు. ఈపునర్జన్మమెత్తుటకు "తృష్ణ" లేక "ఉపాదాన" మనునదికారణము. ఇంద్రియార్థసంయోగమువలన వేదనకలుగును. వేదనవలన తృష్ణకలుగును. తృష్ణవలన ఉపాదానముకలుగును. ఇందువలన పూర్వదేహమునందలి పంచస్కంధములును విడిపోయినను, క్రొత్తవి మరియైదు స్కంధములుకూడి క్రొత్తజీవుఁ డుత్పన్నుఁడగును. పూర్వజన్మసముపార్జితమగు కర్మమునశింపక సాగుచునే యుండును. అది ప్రత్యేకజీవులనే యంటియుండక, సంఘమంతటిమీఁదను తనప్రభావమును చూపుచుండును. కావున, ప్రతిజీవియును తానాచరించుకర్మములవలన సంఘమునకు బాధ్యుఁడై యుండును. అందుచేతనే ప్రత్యేకజీవులు తమసౌఖ్యముకొరకుమాత్రము పాటుపడకూడదు. స్వసౌఖ్యేచ్ఛ యజ్ఞానమువలన కలుగుచున్నది. అజ్ఞానము పాపమునకుమూలము. పాపము దుఃఖమునకుమూలము. ఎన్ని జన్మములెత్తినను అజ్ఞానమును, అశాశ్వతత్వమును తప్పవు. శాశ్వతమయినది ఎద్దియు లేదు. బ్రహ్మాండమంతయు నశింపవలసినదే. మనము చూచుచున్న సర్వమును నశ్వరమగుచున్నది, మనోవాక్కాయకర్మముల ఫలితముమాత్రము మిగులుచున్నది. కావున జనులు పరిశుద్ధులును, దయాపరులును, అనలసులునై యుండవలెను. జాగ్రత్తపడి, అజ్ఞానమును పోఁద్రోలి, సంసారార్ణవమున నల్లకల్లోలములఁ దేలియాడుచుండు ఇచ్ఛాతరంగములదారిని విడిచి, ధర్మపథమునననుసరించి, శాశ్వతానందమునకును, శాశ్వతశాంతికిని, జ్ఞానమునకును నిదానమగు నిర్వాణమును బొందవలయును.

ధర్మపథము

దుఃఖము, దానికికారణము, దాని నణఁగద్రొక్కుట, దానిని నశింపఁజేయుటకుమార్గము అనువానిని దెలుపు నాలుగుగొప్పసత్య

ములను గౌతమబుద్ధుఁడు నిర్వచించెను. జన్మము, పంచస్కంధములు, క్షయము, రోగము, మృత్యువు, ప్రత్యేకత్వబుద్ధి, ఇవియన్నియు దుఃఖాత్మకములైనవి. వేదనవలనగలిగి, కామమోహములకు కారణములై, సుఖదుఃఖములనుకలిగించు తృష్ణయే దుఃఖమునకుకారణము. తృష్ణనడుగంటఁజేసి కామమునణంపిన యెడల దుఃఖములు తామరాకుమీఁది నీటిబొట్టువలె డుల్లిపోవును. ఈతృష్ణను జయించుటకు ధర్మపథావలంబనమే ముఖ్యసాధనము. ఈధర్మపథము ఎనిమిదిభాగములుగానున్నది. సరియైనయభిప్రాయములు (సమ్యగ్దృష్టి). సరియైనయాశయములు (సమ్యక్సంకల్పము), సరియైనమాటలు (సమ్యగ్వాక్కు), సరియైననడవడి (సమ్యక్కర్మ), సరియైనజీవితము (సమ్యగ్జీవనము) సరియైనఉత్సాహము (సమ్యగ్వ్యాయామము), సరియైనమనస్సు (సమ్యక్స్మృతి), సరియైనధ్యానము (సమ్యక్సమాధి) అనునవియే ఈభాగములు. ఈధర్మపథమునందు నాలుగు మజిలీలున్నవి. సత్పురుషులతో సహవాసము, ధర్మశ్రవణము, సరియైనమననము, పుణ్యకార్యాచరణము, అనునవి మొదటిమజిలీ. దీనినిచేరువాఁడు మోహమునువీడి, బుద్ధునియందును, ఆతఁడుబోధించినధర్మములందును సంశయములనువదలి యజ్ఞయాగాదులయందు నమ్మకమునువిడిచిపెట్టును. రెండవమజిలీనిచేరినవాఁడు కామము, ద్వేషము, మోహము అనువానిని పరిత్యజించి, ఈలోకములో మరియొక్కజన్మముమాత్రమెత్తును. మూఁడవమజిలీచేరినవాఁడు రాగద్వేషములను సంపూర్ణముగవిడిచిపెట్టి, ఎట్టికోరికలును లేక, తనహృదయమునందు ఇతరులయెడల నెట్టిద్వేషమును కలిగియుండక, ఈలోకమునకు తిరిగిరాకుండును. నాల్గవమజిలీ అర్హతులగువారుచేరునది. అర్హతులగువారు రూపరాగమునుగాని, అరూపరాగమునుగాని, కలిగియుండరు. వారికి మానము, ఔద్ధత్యము, అవిద్య అనునవి ఉండవు.

ఈరీతిగా సమస్తదోషములనుండియు విడియున్నవాఁడు ఇహ

లోకవస్తువులఁగూర్చి యెంతగానాలోచింపఁడు. దుష్టములైనకోరికలు పెల్లగింపఁబడియుండుటచే, ఆతనిమనస్స్నేహమును ఇతరులయెడల, దయాదాక్షిణ్యాదిసద్గుణములకు తావలమైయుండును.

ఇట్లు (1) సత్కాయదృష్టి (2) విచికిత్స (3) శీలవ్రతపరామర్శము (4) కామము (5) ప్రతిఘ (6) రూపరాగము (7) అరూపరాగము (8) మానము (9) ఔద్ధత్యము (10) అవిద్య అనునీదోషములనువిడిచిపెట్టుటకే ఈధర్మమార్గము విధింపఁబడియున్నది. దీనిలో మొదటి యైదుదోషపాశములనుండియు విముక్తుఁడయినవాఁడు అర్హతావస్థను బొంది తురీయమార్గమును అవలంబించును. తక్కినయైదుదోషపాశములను విడిచినవాఁడు అశోకుఁడై సమస్తమోహమునుండియు, సమస్త దుఃఖమునుండియు విముక్తుఁడై నిర్వాణమునుబడయును.

బౌద్ధమతమునందలి ముఖ్యసిద్ధాంతమును పైని సంగ్రహముగా వివరించితిమి. అందుసత్ప్రవర్తనము చాలముఖ్యమయినట్లు తెలుపఁబడియున్నది. మనుష్యునిధర్మాభివృద్ధికి నైతికజీవనము చాలప్రధానమయియున్నది. నీతిప్రవర్తనమునుగూర్చి బుద్ధుఁడు నానాతరగతులవారికి సంపూర్ణములగువిధులను ఏర్పరచియున్నాఁడు. తల్లిదండ్రులునుపుత్రులును, గురువులునుశిష్యులును, భార్యాభర్తలును, స్నేహితులునుపరిచితులును, ప్రభువులును సేవకులును, గృహస్థులునుభిక్షువులును, పరస్పరము నెట్లు సంచరింపవలయునో బుద్ధుఁడు వివరముగఁదెలిపియున్నాఁడు. ఇదిగాక అనేకసందర్భములందు ఎన్నియోసూక్తిముక్తాఫలము లాతనినోటినుండి వెలువడినవి. వానిలో కొన్ని ధర్మపథమనుగ్రంథమున చేర్పఁబడియున్నవి. ఆసూక్తులలో కొన్నిటి నీక్రిందవ్రాయుచున్నాము.

"ఈలోకమునందెచ్చటను ద్వేషము ద్వేషమువలన నంతరింపదు. ద్వేషము ప్రేమమువలననే యంతరించును. ఇదియే దానిస్వభావము.

బాగుగా నేయని ఇంటిలోనికి వర్షము కురియునట్లు, సుసమాహితముగాని మనస్సులోనికి కామము ప్రవేశించును.

మోహావిష్టులై మూర్ఖులు దంభమును అనుసరింతురు. బుద్ధిమంతుఁడు శ్రద్ధను పరమధనముగా సంరక్షించుకొనును.

మనస్సు నరికట్టుట కష్టము. అది పరుగెత్తుచుండును. తనయిష్టము వచ్చినచోటికి దాడు వేయుచుండును. దానిని మచ్చిక చేయుట మంచిది. అదియే యానందము కలుగఁజేయును.

పుష్పము యొక్క రంగునుగాని, సుగంధమునుగాని ఎట్టి అపాయమును కలుగనీయక, మధువును గ్రోలి, తేనెటీగ ఎగిరిపోవునట్లు ప్రాజ్ఞుఁడు భూమిపై వసింపవలయును.

చిత్రవర్ణములు గలిగియు నిర్గంధమగు చక్కని పూవువలె ఆచారహీనమయిన చక్కని మాటలనాడుట నిరర్థకమయియుండును. చక్కని వర్ణమును, మంచి సుగంధమునుగల కోమలపుష్పమువలె తాను పలుకు పలుకుల ప్రకారము ఆచరించుట ఫలవంతమైయుండును.

యుద్ధమునందు లక్షలకొలఁది జనులను జయింపవచ్చును. కాని, తన్ను తాను జయించుకొన్నవాఁడే వీరుఁడు

కోపమును దయచేతను, కీడును మేలుచేతను, లోభిని దానముచేతను, అసత్యవంతుని సత్యముచేతను జయింపవలెను

సత్యమును పలుకవలెను, కోపమునకు లోఁబడకూడదు. అడిగినవారికి తనకున్న కొంచెములోనుండియే ఈయవలెను. 'ఈమూడింటివలనను దేవతలను సందర్శింపవచ్చును.

పుట్టుకవలన ఛండాలుఁడు కానేరఁడు; పుట్టుకవలన బ్రాహ్మణుఁడును కానేరఁడు. తాను చేయుపనులవల్లనే ఛండాలుఁడగును. తాను చేయుపనులవలననే బ్రాహ్మణుఁడగును.

గౌతమబుద్ధుఁ డట్టిసిద్ధాంతములను, నీతులను దె ఫుటయేకాక వాని నాచరణమునందు బెట్టుటకుతగిన యేర్పాటులనుగావించెను. తన ధర్మమును జనులయందు వ్యాపింపఁజేయుటకు సత్ప్రవర్తనముగల్గి యాధర్మమును నిస్సంశయముగా నవలంబించెడివారు కావలయునుగదా. వారు సంసారబంధములందు తగుల్కొనియున్నంతకాలమును ధర్మమునితరులకు బోధింప నవకాశములుకలుగవు. కావున నాధర్మప్రవర్తకులు సంసారమునువిడిచిపెట్టవలయును. నియతాహారులై యుండవలెను. జనులవాసగృహములకు దూరముగావసింపవలెను ఎందుకునుపనికిరాని గుడ్డలను ధరింపవలెను. కామవశులు కాకూడదు. దారిద్ర్యమును అంగీకరింపవలెను. వినయపరులై యుండవలెను. భిక్షాటనమువలన జీవనముగడుపవలెను. ధ్యానసమాధులనవలంబించి నిర్వాణముకొరకు పాటుపడవలెను.

ధర్మమునవలంబించి నిర్వాణమునఁబడయుగోరువారెల్లరును ఒకచోఁజేరినచో ధర్మవ్యాపనముశీఘ్రముగజరుగుటకు వీలుండును. కావుననే గౌతమబుద్ధుఁడు భిక్షువులసంఘములుస్థాపించి, యవినిర్వర్తింపవలసినవిధుల నేర్పాటుచేసి, తానున్నంతకాలమును వానిని సరిగసాగించుటకు కట్టుదిట్టములుచేసెను. ఈసంఘమునందు ప్రవేశింపఁగోరువాఁడు తొలుత నందు ఉపాసకుఁడుగా ప్రవేశింపవలెను. ఉపాసకుఁడుకాఁగోరువానికి ఎనిమిదేండ్లవయస్సైనను ఉండవలెను. నియమితదినమున పదిమందికి తక్కువగాని భిక్షువులుండుసభయొకటి కూడును. దానికి పదియేండ్లు భిక్షువుగానుండినవాఁడు అధ్యక్షుఁడుగానుండును. ఈసభలో నాభిక్షువులు చాఁపలమీఁద రెండువరుసలుగా నొకరికొకరెదురుగఁ గూరుచుందురు. ఉపాసకుఁడు కాఁగోరువాఁడు సాధారణవస్త్రములుకట్టుకొని మూఁడు కాషాయవస్త్రములను చేతనుంచుకొనియుండఁగా నొకభిక్షువు ఆతనిని సభవారికిచూపును. ఉపాసకుఁడు అధ్యక్షునకునమస్కరించి,

"ఆర్యా, నన్ను శరణింపుము. ఈ కాషాయములను గ్రహించి నాదుఃఖ
ముపోయి నిర్వాణము ననుభవించుటకై నన్నుపాసకునిజేయుము" అని
పలుకును. అంతట అధ్యక్షుఁడా కాషాయములను తీసికొని, ఆయు
పాసకునకు కట్టిపెట్టును. అప్పుడాతఁడు అధ్యక్షునిమ్రోల మోకరిలఁబడి

బుద్ధుఁడేనాకు శరణము
ధర్మమేనాకు శరణము
సంఘమేనాకు శరణము

అని మూఁడుసార్లుచ్చరించును. పిమ్మట "నేనహింసావ్రతమును స్వీకరిం
చుచున్నాను. నేనస్తేయవ్రతమును స్వీకరించుచున్నాను. నేను శౌచ
వ్రతమును స్వీకరించుచున్నాను. నేను సత్యవ్రతమును స్వీకరించుచు
న్నాను. పుణ్యమునకును అభివృద్ధికిని నాటంకముగలిగించు మద్యసేవ
నమును చేయనని వ్రతమునుస్వీకరించుచున్నాను. నేను నృత్యనాట్యాది
వినోదములందు పాల్గొననని వ్రతమునుస్వీకరించుచున్నాను. గంధమా
ల్యాభరణ సేవను అంగీకరింపనని వ్రతమును స్వీకరించుచున్నాను. సుఖ
శయ్యను వదలిపెట్టెదనని వ్రతమునుస్వీకరించుచున్నాను. బంగారమును
గాని వెండినిగాని పుచ్చుకొననని వ్రతమునుస్వీకరించుచున్నాను" అని
ముమ్మారుపలికి, నిలువఁబడి అధ్యక్షునకు నమస్కరించును. అంతటితో
నతఁడుపాసకుఁడగును.

భిక్షువు కాఁగోరువానికిఁ గూడ నిట్టిక్రమమే ఏర్పరుపఁ
బడియున్నది. ఉపాసకుఁడు కాఁగోరువాఁడు చేయవలసినట్లే ఈతఁ
డును చేసిన పిమ్మట నతఁడధ్యక్షునికి నమస్కరించి, తానుదెచ్చిన
యుపాయనమును సమర్పించి, అతనిని తనకుగురువుగా నుండుమని
కోరును. అధ్యక్షుఁడందు కంగీకరించినంతనే యాటపాసకుని దూర
ముగాతీసికొనిపోయి, యాతనిమెడకు భిక్షాపాత్రమునుకట్టి, తిరిగి

యధ్యక్షుని మ్రోలకు తీసికొని వత్తురు. అప్పుడు మరియొక భిక్షు వాతనిప్రక్క నిలువఁబడును. ఇద్దరుభిక్షువు లాతని వేరుగ దీసికొని పోయి, "నీపేరేమి? నీగురువు ఎవరు? నీవుభిక్షాపాత్రమును కాషాయములను ధరించినావా? నీకు అంటురోగముగాని, క్షయరోగముగాని, మూర్ఛారోగముగాని లేవుకదా? నీ కిరువదియేండ్ల వయస్సున్నదా? నీవు భిక్షువవగుటకు నీతలితండ్రు లంగీకరించిరా?" అని యడిగి, వాని వలన తగినయుత్తరమునుపొంది, తిరిగిసభలోనికి తీసికొనివచ్చి, యాతఁడుచెప్పినదానిని సభవారికెఱింగింతురు. అప్పుడు భిక్షువుకాఁగోరువాఁడు, "భిక్షులారా! నన్ను సంఘములోచేర్చికొనుఁడు. నన్ను కరుణించి యుద్ధరింపుఁడు" అని ముమ్మారడుగును. అప్పుడు పరీక్షకు లాతనిని సంఘములోచేర్చికొనుటకు తమకునమ్మకములేనియెడల తెలుపుదురు. ఎవరుమాటాడనియెడల వారు అధ్యక్షునకునమస్కరించి, "ఈతనిని సంఘములోచేర్చుకొన్నాము. ఫలానిభిక్షువు ఇతనికి గురువుగానుండును. సభవారి కిది అంగీకారముగనుకనే యూరకున్నారు. మేమట్లు బోధపరచుకొన్నాము" అనియందురు. అంతటితో నాతఁడు సంఘమునందు చేరును. అప్పుడు ఆసభవారిలోనొకఁడు సంఘముయొక్కవిధులను చదువును. అంతటితో నా కార్యక్రమము ముగియును.

బౌద్ధధర్మమునశించుచు, సంఘసభ్యులు ధర్మాచరణమును నిరసించుచున్న సమయములలో సంఘపరిషత్తులు చక్రవర్తులపోషణక్రింద జరుగుచుండెను. మగధరాజ్యమునకు ముఖ్యపట్టణముగనుండిన రాజగృహామనుపట్టణమందు బుద్ధుఁడు పరమపదమునొందిన సంవత్సరమున ప్రథమపరిషత్తు జరిగినట్లు సింహళపురాణములందు వ్రాయఁబడియున్నది మరియొకశతాబ్దమైనతర్వాత రెండవమహాపరిషత్తు వైశాలినగరమున జరిగెననియును, ఆసమయమున బౌద్ధధర్మమందు జొరఁబడిన కొన్నివిరు

ద్ధాంశములు సంస్కరింపఁబడెననియును తెలియవచ్చుచున్నది. ఓల్డెన్‌బర్గువిద్వాంసుఁడు ఈవిషయమును విశేషముగ పరిశోధించి మొదటిపరిషత్తు కల్పితముగాని వాస్తవముగ జరిగినది కాదని సిద్ధాంతీకరించెను. అశోకుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడైన పదునెనిమిదవవర్షమున పాటలీపుత్రనగరమున మూఁడవపరిషత్తు జరిగెను. కాని, యీపరిషత్తునుగూర్చి శాసనసాక్ష్యము కానరాదు. అయినను సింహళపురాణమున ఈవిషయమై కొన్ని నమ్మఁదగిన అంశములు కలవు. ఈతృతీయపరిషత్తునమయమున మొగ్గలిపుత్రుఁడగు తిస్సాయనభిక్షువు అధ్యక్షతవహించెను. బౌద్ధసంఘమునఁజొరబడుచుండిన వైపరీత్యములు సంస్కరింపఁబడెననియును, అట్టిసంస్కారముల ననుసరించియే అశోకునిలఘుస్తంభశాసనములు లిఖింపఁబడియుండుననియును విద్వాంసులయభిప్రాయము. అశోకునితర్వాత తిరిగి క్రీ-పూ- మొదటి శతాబ్దమువరకును సంఘపరిషత్తులను జరిగించిన మహాప్రభువు లుండినట్లు కానరాదు. ఆశతాబ్దమున కనిష్కచక్రవర్తి యాదరణముక్రింద ఒకపరిషత్తు జరిగెననియును, అట్టిసమయమున వినయపిటకములకు దేశకాలానుసారముగ భాష్యమొకటి తయారుచేయఁబడెననియును చీనాగ్రంథములు పల్కుచున్నవి. అటుతర్వాత క్రీ- త- 7 వ శతాబ్దమువరకు మఱియొకమహాసభ జరిగినట్లు కాన్పించదు. 7 వ శతాబ్దమున హర్షవర్ధనసార్వభౌమునికాలమున కొన్ని మాసములపర్యంతము ఒకమహాపరిషత్తు జరిగినట్లు సమకాలికులవచనములవలన తెలియుచున్నది. అటుతర్వాత భరతవర్షమున బౌద్ధసంఘము అనుమహాసంస్థ సంపూర్ణముగ విచ్ఛిన్నమయ్యెను. సభలు జరుపువారేలేకపోయిరి.

చిలుకూరి నారాయణరావు.

పీఠిక.

1 అశోకుని శాసనములు

ఈగ్రంథమున వివరింపఁబడిన శాసనములను ప్రకటింపఁజేయుటకుముందు అశోకవర్ధనుఁడు తనపూర్వికుల నెవ్వరిని గాని యనుకరించినట్లు కాన్పించదు. అశోకమహారాజుకు పూర్వము భరతఖండము నేలిన ప్రభువులలో నొకరైనను శిలాశాసనములను నిర్మించినవారు లేరు. ఇఁక నీప్రభువునకు మార్గదర్శులెవ్వరైయుండిరనుప్రశ్నకుఁ దగినప్రత్యుత్తరము రావలసియున్నది. క్రీ. పూ. 4, 5 శతాబ్దములలో పరిష్యాసామ్రాజ్యమున శాసనలేఖనము వాడుకలోనుండెను. ఈసామ్రాజ్యము భరతవర్షపు వాయవ్యమూలమున వ్యాపించియుండెను పర్షియావర్తకులు భరతభూమికిని, భారతవర్తకులు ఆదేశమునకును సరకులనుతీసికొని వ్యాపారముచేయుచుండిరి. పరిషియాదేశముతో సంబంధించిన అరమిక్ భాష మాతృకగాఁగలిగిన ఖరోష్టిలిపి మనదేశపు వాయవ్యభాగములలో వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. అట్లే ఫినీషియనులిపినుండి ఉద్భవించిన బ్రాహ్మీలిపిసైతము భరతదేశమున వ్యాపించియుండెను ఈరెండులిపులను అశోకుఁడు తనశాసనములలో నుపయోగించెను. ఈవాయవ్యప్రాంతమున తక్షశిలానగరము భరతఖండమున నత్యంతవైభవమున నలరారుచుండిన నగరములలో నొకటియై యుండెను. అచ్చటివిద్యాపరిషత్తులేమి, వ్యాపారరంగములేమి, కళాసౌష్ఠవమేమి, నానాదేశములనుండివచ్చు ప్రజలను వేనవేలుగఁ జేర్చుచుండెను ఇట్టి మహానగరమందు, తనతండ్రిరాజ్యకాలమున, రాజప్రతినిధిగనుండి, అశోకుఁడు ఈనూతనశిలాశాసనవిధానమున నేర్చికొనియుండవచ్చునని పలువురుశాస్త్రజ్ఞు లూహించుచున్నారు

ఈశాసనములకు ధర్మలిపులు, ధర్మశాసనములు, అను పేరులు కలవు. ఇవి యిప్పటికిదొరకినవరకును ముప్పదినాలుగుకన్న నెక్కువగ లేవు వీటిలో పెక్కులకు పాఠాంతరములుదొరకినవి. పాఠాంతములతోఁ గూడి మొత్తముమీఁద శాసనములన్నియును నూటముప్పదియైదుగ లెక్కింపఁబడియున్నవి. మూలములకును, పాఠములకును పదభేదములే గాక, పదలోపములుసైతము కలవు. అశోకునిచరిత్రకారులు కడుశ్రద్ధతో నీశాసనములనువితర్కించి, అశోకునిచే నుపయోగింపఁబడిన సాధనములనుబట్టి ఈక్రిందివిధముగ విభజించియున్నారు.

(1) పదునాలుగు శిలాశాసనములు [1]

శిలలమీఁద చెక్కఁబడియుండుటచేత నీటికీనామ మొసఁగఁబడినది. వీటికిఏడుప్రతులుకలవు ఇవి కాల్సీ, గిరినగరము, షాబాజు, మన్సేహ, ధౌలీ, జౌగడా, సోపారాలలో దొరకినవి కాల్సీలోనిపదునాలుగుశాసనములు సమగ్రముగనున్నవి. గిరినగరము (గిర్నారు), షాబాజు, మన్సేహాలలోని పదునాలుగింటిలో సంపూర్ణపాఠములు లేవు. ధౌలీ, జౌగడాలలోనివి మొదటి పదిశాసనములకుమాత్రమే ప్రతులైయున్నవి. సోపారాయందు కనఁబడినప్రతి యెనిమిదవశాసనమునకుమాత్రమే ప్రతిగనున్నది. ఈప్రతిలో కొన్నిశబ్దములుమాత్రము కాన్పించుచున్నవి.

పైస్థలములు చాలావరకు దేశపు పశ్చిమభాగములలో నున్నవి. ధౌలీజౌగడాలు తూర్పుభాగమందలి ఓడ్రరాష్ట్రమందున్నవి. 2 భావిపరి

---

1 తనధర్మబోధనలు మొదటదూరప్రాంతములవారికిఅందవలయునని అశోకునిఅభిప్రాయమైయుండియుండెనేమోయనిపరిశోధకులు ఊహించుచున్నారు.

2 గ్రంథమున 1నుండి10వ పుటవరకు చూడుము.

శోధనలు ఇతరప్రాంతములలోఁగూడ ఈశాసనప్రతులను వెలిబుచ్చఁగల వని నమ్మవచ్చును.

ప్రథమశాసనము జంతుప్రాణ పవిత్రతను గూర్చి విశదీకరించుచున్నది. ఇదితనరాజనగరునందు భోజనార్థము కావింపఁబడుచుండిన జంతువధ నిషేధింపఁబడినవిషయమును స్పష్టపఱచుచున్నది. ద్వితీయశాసనమున మనుజులయొక్కయు జంతువులయొక్కయు సౌఖ్యమునుగోరి, అశోకుఁడు నానాప్రదేశములందుసలిపిన చికిత్సలు వివరింపఁబడినవి. తృతీయశాసనమున, తనరాజకీయోద్యోగులు పలుప్రాంతములలో నైదుసంవత్సరములకొకపర్యాయము సభలుజరిపి, మాతాపితృశుశ్రూష, పెద్దలయందుగౌరవము, అర్హులకు దానమొసఁగుట, జీవహింసానిరసనము, ఇత్యాదిముఖ్యధర్మముల ప్రకటింప నాజ్ఞాపింపఁబడిరి. నాలవశాసనము ఈబౌద్ధధర్మమును పునశ్చరణముచేయుచు, రాజాడంబరములు విసర్జనీయములని నొక్కిచెప్పుచున్నది. అశోకుని భావిసంతతివారు ధర్మమునభివృద్ధిచేయఁగోరుచున్నది. అయిదవశాసనమున అశోకుఁడు ధర్మమహామాత్రుల నియమించినవిషయమును, వారివిధులును తెలుపఁబడినవి. ఆరవశాసనము ప్రతివేదకుల విధులఁగూర్చి తెలుపుచున్నది. ఏడవశాసనము, మానవులలోనియోగ్యతను హెచ్చించు మనశ్శుద్ధి, కృతజ్ఞత యనుగుణములను ప్రకటించుచున్నది. ఎనిమిదవశాసనమున అశోకుఁ డెట్లు మృగయావిహారమును విసర్జించి ధర్మయాత్రను అవలంబించినదియు లిఖింపఁబడినది. ప్రజలు తమతమకులాచారములను వదలక పైఁజెప్పిన ధర్మాచరణముసైతము సలిపిన సంకల్పసిద్ధులగుదురని తొమ్మిదవశాసనము పల్కుచున్నది. ధర్మానుష్ఠానమువలన పారలౌకికపుణ్యము గలుగునని పదియవశాసనము తెల్పుచున్నది. పదునొకొండవశాసనమున ధర్మాచరణము అనఁగ నెద్దియో తిరిగివిశదీకరింపఁ

బడినది. పండ్రెండవది పరమతాచారసహిష్ణుత అవశ్యకమని బోధించు చున్నది. కళింగరాజ్యాక్రమణమునందు తానుగావించిన రుధిరపాతము నకును బహుజనసంక్షోభమునకును అశోకుఁడువగచుచు ధర్మవిజయము కన్న వేరొండువిజయములేదని నిశ్చయించి సర్వభూతములకును బాధ కలిగింపఁగూడదను అసుధర్మబోధను నానాదేశీయులకుఁ దెలియఁపఱచెనని యును వారందఱును ధర్మాచరణము ననుసరించుచున్నారనియును పదు మూఁడవశాసనమున వ్రాయించెను. పదునాల్గవశాసనము పైలేఖనము లన్నిటికిని ఉపసంహారవచనమై యున్నది

కళింగశాసనములు.[1]

ఇవి రెండుమాత్రమే. ఈరెండును ఒరిస్సాలోని ధౌలీగ్రామమం దలి శిలమీఁదను గంజాముజిల్లాలోని జౌగడాగ్రామమందలి శిలమీఁ దను వ్రాయఁబడియున్నవి కళింగశాసనములకు ఈరెండుప్రతులుతప్ప మఱిలేవు. ప్రత్యేకరాష్ట్రీయశాసనములుగ నివి పరిగణింపఁబడుచున్నవి. పైఁజెప్పిన ధర్మములఁగూర్చి ముచ్చటించుచు, కళింగవాసులకును తత్ప్రాంతమందలి ఆటవికులకును సుఖముఁగూర్చుటయు, వారిచేత ధర్మము నాచరింపఁజేయుటయు మహామాత్రులవిధియని ఈశాసన ములు ఘోషించుచున్నవి. అంతియకాక ఈధర్మశాసనములను నాలు గుమాసములకొకపర్యాయము తిష్యానక్షత్రదినమునన్నైనను అంద ఱునువినుచుండవలయునను అశోకునికోరికను స్పష్టముచేయుచున్నవి. తిష్యానక్షత్రమనఁగా పుష్యమీనక్షత్రము. ఆధునికఒరిస్సారాష్ట్ర మును, గంజాంవిశాఖపట్టణగోదావరిజిల్లాలును పూర్వపుకళింగదేశ మునఁ జేరియుండెను. ఇచ్చటనుండిన తోసలి, సమప యను ముఖ్యపట్ట

1 గ్రంథమున 88 నుండి 93 వ పుటవరకును. 100 నుండి 105 వ పుటవరకునుచూడుఁడు

ణములు శాసనములలోఁ జేర్పఁబడియున్నవి. సమపయనునది ప్రస్తుతపు సోంపేటగనుండియుండవచ్చునని ప్రాజ్ఞులు ఊహించుచున్నారు.

అశోకుని యీశాసనములకన్న పూర్వపుశాసనములు ఈప్రదేశమునఁ గాన్పించుటలేదు.

III శిలాస్తంభశాసనములు.

* ఏకశిలాస్తంభ నిర్మాణమునందుండిన అశోకుని యభిలాషను గూర్చి ముందుచెప్పియుంటిమి వీనియద్భుతశిల్పచాతుర్యమును, వీటి యౌన్నత్యమునుజూచి యాశ్చర్యమొందని మానవుఁడు లేఁడు. వీటిఁబోలు స్తంభములు మరెచ్చటను గాన్పించుటలేదని మార్షలు అను ప్రఖ్యాత వాస్తుపరిశోధకుఁడు వక్కాణించెను. ఇట్టిబ్రహ్మాండస్తంభములపైఁ జెక్కించిన శాసనములు ఏడుమాత్రము కనఁబడుచున్నవి. ఇవన్నియును తోప్రాస్తంభముపైని వ్రాయఁబడియున్నవి. వీనిపాఠాంతరములు మీరటు, ప్రయాగ, లౌరియాఅరరాజము, లౌరియానందంగడము, రామపూర్వము అను నైదుస్థానములలోని స్తంభములమీఁదనున్నవి కాని యీయైదింటిలోను తోప్రాస్తంభముపైనున్న మొదటియాఱుశాసనములప్రతులుమాత్రమే వ్రాయబడియుండుటకును, అన్నిటికన్నప్రశస్తమైన యేడవదానిపాఠాంతరము కానరాకుండుటకును గారణమేమో యూహించుటకైనను వీలులేకయున్నది.

మొదటిశాసనమున శిలాశాసనములందువలె, ధర్మబుద్ధి, పరిపూర్ణవినయము, శుశ్రూష, అనురాగము, ఇత్యాదిగుణములుపరలోకసౌఖ్యప్రాప్తికి సాధనములనియు, తన యుత్తమ, మధ్యమ, అధమ అధికారులందఱును ధర్మపరిపాలనము చేయవలయుననియు అశోకుఁడు ప్రచు

* గ్రంథమున 107 నుండి 158 వ పుటవఱకు చూడుము.

రించెను. ధర్మము అనుదానికి నిర్వచనముచేయుచు, తానెట్లు దృష్టాంతయుతముగ ధర్మాచరణముగావించినదియు ద్వితీయశాసనమున నున్నది. తృతీయశాసనము ఆత్మపరిశోధనము ప్రతిమానవునకు అత్యావశ్యకమని తెల్పుచున్నది. రాజకీయోద్యోగులలో నుత్తములైన రజ్జుకులు ఎట్లు స్వకీయప్రవర్తనమువలనను, ధర్మోపదేశములవలనను, ధర్మవ్యాపకమొనర్పంగలరో నాలవశాసనమున వివరింపఁబడినది

జంతువధగాని, పర్వదినములలో మత్స్యవిక్రయములుగాని, విత్తులు తీయుట ఇత్యాదిజంతుహింసగాని తనరాజ్యమున జరుగఁగూడదని అయిదవశాసనమున విధింపఁబడెను. అశోకునికి ధర్మవ్యాపనమునందున్న శ్రద్ధనుగూర్చి ఆరవశాసనమునవ్రాయఁబడెను తనధర్మశాసనముల సారమనిచెప్పనగు ఏడవశాసనమున ప్రియదర్శిప్రభువు ధర్మవ్యాపనమునకై కావించిన యత్నములన్నియును క్లుప్తముగ వివరింపఁబడినవి. ధర్మోపదేశములుచేయుట, ధర్మానుశాసనములుప్రకటించుట, ధర్మస్తంభములను నిలుపుట, రజ్జుకులు ఆదిగాఁగల ఉద్యోగులద్వారా ధర్మవిషయమైన హెచ్చరికలుచేయించుట, నరపశుపక్ష్యాదిప్రాణుల సౌకర్యార్థము రాజమార్గమున వృక్షములను, బావులను, చలిపందిలులను స్థాపించుట, జంతువధనునిషేధించుట, ప్రభువుయొక్క స్వకీయదృష్టాంతయుతజీవనము అను నీ విషయములనుగూర్చియును, ధర్మవ్యాప్తికొఱకు తాను నియమించిన ధర్మమహామాత్రులు కావించు పనులనుగూర్చియును, ఈ శాసనము సూచించుచున్నది.

IV స్తంభములమీఁదిలఘుశాసనములు.

* ఇందుమూఁడు—అనఁగా సారనాథ, సాంచీ, కౌసాంబీ (కోసము) స్తంభములమీఁదివి— బౌద్ధసంఘమునుండి విడిపోయిన భిక్షుక

* గ్రంథమున 167 నుండి 181 వ పుటవఱకు చూడుము.

భిక్షుణులకు విధింపవలసిన అపరాధమునుగూర్చి తెలుపుచున్నవి. అట్టి వారికి దూష్యములైన తెల్లనిబట్టలనుకట్టి, వారిని మఱియొకస్థలమునకుఁ బంపివేయవలయునఁట. అనఁగా బంగారురంగుగల కాషాయవస్త్రధారణమునకు వారు అర్హులుకారు. పదభేదములును విషయభేదములును, వీటియందున్నను మొత్తముమీఁద ముఖ్యవిషయము ఒకటిగనున్నకారణమున నీమూటిని ఒకశాసనమునకు ప్రతులుగఁ బరిగణింపవచ్చును. ఈమూటిలోను సాంచి, కోసాంబీలలోనివి అనేకసంవత్సరములకిందటనే కనుగొనఁబడెను. కాని వాటిలోని ముఖ్యాంశము స్పష్టపడకుండెను. 1905 వ సంవత్సరమున సార్నాథశాసనము కనుగొనఁబడి, ఓగెల్ అను పండితునిచేతను, తర్వాత 1907 సంవత్సరమున సేనార్టుచేతను సంపూర్ణముగవితర్కింపఁబడఁగా పైరెండును సార్నాథశాసనమునకు పాఠాంతరములేయని తేలెను. కాని, సార్నాథశాసనము పైవాటివలెఁగాక, విపులముగను స్పష్టముగను గాన్పించుచున్నది. సంఘమునుల్లంఘించిన భిక్షుభిక్షుణులకు అపరాధమువిధింపఁబడుననియును, ఈశాసనప్రతులను సంఘకార్యాలయమునందును ఉపాసకుల గృహమందును ఉంచవలెననియును, రాజకీయోద్యోగులు శాసనమును వీక్షించుచుండవలెననియును వ్రాయఁబడియున్నది. ఈమూఁడుశాసనములును సంఘవిషయమునుగూర్చి వ్రాయఁబడియున్నకారణమున అశోకుఁడు బౌద్ధసంఘపరిషత్తును జరిపినతర్వాత అచటఁగావింపఁబడిన తీర్మానమునే శాసనరూపముగ నిట్టుప్రకటించియుండవచ్చునని విద్వాంసులు ఊహించుచున్నారు.

స్తంభముమీఁది లఘుశాసనములలో మఱియొకటికలదు. అది కౌసాంబీస్తంభముమీఁదనే చెక్కఁబడియున్నది. రాణీస్తంభశాసనమని పిలువఁబడుచున్నది రాణిగారుప్రకటించినదికాదు కాని, రెండవరాణియగు కారువాకిచే దానములుగానొసఁగబడిన వనములును గృహములును, ఆమెపేరటనే గణింపఁబడవలెనని దేవానాంప్రియుఁడే ఈశాస

మును వ్రాయించెను. శాసనమున తీవరకుతల్లియయిన కారువాకియను నామె సూచింపఁబడుటచేత, అశోకునకు ఇతరభార్యలుకలరని యూహింపనగును. పురాణగాథలలో అసంధిమిత్ర, తిష్యరక్షిత, అనువారలు మఱియిద్దరు అశోకునిభార్యలనియును, తిష్యరక్షిత కొమారుని పేరు కునాలుఁడనియును గాన్పించుచున్నది. జలౌకుఁడను నతఁడు మఱియొక కుమారుఁడఁట. కాని గాథలలో నితనితల్లియెవ్వరో సూచింపఁబడలేదు. తీవర అను నతనినామము ఈరాణిశాసనమునఁదప్ప మఱియెచటను కనుపించుటలేదు. బహుశః అతఁడు తండ్రికన్న ముందుగ మరణించి యుండును.

హిమవత్పర్వతపాదభూమియందలి స్తంభ శాసనములు [1]

హిమవత్పర్వతపాదభూమి టెరాయిఅను పేర వ్యవహరింపఁబడు చున్నది. కావున, పాశ్చాత్యవిద్వాంసులు ఈశాసనములను టెరాయి శాసనములని వ్యవహరించుచున్నారు. వీటిసంఖ్య రెండుమాత్రమే-లుంబినీ (రుమిందై) స్తంభముమీఁదిది ఒకటియును, నిగ్లీవియా (నిగలీసాగర) స్తంభముమీఁదిది మఱియొకటియునునై యున్నవి. లుంబినీవనము బుద్ధునిజన్మస్థానమగుటచేత, అశోకుఁడు తీర్థయాత్రాపరుఁడై యచటికి వెళ్ళి, తనయాత్రాజ్ఞాపకార్థము స్తంభమును స్థాపించి, లుంబినీగ్రామమువారు పన్నులుచెల్లింపనక్కర లేదనియు, ఊరిపంటసాయములో అష్టభాగమునుమాత్రము చెల్లింపవలెననియు శాసించెను. అట్టితరిని, అశోకుఁడు దగ్గరనుండిన నిగిలీలోని కనకమునిస్తూపమును దర్శించి, దానిని అభివృద్ధి పరచెనని శాసనరూపముగ ప్రకటించెను. కనకముని, శాక్యమునిబుద్ధునికి పూర్వము అవతరించిన బుద్ధులలో నొకఁడు.

---

1 గ్రంథమున 165, 166 పుటలుచూడుము.

గుహాశాసనములు.

1 గయాక్షేత్రమునకు పదునైదుమైళ్ళదూరముననున్న బారాబర్ కొండగుహాలయందు దొరకిన మూఁడు శాసనములు ఈపేరున వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. ఈకొండకు ఖలితకపర్వతము అనుపేరుండినట్లు శాసనములవలన తెలియుచున్నది. ఇందొకగుహానామము న్యగ్రోధగుహాయని కనుపించుచున్నది. అశోకుఁడు తనజ్యేష్ఠభ్రాతయైన సుమనుఁడనువానిని, తొలుదొల్తఁ జంపఁగా వతనిభార్య గర్భవతియైయుండి గత్యంతరములేక యొకమాలగూడెమున దాఁగియుండెననియును, అచట నామెకు న్యగ్రోధుఁడను పుత్రుఁడు జన్మించెననియును, ఈపుత్రుఁడు బాల్యదశయందే బౌద్ధభిక్షువై క్రమముగ అశోకునిగౌరవమునకు పాత్రుఁడై, అశోకునికి మోక్షమార్గము నుపదేశించెననియును, సింహళద్వీప వంశచారిత్రపురాణములలో వ్రాయఁబడియున్నది. అట్లైనచో, అశోకప్రభువు తనగురువుమీఁదిభక్తిచేత, నాగుహకు న్యగ్రోధగుహాయను నామకరణము గావించియుండవచ్చునని యూహింపనగును లేక మఱ్ఱిచెట్లు విశేషముగా ఆతిప్పలమీఁదనుండియుండవచ్చును. ఈకారణమున న్యగ్రోధనామము ఆగుహకు ఒసఁగబడియుండవచ్చును.

పైమూఁడుగుహలను ఆజీవికులను తెగవారికి అశోకుఁడు దానమొసఁగినట్లు ఈశాసనములు తెల్పుచున్నవి. ఆజీవికులనుగూర్చి విశేషముగఁదెల్పు సాధనములు లేవు. వారు హఠయోగులనియును, దిగంబరులనియును 2 ఉపవాసములుచేయుటయందు దెక్కుడుశ్రద్ధవహించువారనియును, పిపీలికాదిజంతుహింసనైన నోర్వలేనివారనియును, కొన్ని

---

1 గ్రంథమున 181 182 పుటలుచూడుము.

2 J. A. S. (Bengal) 1919. "wandeing teachers at the time of Buddha"an article by Bimala charan law.

బౌద్ధగ్రంథములలో ప్రస్తావనగాఁ దెలుపఁబడియున్నది. మధ్యమనికాయము ప్రకారము నందవశ్చ్యుఁడు, కిశసంకిచ్చుఁడు, మంఖాలిగోశాలుఁడు అను వారలు ఆజీవికమతమును స్థాపించిరి. గోశాలునిఁగూర్చి మాత్రము కొన్నివిషయములు తెలియవచ్చుచున్నవి. జైనమతస్థాపకుఁడైన వర్ధమానమహావీరుఁడు, తనపూర్వాశ్రమమున నొకవర్ష్యాయము తనగృహమువదలి దేశాటనముఁ గావించుచు మోక్షసాధనమునకుగాను తీవ్రతపస్సు నలుపుచు తనకుఁదగిన గురువుదొరకునాయని యూండోళనపడుచుండగా, గోశాలుఁడు కాన్పించెను. వర్ధమానుఁడు గోశాలయోగికి శుశ్రూషలునలుపుచు కొన్ని సంవత్సరములు జరిపెను. తుదకు మోక్షసాధనసిద్ధాంతములందు గురుశిష్యులకు గొప్పవివాదము కలిగిందున, వర్ధమానుఁడు గురువునువిడిచిపెట్టి మఱియొకమార్గ మవలంబింపవలసి వచ్చెను. గోశాలయోగి తనమాత యోగమార్గమునువదలక స్వకీయమతమునుస్థాపించి తనయనుచరులను ఆజీవికులు (జీవత్వమునుజయించిన వారు) అనుపేరఁ బిలుచుచుండెను. మహావీరునియనుచరులు నిర్గ్రంథులు (సంసారగ్రంథులనుండివిముక్తులు) లేక జైనులు (జినుని-అనఁగా జయించినవానిశిష్యులు) అనుపేళ్ళఁబరగిరి. బౌద్ధులవలె జైనులును, ఆజీవికులును గుహావిహారములలో మోక్షసాధనచేయుచుండెడివారు. ఆజీవికులు, జైనబౌద్ధులవలె భూతదయ మోక్షమార్గమునకు మొదటి సోపానమని నమ్ముచుండువారగుటచేత, కొందఱుశాస్త్రజ్ఞులు వారిని బౌద్ధమతమునకు సంబంధించినవారనియును, మఱికొందఱు జైనులలో నొకతెగవారనియును చెప్పుచున్నారు కన్నడదేశములో శాలివాహన శకము 1076 వ సంవత్సరమున (అనఁగా) క్రీ. శ. 1154 వ సంవత్సరమున) కర్ణాటకభాషలో వీరనందియనువానిచే రచింపఁబడిన “ఆచారసారము” అనుజైనగ్రంథమున ఆజీవికులనుగూర్చి కొన్నివిషయములుకలవు. వాటినిబట్టిచూడఁగా, 12 వశతాబ్దమునాఁటి(అనఁగాకళ్యాణ

చాళుక్యులయొక్కయు, యాదవులయొక్కయు రాజ్యకాలమునాఁటి) ఆజీవికులు, తమపూర్వికులవలెనే ఉపవాసములు విశేషముగఁ జేయుచు, అవసరమగునంతటి గంజిమాత్రము ఆహారముగఁ బుచ్చుకొనుచు, పంచేంద్రియములను సంపూర్ణముగ వశపఱచుకొనుటకువలయు కఠినయోగసాధనములను ఆచరించుచుండెడివారని తెలియవచ్చుచున్నది. అంతియకాక, ఆకాలమున వారు బౌద్ధభిక్షువులలో నొక తెగవారుగఁ బరిగణింపఁబడుచుండినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఇట్లు జైనులు ఆజీవికులను బౌద్ధులనుటయును, దీనికివ్యతిరేకముగా బౌద్ధులు వారిని జైనులలో నొకశాఖవారనుటయును, అశోకునికాలమునుండియును వచ్చుచుండెను. ఇట్లుండఁగా కొందఱుఆధునికశాస్త్రజ్ఞులు ఆజీవికులు ఒకవిధమగు హిందూమతసన్యాసులై యుండవచ్చుననుచున్నారు. కారణ మేమనఁగా, వారు నారాయణభక్తులఁట. కాని, జైనులుసైతము నారాయణుని దైవముగ నమ్ముదురనుమాటను ఈపండితులు మఱచిపోవుచున్నారు. ప్రస్తుతకాలమున ఆజీవికశాఖలోఁ జేరినవారు మనదేశమునఁ గాన్పించని కారణమున వారినిగూర్చి కొంచెమైనను దెలిసికొనుట అసాధ్యముగ నున్నది. పూర్వపుఆజీవికులు, డాక్టరుభండార్కరు ఉద్దేశపడుచున్నట్లు, బౌద్ధులలోఁగాని జైనులలోఁగాని చేరియుండక ప్రత్యేకమైన ఒకమతము వారైయుందురు. 1

పై మూఁడుగుహాశాసనములవలన అశోకునిపరమతసహిష్ణుత విశదపడుచున్నది. వానితర్వాత రాజ్యమునకువచ్చినవాని మనుమఁడగు దశరథుఁడును ఆజీవికులకు నాగార్జునికొండలలోని మూఁడుగుహలను ఇచ్చినట్లు అచ్చటిశాసనములు తెలుపుచున్నవి. ఈకొండగుట్టలు బారాబర్ గుట్టలకు సమీపమునసున్నవి. వాహ్యక, గోపిక, వేదాధిక అను

1 Ind. Ant. April 1912. Article by K. B. Pathak. Also J. Bomb. A. S. Vol. XXI pp. 403-405.

నామకములు ఈగుహాలకు ఉండినట్లు దశరథుని శాసనములలోఁ గానిపించు చున్నది.

బాభ్రాశాసనము.

*రాజపుత్రస్థానములో జయపురసంస్థానమునకుఁ జేరిన బైరాతు అనుపట్టణమునకు ఆనుకొనియున్న బాభ్రాగుట్టలమీఁది యొకగండ శిలపైని ఈశాసనము చెక్కఁబడియున్నది. ఈగ్రంథమున దీనిని బైరాతుశిలాశాసనము అనుపేర ప్రకటించితిమి ప్రస్తుతమిది కలకత్తాలో నున్నది. బుద్ధమహాముని స్వయముగఁ దర్శించిన కొన్నిధర్మవిషయములు బౌద్ధధర్మశాస్త్రములలో నున్నవి వాటినుండి, వినయసముత్కర్షము, ఆర్యవంశశక్తి, అనాగతభయము, మునిగాథ, మౌనసూక్తి ఉపతిష్య (ఉపదేశ) ప్రశ్నము, రాహులవాదము అనుకొన్నిటిని ఈశాసనమునఁ బొందుపఱచుచు, అశోకప్రభువు సంఘమునఁ జేరియుండిన బౌద్ధులందఱును వాటినిగూర్చి వినుచు మననము గావింతురుగాక యని కోరెను. శాస్త్రోక్తులను పునరుక్తిగ నిట్లుప్రకటించినకాలమున అతఁడు సంపూర్ణభిక్షువై బైరాతువిహారములలో వాసము చేయుచుండెను కాఁబోలు. ఈశాసనమును బౌద్ధాచార్యులకొఱకుఁ గావించినట్లు "ఆర్యులారా" యనుసంబోధనములు స్పష్టపఱచుచున్నవి.

శిలలమీఁది లఘుశాసనములు.

* ఇట్టివి రెండుమాత్రము కలవు మొదటిది రూపనాథశిల మీఁద సంపూర్ణముగఁ జెక్కఁబడియున్నది. దీనికి అసంపూర్ణపాఠములు మఱియాఱుస్థానములలో నున్నవి. అవియేవి యన సాహస్రము

* 171, 172 పుటలు చూడుము.

* 167 నుండి 181 వఱకున్న పుటలను చూడుము.

పట్టణము, బైరాతు, మస్కి, బ్రిహ్మగిరి, సిద్ధపురము, జతుంగరామేశ్వరము. ఈయేనుపత్రితుబును బోధించువిషయము. అశోకుఁడు బౌద్ధమతావలంబియైన తర్వాత రెండున్నరసంవత్సరములు ధర్మవ్యాపకముకొఱకు కొంచెమైనను కృషిసలుపలేదనియు, తర్వాత సంఘమునఁజేరి దానికొఱకు విశేషముగ పాటుపడెననియు ధర్మాచరణమువలన క్షుద్రునకయినను స్వర్గసౌఖ్యము ప్రాప్తించుననియును తెలుపఁబడియున్నది.

రెండవశాసనము విడిగనుండక, సిద్ధపుర, జతింగరామేశ్వర, బ్రిహ్మగిరిశిలలమీఁది మొదటిశాసనపత్రితులతోఁ జేర్పఁబడియున్నది. వాటిచివరనున్న అయిదారుపాదములు రెండవశాసనాంశములని తెలిసికొనవలెను. ఇందున్నవిషయముసైతము ధర్మాచరణమునుగూర్చినదే. మాతాపితలకువిధేయత, సమస్తజీవరాసులయందును అనురాగము, చిన్నవారియందుప్రేమ, సత్యసంధత్వము అనునీధర్మములను ప్రజలాచరించవలెనని యిచట ఆజ్ఞాపింపఁబడియున్నది.

సిద్ధపురము, జతింగరామేశ్వరము, బ్రిహ్మగిరి, అనునవి మైసూరురాష్ట్రములోనిగ్రామములు. ఇచటిశాసనపత్రితులలో, సువర్ణగిరియందుండు అధికారులు, అశోకుని ఆజ్ఞానుసారముగ, ఇసీలాపురాధిపతులకు పైవిషయములు ప్రకటించినట్లు వ్రాయబడియుండుటచేత, ఇసిలాపురము సువర్ణగిరియధికారుల యేలుబడిక్రింద నుండెననియును, అశోకునిదక్షిణపరగణాలకు సువర్ణగిరి ముఖ్యస్థానమై రాజప్రతినిధికి వాసస్థానముగనుండెననియును, ఈనగర మెచటనుండెనో యింకను పరిశోధకులు స్పష్టముగ కనుగొనలేక పోయినను, మైసూరురాష్ట్రమున నుండియుండవలెననియును తేలుచున్నది.

ఈమైసూరుశాసనములు దొరకకయుండినయెడల ప్రియదర్శి

లేకయుండును. అట్లే నైజాము రాష్ట్రములోని మస్కీగ్రామమందలి రమారమి 25 సంవత్సరములక్రిందట దొరకనిమొదల దక్షిణాపథములోని యీభాగముసైతము అశోకునిరాజ్యమునమండెనా యనుసంశయము నివారణకాకయుండును. మస్కీశాసనమువలన ముఖ్యలాభమెట్టిదో ఆశాసనమునకువ్రాయఁబడిన ఉపోద్ఘాతమున సూచింపఁబడియున్నది. ఈశాసనమునం దొక్కచోనియుందే దేవానాంప్రియుఁడు అశోకుఁడని స్పష్టపఱుపఁబడియున్నది.

శాసనములందుపయోగింపఁబడిన భాషాలిపులు.

అశోకునికాలమునమండిన దేశభాషలలోనే తనశాసనములను ఆతఁడులిఖింపఁజేసినట్లు స్పష్టముగఁజెప్పనగును. వేదయుగమునాఁటి వేదభాష అశోకునికాలమునాఁటికి చాలమార్పులుచెందెను అంతియు కాక స్థానికభాషలుపెక్కులు వ్యవహారములోనుండెను. ఇవి ప్రాకృత భాషలనియును, వానిలో ముఖ్యమైనదియగు పాళీభాష ఉత్తరహిందూస్థానమున చాలవఱకు వ్యాపించియుండెననియును భాషావేత్తలు సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. పాళీ ప్రాముఖ్యముగ అవంతి (ఉజ్జయినీ) ప్రాంతములలో జనసామాన్యసంభాషణములలో వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. పాటలీపుత్రనగరప్రాంతమందు వ్యవహారములోనుండినభాష మాగధీయనుపేరఁ బరఁగుచుండెను. మాగధీయనఁగా మగధరాజ్యస్థానమున వాడఁబడుచుండినభాషయని యర్థము. అశోకునిపెక్కుశాసనములు ఈభాషలోనే లిఖింపఁబడెనని శాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించియున్నారు. కాని, దూరప్రదేశమునందుశాసనములలోనిభాష ఆయాప్రదేశములలోని స్థానికభాషలతో కొంతవరకు మిశ్రమమైయున్నది. అట్లున్నను, మొత్తముమీఁద అన్నిశాసనములలోనిదియుప్రాకృతభాషాసంప్రదాయముకావున, ఏకభాషగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నది. ఈభాష

పాళీభాషవలెఁగాని, ఇతరప్రాకృతభాషలవలెఁగాని సంపూర్ణముగనుండనికారణమున, స్పష్టమగునర్థము నిచ్చుటలేదు.

శాసనములలోనిలిపిసైతము సులభముగ, అవగాహనమగుట లేదు. ఒకటిరెండుశాసనములుతప్ప తక్కినవన్నియును బ్రాహ్మీలిపిలో నున్నవి. మిగిలినవి-అనఁగా-షాబాజుగఢీ, మన్సేహ్రాశిలాశాసనములు సిద్ధాపురలఘుశాసనములోని చివరభాగమును-ఖరోష్ఠియనులిపిలో వ్రాయఁబడియున్నవి. బ్రాహ్మీ, ఖరోష్ఠిలిపు లెట్లు భరతవర్షమునకువచ్చియుండెనో యనువిషయమునుగూర్చి డాక్టరుబుహ్లరు ఇత్యాదిశాస్త్రజ్ఞులు విశేషముగపరిశ్రమచేసి ఈవిధముగసిద్ధాంతీకరించిరి:—సెమెటిక్ దేశము (అనగానిప్పటిమెసపొటేమియా, సిరియాప్రాంతమున) అనాదిగ అర్మియను, ఫినీషియను, అను రెండులిపులు వాడుకలో నుండెను. బ్రాహ్మీలిపి ఫినీషియనులిపిలోనుండియును, ఖరోష్ఠి అర్మియనులోనుండియును, చీలినవి. మాతృకలనుండి మఱికొన్నిలిపులుసైతము ఉద్భవించెను. ఖరోష్ఠి, బ్రాహ్మీలిపులుమాత్రము సెమెటిక్ దేశములనుండి వచ్చుచుండిన ఫినీషియనులు మొదలుగాఁగల వర్తకప్రజలద్వారా భరతఖండమున క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దమునకుపూర్వమే దూరియుండవచ్చును. ఖరోష్ఠి యితరసెమెటిక్ లిపులవలె, కుడిప్రక్కనుండి యెడమప్రక్కకు వ్రాయఁబడుచుండెను. కొన్నియపూర్వపునాణెముల సాక్ష్యమువలన, బ్రాహ్మీలిపిసైతము తొలుతొల్త అట్లేవ్రాయఁబడుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. కాని రాను రాను ఈపద్ధతిమారి, అశోకుని కాలమునాఁటికి బ్రాహ్మీలిపిమాత్రము యెడమవైపునుండి చుడివైపునకు వ్రాయఁబడుచుండినట్లు, అశోకునిశాసనములవలన స్పష్టముగఁగాన్పించుచున్నది. ఉత్తరహిందూస్థాన శాసనములలోఁగన్పట్టు బ్రాహ్మీలిపికిని, దక్షిణాపథములోని శాసనములందలి బ్రాహ్మీలిపికిని ఇంచుకభేదము కనుపించుచున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానబ్రాహ్మీనుండి దేవనాగరలిపి

పుట్టినను ప్రబలసిద్ధాంత మొకటికలదు. అట్లే, బుహ్లారుపండితుని యభిప్రాయముప్రకారము, దక్షిణాపథబ్రాహ్మీలిపినుండి ద్రవిడలిపులగు. అరవ, తెనుఁగు, మలయాళలిపులు, జనించెనని పలువురు నమ్ముచున్నారు.

పై రెండులిపులకన్న అపూర్వమైనలిపులు మనదేశమునఁ గానవచ్చుటలేదు. లిపియను పనిముట్టులేక మనపూర్వీకులు తమగ్రంథముల నెట్లురచియించియుండిరో యనుసందియము పొడసూపక మానదు. శ్రుతులైనవేదములు గీతములైనరామాయణాదిగ్రంథములును కంఠస్థముగవలింపఁబడి, పారంపర్యముగ వచ్చుచుండిన కారణమున, అక్కాలపు వ్రాతప్రతులు లేవనిచెప్పవచ్చును. కాని గద్యాత్మకములగు బౌద్ధగ్రంథములు కొన్నియైనను 4 వ శతాబ్దమునకుపూర్వమునాఁటివి యుండియుండవలెను. అట్టివికాన్పించనందున వాటిలోనిలిపు లెట్లుండెనో యూహించుటకైనను సాధ్యముకాకయున్నది. కావున మానవునకు తెలిసినంతవరకు, భరతభూమియందుపయోగింపఁబడిన వ్రాతలలో నీబ్రాహ్మీఖరోష్ఠులే యతిప్రాచీనములని చెప్పవలసియున్నది.

అశోకుని చరిత్రాంశములు

* మౌర్యవంశమునఁబుట్టి మగధరాజ్యలక్ష్మినిచేపట్టి, గంగాహిరణ్యావతీ (గండకీ) ల సంగమభూమిపైఁబెరిగిన పాటలీనగరసింహాసనమునధిష్ఠించిన పూర్వయుగపుసార్వభౌములలో ధర్మసంస్థాపనార్థము పేరుగాంచిన మహాపురుషుఁడు అశోకుఁడొక్కఁడే. ఇతనిపితామహుఁడు చంద్రగుప్త మౌర్యసార్వభౌముఁడు, తండ్రి అమిత్రఘాతుఁడను పేరువడసిన బిందుసారుఁడు.

---

* గ్రంథమున 9 పుట చూడుము.

తనతండ్రియవసానకాలమున అశోకుఁడు ఉజ్జయినీనగరరాష్ట్ర మునకు యువరాజుగనుండినట్లు పురాణగాథలుచెప్పుచున్నవి. క్రీ. పూ. 273 వ సం॥న బిందుసారుఁడు దివికేఁగఁగానే అశోకుఁడు చక్రవర్తి యయ్యెను. క్రీ. వె. 4-5 శతాబ్దములతో వ్రాయఁబడిన సింహళద్వీప వంశగాథలగు "దీపవంశ" "మహావంశ" పురాణములయందు, తనసోదరులఁ జంపి 'దుష్టాశోకుఁడు, లేక 'చండాశోకుఁడ'నుపేరువడసి తాను సింహాసనమెక్కెనని చెప్పఁబడియున్నవి. రాజ్యమునాక్రమించుకొను కార్యములోఁ గొంతరక్తపాతము జరిగియుండెనేమోకాని, అశోకుఁడు తనసోదరులనందఱినిఁ జంపెననుట విశ్వసనీయముగాఁదోఁచదు. కారణ మేమనగా 1 తర్వాత అనఁగా క్రీ. పూ. 252వ సంవత్సరమునలిఖింపఁబడిన తనమైదవశిలాశాసనములోని 13వ పంక్తిలో తనసోదరీసోదరులనుగూర్చి అశోకుఁడు ప్రస్తావనచేసియున్నాఁడు పైపంక్తిలో "ఓలోధనేసు భాతినం చ నే భగినినా ఏవా" (అవరోధనేషు భ్రాతృణాంచానే భగినీనామేవ) అను శబ్దసముదాయమునకర్థము "మాభ్రాతలయొక్కయు, అక్కసెల్లెండ్రయొక్కయు, ఇతరబంధువులయొక్కయు నగరములందు" అనిచెప్పఁబడుచున్నది. రెండవకారణమేమనఁగా, ప్రాణహింసయన్న దుస్సహముగఁ దోఁచెడి యీమహాపురుషుఁడు, తనపూర్వదశయందు, భ్రాతృహత్యాది ఘోరపాపములకొడిగట్టుకొనెనా? యని సంశయింపవలసియున్నది. సింహళద్వీపచారిత్రములలో సైతము, అశోకునిచే సుమనుఁడు మొదలుగాఁగల అన్నదమ్ములు చంపఁబడగా, తిష్యుఁడు అను ఒకతమ్ముఁడు మాత్రము హతుఁడుకాకనిలిచెనని చెప్పఁబడియున్నది. అంతియకాక క్రీ. త. 5వ శతాబ్దమున హిందూదేశమునకువచ్చిన చైనాయాత్రికుఁడైన హ్యూయన్ సాంగు అశోకునివిషయమును వివరించుచు అశోకునితమ్ముఁడైన మహేంద్రుఁడు సింహళమునకు వెళ్లెనని తెలిపియున్నాఁడు. మహేంద్రుఁడు, అతనితమ్ముఁడా, లేక, కుమా

రుఁడా యనువిషయము ఇప్పటికిని నిర్ధారణకాకపోయినను, దివ్యావదాన గ్రంథములోఁగూడ సుసీముఁడు విగతాశోకుఁడు అనువిద్దరు అశోకుని సోదరులని వ్రాయఁబడియున్నది.

మరియుఅశోకుడు రాజ్యాభిషిక్తుఁడైనతర్వాతతనసోదరులనుగూరి దయాప్రేమరసములతో ప్రస్తావించెను. గాని, కఠినోక్తులతో నేమియు చెప్పనందునఁగూడ, తాను భ్రాతృహంతయై యుండఁడని నమ్మవచ్చును కాని, తాను రాజ్యమునకు క్రీ-పూ-273 సం॥ వచ్చియును, నాల్గుసంవత్సరముల కాలము రాజ్యాభిషేకమున కేలతడవయ్యెనో సంశయింపవలసియున్నది. ప్రాయశః, రాజనగరునందలి యుల్లరులను అశోకుఁడు అడచుటకు ఇంతకాలముపట్టియుండునని విన్సెంటుస్మిత్తు మొదలుగా గలచరిత్రకారులు ఊహించుచున్నారు. అట్లైనయెడల, కొందరుసోదరులు కాకపోయినను, ఇతరబంధువులైనను, అశోకునిఖడ్గపువాతఁ బడియుందురని చెప్పవచ్చును. డాక్టరుజయస్వాలుపండితుఁడుమాత్రము ఈయభిప్రాయమును ఖండించుచు అశోకునికి 25సంవత్సరముల వయస్సు అప్పటికింకనురానందున రాజ్యాభిషేకమున కాలస్యమయ్యెనని వాదించియున్నాఁడు

అశోకుఁడురా జ్యాభిషిక్తుఁడైనతర్వాత కొన్నిరాజబిరుదములను వహించెనని అతనిశా సనములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఇందొకటి "దేవానాంప్రియ" యనునది. అనఁగా దేవతలకుప్రియుఁడైనవాఁడనియర్థము ఈదేవతలు సురులో భూసురులోయైయుందురు. మఱియొకబిరుదు "రాజాప్రియదర్శి" లేక "ప్రియదర్శిరాజ" అనునది సాధారణముగా,

---

↓ I. B. & O. R. S. 1917 Page 438 ప్రాచీనయుగమున ఇతర విధములైన అభిషేకములు, యువరాజ్యాభిషేకము, కుమారాభిషేకము, సేనాపత్యభిషేకము మున్నగునవిజరుగుచుండెను; వీటికినియమింపఁబడిన వయస్సులు భేదించుచుండెను.

పైరెంటినికలిపి "దేవానాంప్రియదర్శిరాజ" యను దీర్ఘబిరుదమును అశోకుఁడు తనశాసనములలో నుపయోగించెను. అశోకునిపూర్వపు మౌర్యరాజుకూడ "దేవానాంప్రియ" యను ప్రౌఢవిశేషణమును వాడుకొనుచుండిరి. ప్రియదర్శియనుపదమందు గొప్పయర్థమేమియు లేదనియును, ప్రస్తుతకాలమున పాశ్చాత్యులు వాడుచున్న "మెజస్టీ" అనగా "ఘనమైనప్రభువు" అనుపదమునకు సరిపోలుననియును, సిల్వనులేవీయనుమహాపండితుఁడు అభిప్రాయపడెను. ఇట్లే క్రీ. వె. మొదటిరెండుమూఁడుశతాబ్దములలో మహారాష్ట్రమున రాజ్యముచేయుచుండిన, రుద్రదాముఁడు మున్నగుఁగల పశ్చిమక్షాత్రపులు "భద్రముఖ" యను బిరుదమును, అదేకాలములో దక్షిణాపథమందు రాజ్యముచేయుచుండిన గౌతమీపుత్రశతకర్ణిమున్నగు శాతవాహనులు "ప్రియదర్శన" యనుబిరుదమును వహించియుండిరి. విన్సెంటుస్మిత్తు, డాక్టరు కెర్నుమొదలుగాఁగల చారిత్రపరిశోధకులు పైఁజెప్పినయర్థముతో తృప్తిచెందక, ప్రియమైనదర్శనము లేక హృదయమునకలవాఁడు అనునర్థము సరిగనుండునని సిద్ధాంతించిరి. సింహళద్వీపపురాణములలో నొకటైన దీపవంశమునందు ప్రియదర్శియనుపదము పౌరుషనామధేయముగ వాడఁబడియున్నది.

అశోకుఁడు రాజ్యాభిషిక్తుఁడైనతర్వాత మొదలియెనిమిదిసంవత్సరములు తానెట్టిరాచకార్యములనొనర్చెనో శాసనములమూలముగాని గ్రంథములమూలముగాని తెలియరాకున్నది. తొమ్మిదవసంవత్సరమున నాతడు కళింగదేశముపై దండెత్తెననియును, ఆవిజయయాత్రలో లక్షయేబదివేలమందిజనులు ఆదేశమునుండి తరిమివేయఁబడిరనియును, లక్షమంది ప్రజలు యుద్ధమునహతులైరనియును, అంతకన్న నెన్నియోరెట్లు జనులు ఇతరకారణములవలన చనిపోయిరనియును అశోకుని పదుమూఁడవ శిలాశాసనము పల్కుచున్నది. కళింగరాజ్యము మగధరాజ్యమునకు

దక్షిణమునను్న మహానదీప్రాంతములనుండి గోదావరీనదివఱకును వ్యాపించియుండెనని చెప్పవచ్చును తనయావజ్జీవమును నిదితప్ప మఱి యేయుద్ధముగాని ఆప్రభువుకావింపలేదని యూహింపవలసియున్నది. కారణమేమన, ఆశాసనమందు, యుద్ధమువలనగలిగిన రుధిరపాతమునకువిలపించుచు తానిట్లు మనఃఖేదమును వెలిబుచ్చుకొనెను. "జయింపఁబడని యొకరాజ్యమును జయించినపుడు జనులవధయును మరణమును ఇతరదేశములకుఁబంపబడుటయును జరుగుచున్నవనుట దేవానాంప్రియునికి బాధాకరముగాను శోచనీయముగాను తోఁచుచున్నది. కాని, యీ క్రిందివి దేవానాంప్రియునికి మఱింతశోచనీయములు. అచటవసించు వారిలో...బ్రాహ్మణులు, శ్రమణులు 1 ఇతరశాఖలవారు, గృహస్థులునగువారుందురు అట్టివారికి బాధయువధయును తమప్రియులగువారికి పరదేశగమనమును సంభవించును." "ఇంతవఱకుముందుగలిగినజయము చాలును. క్రొత్తదేశములను జయింపనక్కఱలేదు పదంపడి అశోకుఁడు నూతనముగ చేకూరిన రాజ్యమును సుభిక్షదశకుఁదెచ్చుటకుగాను వలయు పరిపాలనావిధమునుఅచటనెలకొల్పి,పాలకులు చేయవలసినవిధులను స్పష్టపఱచుచు క్రీ. పూ. 256 సంవత్సరమున రెండుశాసనములనుఒకదానిని ధౌలీయనుగ్రామములోను రెండవదానిని జౌగడాగ్రామములోను నిర్మించెను. వీటిలో రాజప్రతినిధులును, రజ్జుకులును, దేశీయులను ఆటవికులను ఎట్లుపాలించవలయునన్నవిషయములను ప్రకటించెను. "తెలివిగలదాదికి బిడ్డనొప్పఁజెప్పి "ఈ తెలివిగలదాది నాబిడ్డను బాగుగపోషింపఁగల" దని

1 సాధారణముగ శ్రమణశబ్దము పరివ్రాజకశబ్దమునకు పర్యాయపదముగ వాడఁబడుచుండెను బౌద్ధమతమున శ్రమణులు తత్వమార్గమునుగూర్చి సదామననము చేయుచు, భౌతికప్రపంచవిషయములందు ఒకింతయైననుజోక్యము కలుగఁజేసికొనక మోక్షసాధన చేయుచుండెడివారు. వీరికి వర్ణాశ్రమధర్మము అనినగిట్టకుండెను. J. A. S. (Bengal) 1918 p 401

స్వస్థచిత్తముతో నుండునట్లు ఈరజ్జుకులును జానపదులహితముకొఱకును సౌఖ్యముకొఱకును నేను నియోగించియున్నాను.”

ఆ తీరుగమున దేశమందంతటను పర్యటనముచేయుట బౌద్ధధర్మ వ్యాపనము సల్పుచుండెడి భిక్షువులబోధనలకు వశుఁడై అశోకుఁడు బౌద్ధమతావలంబి యయ్యెను. కాని, గృహస్థధర్మమును తత్క్షణమేవిడిచిపెట్టలేదు. ఇట్లురెండున్నరసంవత్సరములు గడచినతరువాత “బౌద్ధమతమునవలంబించియు, బౌద్ధధర్మములను శ్రద్ధతోనాచరింపకపోతినిగదా” యని చింతించి, తాను బౌద్ధధర్మోపాసకవ్రతమును స్వీకరించినట్లు 1 కొన్ని శాసనములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఉపాసకవిధానమున జరుపుచు, క్రమముగబౌద్ధభిక్ష్వాశ్రమమునుస్వీకరించి మతవ్యాప్తికొఱకు అసామాన్య ప్రయత్నములుసలుపఁదొడగెను. జీవయాత్రయందు ధర్మవిజయముకన్న వేఱొండువిజయము బుద్బుదప్రాయమనియును, ధర్మవ్యాపనమునకై పలువిధములైనప్రబోధనములు కావింపవలయుననియును నిశ్చయించుకొనెను.

ఎన్నివిధములుగ ధర్మవ్యాపనము జరిపినను, అశోకుఁడు ఇతరమతములవారియందుగాని, యితరశాఖలయందుఁగాని విరోధాభావము చూపియుండలేదు. ఆకాలమున, పూర్వాచారపరాయణులగు బ్రాహ్మణులును, ఆజీవికులును, జైనులును, బౌద్ధులునుగాక కొన్నిచిల్లరమతములుసైతము ప్రబలియుండెను.

రెండవశిలాశాసనములోఁ జెప్పుకొనినట్లు “ప్రియదర్శిరాజు, సన్యాసులైననుసరే, గృహస్థులైననుసరే, సమస్తశాఖలవారిని దానముచేతను, వివిధపూజలచేతను” గౌరవించుచుండెను. అట్లే 9 వ శిలాశాస

---

1 మొదటిలఘుశిలాశాసనము - రూపనాథశిల - గ్రంథమున 168 వ పుటచూడుము.

2 24 వ పుటచూడుము

నముననైతము 1 నానావిధశాఖలవారు ఆచరించుచుండిన వ్రతములం దు తనకు నిరాదరణములేనట్లు చెప్పుకొనెను. కాని, అశోకుఁడు ముఖ్య ముగబోధించిన విజ్ఞానమేమనఁగా-ఆత్మపాషండపూజ (ఒకశాఖవారు తమశాఖలను బొగడుకొనుట)యును, పరపాషండగర్హము (ఇతరశాఖ లనునిందించుటయు)ను ఈరెండునుగర్హ్యములనువిషయము "అన్నివిధ ములచేత పరశాఖలవారిని పూజింపవలయును. ఇట్లుచేసినయెడలతనశా ఖవారి నభివృద్ధిచేయును, ఇతరశాఖలవారికిని ఉపకారముచేయును" అని 12 వశాసనమునందు తనపరమత సహిష్ణుతను వెలిబుచ్చెను. దీనికి తార్కాణముగ అశోకుఁడు ఆజీవికులకు మూఁడుగుహాల నర్పించినట్లు 2 గుహాశాసనములువల్లుచున్నవి. అదియునుగాక, బ్రాహ్మణులయెడల "అసంప్రతిపత్తి" (తిరస్కారభావము) చూపుట తనకుఇష్టములేనట్లునుక తన ధర్మవ్యాపనవద్ధతులవలన బ్రాహ్మణులయందు మర్యాదచూపఁ బడుచున్నదనియును నాల్గవశిలాశాసనమున తె స్పష్టపఱుపఁబడెను.

పరమతముల నిట్లుగౌరవించుచుండిన ఈచక్రవర్తికి అన్నిశాఖల వారిలోను పెరుగుచుండిన అధర్మప్రవర్తనలు గొప్పమనోవేదన గలిగిం చుచుండెను. నాల్గవశిలాశాసనమును, 4 కళింగశాసనములను 5 పరికించి నయెడల, ప్రాణాలంభము (ప్రాణములను బలియిచ్చుట), విహింస (భూత ములనుహింసించుట), జ్ఞాతులయెడ అసంప్రతిపత్తి (అమర్యాద,) శ్రమ ణులయెడలను, బ్రాహ్మణులయెడలను అసంప్రతిపత్తి అనునీ సాంఘి, దురాచారము లేకాక, సామ్రాజ్యములోని ఆయారాష్ట్రములలోఁగా న్పించుచుండిన అధర్మపరిపాలనముగూడ అశోకునిమనఃఖేదనమునకు గార

1 18 వ పుటచూడుము

2 181, 182 పుటలుచూడుము

3 7 8 పుటలుచూడుము

4 7 వ పుటను చూడుము

5 87, 88, 89 పుటలను చూడుము.

ణములని తెలియఁగలదు. జంతుబలిమాత్రమేకాక, కొన్నివిధములైన జనసమాజములుసైతము అశోకప్రభువునకు సహింపరానివిగనుండెనని 1 మొదటిశిలాశాసనమున తెలుపఁబడియున్నది. సమాజములు ద్వివిధములుగనుండెననియును, అందొకటియైన ఉత్సవకాలములందలి జనసమూహములు, జంతువులవంటెములతోను, త్రాగుడు ఇత్యాదిదుర్నీతులతోను చెలరేగుచుండినకారణమున నాచోట్లుగర్హ్యములని విశదముగ జెప్పఁబడియున్నది. రెండవవిధమైనజనసముదాయములు (అనఁగా కొంత వరకు దైవభక్తివివృద్ధిచేయు నాటకప్రదర్శనములకాలమున దేవాలయములలోఁజేయు సమాజములునున్నగునవికాఁబోలు) సాధుసమ్మతములై యుండెను.

పైదురాచారములను అణఁగఁద్రొక్క యత్నించుచు, ప్రజలధర్మప్రవర్తనమును, ప్రజలసౌఖ్యమును వృద్ధిగావింప బహుభంగులప్రయాసపడి దానికిఫలితముగా "జంబూద్వీపమునందు జనులతోఁగలసియుండని దేవతలను నేను జనులతోఁగలిపితిని" అనిమొదటి లఘుశిలాశాసనములో అశోకప్రభువు జయవంతముగఁ జెప్పుకొనెను. ఇట్టిపర్యవసానమునకుగాను తాను అవలంబించినమార్గములు ఎవ్వియన—బౌద్ధధర్మములనుబోధింపఁజేయుట, పరమతసహిష్ణుతఁజూపుచు, బౌద్ధసంఘమున మొలకయెత్తుచుండిన అనేకత్వభావమునుతొలఁగించి ఐకమత్యమును వర్ధిల్లఁజేయఁబూనుట, సర్వప్రజలకును, నోరులేని జంతువులకును సుఖము నిచ్చు సంస్థలనెలకొల్పుట, రాజ్యమునందంతటను న్యాయపరిపాలనము ధర్మవ్యాపనము, వ్యాపింపఁజేయుట.

ధర్మమనగానెద్ది! యనుప్రశ్నకు రెండవస్తంభశాసన 2 మున

---

1 1, 2, పుటలు చూడుము.

2 110, 111 పుటలను జూడుము.

జవాబుకలదు. "ధర్మమునందు పాపములుండవు; దయ, దానము, శౌచము, సత్యము, అను చాలకళ్యాణగుణములు అందుచేరియున్నవి." ఇఁక ధర్మము నెట్లుఅనుష్ఠింపవలయును అనువిషయమును స్పష్టపఱచు రెండవలఘుశిలాశాసనములో, 1 తల్లిదండ్రులకు శుశ్రూష, ప్రాణుల యందుగౌరవము, సర్వజనులయందుఁ ప్రేమ, సత్యసంధత్వము ఇవి ధర్మ గుణములని నిరూపింపఁబడియున్నది. ఈముఖ్యములైన ధర్మనీతులు పెక్కుశాసనములలో పలుమారుపునరుక్తిగావింపఁబడియున్నట్లు చదువరులు సులభముగ గ్రహించగలరు

ఈమహాధర్మములు ఒక దేశమునకుగాని ఒకమతమునకుగాని ఒక కాలమునకుగాని ప్రత్యేకముగ నేర్పడినవికావు. అయినను, కాలవైపరీత్యములనుబట్టి, ప్రజలు అధర్మమార్గముల ప్రవర్తించుచుందురు. అట్టి సమయములలో అశోకునివంటిమహాపురుషులు, స్వయముగను, తమ యుద్యోగులద్వారాను, ధర్మనియమములను ప్రకటింపఁజేయుచుందురు ధర్మానుష్ఠానవిషయమున చిన్నవారుగాని పెద్దవారుగాని, తమశక్తికొలఁది పాటుపడుదురుగాకయని అశోకప్రభువు మనములుకరుగునట్లు తెలియజేసికొనెను. ధర్మశ్రావణములను తనయుద్యోగులద్వారా, నానావిధప్రజలకు వినుపించెను. ధర్మగుణములన నెట్టివో, ధర్మాచరణము వలనవచ్చు ఫలమెద్దియో మున్నగువిషయములను, శిలస్తంభాదిసాధనములమీఁద, శాసనరూపముగ, లిఖింపఁజేసెను.

ఈపద్ధతులతో తాను తృప్తిఁజెందక, ధర్మవ్యాపనార్థము నియమింపఁబడిన దూతలను (ధర్మోపదేశకులను) నానాదేశములకుఁబంప నాజ్ఞాపించెను. ఈసందర్భమున, అయిదుగురుఉపదేశకులు ఒక్కటిగా ఒకొక్కరాజ్యమునకు పంపఁబడిరి మధ్యముఁడు, కశ్యపుఁడు, మొగ్గలి

---

1 సిద్ధపురశిలాశాసనము కడపటిపంక్తులు, 178,179 పుటల జూడుము.

పుత్రుఁడు అగు తిస్సాయనునతఁడు, పేరుపడిన ఉపదేశకులైనట్లును, హిమవత్పర్వతప్రదేశములకుఁ బంపబడినవారిలో మధ్యమ, కాశ్యపగోత్ర దుందుభిస్వర యసుభిక్షువులును మఱికొందఱును జేరి యుండినట్లును. తక్షశిలారాష్ట్రమునకు వెళ్ళినవారిలో మధ్యాంతకుఁడును. మహిషమండలమునకుఁ బంపఁబడినజట్టులో మహాదేవుఁడనునతఁడును ఉండినట్లును, సింహళపురాణగాథలవలన తెలియుచున్నది.

ధర్మోపదేశకులద్వారా "ఈలోకమందెనిమిదిదిక్కులను యోజనశతములవఱకు వ్యాపించియున్న పరిసరప్రాంతదేశములందు" ధర్మవిజయముకలిగెనని అశోకుఁడు తనపదుమూఁడవ శిలాశాసనమున చెప్పుకొనెను. సిరియాదేశాధిపతియైన అంతియోకుఁడును (Antiochus of Syria) వానిరాజ్యమునకు ప్రక్కగనున్న ఈజిప్టుదేశాధీశుఁడైన తురమయుఁడును (Turamaya i. e Ptobmy of Egypt) మాకిడోనియా దేశప్రభువగు అంతికోనుఁడును (Antikini i. e Antigonus of Macedonia,) వీనికిలోబడియుండిన సామంతులును, సైరీనీదేశనాథుఁడగు మగుఁడును (Maka of Cyrene,) ఎపైరసు దేశపతియైన అలికసుందరుఁడును (Alikasmndara i. e. Alexander of Epirus) వీరందఱును అశోకునిధర్మబోధవలన ఆమోదించినట్లు ఆశాసనమునందే స్పష్టపఱుపఁబడియున్నది. అంతేకాక, దరదులును, విషవజ్రులును, యవనకాంభోజులును, నాభకులును, నాభపంక్తులును, భోజులును, పితినిక్యులును, ఆంధ్రులును, పుళిందులును, పారిమితరులును, దేవానాంప్రియుని ధర్మోపదేశములను గ్రహించినట్లును తెలియవచ్చుచున్నది సింహళద్వీపమునకు తనసోదరీసోదరులగు (?) సంఘమిత్రామహేంద్రులను బంపి వారిద్వారా అశోకుఁడాప్రదేశమున ధర్మప్రబోధముగావించినట్లు సింహళపురాణములలో వ్రాయఁబడియున్నది. వీరిరువురును గయలోని బోధివృ

వృక్షశాఖను గైకొని మహానందముతో సింహాళమున కేఁగినట్లు సాంచీస్తూపము నానుకొనియున్న ఒకద్వారముపై చిత్రింపఁబడియున్నది.

ధర్మోపదేశకుల కార్యము అటుండగా, రాచకీయోద్యోగులైన యుక్తలును, రజ్జుకులును, ప్రాదేశికులును, మఱియితరులును, తమతమ మండలములందంతటను ఐదేసిసంవత్సరముల 1 కొకపర్యాయము తమ రాచకీయకార్యార్థగమనముననుసరించి ధర్మానుశిష్టికోసము ప్రయాణముచేయుదురుగాకయని ఆజ్ఞాపింపఁబడిరి. వీరు చేయవలసినకార్యములలో వీరికిఁదగిన ప్రోత్సాహమును కలుగఁజేయుటకుఁగాను ధర్మమహామాత్రులు అనునూతనోద్యోగియులు అశోకునిపరిపాలనమున పదునాల్గో సంవత్సరమున నియమింపఁబడిరి.

ధర్మోపదేశకులకార్యము అటుండఁగా, రాచకీయోద్యోగులైన యుక్తలును, రజ్జుకులును, ప్రాదేశికులును, మఱియితరులును, తమతమ మండలములందంతటను ఐదేసిసంవత్సరములకొకపర్యాయము తమరాచకీయకార్యార్థగమనముననుసరించి 2 ధర్మానుశిష్టికోసము 3 ప్రయాణముచేయుదురుగాకయని ఆజ్ఞాపింపఁబడిరి. వీరుచేయవలసినకార్యములలో వీరికిఁదగినప్రోత్సాహమును కలుగఁజేయుటకుఁగాను ధర్మమహామాత్రులు అనునూతనోద్యోగియులు అశోకునిపరిపాలనమున పదునాల్గోసంవత్సరమున నియమింపఁబడిరి.

---

1 నాల్గవ శిలాశాసనము—౯ వ పుటచూడుము.

శాసనములోని "అనుసంయానం" అనుమాటకు "యానము లేక గమనముననుసరించి" యనియర్థము. యాత్ర యనగా రాచకీయకార్యములకై చేయవలసిన పర్యటనము అని యెఱుంగునది.

2 9-11 పుటలు చూడుము

3 అర్థశాస్త్రము, పుటలు 16, 20, 58, 273-239-247

ధర్మమహామాత్రులనుగూర్చి కొంత విపులముగఁజెప్పవలసి యున్నది. అశోకునికిపూర్వము ఈయుద్యోగులు ఉండియుండ లేదనియు ను, తానే వీరిని నూతనముగసృష్టించెననియును, తాను ఐదవశిలాశాస నమున చెప్పుకొనెను. వీరికిసరివచ్చుఉద్యోగులు చంద్రగుప్తచక్రవర్తి కాలమున నుండిరనుటకు 2 కౌటిల్యునిఅర్థశాస్త్రములోని కొన్నిసూచన లున్నవి. అశోకునిసామ్రాజ్యములోని ముఖ్యమైనఆహారములలోను (అనఁగామండలములలోను), ముఖ్యమగునగరములలోనుమహామాత్రులు నియమింపఁబడినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. కోసాంబి, తోసలి, సమావ, సువర్ణగిరి, ఇసిల స్థానములలోని మహామాత్రులు అశోకునిశాసనము లలో సూచింపఁబడిరి. 1 నగరవ్యవహారకులను కొందరుమహామాత్రులు కళింగశాసనములలో పేర్కొనఁబడియున్నారు. 2 కౌటిల్యునిఅర్థశాస్త్ర మునఁ బేర్కొనఁబడిన పౌరవ్యవహారములవలె, ఈనగరవ్యవహారకులు ఆయానగరములలో న్యాయపరిపాలనముఁగావించుచుండినట్లు స్పష్టము గఁగాన్పించుచున్నది. 3 మొదటి స్తంభశాసనమువలన అంతమహామా త్రులు అను ప్రత్యేకోద్యోగులుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వీరు బహుశః అర్థశాస్త్రమునఁజెప్పఁబడిన అంతపాలురు (అనఁగా సరిహద్దు ప్రాంతములమీఁది అధికారులు) అనువారితో సరిపోలుమరునవచ్చును. అంతపాలురకు విశేషఅధికారముండినట్లును, పౌరవ్యవహారకులకుఁగాని, కుమారరాజులకుగాని, రాష్ట్రపాలురకుగాని యిచ్చుచుండినవేతనము వారికిని ఇచ్చుచుండినట్లును కౌటిల్యునివచనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కారణమేమనఁగా, పరరాజ్యములకుసరిహద్దుననున్న మండలములను కాపాడుట సులభసాధ్యమైనకార్యముకాదు. కావుననే అశోకుఁడు

---

1 83-84 పుటలు చూడుము.

2 అర్థశాస్త్రము పుట 20

3 109 వ పుటచూడుము

అంతమహామాత్రులవిషయమై చెప్పుచు "ధర్మపరిపాలనమును, ధర్మవిధానమును, ధర్మమార్గమునసుఖమునుగల్పించుటయును, ధర్మానుసారముగనాజ్ఞాపించెను. 1 బ్రాహ్మణులయొక్కయు ఆజీవికులయొక్కయు వ్యవహారములను జూచుచుండుటకై మఱికొందరుమహామాత్రులునియమింపఁబడిరి.

అశోకునిరాజ్యమున స్త్రీలగుణశీలములను వృద్ధిపఱచుటకుఁగాను ప్రత్యేకము స్త్ర్యధ్యక్షమహామాత్రులనువారు నియమింపఁబడియుండిరట్లు 1 పన్నెండోశిలాశాసనమునను ఏడవ స్తంభశాసనమునను సూచింపఁబడియున్నది స్త్ర్యధ్యక్షులనువారు మహాభారతమునఁగూడ పేర్కొనఁబడియున్నారు.

ఇట్లు అశోకుఁడు సామాన్యమహామాత్రులను ప్రత్యేకమహామాత్రులను నియమించి, ఆ యుద్యోగస్థానములకుఁ దగినట్టివిధముగ ధర్మానుష్ఠానమునుజరిపింప యత్నించెను. తమప్రదేశములలో ధర్మపరిపాలనము చేయుటయును, ధర్మోపదేశమునలుపుటయు, ధర్మసంస్థాపనమునందు యుక్తులు మున్నగు రాజకీయోద్యోగులకుఁ దగిన ప్రోత్సాహము నిచ్చుటయును, మహామాత్రుల ముఖ్యమైనవిధులైనను, దిక్కులేనిజనులకు ఆపదలు వచ్చినట్లైన వారియాపదలమాన్పి వారికి సుఖముకూర్చుచు, సమస్త శాఖలవారివ్యవహారములందువ్యాపృతులై యుండుట మఱింతముఖ్యవిధియై యుండెను. చక్రవర్తిచేప్రకటింపఁబడిన శాసనములను ప్రజలు ఆదరించుచుండిరో లేదో యనువిషయమును వారు కనుఁగొనవలసియుండెను. రాజ్యాధికారులచే అక్రమముగ విధింపఁబడు దండనలను వారు నివారించుచుండవలెను. అపరాధులై న్యాయముగ దండనకర్హులైనవారియెడలసైతము కరుణచూపుచు, తమకుధర్మమనితోఁచినపక్ష

1 24, 131 పుటలను జూడుము

మున, అట్టిదండనలను ధర్మమహామాత్రులు రద్దుపఱపవచ్చును. "ఖయిదీలు సంతానవంతులైయున్నయెడల వారికి ధనమిచ్చిపోషించుట, పిచ్చియెత్తియున్నవారిసంకెళ్ళను తీయించుట, వృద్ధులైనవారిని కారాగృహవిముక్తులఁజేయుట" మొదలుగాఁగల ధర్మకార్యములను మహామాత్రులు నడపుటకు హక్కుగలిగియుండినట్లు 1 ఐదవశిలాశాసనమున విశదపఱుపఁబడియున్నది.

మహామాత్రులుసైతము తమవిధులను సమగ్రముగ నిర్వహింపకపోవచ్చునను భయముతో అశోకుఁడు ప్రతివేదకులను (అనఁగా చారులను) నియమించి వారిద్వారా మహామాత్రులచర్యలను కనుగొనుచుండినట్లు 2 ఆరవశిలాశాసనము సూచించుచున్నది. ఈవిషయము కళింగశాసనములలోఁగూడ సూచింపఁబడియున్నది.

అంతేకాక అశోకభూపతి స్వయముగ బౌద్ధసంఘసమావేశములఁగావించుచు, తద్ద్వారా ధర్మవ్యాపనము చేయుచుండెను. పాటలీనగరమందు క్రీ. పూ. 247 సం॥ న బౌద్ధసంఘమహాపరిషత్తును జరుపనిశ్చయించి, తనరాజ్యమందలి నానాప్రదేశములందున్న భిక్షువులనురావించెను. ఈ మహాసభయందు బౌద్ధధర్మవిధులనుగూర్చిన కొన్నివివాదములు పరిష్కరింపఁబడినట్లు, సింహళపురాణములవలన తెలియవచ్చుచున్నది కాని యట్లుపరిష్కరింపఁబడిన అంశములెవ్వియో తెలియరాకున్నవి. సంఘధర్మముల నుల్లంఘించు భిక్షుణీభిక్షువులకు దూష్యములైన తెల్లనిబట్టలుకట్టి వారిని మఱియొకస్థలమునకు పంపివేయవలెనను అపరాధవచనములు స్తంభములమీఁద లఘుశాసనములలో పైసంఘమహాపరిషత్తులోని

1 10, 11 పుటలు చూడుము

2 12, 13 పుటల జూడుము

తీర్మానములననుసరించి 1 అశోకుఁడు లిఖింపజేసియుండునని కొందఱు విద్వాంసులు అభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈమహాపరిషత్తుగాక, చిన్న చిన్న సంఘసభలు పలుమారు వేర్వేరుమండలములలోఁ గావింపఁబడుచుండెడివి. అట్టిచిల్లరసభలను తానే కాక, తనక్రింది రాష్ట్రాధికారులుగూడ జరుపవలసినట్లును, వాటిద్వారా ధర్మమును బోధించవలసినట్లును అశోకుఁడు శాసించెను. వివిధరాష్ట్రములందలి పరిపాలకులు అయిదుసంవత్సరములకొకపర్యాయమును, తక్షశిలా ఉజ్జయినీ నగరములందుండు రాజప్రతినిధులు మూఁడువర్షముల కొకపర్యాయమును ఈసభలను జరుపవలసియుండెను.

బౌద్ధధర్మవ్యాపనమునకుగాను అశోకుఁడు ఏర్పఱచిన మఱికొన్ని యుపాయములు విచిత్రములైనవి. ఇవి 2 నాల్గవశిలాశాసనమున జెప్పఁబడియున్నది. అందుముఖ్యములైనవి, విమానదర్శనము (విమానములను ఊరేగించుట), హస్తిదర్శనము (ఏనుగులను ఊరేగించుట), అగ్నిస్కంధదర్శనము (అగ్నికుండమును జూపించుట) మఱియితరదివ్యరూపములను ప్రదర్శించుట. జనులు ఇట్టిమహావైభవముతో నిండిన దివ్యప్రదర్శనములఁజూచుచు తద్ద్వారా సచ్ఛీలమును,ధర్మబుద్ధిని వృద్ధిపరచుకొందురని అశోకుఁడు ఊహించినట్లు స్పష్టముగఁదెలియుచున్నది. తాను శాసనములోఁజెప్పకొనినట్లు "అట్లును, ఇతరవిధములను ధర్మాచరణము వృద్ధిచేయఁబడినది." విమానములనఁగా దేవరథములని బుహ్లారువిద్వాంసుఁడును, స్తంభములమీఁద అమర్పఁబడి కావలసినవైపునకు త్రిప్పుటకువీలుగనుండిన దారుభవనములని డాక్టరుభండార్కరుపండితుఁడును 3 అభి

---

1 Vincent Smith 'Asoka,(3rd Edition) p 55.

2 నాల్గవ శిలాశాసనము 7 వ పుటజూడుము.

3 Indian Antiquary 1913, pages 25—27 "Epigraphic Notes and Questions" by Dr. D. R. Bhandarkar

ప్రియపడిరి. ప్రాచీనబౌద్ధులనమ్మకమున దేవతలు భూలోకమునుదర్శించుచుండిరి. బుద్ధుడు కోరినపుడు వారు భూలోకమునకు దిగుచుండిరని బౌద్ధగాథలుచెప్పుచున్నవి. కావున విమానపదమునకు ఏయర్థమిచ్చినను విమానములు దేవతలకు ప్రీతికరములగువస్తువులని తేలుచున్నది. అట్టి విమానములను ప్రభువులునిర్మించి ఊరేగించుటవలన, ఆధునికకాలపు రథోత్సవములవలన ప్రేక్షకులయందు కలుగునట్టి ఉదారస్వభావము, భక్తి, ఇత్యాదిదైవీసంపద్గుణములు వృద్ధియగునను గాఢనమ్మకము ఆకాలమున మిక్కిలివిశేషముగ నుండెననుటకు సందియములేదు.

ఇక హస్తిప్రదర్శనమువలని యుద్దేశముకూడ పైఁజెప్పినదేయని వేఱుగచెప్పనక్కఱలేదు. బుద్ధజాతకములలో బుద్ధునికి "గజోత్తమ" యనుపేరుకలదు. మాయాదేవి ఒకానొకరాత్రి ఒకకలఁగనినట్లును, ఆ కలలో శ్వేతగజస్వరూపముధరించిన బోధిసత్త్వుఁడు ఆమెనుసమీపించి, కుడిప్రక్కగా ఆమెగర్భమునఁజేరినట్లును, బారహత్ సాంచీస్తూపముల వద్ద చిత్రింపఁబడిన శిల్పిచిత్తరువుల నిప్పటికినిచూడనగును. కార్లీశిలకు కుడిప్రక్కను సైతము ఒకఏనుఁగుబొమ్మ చెక్కఁబడి ఆయేనుఁగుకాళ్ల మధ్యను "గజతమ" (గజోత్తమ) యనుఅక్షరములు చెక్కఁబడి యున్నవి.

అగ్నిస్కంధప్రభావమునుగూర్చి వితర్కించునపుడు జాతకముల లోని యొకకథ జ్ఞాపకమువచ్చును. నలుబదియవజాతకములోనిట్లున్నది. మారుడు ఒకగొప్పఅగ్నికుండమును సృష్టింపఁగా, దానిమీఁద బోధిసత్త్వుఁడు తిరుగుచు ఆకలిగొనియున్న యొకబుద్ధునికి ఒకకపాలమునం దిచ్చి, ఉపాదానమహిమనుగూర్చి విశేషముగ ప్రశంసించెనఁట. బౌద్ధమతమునందు అగ్నికుండమునకుగలిగిన ప్రాశస్త్యమునకు ఈకథయే కారణము.

ముఖ్యోద్యోగులందఱును ధర్మవ్యాపకకార్యమునందు నియోగింపఁబడి తమకార్యమును నెఱవేర్చుచుండగా, అశోకచక్రవర్తి స్వయముగ దేశాటనముఁగావించి, ధర్మమార్గమునందు మార్గదర్శిగనుండవలెనను సంకల్పముతో నానాక్షేత్రములను దర్శింపబయలుదేరెను. జనులయొద్దకు నేనుస్వయముఁగాపోవుటయే నాముఖ్యమతమైయున్నది" అని [1] ఆఱవస్తంభశాసనమున తాను చెప్పుకొన్నట్లు తనక్షేత్రాటనములో నానావిధశాఖలవారిని దర్శించుచు, వారిని సన్మానపూర్వకముగ గౌరవించుచు జానపదులనుచూచి వారికి స్వకీయధర్మోపదేశము చేయుచునుండెను. కావుననే శాసనములలో ఆశోకునిక్షేత్రయాత్రకు ధర్మయాత్రయను పేరుకలదు. పూర్వకాలమున మృగయావిహారయాత్రలకై తనపూర్వులవలె తానును బయలుదేరుచుండెననియును తాను పట్టాభిషిక్తుడైనపదియవయేట (క్రీ-పూ 259వసం॥) విహారయాత్రార్థము సంబోధినగరమునకు వచ్చి, యచట ధర్మయాత్రనుచేసెననియును, తనయీద్వితీయావస్థయే మిక్కుటపుప్రీతికరమైనదనియును, తాను ఎనిమిదవశిలాశాసనమునఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు. సంబోధిపురమే బోధి, లేక బుద్ధగయ. కళింగయుద్ధమైన రెండవసంవత్సరమున ఈవిధముగ ధర్మయాత్రలు ప్రారంభింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టిధర్మయాత్రలలో బుద్ధశాక్యముని పాదస్పర్శముచే పవిత్రముకాఁబడిన మహాక్షేత్రములలో నుత్తమక్షేత్రమగు లుంబినీవనమును, తనరాజ్యాభిషేకకాలము ఇరువదియవసంవత్సరమున (అనగాక్రీ-పూ 249) అశోకచక్రవర్తిసందర్శించి దానిని స్వయముగపూజించినట్లును, ఆసంవత్సరముననే, బహుశః ఆయాత్రలోనే నిగలీసాగరపుటొడ్డుననుండిన కనకము

1 122 వ పుటను జూడుము.

నిబుద్ధునిస్థూపము-ను పునర్దర్శనముఁగావించి పూజించెననియును 1 రుమిందై,నిగలీ స్తంభశాసనములు తెల్పుచున్నవి. లుంబినీవనమును సందర్శించినపుడు, తనవెంబడివచ్చుచుండిన తనగురువగు ఉపగుప్తుఁడు అశోకునిఁ జూచి "ఓమహారాజా! ఆభగవంతునిజన్మస్థానమిదియే" యని యన్నమాత్రాన, అశోకుఁడుపులకాంకితుఁడై, అపరిమితానందమొంది, ఆచట శిలాస్తంభమొకదానిని స్థాపించి, దానిమీఁద గురువుగారి వాగమృతబిందువులను ప్రకటింపఁజేసెను. ఈమాటలను ఇప్పటికిని స్పష్టముగ చదువనగును. తరువాత అశోకుఁడు మఱియేయేమహాక్షేత్రములన పూజించెనో శాసనములవలన స్పష్టముగ తెలియుటలేదుకాని, సింహళపురాణములను బట్టియు, స్తంభములున్నస్థానములనుబట్టియును, చరిత్రకారు లీవిషయమునుతర్కించి, ఈక్రిందిక్రమముగ అశోకుఁడు మహాక్షేత్రములసందర్శించెనని నిర్ధారణచేసియున్నారు. ఉపగుప్తునితోఁగలసి తాను కపిలవస్తునగరముచేరెను. గౌతముఁడు తనశైశవదశనుగడపినది ఇచటనే. అచటనుండి వారు సారనాదమునకు వచ్చిరి. గౌతముఁడిట అనేకసంవత్సరములు గడుపుచు తనధర్మచక్రమును మొట్టమొదట త్రిప్పెను. అనఁగా-తనమతము మొదటవ్యాపింపఁజేసెను. అచటనుండి వారు బుద్ధునినిర్వాణస్థానమగు గయాక్షేత్రమును జేరిరి. అటుతర్వాత వారు బుద్ధుఁడు సిద్ధిబొందినక్షేత్రమగు కుశినగరమును సందర్శించిరి. తాను దర్శించిన ముఖ్యక్షేత్రములలో పలువిధములగు దానములను ధర్మాదాయములనుగల్పించుచు, అశోకుఁడు తనయాత్రాస్మారకముగా శిలాస్తంభములను పాతించి వాటిపైన తనయాత్రావృత్తాంతములను లిఖింపఁజేసెను. అశోకునితీర్థయాత్రలో, తనవెంట తనపుత్రికయగు చారుమతియనునామె వెళ్ళియుండి, చివరకు నేపాళదేశప్రాంతమున నిలిచిపోయినట్లును, అచట తనభర్తపేరట దేవపట్టణము అను నొకనగరము నిర్మించుకొని

1 165, 166 పుటలను జూడుము.

బౌద్ధమతములను స్థాపించుచు, తనజీవయాత్రయంతయును ఒకభిక్షుణిగ అచ్చటనే గడిపినట్లును తెలియవచ్చుచున్నది.

బౌద్ధధర్మములలో ముఖ్యమైనవి భూతదయ, అహింస, తల్లిదండ్రులశుశ్రూష, పెద్దలయెడగౌరవము, అందరియెడప్రేమ, సత్యసంధత్వము, పరమతసహిష్ణుత యనువాటిని అశోకుఁడెట్లువ్యాపింపఁజేసినదియు ఇంతవరకుఁజెప్పియుంటిమి. పరులయెడప్రేమనుగూర్చి కొంచెమువిపులముగ నిచటఁదెలుపవలసియున్నది. ప్రేమయనుగుణము పరులకష్టములను బోకార్చుటకై చేయుకార్యములందు విదితమగును. మానవులేకాక జంతువులుసైతము ప్రేమకుపాత్రములు. ఈవిషయమున అశోకవర్ధనుఁడుగావించినకార్యములు వర్ణనాతీతములు. నోరులేనిజీవములను హింసించుటయును, మతముపేరటనో లేకభోజనార్థమో వాటినిచంపుటయును ఈకరుణామయునికి దుస్సహములుగదోచెను. ఈవిషయముపట్ల అశోకుఁడు కొన్నివిధములైనసమాజములను ఖండించెననిచెప్పియుంటిమి. అంతటితోతృప్తిఁజెందక, రాజనగళ్లలో ఆహారముకొఱకు కావింపఁబడుచుండిన నూర్లవేలుజీవజంతువులవధను రద్దుపఱచి, రెండునెమళ్లును ఒకలేడియుమాత్రము చంపఁబడవలెనని మొదటనిర్ణయించి ఆవల ఈనిర్ణయమునుసైతము కొట్టివేసినట్లు మొదటిశిలాశాసనమునఁదెల్పఁబడియున్నది. జీవహింసకుకారణమైనట్టి మృగయావినోదములనువిసర్జించి, అశోకుఁడెట్లు ధర్మయాత్రలనుప్రారంభించెనో యిదివరకేచర్చించియుంటిమి. అహింసావిధానము నాచరించుటయందు అతఁడుదారిచూపించుచు,తనరాజ్యమందెల్లెడలను ప్రజలుకాని కొన్ని విధములైనజంతువులను పక్షులను చంపకూడదనితనరాజ్యాభిషిక్తకాలము ఇరువదియాఱవ సంవత్సరమున ఆజ్ఞాపించినట్లు ఐదవస్తంభశాసనము తెల్పుచున్నది. జంతువులచిత్రవధను గూర్చి అశోకుఁడునియమించినధర్మనియమములు ఈశాసనముననున్నవి. జంతువులను ఊఁకలోపెట్టికాల్చకూడదు. నిరర్థకముగా అందలిజంతులను

నాశనముచేయుటకు, అడవులనుతగులబెట్టకూడదు. కొన్నిపర్వదినములందు జంతువులవృషములను తీసివేయకూడదు. ఇంతకుపూర్వము వృషములుతీయబడిన గొఱ్ఱెలు, పొట్టేళ్ళు, పందులు మొదలగువానికి మరలవృషములను తీయఁగూడదు కొన్నిపర్వదినములలో గుఱ్ఱములకును, వృషభములకును చుఱకలు వేయఁగూడదు. ఇవిగాక మఱికొన్నినియమములున్నవి. కౌటిల్యార్థశాస్త్రమునఁగాన్పించు నియమములననుసరించి పైధర్మనియమములు నిర్మింపఁబడినట్లు 1 అశోకునిచరిత్రకారులు ఊహించుచున్నారు. ఇట్టిధర్మనియమములవలనను జనులయందు ఎక్కువధర్మవృద్ధికలిగి, జీవజంతువులకు బాధకలిగించుటయును, జంతువులనుచంపుటయును ఆగిపోయినదని అశోకుఁడు 2 ఏడవస్తంభశాసనములో సంతోషపూర్వకముగ చెప్పుకొనియున్నాఁడు. రోగముచేపీడింపఁబడుచున్న పశువులకుఁ దగినచికిత్సలు ఏర్పాటుచేయఁబడినట్లు రెండవశిలాశాసనము చెప్పుచున్నది. 3 మనుష్యచికిత్సయు, పశుచికిత్సయు తనరాజ్యమందును, సమీపముననుండిన యితరరాజ్యములందును ఏర్పాటుచేయుటకు దగినవసతులను అశోకచక్రవర్తి కల్పించెను. మానవులకును జంతువులకును ఉపయోగించు ఓషధులు, వేళ్లు, పండ్లును, ఎచ్చటెచ్చటలేవో అచ్చటనెల్ల అవితీసికొనిరాఁబడి నాటింపఁబడినవి. పశువులకును మనుష్యులకును ఉపయోగించునిమిత్తము మఱ్ఱిచెట్లును, మామిడితోటలును, మార్గములందు వేయించఁబడెను. అర్ధక్రోశమున కొకటిచొప్పున మెట్లు కలిగిననూతులు త్రవ్వించఁబడెను. అనేకవిరామగృహములును, పానశాలలును (చలిపందిలలు) మార్గములందు నిర్మింపఁబడెను.

I Vincent Smith "Asoka" (3rd Edition)

2 131 వ పుటను జూడుము.

3 రెండవశిలాశాసనమును, ఏడవస్తంభశాసనమును జూడుము. (4, 130 పుటలు)

ఇంతియకాదు. దయార్ద్రహృదయుఁడైన యీచక్రవర్తినిరుపేదలనురక్షించుటకొఱకు వనగృహాదిదానములను విరివిగనేర్పరచినట్లు కాన్పించుచున్నది. చక్రవర్తిపేరట నొసగఁబడుదానములనూ, రాణులపేటిదానములను, రాజపుత్రులుచేయుదానములను, దానగ్రహణార్హులగువివిధజనులకు పంచిపెట్టుటకుగాను "మః ఖ్యాలు" అను గొప్పఉద్యోగస్థులు [1] నియోగింపఁబడినట్లు స్పష్టముగఁదెలియుచున్నది. ఈసందర్భమున అశోకునిరెండవరాణియగు కారువాకియనునామె ఒసఁగినఆరామగృహాదిదానములఁగూర్చిన రాణీస్తంభశాసనము కోసంబీస్తంభమున చెక్కఁబడియున్నది.

ఈవిధముగ అశోకమహారాజు తనసామ్రాజ్యమును ధర్మరాజ్యముగజేసి ధర్మవిజయముకొఱకు యావజ్జీవమును పాటుపడుచుండెను. తనపుత్రులును పౌత్రులును ఈవిధముగనే ధర్మవ్యాప్తికొఱకు పాటుపడుదురుగాకయని హెచ్చరించుచుండెను. ఫలితమేమనఁగా, బౌద్ధమతము భరతవర్షమున ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము వ్యాపించుటయేకాక, దేశాంతరములకు వెళ్లి, ప్రపంచమతమయ్యెను.

అశోకునిరాజ్యవిస్తీర్ణమునుగురించియు పరిపాలనావిధానమును గూర్చియు ముచ్చటించుట అవసరము. తనపితామహుఁడగు చంద్రగుప్తమౌర్యునికాలమునాఁటి రాజ్యాంగపరిస్థితులు చాలవరకు అశోకునికాలమునసైతము ప్రబలియుండెనని రూఢిగచెప్పనగును. కాని, యీవిషయమున శాసనప్రమాణము విశేషముగలేదు. తనరాజ్యము, తనపితామహునిరాజ్యమునకన్న గొప్పదిగనుండినట్లు శాసనములవలన స్పష్టపడుచున్నది. పాటలీపుత్రనగరము ఖలతికపర్వతభూమి, కోసంబి, లుంబి

ఏదోస్తంభశాసనము-130 131 పుటలం చూడుము

రాణీస్తంభశాసనము-159 వ పుటను జూడుము

నీగ్రామమున, తోసలీసమాపానగరములు కలిగిన కళింగము, సువర్ణగిరి, ఉజ్జయిని, తక్షశిలానగరము- ఇవి స్పష్టము గతపరిపాలనముక్రిందను న్నట్లు శాసనములవలన విదితమగుచున్నది. తక్షశిలకుఆవల యేదేశము లుండెనో అవి యెంతవఱకు అశోకునిపరిపాలనకు లోఁబడియుండెనో, విశదముగ తెలియదుకాని, పదుమూఁడవశిలాశాసనమునుబట్టి, తక్షశిలకుపశ్చిమోత్తరమున సామంతుయోనులు, కాంభోజులు, గాంధారులు అను ప్రజలప్రదేశము లుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. యోనదేశము

[1] ఇప్పటికాబూలులోనుగాఁగల ప్రదేశమైయుండవచ్చును. కాంభోజదేశము కాశ్మీరములోనిఉత్తరభాగము. గాంధారము సింధునదికి పశ్చిమమునసుండెను అకాలమున గాంధారములో తక్షశిలచేరియుండలేదు. కాశ్మీరము అశోకునిరాజ్యమున నిమిడియుండెననియును, కాశ్మీరదేశమునకు ముఖ్యపట్టణమగు శ్రీనగరమును అశోకుఁడు నిర్మించెననియును క్రీ. శ. పదకొండవశతాబ్దమునాఁటి "రాజతరంగిణి" లో, తద్గ్రంథకర్తయగు కల్హణుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. క్రీ. శ. 7వ శతాబ్దమునాఁటి చీనాయాత్రికుఁడైన హ్యూయన్ త్సాంగు కూడ కాశ్మీరము అశోకునిపరిపాలనక్రిందనుండినట్లు వక్కాణించియున్నాఁడు.

లుంబినిగ్రామ నిగిలివ స్తంభశాసనములనుబట్టి హిమత్పర్వతపాద ప్రదేశము అశోకునిసామ్రాజ్యములోఁ జేరియుండినట్లు ఊహింపనగును. పదమూఁడవశిలాశాసనములో పేర్కొనఁబడిన నభకులు భకులక్తులు అనువారు ఆప్రదేశమునకు సమీపమునసుండినవారు. వీరును వీరికిసమీపమున వాసముచేయుచుండిన విషవజ్రులును అశోకుని అధ్యక్షతనుఒప్పుకొని, స్వరాజ్యమునసుభవించుచుండిన తెగలుగ నుండి

---

1 "Political History of Ancient India" by Rayachandari (pages 162–165.)

నట్లు దోచుచున్నది. విపవజ్జులు అనువారు ఒకటే తెగవారని 1 డాక్టరు భండార్కరు ప్రభృతులును, విపఅనువారును. వజ్జి అనువారును వేర్వే రు తెగలనియును బహుదురువిద్వాంసుఁడును, అభిప్రాయపడియున్నారు. వజ్జులముఖ్యపట్టణము వైశాలీనగరము.

ఇఁక మగధకు తూర్పుననున్న ప్రదేశము, అనఁగా యిప్పటిబంగాళాదేశము, అశోకునిరాజ్యమునఁ గలిసియుండెనా? 2 బౌద్ధగ్రంథమైన దివ్యావదానమందును, హ్యూయనుత్సాంగువ్రాతలలోను ఈప్రశ్నమునకు సరియైనజవాబులు కాన్పించుచున్నవి. పశ్చిమబంగాళములోఁ జేరిన కర్ణసువర్ణభూమియందును, తామ్రలిప్తిలోను, తూర్పుబంగాళములోఁజేరిన సమతతలోను, ఉత్తరబంగాళములోఁజేరిన పుండ్రవర్ధనప్రదేశమునను అశోకునిచేనిర్మింపఁబడిన స్తూపములు కాన్పించినట్లు హ్యూయనుత్సాంగు వ్రాసెను అస్సాములోఁజేరిన కామరూపమునందు తానట్టి స్తూపములను చూచినట్లు చెప్పలేదుకావున కామరూపము అశోకుని రాజ్యమునఁ జేరియుండలేదని చెప్పవచ్చును.

దక్షిణాపథమున నెంతవఱకు మౌర్యరాజ్యము వ్యాపించియుండెనో నిర్ణయించవలసియున్నది. మైసూరులోని ఉత్తరభాగమునుండిన బ్రహ్మగిరి, సిద్ధపురాదినగరముల దనుకనుండిన ప్రదేశము తనరాజ్యములో స్పష్టముగఁ జేరియుండినను అశోకుఁడు దానినిజయించినట్లు ఏలాటిప్రమాణములులేవు తనపితామహునికాలమున వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణమునున్నప్రదేశము మౌర్యరాజ్యములోఁ జేరియుండలేదు. అట్లయినచో తనతండ్రియగు బిందుసారునికాలమున నది జయింపఁబడియుండవలెను. కాని, దీనికిఁగూడ ఎట్టిసాక్ష్యమును దొరకపోయినను,

---

1 "Inscriptions of Asoka" by Dr. Bhandarkar and Majumdar (part I p 53)

2 "Asoka" by Vincent Smith (3rd Edition) p 255

బింబుసారుఁడువిఖ్యాతపురుషుఁడును బలశాలియునునైనట్లును, అతనిచెలిమి కొఱకు సిరియా, ఈజిప్టుదేశాధిపతులు రాయబారులను బంపుచుండిరనియును గ్రంథకారులు ఒప్పుకొనినవిషయమే. ఇట్టివారునికాలమున ఆప్రదేశము జయింపఁబడియుండనిచో, కళింగయుద్ధముతప్ప మఱియే యుద్ధమును సంభవలేదని స్పష్టముగఁజెప్పుకొను అశోకునికాలమున నెట్లు జయింపఁబడియుండును? ఇఁక మైసూరులోనిదక్షిణభాగమును, కళింగరాజ్యమునకుదక్షిణమునను్నప్రదేశములును ఎంతవరకు మౌర్యరాజ్యములోఁ జేరియుండెననుసందర్భమున భేదాభిప్రాయములు విశేషము గబయలుదేరుచున్నవి. 1 ప్రొఫెసర్ యస్. కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారు ఈవిషయమును చర్చించి, మౌర్యులు ఆశతాబ్దమున తిరునల్వేలిమండలములోని పొదెయిల్ కొండలవరకు నుండినప్రదేశమును ఆక్రమించుకొనినట్లు మామూలార్ అనునొక ప్రాచీనద్రావిడకావ్యకర్త తనగ్రంథమున వివరించెననియును, అందువలన రాజ్యము ద్రావిడదేశములో చాలా భాగమువరకు కొంతకాలమైనను వ్యాపించియుండెననియును సిద్ధాంతము చేసెను. ఈదక్షిణమౌర్యదండయాత్ర అశోకునికి పూర్వమే జరిగి యుండవలెనని కొందరువిమర్శకులయభిప్రాయము. ఏదియెట్లున్నను ఇదియొకవిపరీతమైనదాడి కాని, నిలకడయైన దేశాక్రమణముకాదని స్పష్టముగఁ జెప్పవచ్చును. అదియునుగాక, రెండవశిలాశాసనమునందును పదమూఁడవశిలాశాసనమునందును ద్రావిడరాజ్యములగు చోళ, పాండ్య, తామ్రపర్ణి, కేరళపుత్ర, రాజ్యములు అశోకునిపరిసరప్రాంతప్రదేశములని చెప్పఁబడియున్నందున, అశోకునిరాజ్యముయొక్క దక్షిణపుసరిహద్దు ఈద్రావిడదేశములవరకుమాత్రమే వ్యాపించియుండెనని విశదముగ తెలియుచున్నది ఇచటిసత్యపుత్రరాజ్యముకూడ పైపరిసరప్రదేశము

1 "Beginings of South Indian History" by S Krishnaswami Iyengar (ch. II)

లవలె స్వతంత్రరాజ్యమై యుండెను. 1 కాంచీపురమునకు చుట్టు నుండుప్రదేశము అప్పటిసత్యపుత్ర లేక సత్యవ్రతరాజ్యమై యుండునని యొకవిద్వాంసుఁడును, అట్లుకాదు, సత్యవ్రతక్షేత్రనామము శాసనసాక్ష్యముప్రకారము కాంచీపురమునకు మాత్రమే వర్తించెనని యును, సత్యపుత్రరాజ్యము వేఱొకచోట నుండి యుండవలెనని మఱియొకపండితుఁడును, పూనానగరము చుట్టునుండు సత్వపుత్రులను తెగలవారిప్రదేశమని ఇంకొకరును, అదియునుకాదు, సత్యపుత్రయనునది కోయంబుత్తూరుజిల్లాలోని సత్యమంగళము తాలూకాగల ప్రదేశమైయుండెనని యింకొకరును వాదించుచున్నారు. ఈవాద నలనమించిన యొకయూహ నూతనముగ వెలువడినది. 2 ఈయూహప్రకారము సత్యపుత్రులు అనువారు ఆంధ్రులని సిద్ధాంతీకరింపఁబడుచున్నది. అట్లయినచో, ఆంధ్రులు అశోకునియేలుబడిని ఒప్పుకొని సామంతులుగ నుండిరని యిప్పటివరకును అందరుగ్రంథకర్తలచే నమ్మఁబడుచుండినవాదము ఖండింపఁబడుచున్నదీ. ఆంధ్రరాజ్యముకూడ స్వతంత్రరాజ్యమైయుండినయెడల తూర్పుమూలలో అశోకరాజ్యము యొక్క దక్షిణపుసరిహద్దు కళింగరాజ్యముతో అనఁగా గోదావరీముఖద్వారముతో ముగిసియుండెనని చెప్పవచ్చును.

పదమూడవ శిలాశాసనములో పుళిందులు, భోజులు, రాష్ట్రికులు, పితినిక్యులు, అనువారుకూడా సూచింపఁబడియున్నారు. పితినిక్యులు అనుమాట రాష్ట్రిక భోజులకిరువురికిని వర్తించువిశేషణపదమని

---

1 Cf Prof. S V. Venkataswara in J. R. A S 1918 p 541–42 Vide also Dr. Bhandharkar's viewin J. R. A S.1919 pp 581-584 & Vincent Smiths identification with Satyamangalam in his "Asoka" (3rd Ed) p 161.

2 Cambridge-History of India Vol 1 p 599.

యున్న, దానికి పితాశ్రితజీవనమును అనుభవించుచుండువారు అని అర్థమనియును డాక్టరుభండార్కరు అభిప్రాయపడుచున్నారు. భోజులు ఇప్పటిబీరారురాష్ట్రములోనుండినవారు. రాష్ట్రికులు తరువాతిరాష్ట్రకూట, మహారాష్ట్రులపూర్వికులు. ఇరువురును అశోకసామ్రాజ్యములోనివారై యుండిరి. పుళిందులు, మత్స్య, వాయుపురాణములలో వింధ్యపర్వతప్రాంతవాసులని చెప్పఁబడియున్నది. వారిముఖ్యపట్టణము, ఇప్పటిభిల్సాకుసమీపమునయుండిన పుళిందనగరము. ఈచర్చవలన తేలిన దేమనఁగా అశోకమహారాజ్యము పశ్చిమమున అరేబియాసముద్రము తీరమువరకును వ్యాపించియుండెను.

ఇంతవిస్తీర్ణముగలరాజ్యమును అశోకచక్రవర్తి యెట్లుపాలించుచుండెనను విషయము చర్చనీయము. కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రమునందు చెప్పఁబడిన మంత్రిపరిషత్తు అశోకునికాలమునగూడ వ్యవహారములోనుండెననుటకు, మూఁడు, ఆరు శిలాశాసనములలోని 'పరిషత్' అనుమాటలు సాక్ష్యములని డాక్టరుజయస్వాలువిద్వాంసుఁ డూహించుచున్నాఁడు.

తాను ప్రకటించినఆజ్ఞలలో నెల్ల, తనయుద్యోగులు ఆయామండలములలో సభలుగాఁజేరి ధర్మవ్యాపనముచేయవలెను అనుసూచనను బట్టి, అశోకుఁడు ఏకేశ్వరప్రభుత్వమును ఒప్పుకొనువాఁడుకాఁడని నమ్మవలసియున్నది. శాసనములలోని సూచనవలన, పూర్వపురాష్ట్రీయ ప్రభుత్వవిధానమును (Provincial system of government) సైతము అశోకుఁడు గౌరవించుచుండెనని తెలియుచున్నది. తోసలి, సువర్ణగిరి, ఉజ్జయినీ, తక్షశిలా రాష్ట్రములు రాచకుమారులయొక్కగాని, అర్యపుత్రులయొక్కగాని, అధ్యక్షతక్రింద పరిపాలింపఁబడుచుండెనట్లు శాసనములలోఁ గాన్పించుచున్నది. ఈనాలుగును నలుదెసలలోని

ముఖ్యములైన రాష్ట్రములు. మధ్యరాష్ట్రమగు పాటలపుత్రరాష్ట్రమును చక్రవర్తి స్వయముగ పరిపాలించుచుండినట్లు ఊహింపవలసియున్నది. అశోకుని రాష్ట్రాధిపతులకు లోఁబడి ఆయారాష్ట్రములలో ఇతరఅధికారులు కొందరుండినట్లు శాసనములలోఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇందుప్రముఖ్యులు మహామాత్రులు, రజూకులు లేక రజ్జుకులు, ప్రాదేశికులు, యుతులు లేక యుక్తులు, రాజపురుషులు, ముఖ్యులు, ప్రతివేదకులు, అనువారుండిరి. (1) మహామాత్రులనుగూర్చి యిదివరకే చర్చించితిమి. (2) రజ్జుకులు (లేక లకూలు) అనువారెవరనువిషయమున తిరిగి భేదాభిప్రాయములు కలవు. రజ్జుకుఁడనగా, 1 ఒకరాష్ట్రములోని రాజప్రతినిధియగు కుమారరాజుకన్న క్రిందిమెట్టునందు పరిపాలకుఁడని విన్సెంటుస్మిత్ గారి యభిప్రాయము. "నా రజ్జుకులు లక్షలకొలఁది జనులతో సంబంధము (బాధ్యత) కలిగియున్నారు" అనియును, వారు "జానపదులకుహితమును సుఖమును గలుగజేయుచు వారిననుగ్రహముతోఁ జూచెదరు" అనియును, జానపదులకు "బహుమానములనిచ్చుట, దండనలవిధించుట" యనునధికారము ఈరజ్జుకులకుండెననియును అశోకుఁడు 2 నాల్గవస్తంభశాసనమున స్పష్టముచేసెను. వీరికి ఉరిశిక్షమొదలుగాఁగల దండనాధికారముండినట్లు తెలియుచున్నది. కావుననే "నాయాజ్ఞ దూరస్థులగురజ్జుకులకు చేరుటకై మూఁడుదినములు వ్యవధిపట్టునుగనుక యెవనికైనను కారాగృహవాసశిక్షగాని, మరణశిక్షగాని విధింపఁబడినప్పుడు వెంటనే యాశిక్షనుప్రయోగింపక, మూఁడుదినములవఱకును వేచియుండవలెనని నేనువిధించియున్నాను" అని అశోకుఁడు రజ్జుకులవలన శిక్షనొందినవారికి కొంత వ్యవధి కలుగఁజేసెను.

---

1 Asoka" by Vincent Smith (3rd Ed) pp 94.

2 166 వ పుటను జూడుము.

1 అర్థశాస్త్రమున "రజ్జులను" వారును, వారిలో "చోరరజ్జుకులు" అను వారును సూచింపఁబడియున్నారు (3) ప్రాదేశికులు లేక ప్రదేశికుల నువారు మండలాధికారులుగనుండియుందురు. మూఁడవశిలాశాసనమున మాత్రమే వీరినిగూర్చి సూచింపఁబడియున్నది 2 ప్రదేశ అనఁగా వార్త గావున ప్రదేశకులు వార్తాహరులై యుండవచ్చునని యొకవిద్వాంసుఁ డభిప్రాయపడుచున్నాఁడు అట్లైనచో అర్థశాస్త్రములోని ప్రదేష్టలతో నీప్రాదేశికులు సరిపోలుదురు. 3 ప్రదేష్టలవిధులలోముఖ్యమైనవి, బలి ప్రగ్రహము (పన్నులనువసూలుచేయుట, పొగరుబోతులైనప్రజానాయ కులను అణచుటమున్నగుకార్యము), కంటకశోధనము (నేరములనుశోధిం చివిచారణచేయుట), చోరమార్గణము (దొంగలజాడలుకనిపెట్టుట), అధ్యక్షులయొక్కయు వారిప్రజలయొక్కయు దుర్నీతులనుఖండించుట యనునీనాలుగును అర్థశాస్త్రమునవివరింపఁబడియున్నవి. అధ్యక్షులనఁ గా మండలములలోనిచిన్నచిన్నభాగములకధిపతులు ఇట్టియధికారములే ప్రాదేశికులకుసైతము ఉండియుండవచ్చును. (4) యుతులు లేక యుక్త లనువారుఁగూడ మూఁడవశిలాశాసనమున సూచింపఁబడియున్నారు కాని, వీరినిగూర్చిన విశేషాంశములేవియును శాసనములలో లేవు. రజ్జు కులవలెను, ప్రాదేశికులవలెను, వీరుసైతము, అయిదువర్షములకొకసారి తమతమప్రదేశములలోనెల్లఁ దిరిగి ధర్మమునుబోధించవలసియుండెను. కాని, వీరిరాజకీయవిధులెట్టివో యెచటనుకానరావు, మానవధర్మశాస్త్ర మందు యుక్తులనువారు "ప్రనష్టాధిగతద్రవ్యము" ను (పోఁగొట్టుకొనఁ బడినఆ సిని) జాగ్రత్తచేయుకార్యమునందు నియోగింపఁబడినట్లు చెప్పఁ బడియున్నది. అర్థశాస్త్రములో, "సముదాయ" (అనఁగా రాజద్రవ్య

1 Arthasastra pages 60 and 234.
2 J. R. A. S 1915 page 97.
3 Arthasastra pages 142, 200, 217 & 222.

మును అధికారములేకుండ ఉపయోగించుకొనినవారుగ, నియుక్తులు చెప్పఁబడియున్నారు. అశోకునికాలమునఁగూడ యుక్తులు సర్కారు కోశములను దొరికినఆస్తులను జాగ్రతగ కాపాడుకార్యమునందు నియుక్తులైయుండిన టూహింపవనగును (5) రాజపురుషులు నాల్గవ స్తంభశాసనములోఁ జేర్కొనఁబడియున్నారు 1 అర్థశాస్త్రములోఁగూడ పురుషులు లేక రాజపురుషులు అనువారు వివరింపఁబడియున్నారు. ఇట్టివారు రాజ్యములోని పలుప్రాంతములలో నియమింపఁబడిన వార్తాహారులై యుండవచ్చుననిది 2 విన్సెంటుస్మిత్తుగారు వ్యాఖ్యానముచేసిరి. (6) ప్రతివేదకులనువారు ప్రభువుచేనియమింపఁబడిన చారులు, 3 అర్థశాస్త్రమునందు చారులనుగూర్చి విశేషముగచర్చింపఁబడి యున్నది. ఆకాలమున చారులులేనిది రాజ్యపరిపాలనము క్షేమదాయకముగనుండుట అరుదుగనుండెను. "నేను భోజనముచేయుచున్నను, అంతఃపురములోనున్నను, గర్భాగారములోనున్నను, పల్లకీలోనున్నను, ఉద్యానవనమందున్నను ఎచ్చటనున్నను, ఏకాలమందైనను జనులవృత్తాంతమును నాప్రతివేదకులు నాకు తెలియఁజేయుచుండవలెను" అని ప్రతివేదకుల విధులనుగూర్చి అశోకుఁడు ఆరవశిలాశాసనమున లిఖింపించెను. రాజపురుషులు వార్తలనుబంపువారేకాని ప్రతివేదకులవలె రాజును ఏకాలమందైనను సందర్శించి వానికిరహస్యవార్తలను స్వయముగఁజెప్పునధికారముకలిగియుండినవారుకారని యూహింపవలసియున్నది. (7) ముఖ్యులు అనుఉద్యోగస్థులు ధర్మాదాయములపై అధికారులుగనుండిరి. ఏడవ స్తంభశాసనమున ఈవిషయము సూచింపఁబడియున్నది.

---

1 Arthasastra pages 59 &75.

2 "Early History of India" by V. Smith (3rd Edn.) p. 130.

3 Artha Sastra, Bk 1 ch 11 & 12 & 16.

ఈప్రకారముగా అశోకసార్వభౌముఁడు భరతవర్షమును 41 సంవత్సరములు పరిపాలించి క్రీ. పూ. 232 వ సం॥న దివికేగెను. అశోకునికి ఇరువురుభార్యలైన నుండిరి 1 అందొకర్తె కారువాకి యనునామె పేరు ఒకశాసనమునందున్నట్లు మూందే సూచించియుంటిమి. ఆమెకుమారుఁడు తీవర యనునతనిపేరు ఆశాసనమందే యున్నది. బహుశః అశోకునికి ఈభార్యయందును ఈకొమరునియందును విశేషప్రేమ యుండియుండవచ్చును. కాని, తీవరనుగూర్చి అశోకునితరువాతచరిత్రలో ఏలాగో కాన్పించుటలేదు. తండ్రికిపూర్వమే అతఁడు కాలధర్మమునొందెనేమొ? సింహళపురాణములలోను, ఇతరబౌద్ధగ్రంధములలోను, అశోకప్రభువునకు "అసంధిమిత్ర" "తిష్యరక్షిత" యను నితరభార్య లుండినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఈప్రభువునకు తనమనుమఁడైన సంప్రతియను నతఁడు రాజ్యమునకువచ్చినట్లు పురాణగాధలు పల్కుచున్నవి కాని శాసనప్రమాణమేమియును గాన్పింపదు. ఇప్పటివరకు దొరకిన యితరశాసనములనుబట్టి మఱియొకమనుమఁడైన దశరధుఁడు రాజ్యమునకువచ్చినట్లు తెలియుచున్నది.

అశోకునిచే నిర్మింపఁబడిన కట్టడముల

సత్యధర్మపరిపాలనదక్షుఁడై, సమస్తప్రజలసుఖముకొఱకు పాటుపడుచుండియు, అశోకుఁడు శిల్పనిర్మాణములయందుసైతము విశేషానురాగమును జూపించుచుండెను. పాటలీనగరమున తానుఅత్యద్భుతమైన రాజసౌధమును రాతితోకట్టించినట్లు స్పష్టముగతెలియుచున్నది ఆరువందలసంవత్సరములతర్వాత-అనఁగా క్రీ. శ. అయిదవశతాబ్దమున చీనా దేశమునుండివచ్చిన ఫాహియాను యాత్రికుఁడు, ఈభవనమునుజూచి

2 రాణీస్తంభశాసనము 159 వ పుటనుజూడుము.

విస్మయమొందె- ఆహా, ఈనగరును, ఈమందిరములను ఎవరో దేవకన్యకలు-మానవాతీతులు నిర్మించినట్లున్నది. ఈఉద్యానములును ఈద్వారములును ఈచిత్రశిల్పనైపుణ్యమును మానవునకసాధ్యమగునట్టివిగఁగాన్పింపవు, అనుచు పరవశత్వమొందెనఁట. ఇటీవల-అనఁగా 12 సంవత్సరములక్రిందట పార్సీవంశమునబుట్టిన రత్నతాతాగారి ద్రవ్యసహాయముపొంది డాక్టరుస్పూనరు అనుగొప్పప్రాచీనవాస్తుపరిశోధకుఁడు పాటలీనగరపు పాడుప్రదేశమును పరిశోధించుచు రమారమి నూరుస్తంభములుకలిగిన యొకశిథిలమందిరమును కనుఁగొనెను. అది అశోకునిసౌధములోని యొకభాగమని నిర్ధరింపఁబడినది. శతస్తంభమందిరమునునిర్మించిన మహారాజుయొక్క శిల్పకళాభిమానమునుకొనియాడుట సాధ్యమా! స్పూనరుపరిశోధకుఁడును, పారసీకపరిశోధకులలో నగ్రగణ్యుఁడగు మోడీ ఇత్యాదులును, ఇట్టినగరునునిర్మించుటయందు అశోకుఁడు పర్షియాదేశప్రభువుల ననుకరించెనని యూహించుచున్నారు. కారణమేమనఁగ, అశోకునికిపూర్వకాలమున మనదేశమున రాతికట్టడములు లేవఁట-నూరుస్తంభముల మేడలు అంతకుపూర్వము పర్షియాదేశముఖ్యస్థానమగు పర్సిపొలిసునగరమున నుండెనఁట. తనశిలాశాసనములను ప్రకటింపఁజేయుటలో, పర్షియాదేశప్రభువుల పద్ధతులననుకరించినట్లు, ఈమేడనునిర్మించుటయందుసైతము వాటెని అనుకరించెనఁట. కాని, యీసిద్ధాంతము చారిత్రపరిశోధకప్రపంచమున నింకను స్థాయిగ నొప్పుకొనఁబడలేదు. హైందవపరిశోధకులు దానిని నమ్ముటకువీలులేదని వాదించుచున్నారు. ఏదియెట్లున్నను అశోకునిచేనిర్మితమైన మహాభవనముండెననుటకు సందియము లేదు.

రాజభవనములనెగాక, బౌద్ధభిక్షువులకును, అజీవికులవంటి యితరమతస్థులకును తానునిర్మించిన మఠములుసైతము కాలప్రవాహ

మహిమచేత రూపురేక శిథిలములై పోయినవి కాని, 'అజీవికులకొరకు తొల్వఁబడిన కొండగుహాలు గయాక్షేత్రముదగ్గిరనున్న బరాబరుగుట్టల మీఁద స్నిగ్ధమైనగోడలతో నిప్పటికిని ప్రకాశించుచున్నవి.

అశోకునిచేత నిర్మింపఁబడినస్తూపములలో కొన్ని చెక్కుచెదరకుండ ఇప్పటికిని నిలువఁబడియున్నవి. స్తూపములు అనఁగా బుద్ధునియొక్కగాని బోధిసత్వులయొక్కగాని అస్థికలు పదిలముగనుంచుటకై యిటుకరాలతో అర్ధగోళాకారముగఁ గట్టబడిన కట్టడములు. ఉన్నతములై విశేషమైన వలయముగలిగి, విరాజిల్లు ఈస్తూపములచుట్టును భక్తులు ప్రదక్షిణములు సేయుటకు స్థలముండును. చుట్టుప్రాకారములుగూడ కొన్నిస్తూపములకున్నవి. కొన్నిప్రాకారములు రాలతో కట్టఁబడిన కంచెలుగనున్నవి. వాటికి నలుప్రక్కలను ద్వారము లుండును. స్తూపములపైభాగమునను, కంచెమీఁదను, ద్వారములమీఁదను శిల్పరచనలు కాన్పించుచున్నవి. అశోకునిస్తూపములు పెక్కులు తనసామ్రాజ్యమందంతటను నిర్మింపఁబడినట్లు కానఁబడుచున్నది. వీటిలో విఖ్యాతములైనవి భూపాలురాష్ట్రములోని సాంచీనగరము వద్దనున్న గుట్టలమీఁదనున్నవి. అందొకదానిలో మధ్యను కాశ్యపగోత్రుల యస్థికలుగలిగిన పెట్టెదొరకినది ఈస్తూపము రమారమి 55 అడుగులయెత్తుకలదై, 126 అడుగులవలయముకలిగి, శిల్పకారుని చాతుర్యరచనతో ప్రకాశించుచున్నది. ప్రాకారద్వారములపైని చిత్రింపఁబడిన పలువిధములగు ప్రతిమలు బుద్ధునిజీవితమునుగూర్చినవియును, బౌద్ధచరిత్రమందలి యుద్ధములగూర్చినవియునైన విషయములను స్పష్టపఱచునవియునైయున్నవి. కాని, యివియన్నియును అశోకునితర్వాతి ప్రభువులు ఎవరో క్రీ. పూ. ఒకటిరెండు శతాబ్దములలో తయారుచేయించినట్లు ఊహింపఁబడుచున్నవి.

సాంచీస్తూపమునకు సరివచ్చు స్తూపము సంయుక్తపరగణాలలోని బార్హూతుగ్రామము పరిసరములందు కానవచ్చుచున్నది. దీనికి సైతము రాతి కంచెయును కంచెకు నలుప్రక్కల ద్వారములును ఉన్నవి. వీటిమీంద సింహాలు, ఏనుగు, జింక, కోతి, ఇత్యాదిప్రతిమలు అత్యంతమనోహరముగ చెక్కబడియున్నవి. మనుష్యప్రతిమలు కూడ అతినైపుణ్యముతో దిద్దబడియున్నవి. ఈస్తూపము పైభాగమున దీపములుపెట్టుటకు అనేకగూళ్ళుకలవు.

అశోకుడు గొప్పనగరములనునిర్మించెను. అందొకటి నేపాళకనుమలోని పురాతనమైన మంజుపట్టణమునకు మారుగ నిర్మింపబడిన లలితపురము ఇప్పటికిని విరాజిల్లుచున్నది. తాను నేపాళప్రాంతమునకు తీర్థయాత్రార్థమై యేగినపుడు, అనగా రమారమి క్రీ. పూ. 249 సం॥ న నీపట్టణమును నిర్మించెను క్షేత్ర సందర్శనజ్ఞాపకముగ నిర్మించిన ఈపవిత్రపురమున తాను అయిదుగొప్పస్తూపములనుకట్టించెను. ఇవియిప్పటికిని రమణీయముగనున్నవి. వాయవ్యప్రాంతమందలి కాశ్మీర దేశమున అశోకుడు శ్రీనగరమునునిర్మించెను. ఈనగరము ఇప్పుడు కాన్పించదు. కాని, ప్రస్తుతము కాశ్మీరరాజ్యమునకు ముఖ్యస్థానమైన శ్రీనగరమునకు అనతిదూరముననున్న పాండురస్థానమనుగ్రామము అశోకునిపురముండిన స్థానమని చరిత్రపరిశోధకులు నుడువుచున్నారు

అశోకుడు కొన్నికాల్వలత్రవ్వించినట్లు శాసన ప్రమాణముకలదు. క్రీ. వె 150 వ సం॥న, పశ్చిమక్షాత్రపులలో పేరుగాంచిన గుద్రదాముని చేప్రకటింపబడిన గిర్నారుశాసనమున నీవిషయము వర్ణింపబడియున్నది దీనిప్రకారము అశోకునిపితామహుడైన చంద్రగుప్తమౌర్యునికాలములో గట్టించబడిన సుదర్శనసరస్సునకు కావలసిన పంటకాల్వలు సంపూర్తికాకపోయినందున, ఆకార్యమును అశోకుడు తనప్రతి

నిర్మితమగు ంజాతకమహస్సునిద్వారా, సమగ్రముగ జరిపించెనని తెలియఁబడియున్నది. ప్రస్తుతకాలమున వానరస్సుగాని ఆకాలువలుగాని లేవు.

వీటియన్నిటికంటె ప్రాకృతకాలమున విఖ్యాతిగాంచినవి అశోకుని శిలాస్తంభములు. ఇట్టివి తాను రమారమితొమ్మిదింటిని తనతీర్థయాత్రాజ్ఞాపకార్థము సారనాథు, తోప్రామీరటు, ప్రయాగ, రాంపూర్వా, లౌరియా, సందఘట్టము, సాంచి, సిగలీ, లుంబినీ ప్రాంతములలో పాతించెను. వీటియన్నిటిమీఁదను శాసనము ల లిఖింపఁబడియున్నవి. శిల్పరచనలు కలవు. వీటితలలు కమలాకారములుగఁ జెక్కఁబడి, వానిమీఁద సింహములు, గజములు ఇత్యాదిస్వరూపములు చిత్రింపఁబడియున్నవి. అన్నియును స్నిగ్ధములై ప్రకాశించుచున్నవి. వీటిలో సారనాథు శిలాస్తంభ శిరోభాగము ఒకటి యిప్పటికిని చెడకయున్నది. ఈశిరోభాగము గంటవలెనున్న కమలముమీఁద నాల్గుసింహములు నాల్గుప్రక్కల నోళ్ళు తెఱచుకొని విజృంభించియున్నట్లును వానిమధ్య యొకశిలాచక్రమున్నట్లును తొల్చఁబడియున్నది. ఈశిల్పచాతుర్యము ప్రపంచమున మఱియెచ్చటను కనుపింటచులేదని వాస్తుశాస్త్రజ్ఞుఁడైన ఫెర్గుసన్‌గారు నొక్కివక్కాణించుచున్నారు. దీనినిఁగూర్చినయితరవిషయములు మన గ్రంథాంతరమున 162 వ పుటయందు వివరింపఁబడియున్నవి మిగిలిన స్తంభములనుగురించినవిషయములు 107, 135, 137, 149, 155, 160, 165, 166 పుటలలో విపులముగ వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇందలితోప్రా స్తంభమిపుడు ఢిల్లీనగరమునందున్నది. ఈయున్నతమైన స్తంభము అతిస్నిగ్ధమైప్రకాశించుచున్నది. ప్రస్తుతాభిప్రాయమేమనఁగా అస్సీరియా ప్రాంతములలో దొరకిన యుత్తమమైనయినుమును కరుగఁబోసి యీస్తంభమునునిర్మించినట్లు కాన్పించుచున్నది. సాంచీగ్రామమువద్ద కాన్పించు రెండుస్తంభములు సాంచీస్తూపము ఉత్తరదక్షిణద్వారములకు చేరువగ

నున్నవి. మనగ్రంథమున వర్ణింపఁబడినది దక్షిణద్వారముకడ నున్నది
ఉత్తరద్వారమువద్దనున్న స్తంభము నలువదియైదుఅడుగులుయెత్తుగలిగి
శిరోభాగమున ఒకఋషినిలిచియున్నట్లు అతిరమణీయముగ చెక్కఁబడి
యున్నది. అలహాబాదు లేక ప్రయాగలోనున్న స్తంభముమీఁద,
అశోకునిశాసనములనానుకొని, క్రీ. త. నాల్గవశతాబ్దమున గుప్తసా
మ్రాజ్యాధిపతియగు సముద్రగుప్తచక్రవర్తి తనదిగ్విజయమునుగూర్చి
సంస్కృతాక్షరములతో లిఖింపించినశాసనమొకటి కలదు. సముద్ర
గుప్తునివిజయయాత్రాచరిత్రకు వలయు నాధారములు ఈశాసనమునఁ
దప్ప మఱియొకచోట కాన్పింపవు నిగలీ స్తంభమును, లుంబినీ స్తంభము
నురమారమిపదుమూఁడు మైళ్ళదూరములోనున్నవి లుంబినీవనము ఇప్పు
డునిర్మానుష్యమై పాడుపడియున్నది అనతిదూరమున పడారియా యను
గ్రామమొకటి కలదు ఈగ్రామముప్రక్కననున్న హిందూదేవాలయ
మునె రుమ్మిందైదేవాలయమని లోకప్రసిద్ధముగనున్నది. అందలివిగ్ర
ముల అచ్చటివారు రూపదేవివిగ్రహమందురు రూపదేవిపదవికృతరూప
మేరుమ్మిందేయైయుండనోపు. ఈదేవియే బుద్ధునితల్లి యగు మాయా
దేవియని వ్యవహారగాథలుచెప్పుచున్నవి. ఈదేవి నిలువఁబడియున్నట్లును,
కుడిచేతితో తనచిన్నికొమరుని పట్టుకొని ముందుకు తెచ్చుచున్నట్లును
నలుదిక్కులనుండివచ్చిన నల్గురుదేవతలు ఆశిశువునకు స్వాగతమిచ్చు
చున్నట్లును, ఆవిగ్రహమునఁ చెక్కఁబడియున్నది. కాని, యచటి
పామరజనులు చమురు, సింధూరములను విశేషముగ ఆవిగ్రహము
మీఁదపూయుచుండుటచేత విగ్రహముమీఁది చిల్లరశిల్పిచాతుర్యములు
కాన్పించుటలేదు లుంబినీయనునామము మాయాదేవితల్లిపేరని
టిబెట్టుబౌద్ధగ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఇచటిశిలాస్థంభపుశిరో
భాగము కాన్పించదు. ఒకానొకవుడు పిడుగుపడి ఆశిరోభాగము విఱి
గిపోయెనని తెలియవచ్చుచున్నది. స్తంభముమీఁది శిలాలేఖనములో

ఆభాగము గుఱ్ఱపుస్వరూపముచే నలంకరింపఁబడియుండెనని స్పష్టముగఁ దెలుపఁబడియున్నది. మైసూరులోని సుప్రసిద్ధపరిశోధకులును, కీర్తిశేషులునైన టాబర్డుఫాదిరిగారు నాలుగుసంవత్సరములక్రిందట నేపాళరాజ్యాధికారులయనుమతి బడసి లుంబినీవనమును సందర్శించివచ్చి, పైవృత్తాంతమునంతయును లోకమునకు వెల్లడిచేసిరి.

ఇట్టిమహాకార్యములను సలిపి శిల్పవిద్యాదేవిని పోషించిన చక్రవర్తినామము చిరస్మరణీయము.

—.౦—

అశోకునిచరిత్రయందు శాసనము లెంతవఱకు ఉపయోగములైనవియు వివరించితిమి. అశోకునికరుణార్ద్రహృదయము బౌద్ధమతవ్యాపనమునకుఁ గారణమంటిమి కాని, యాప్రభువుయొక్క కరుణారసమునకు మితియుండెననుటకు సందియము లేదు. నృపాలుఁడైనవాఁడు దండనలకర్హులని న్యాయమూర్తులచే నిర్ణయింపఁబడిన దుష్టులను శిక్షించనియెడల, అతనికరుణ విషముగ పరిణమించును. కావుననే, మరణశిక్ష సైతము తనరాజ్యమున విధింపఁబడుచుండినట్లు శాసనములుసూచించుచున్నవి. ఇట్లు శిక్షలననుభవించువారిమీఁద రాజకృప కొన్నాళ్ళకు కలుగవచ్చును. అట్టి రాజకృపవలననే కా బోలు, తాను రాజ్యాభిషిక్తుఁడైనయిరువదియారుసంవత్సరములలో ఇరువదియైదుసారు కారాగృహవాసులు విడుదలచేయఁబడినట్లు ఐదవ స్తంభశాసనమునఁ జెప్పఁబడియున్నది ఆకారణముచేతనే, మరణశిక్ష మొదలుగాఁగల శిక్షలననుభవింపవలసినవారికి శిక్షలననుభవించుటకుపూర్వము మూఁడుదినములు వ్యవధి కలుగఁ జేయఁబడినట్లు నాల్గవ స్తంభశాసనమునసున్నది. అశోకుని యుద్దేశమేమనఁగా అక్రమములు అధర్మములు చేసినవారికి శిక్షవాస్తవమే కాని, దుశ్శీలమే లేకుండినయెడల, శిక్షలుండవుసరిగదా, ప్రజలు సచ్ఛీలమును పెంచుకొనుచు దేవతలకు సమానులగుదురు కావున ప్రజలెల్లరును ధర్మనిరతులగునట్లు ఉదాహరణరూపముగాను, ఉపదేశముల ద్వారాను తెలియఁజేయుట రాజవిధియైయున్నది. ఈగొప్పనీతిని అశోకునిశాసనములు బోధించుచున్నవి.

దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము.

అశోకుని ధర్మశాసనములు.

కాల్సీశిల

[ఈశాసనములు సంయుక్తపరగణాలలోని డెహ్రాడూన్ జిల్లా, చక్రతా తహశీలులోని యొకపట్టణమగు కాల్సీ యనుదానికి ఉత్తరముగ ఒకటిన్నరమైళ్ళదూరమున యమునానదికి పడమటియొడ్డున నొక పెద్దశిలపై లిఖింపఁబడియున్నవి. ఈశిల 10 అడుగులపొడవుగను 10 అడుగుల వెడల్పుగను, అడుగున 8 అడుగుల దళసరిగను ఉన్నది. శాసనములు ఈశిలపై ఈశాన్యముఖమున నున్నవి. శిలకు కుడిప్రక్కను ఒక యేనుఁగు బొమ్మ చెక్కఁబడియున్నది.]

మొదటిశిలాశాసనము : కాల్సీ.

1. కాల్సీశిలకు తూర్పుముఖమున.

1. (1) ఇయం ధంమలిపి దేవానంపియేన పియదసినా లేఖితా (2) హి దానో కిఛి జివే ఆలభితు పజోహితవియే

2. (3) నో పి చా సమాజే కటవియే (4) బహుకా హి దోసాసమా జసా దేవానంపియే పియదసీ లాజా దఖతి (5) అథి పి చా ఏకతియా సమాజా సాధుమతా దేవానంపియసా పియదసినా లాజినే

3. (6) పులే మహానససి దేవానంపియసా పియదసిసా లాజినే అనుది వసం బహుని పాతసహసాని అలంభియిసు సుపథాయే (7) సే

—.౦.—

అశోకునిచరిత్రయందు శాసనము లెంతవఱకు ఉపయోగములైనదియు వివరించితిమి. అశోకునికరుణార్ద్రహృదయము బౌద్ధమతవ్యాపనమునకుఁ గారణమంటిమి కాని, యాప్రభువుయొక్క కరుణారసమునకు మితియుండెననుటకు సందియము లేదు. నృపాలుఁడైనవాఁడు దండనలకర్హులని న్యాయమూర్తులచే నిర్ణయింపఁబడిన దుష్టులను శిక్షించనియెడల, అతనికరుణ విషముగ పరిణమించును. కావుననే, మరణశిక్ష సైతము తనరాజ్యమున విధింపఁబడుచుండినట్లు శాసనములుసూచించుచున్నవి. ఇట్లు శిక్షలననుభవించువారిమీఁద రాజకృప కొన్నాళ్ళకు కలుగవచ్చును. అట్టిరాజకృపవలననె కాఁబోలు, తానురాజ్యాభిషిక్తుఁడైనయిరువదియారుసంవత్సరములలో ఇరువదియైదుసార్లు కారాగృహవాసులు విడుదలచేయఁబడినట్లు ఐదవస్తంభశాసనమునఁ జెప్పఁబడియున్నది ఆకారణముచేతనే, మరణశిక్ష మొదలుగాఁగల శిక్షలననుభవింపవలసినవారికి శిక్షలననుభవించుటకుపూర్వము మూఁడుదినములు వ్యవధికలుగఁజేయఁబడినట్లు నాల్గవస్తంభశాసనమునన్నది. అశోకుని యుద్దేశమేమనఁగా అక్రమములు అధర్మములు చేసినవారికి శిక్షవాస్తవమేకాని, దుశ్శీలమే లేకుండినయెడల, శిక్షలుండవుసరిగదా, ప్రజలు సచ్ఛీలమును పెంచుకొనుచు దేవతలకు సమానులగుదురుకావున ప్రజలెల్లరును ధర్మనిరతులగునట్లు ఉదాహరణరూపముగాను, ఉపదేశముల ద్వారాను తెలియఁజేయుట రాజవిధియైయున్నది. ఈగొప్పనీతిని అశోకునిశాసనములు బోధించుచున్నవి.

దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము.

ఉపసంహారము

—.o—

అశోకునిచరిత్రయందు శాసనము లెంతవఱకు ఉపయోగములై నదియు వివరించితిమి. అశోకునికరుణార్ద్రహృదయము బౌద్ధమతవ్యాపనమునకుఁ గారణమంటిమి కాని, యాప్రభువుయొక్క కరుణారసమునకు మితియుండెననుటకు సందియము లేదు. నృపాలుఁడైనవాఁడు దండనలకర్హులని న్యాయమూర్తులచే నిర్ణయింపఁబడిన దుష్టులను శిక్షించని యెడల, అతనికరుణ విషముగ పరిణమించును. కావుననే, మరణశిక్ష సైతము తనరాజ్యమున విధింపఁబడుచుండినట్లు శాసనములుసూచించుచున్నవి. ఇట్లు శిక్షలననుభవించువారిమీఁద రాజకృప కొన్నాళ్ళకు కలుగవచ్చును. అట్టిరాజకృపవలననే కాంబోలు, తాను రాజ్యాభిషిక్తుఁడైనయిరువదియారుసంవత్సరములలో ఇరువదియైదుసార్లు కారాగృహవాసులు విడుదలచేయఁబడినట్లు ఐదవ స్తంభశాసనమునఁ జెప్పఁబడియున్నది ఆకారణముచేతనే, మరణశిక్ష మొదలుగాఁగల శిక్షలననుభవింపవలసినవారికి శిక్షలననుభవించుటకుపూర్వము మూఁడుదినములు వ్యవధికలుగఁ జేయఁబడినట్లు నాల్గవ స్తంభశాసనమునన్నది. అశోకుని యుద్దేశమేమనఁగా అక్రమములు అధర్మములు చేసినవారికి శిక్షవాస్తవమే కాని, దుశ్శీలమే లేకుండినయెడల, శిక్షలుండవుసరిగదా, ప్రజలు సచ్ఛీలమును పెంచుకొనుచు దేవతలకు సమానులగుదురు కావున ప్రజలెల్లరును ధర్మనిరతులగునట్లు ఉదాహరణరూపముగాను, ఉపదేశముల ద్వారాను తెలియఁజేయుట రాజవిధియైయున్నది. ఈగొప్పనీతిని అశోకునిశాసనములు బోధించుచున్నవి.

దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము.

ఇదాని యదా ఇయం ధంమలిపి లేఖితా తదా తింని యేవా
పానాని అలభియంతి

4. దువే మజూలా ఏకే మిగే సే పి చూ మిగే నో ధ్రువే (8) ఏతాని పి చు తిని పానాని నో అలాభియిసంతి

సంస్కృతము.

(1) ఇయం ధర్మలిపి ర్దేవానాంప్రియేణ ప్రియదర్శినా లేఖితా (2) ఇహా న కశ్చి జ్జీవ ఆలభ్య ప్రహోతవ్యః (3) నాపి చ సమాజః కర్తవ్యః (3) బహుకాన్ హి దోషాన్ సమాజస్య దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా పశ్యతి (5) సన్త్యపి చైకే సమాజాః సాధుమతా దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞః (6) పురా మహానసే దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞో ఽనుదివసం బహూని ప్రాణసహస్రాణ్యాలభ్యన్త సూపార్థాయ (7) తదిదానీం యదా ఇయం ధర్మలిపి ర్లేఖితా తదా త్రియ ఏవ ప్రాణా ఆలభ్యన్తే, ద్వౌ మయూరా వేకో మృగః, సోఽపి చ మృగో న ధ్రువః (8) ఏతే పి చ త్రయః ప్రాణా నాలప్స్యన్తే.

తెనుఁగు.

(1) ఈ ధర్మశాసనము దేవతలకు ప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిచేత వ్రాయబడ్డది (2) ఇచట (అనగా ఈలోకమందు) జీవజంతువులను చంపఁగూడదు, బలియివ్వకూడదు (3) ఉత్సవములకోసము జను లొకచోట గుంపుగా చేరకూడదు. (4) అట్లు చేరుటవల్ల చాలాదోషములు దేవతాప్రియుఁడయిన ప్రియదర్శికి కనబఁడుచున్నవి (5) రాజును దేవతాప్రియుఁడును అయిన ప్రియదర్శి సాధుసమ్మతములని తలంచే కొన్నిఉత్సవములు లేకపోలేదు. (6) పూర్వకాలమందు రాజును దేవతాప్రియుఁడును అయిన ప్రియదర్శివంటఇంటిలో నూర్లును వేలును జీవజంతువులు కూరకోసము దినదినమును చంపఁబడుచుండేవి. (7) కాని, ఈధర్మశాస

సము లిఖించఁబడ్డకాలమున దినమునకు రెండునెమళ్లును, ఒక లేడియు (ఆలేడికూడా నిత్యమూ చంపబడడము లేదు) ఇట్లు మూడుప్రాణులు మాత్రమే చంపఁబడుచున్నవి. (8) ఇఁకముందు ఈమూఁడుప్రాణులనుకూడా చంపకూడదు.

రెండోశిలాశాసనము: కాల్సీ.

4 (1) సవతా విజితసి దేవానంపియసా పియదసిసా లాజినే యే చ, అంతా అథాచోడా పండియా సాతియపుతో కేలలపుతో తంబపంని

5. అంతియోగే నామ యోనలాజా యే చా అంనే తసా అంతియోగసా సామంతా లాజానో సవతా దేవానంపియసా పియదసిసా లాజినే దువే చికిసకా కటా మనుసచికిసా చా పసుచికిసా (2) ఓసధీని మనుసోపగాని చా పసోపగాని చా అతతా నథి

6. సవతా హాలాపితా చా లోపాపితా చా (3) ఏవమేవా ములాని చ ఫలాని చా అతతా నథి సవతా హాలాపితా చా లోపాపితా చా (4) మగేసు లుఖాని లోపితాని ఉదుపానాని చా ఖానాపితాని పటిభోగాయే పసుమునిసానం

సంస్కృతము.

1. సర్వత్ర విజితే దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞో యే చాన్తా యథా చోడాః పాణ్డ్యాః సత్యపుత్రః కేరలపుత్ర స్తామ్రపర్ణీ అన్తియోకోనామ యవనరాజో యే చాన్యే త స్యాన్తియోకస్య సామన్తా రాజానః సర్వత్ర దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞో ద్వే చికిత్సే కృతే మనుష్యచికిత్సా చ పశుచికిత్సా చ (2) ఔషధాని మనుష్యోపగాని చ పశూపగాని చ యత్ర యత్ర న సన్తి సర్వత్ర హారితాని చ రోపితాని చ (3) ఏవమేవ మూలాని చ ఫలాని చ యత్ర యత్ర

న సన్తి సర్వత్ర హారితాని చ రోపితాని చ (4) మార్గేషు వృక్షా రోపితా ఉదపానాని చ ఖానితాని ప్రతిభోగాయ పశుమనుష్యాణామ్.

తెనుఁగు

రాజగు దేవానాంప్రియ ప్రియదర్శి రాజ్యమం దెల్లెడలను, అతని ప్రాంతరాజులగు చోడ, పాండ్య, సత్యపుత్ర, కేరలపుత్ర, తామ్రపర్ణి యవనరాజాంతియోకాదుల రాజ్యములందును, ఇట్లే ఆ అంతియోకుని సామంతరాజుల రాజ్యములందును, రాజగు దేవానాంప్రియ ప్రియదర్శిచే రెండువిధములవారగు చికిత్సకులు నిలువఁబడినారు. మనుష్యచికిత్సయు పశుచికిత్సయు ఏర్పాటుచేయఁబడినవి (2) మనుష్యుల కుపయోగించునవియు, పశువుల కుపయోగించునవియు అగు ఓషధులు ఎచ్చటెచ్చటలేవో అచ్చటనెల్ల అవి తీసికొనిరాఁబడి నాటింపఁబడినవి. (3) ఇట్లే వేళ్ళును పండ్లును ఎచ్చటెచ్చటలేవో అచ్చటచ్చట అవి తీసికొనిరాఁబడి నాటఁబడినవి. పశువులకును మనుష్యులకును ఉపయోగించే నిమిత్తము (4)మార్గములందు వృక్షములు నాటఁబడినవి. నూతులు త్రవ్వఁబడినవి.

మూడవ శిలాశాసనము: కాల్సీ

6 (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా హేవం ఆహా

7 (2) దువాడసవసాభిసితేన మే ఇయం ఆనపయితే (3) సవతా విజితాసి మమ యుతా లజూకే పాదేసికే పంచసు వసేసు అనుసంయానం నిఖమంతు ఏతాయే వా అఠాయే ఇమాయ ధంమనుసథియా యథా అంనాయే పి కింమాయే (4) సాధు

8. మాతపితుసు సుసుసా మితసంథుతనాతిక్యానం చాబంభనసమనానం చా సాధు దానే పానానం అనాలంభే సాధు అపవియాతా అపభండతా సాధు (5) పలిసా పి చ యుతాని గననసి అనపయిసంతి హేతువతా చా వియంజనతే చా

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహా (2) ద్వాదశవర్షాభిషిక్తేన మయా ఇద మాజ్ఞప్తం (3) సర్వత్ర విజితే మమ యుక్తా రజ్జుకాః ప్రాదేశికాశ్చ పంచసు పంచసు వర్షేషు అనుసంయానం నిష్క్రామన్తు ఏతస్మై అర్థాయ అస్మై ధర్మానుశిష్ట్యై యథా అన్యస్మై అపి కర్మణే (4) సాధుః మాతాపిత్రోః శుశ్రూషా మిత్ర సంస్తుతజ్ఞాతీనాం చ బ్రాహ్మణశ్రమణానాం చ, సాధుదానం ప్రాణానామనాలంభః సాధుః అల్పవ్యయతా అల్పభాండతా సాధుః (5) పరిషదోఽపిచ యుక్తాన్ గణనే, ఆజ్ఞాపయిష్యన్తి హేతుతశ్చ వ్యంజనతశ్చ.

తెనుఁగు

(1) రాజగు దేవానాంప్రియప్రియదర్శి ఇట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. (2) నా రాజ్యాభిషేకమయిన పన్నెండోసంవత్సరమున ఇది ఆజ్ఞాపింపఁబడినది. (3) నా రాజ్యమునం దెల్లెడలను (రాజకీయోద్యోగులగు) యుక్తులు, లజూకులు, ప్రాదేశికులు ననువారు తమతమ మండలములందంతటను ఐదేసిసంవత్సరముల కొకసారి సంపూర్ణముగా ఈక్రింది ధర్మానుశిష్టికొరకును తక్కిన రాచకార్యములకును యాత్రచేయవలయును. (4) తల్లిదండ్రుల శుశ్రూష సాధువు. మిత్రులు, పరిచయముగలవారు, బంధువులు, బ్రాహ్మణులు, శ్రమణులు—వీరికి దానముచేయుట సాధువు. ప్రాణహింసచేయకుండుట సాధువు. అల్పవ్యయమును, అల్పసంపదను కలిగియుండుట సాధువు. (5) మహామాత్రులపరిషత్తులు తగిన కారణములనుచేర్చుచు, అక్షరమైనను తప్పకుండ ఈధర్మములను గణించవలసినదిగా యుక్తులను ఉద్యోగులను ఆజ్ఞాపించవలెను.

నాల్గవ శిలాశాసనము: కాల్సీ

9 (1) అతికంతం అంతలం బహూని వససతాని వధితే వా పానాలంభే విహింసా చా భుతానం నాతినా అసంపటుపతి సమనబంభనానం అసంప టిపతి (2) సే అజా దేవానంపియసా పియదసినే లాజినే ధం మచలనేనా భేలిఘోసే అహో ధంమఘోసే విమనదసనా

10 హథిని అగికంధాని అంనాని చా దివ్యాని లుపానిదసయితు జనస (3) ఆదిసా బహూహి వసస తేహి నా హుతపులువే తాదిసే అజా వఢితే దేవానంపియ సా పియదసినే లాజినే ధంమనుసథియే అనాలంభే పానానం అవిహింసా భూతానం నాతినం

11 సంపటిపతి బంభనసమనానం సంపటిపతి మాతాపితిసు సుసుసా (4) ఏసే చా అంనే చా బహువిధేధయచలనే వధితే (5) వధి యిసతి చేవా దేవానంపియే పియదసి లాజ ఇమం ధంమచలనం (6) పుతా చ కంనతాలే చా పనాతిక్యా చా దేవానంపియసా పియ దసినే లాజినే

12 పవఢయిసంతి చేవ ధంమచలనం ఇమం ఆవకపం ధంమసి సీలసి చా చిఠితు ధంమం అనుసాసిసంతి (7) ఏసే హి సేఠేకంమం అం ధంమానుసాసనం (8) ధంమచలనే పి చా నో హోతి అసిలసా (9) సే ఇమసా అథసా వధి అహీని చా సాధు (10) ఏతాయే అథాయే ఇయం లిఖితే

13 ఇమసా అథసా వధి యుజంతు హీని చ మా అలోచయిసు (11) దువాడసవశాభిసితేనా దేవానంపియేనా పియదశినా లాజినా లేఖితా

సంస్కృతము.

1. అతిక్రాంతమన్తరం బహూని వర్షశతాని వర్ధిత ఏవ ప్రాణా లంభో విహింసా చ భూతానాం జ్ఞాతీనా మసంప్రతిపత్తిః శ్రమణబ్రా

హ్మణానా మసంప్రతిపత్తిః (2) త దద్య దేవానాంప్రియస్య ప్రియద
ర్శినో రాజ్ఞో ధర్మచరణేన భేరీఘోషో ఽథో ధర్మఘోషో విమానదర్శ
నాని, హస్తినోఽగ్నిస్కంధా అన్యానిచ దివ్యానిరూపాణి దర్శయితుం
జనస్య (3) యాదృశం బహుభి ర్వర్ష శతై ర్నభూతపూర్వం తాదృశ
మద్య వర్ధితో దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞో ధర్మానుశిష్ట్యా
అనాలంభః ప్రాణానా మవిహింసా భూతానాం జ్ఞాతిషు సంప్రతిపత్తి
ర్బ్రాహ్మణశ్రమణానాం సంప్రతిపత్తి ర్మాతాపిత్రోః శుశ్రూషా (4)
ఏత చ్చాన్యచ్చ బహువిధం ధర్మచరణం వర్ధితమ్, (5) వర్ధయిష్యన్తి
చైవ దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రా జేదం ధర్మచరణమ్ (6) పు
త్రాశ్చ నప్తారశ్చ ప్రనప్తారశ్చ దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో
రాజ్ఞః ప్రవర్ధయిష్యన్తి చైవ ధర్మచరణ మిదం యావత్కల్పం ధర్మే
శీలే చ తిష్ఠన్తో ధర్మ మనుశాసిష్యన్తి (7) ఏతద్ధి శ్రేష్ఠం కర్మ యద్ధర్మా
నుశాసనం, (8) ధర్మచరణమపి న భవ త్యశీలస్య (9) త దస్యార్థస్య
వృద్ధి రహాసిశ్చ సాధుః, 10). ఏతస్మై అర్థా యేదం లిఖితమ్, అస్యా
ర్థస్య వృద్ధిం యుఞ్జన్తు హానిం చ మా ఆలోచయన్తు (11) ద్వాదశవ
ర్షాభిషిక్తేన దేవానాంప్రియేణ ప్రియదర్శినా రాజ్ఞా లేఖితమ్.

తెనుఁగు.

1. పూర్వకాలమం దనేకసంవత్సరములవరకును ప్రాణులను
చంపుటయును, భూతములనుహింసించుటయును, జ్ఞాతులయెడ అనుదా
రయు, శ్రమణులయెడలను బ్రాహ్మణులయెడలను తిరస్కారభావమును
వృద్ధిపొందింపఁబడియుండెను.

(2) కాని, యిప్పుడు దేవానాంప్రియప్రియదర్శి ధర్మాచరణ
మువల్ల, విమానములనుచూపించుట, ఏనుఁగులు, అగ్నిస్కంధములు, ఇత
రదివ్యవిగ్రహములు, వీనినిప్రదర్శించుట (ఆసమయములందు) ధర్మఘో
షము భేరీఘోషముమూలమున చేయఁబడుచున్నది.

3. ఇంతకుపూర్వము వందలకొలదిసంవత్సరములనుండియు జరుగనట్టి ప్రాణులనుచంపకుండుట, భూతములను హింసింపకుండుట, జ్ఞాతులయందుగౌరవము, శ్రమణులయెడలను బ్రాహ్మణులయెడలను మర్యాద, తల్లిదండ్రులసేవ, ఇట్టి ధర్మానుశాసనము దేవానాంప్రియప్రియదర్శి చేత ఇప్పుడు చేయఁబడుచున్నది.

(4) ఇట్లును, ఇతరవిధములను ధర్మాచరణము వృద్ధిచేయఁబడినది.

(5) ఇట్టి ధర్మాచరణమును దేవానాంప్రియుఁప్రియదర్శి యను రాజు ఇకముందును వర్ధిల్లజేయును.

(6) దేవానాంప్రియప్రియదర్శిరాజుయొక్క కొడుకులు, మనుమలు, మునిమనుమలును ఈధర్మాచరణము నాకల్పాంతమును వర్ధిల్లజేయుచు, ధర్మమునందును శీలమునందును స్థిరులై, ధర్మశాసనము నను శాసించుచుందురు,

(7) ధర్మానుశాసనమేగదా శ్రేష్ఠమైనకర్మ !

(8) శీలములేనివానికి ధర్మాచరణము సాధ్యముకాదు.

(9) అందుచేత ఈయర్థము (ధర్మానుశాసనము)ను వృద్ధిచేయుటయు దానికి హానికల్పించకుండుటయు సాధుమార్గము.

(10) ఈధర్మాచరణమునకు వృద్ధినికల్పింతురు గాక అనియు, దానికి హాని కల్పింపకుందురుగాక అనియు ఇది వ్రాయఁబడినది.

(11) రాజ్యాభిషిక్తకాలము పన్నెండవసంవత్సరమున దేవానాంప్రియప్రియదర్శిరాజుచేత వ్రాయించబడినది.

ఐదవ శిలాశాసనము: కాల్సీ.

13 (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా ఆహా (2) కయానే దుకలే (3) ఏ ఆదికలే కయానసా సే దుకలం కలేతి (4) సే మమయా బహు కయానే కటే (5) తా మమా పుతా చా నతాలే చా.

14 పలం చా తేహి యే అపతియే మే ఆవకపం తధా అనువటి- సంతి సే సుకటం కఛంతి (6) ఏ చు హేతా దేసం పి హాపయిసతి సే దుకటం కఛతి (7) పాపే హి నామా సుపదాలయే (8) సే అతికంతం అంతలం నో హూతపులువ ధంమమహామాతా నామా (9) తేదసవసా- భిసితేనా మమయా ధంమమహామాతా కటా (10) తే సవపాసండేసు వియాపటా

15 ధంమాధిథానాయే చా ధంమవఢియా హిదసుఖాయే వా ధంమయుతసా యోనకంబోజగంధాలానం ఏ వా పి అంనే అప- లంతా (11) భటమయేసు బంభనిభేసు అనధేసు వుధేసు హిదసుఖాయే ధంమయుతాయే అపలిబోధాయే వియాపటా తే (12) బంధనబధసా పటివిధానాయే అపలిబోధాయే మోఖాయే చా ఏయం అనుబధా పజావ తి వా

16 కటాభికాలే తి వా మహాలకే తి వా వియాపటా తే (13) హిదా బాహిలేసు చా నగలేసు సవేసు ఓలోధనేసు భాతినం చ నే భగినినా ఏ వా పి అంనే నాతిక్యే సవతా వియాపటా (14) ఏ-ఇయం ధంమనిసితే తి వా దానసుయుతే తి వా సవతా విజతసి మమా ధంమ- యుతసి వియాపటా తే ధంమమహామతా (15) ఏతాయే అతాయే

17 ఇయం ధంమలిపి లేఖితా చిలధితిక్యా హోతూ తధా చ మే పజా అనువతతు

సంస్కృతము

1 దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఆహ [2] కల్యాణం దు ష్కరం [3] యో యది కుర్యాత్ కల్యాణస్య న దుష్కరం కరోతి [4] తన్మయా బహుకల్యాణం కృతం [5] తన్మమ పుత్రాశ్చ పరం చ తాని హి యాన్యపత్యాని మే యావత్కల్పం యథానువర్తిష్యన్తే త త్సుకృతం కరిష్యన్తి [6] యస్త్వత్ర దేశమపి హాపయిష్యతి స దుష్కృ

తం కరిష్యతి [7] పాపం హి నామ సుప్రచారమ్ [8] త దతిక్రాన్తమన్త
రం న భూతపూర్వా ధర్మమహామాత్రా నామ [9] త్రయోదశవర్షాభి
షిక్తేన మయా ధర్మమహామాత్రాః కృతాః [10] తే సర్వపాషణ్డేషు
వ్యాపృతాః, ధర్మానుష్ఠానాయ చ ధర్మవృద్ధ్యా హితసుఖాయ చ ధర్మ
యుక్తస్య యవనకంభోజగన్ధారాణామ్ ఏవమ ప్యన్యేఽ పరాన్తా [11]
భృతమయేషు బ్రాహ్మణేభ్యేషు అనాథేషు వృద్ధేషు హితసుఖాయ
ధర్మయుక్తస్య అపరిబాధాయ వ్యాపృతాః తే [12] బన్ధనవధస్య ప్రతి
విధానాయ అపరిబాధాయ మోక్షాయ చ, ఏవ మనువధం ప్రజావన్త
ఇతి వా కృతాధికారా ఇతి వా మహాన్త ఇతి వా వ్యాపృతాస్తే [13]
ఇహ బాహ్యేషు చ నగరేషు సర్వేషు అవరోధనేషు భ్రాతౄణాం
చాన్యే భగినీనా మేవమ ప్యన్యే జ్ఞాతిషు సర్వత్ర వ్యాపృతాః [14]ఏవం
ధర్మనిశ్రితా ఇతి వా దానసంయుక్తా ఇతి వా సర్వత్ర విజితే మమ ధర్మ
యుక్తా వ్యాపృతాస్తే ధర్మమహామాత్రాః [15] ఏతస్మై అర్థాయ
ఇయం ధర్మలిపి ర్లేఖితా చిరస్థితికా భవతు తథా చ మే ప్రజా
అనువర్తన్తామ్.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడైన ప్రియదర్శిరాజు చెప్పుచున్నాఁడు. [2)
కల్యాణము నాచరించుట కష్టము. [3] కల్యాణారంభము చేయువాఁడు
దుష్కరకార్యమును చేయుచున్నాఁడు. (4) ఇప్పుడు నావల్ల ననేకకల్యా
ణకార్యములు చేయబడ్డవి. (5) అందుచేత నాకొడుకులును, మనుమ
లును, నాతరువాత కల్పాంతమువఱకు వచ్చు నాసంతతివారును నిట్లు
సంచరించినయెడల వారు సుకృతమును చేసినవారగుదురు. (6) ఇందు
లేశమైనను చేయక విడుచువాఁడు దుష్కృతమును చేసినవాఁ డగును.
[7] పాపమనేది శీఘ్రముగా వ్యాపించును. [8] పూర్వకాలమందు మ
హామాత్రులను ధర్మాధికారులు లేకుండిరి. [9] నారాజ్యాభిషేకకా

లము పదుమూఁడో యేఁట ధర్మమహామాత్రులు ఏర్పాటుచేయఁబడి నారు. (10) వారు సమస్తశాఖలవారియందును ధర్మస్థాపనముకొరకును, ధర్మవృద్ధికొఱకును, ధర్మనిరతులయినవారి హితముకొఱకును, సౌఖ్యముకొఱకును యవన, కాంభోజ, గాంధార దేశస్థులయందును, నారాజ్యపశ్చిమప్రాంతదేశములవారియందును గూడ పాటుపడుచు న్నారు. (11) భృత్యులు, ప్రభువులు, బ్రాహ్మణులు, వైశ్యులు, అనాథులు, వృద్ధులు నగువారికొఱకును, ధర్మనిరతులయినవారి హితసుఖములకొఱకును, పాటుపడుచు, వారిని సంసారశృంఖములనుండి విడిపించుటయందు వ్యాపృతులైయున్నారు. (12) ఖయిదీలు సంతానవంతులైయున్నయెడల వారికి ధనమిచ్చి పోషించుట, పిచ్చియెత్తియున్నవారి సంకెళ్ళను తీయించుట, వృద్ధులయినయెడల వారిని కారాగారవిముక్తులఁజేయుట, అనుపనుల యందున్నారు. (13) ఇచ్చటను, పరరాజ్యముల లోని నగరములందును, మాజ్ఞాతులు, అక్కచెల్లెండ్రు, ఇతరబంధువులు, వీరియంతఃపురములందును వీరు తమధర్మాధికారమును గలిగియున్నారు. (14) ఈధర్మమహామాత్రులు నారాజ్యములో ఎవరు ధర్మనిరతులో, ఎవరు దాననిరతులో తెలిసికొనుటకు, ధర్మయుక్తులయినవారితోఁ గలసి తిరుగుచున్నారు. [15] అందుకొఱకే, చిరస్థాయియగుఁగాక యనియు, దానిప్రకారము నాప్రజలు నడచుకొందురనియు ఈధర్మశాసనము లిఖింపఁబడినది.

ఆరవశిలాశాసనము: కాల్సీ

17. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజా హేవం ఆహా (2) అతికంతం అంతలం నో హుతపులువే సవం కలం అఠకంమే వా పటివేదనా వా (3) సే మమయా హేవం కటే (4) సవం కాలం అదమానసా షే

18 ఓలోధనసి గభాగాలసి వచసి వినితసి ఉయానసి సవతా పటివేదకాఅఠం జనసా... వేదేతు మే (5) సవతా చా జనసా అఠం కఛామి హకం [6] యం పి చా కిఛి ముఖతే ఆనపయామి హకం దాపకం వా సావకం వా యే వా పునా మహామతేహి

19. అతియాయికే ఆలోపితే హోతి తాయేతాయే వివాదే నిఝతి వా సంతం పలిసాయే అనంతలియేనా పటి...... వియే మే సవతా సవం కాలం [7] హేవం ఆనపయితే మమయా [8] నథి హి మే దోసే ఉఠానసా అఠసంతిలనాయే చా [9] కట వియముతే హి మే సవలోకహితే [10] తసా చా పునా ఏసే ములే ఉఠానే

20 అఠసంతిలనా చా [11] నథి హి కంమతలా సవలోక-హితేనా [12] యం చ కిఛి పలకమామి హకం కితి భుతానం అననియం యేహం హిద చ కాని సుఖాయామి పలత చా స్వగం ఆలాధయితు [13] సే ఏతాయేతాయే ఇయం ధమలిపి లేఖితా చిలఠితిక్యా హోతు తథా చ మే పుతదాలే పలకమాతు సవలోకహితాయే

21. [14] దుకలే చు ఇయం అనతా అగేనా పలకమేనా

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవ మాహా (2) అతిక్రాన్తమన్తరం న భూతపూర్వం సర్వం కాలమర్థకర్మ వా ప్రతివేదనా వా (3) తన్మయా ఏవం కృతం (4) సర్వకాలమ్ అదతో మే అవరోధనే గర్భాగారే వర్చసి వినీతే ఉద్యానే సర్వత్ర ప్రతివేదకా అర్థం జనస్య (ప్రతి) వేదయన్తు (5) సర్వత్ర చ జనస్యార్థం కరిష్యామ్యాహమ్ (6) యదపి చ కించి న్ముఖత ఆజ్ఞాపయామి స్వయాహం దాపకం వా శ్రావకం వా యద్వా పున ర్మహామాత్రైః ఆత్యయికే ఆజ్ఞాపితం భవతి తస్మై అర్థాయ వివాదే నిర్ధ్యాతౌ వా సత్యాం పరిషదా ఆనన్తర్యేణ ప్రతి (వేద) యితవ్యం మే సర్వత్ర సర్వ

కాలమ్ (7) ఏవ మాజ్ఞాపితం మయా (8) నాస్తి హి మే తోషో వా ఉత్థానాయ అర్థసంతరణాయ చ, [9] కర్తవ్యం మతం హి మే సర్వలోకహితమ్ [10] తస్య పున రేతన్మూల ముత్థానమ్ అర్థసం-తరణం చ [11] నాస్తి హి కర్మాన్తరం సర్వలోకహితేన [12] యత్కిం-చిత్పరాక్రమేహం, కిమితి? భూతానా మానృణ్యా మేయామ్ ఇహ చ కాంశ్చిత్ సుఖయామి పరత్ర చ స్వర్గ మారాధయితుమ్ [13] త దేతస్మా అర్థా యేయం ధర్మలిపి ర్లేఖితా చిరస్థితికా భవతు, తథా చ మే పుత్రదారం పరాక్రమతాం సర్వలోకహితాయ, [14] దుష్కరం చేద మన్యత్రాగ్ర్యాత్ పరాక్రమాత్.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (2) పూర్వకాలమందు ఇంతకుపూర్వ మెప్పుడును ధర్మకార్యములను చక్కబెట్టుటకాని యావిషయమై నివేదికలను పంపుటగాని యాచారములో లేదు. (3) నేనిప్పు డట్లుచేయుచున్నాను. (4) నేనుభోజనము చేయుచున్నను, అంతఃపురములోనున్నను, గర్భాగారములోనున్నను, గోష్ఠమునందున్నను, పల్లకీలోనున్నను, ఉద్యానవనమందున్నను, ఎచ్చటనున్నను, ఏకాలమందయినను జనులవృత్తాంతమును నాఉద్యోగస్థులు నాకు తెలియఁజేయుచుండవలెను. (5) అన్నిచోట్లను నేను జనులకార్యములను చక్కబెట్టుచుందును (6) ఇదిగాక నేనుచేసిన యొకదానమును గూర్చిగాని, కేవలవాగ్రూపముగ నేనుచేసిన యాజ్ఞనుగూర్చిగాని, మహామాత్రుల పరముగా నేనొప్పజెప్పిన యొకయవసరకార్యమునుగుఱించిగాని, ఆమహామాత్రులసభయం దెట్టివివాదమువచ్చినను వారిలో నెవ్వరైన దానికి సవరణను ప్రతిపాదించినను, ఆసంగతి నే నెక్కడనున్నను, ఏవేళయందైనను నాకు తెలియఁజేయుచుండవలెను. (7) ఇట్లు నాయాజ్ఞయైనది. (8) నేనుచేయు శ్రమయందుగాని, కార్యనిర్వహణమందుఁగాని

నాకు తృప్తిలేదు. (9) సమస్త జనుల సౌఖ్యము నభివృద్ధిచేయుటయే నాధర్మమని నేనుతలంచుచున్నాను. (10) ఆసౌఖ్యమునకు నేను పడు శ్రమయు కార్యనిర్వాహణమునే మూలముఁగ నున్నవి. (11) ఎందుచేత ననఁగా జనులసౌఖ్యము నభివృద్ధిచేయుటకంటె ముఖ్యమయినధర్మము మఱియొకటిలేదు. (12) జీవలోకమంతయు నిహలోకమున సౌఖ్యము నంది, యాటుతరువాత స్వర్గమునుబొందుటకై నేను వారి కప్పవడియున్న ఋణము తీర్చుకొనుటకే నాప్రయత్నములన్నియు వినియోగపడుచున్నవి. (13) చిరస్థాయిగా నుండుననియు నాపుత్రులును నాభార్యలును సర్వజనసౌఖ్యముకొఱకు నాయట్లే యుత్సాహముఁ జూపుదురనియు నీధర్మశాసనము లిఖింపఁబడినది. (14) గొప్పయుత్సాహము లేకుండిన నిట్టిదుష్కరధర్మము నవలంబించుట కష్టము.

ఏడవ శిలాశాసనము: కాల్సీ.

21 (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా సవతా ఇఛతి సవపాసండ వసేవు (2) సవే హి తే సయమం భావసుధి చా ఇఛంతి (3) జనే చు ఉచావుచాఛందే ఉచావుచలాగే (4) తే సవం ఏకదేసం పి కఛంతి (5) విపులే పి చు దానే అసా నధి

22 సయమే భావసుధి కిటనాతా దిఢభతితా చా నిచే బాఢం

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీరాజా సర్వత్రేచ్ఛతి సర్వే పాషణ్డా వసేయుః (2) సర్వే హి తే సంయమం భావశుద్ధిం చేచ్ఛన్తి [3] జన స్తూచ్చావచచ్ఛన్ద ఉచ్చావచరాగః [4] తే సర్వ మేకదేశం వా కరిష్యన్తి [5] విపులమపి తు దానం యస్య నాస్తి సంయమో భావశుద్ధిః కృతజ్ఞతా దృఢభక్తితా చ అనీచా బాఢమ్.

తెనుఁగు.

[1] దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు సమస్తజనులును తమ యిచ్ఛవచ్చినచోట నివసింపవచ్చునని కోరుచున్నాఁడు. [2] వీరందఱును సంయమమును భావశుద్ధిని గోరుచుందురుగదా. [3] కాని, జనులు వేర్వేఱుకోరికలను, రాగములను గలిగియుందురు. [4] వారు తమధర్మములందు అన్నిటినిగాని, కొన్నిటినిమాత్రముగాని నిర్వర్తించుచుందురు. [5] విపులమగు దానమును, సంయమమును, భావశుద్ధియు, కృతజ్ఞతయు దృఢభక్తియు లేనివారు తప్పక నీచులగుదురు.

ఎనిమిదవ శిలాశాసనము: కాల్సీ

22. [1] అతికంతం అంతలం దేవానంపియా విహాలయాతం నామ నిఖమిసు [2] హిదా మిగవియా అంనాని చా హేడిసానా అభిలామాని హుసు [3] దేవానంపియే పియదసి లాజా దసవసాభిసితే సంతం నిఖమిథా సంబోధి

23. [4] తేనతా ధంమయాతా [5] హేతా ఇయం హోతి సమనబంభనానం దసనే చా దానే చ వుధానం దసనే చ హిలంన-పటివిధానే చా జానపదసా జనసా దసనే ధంమనుసథి చా ధమపలిపుఛా చా తతోపయా [6] ఏసే భుయే లాతి హోతి దేవానంపియసా పియ-దసిసా లాజినే భాగే అంనే

సంస్కృతము.

[1] అతిక్రాన్తమన్తరం దేవానాంప్రియా విహారయాత్రాం నామ నిరక్రమయన్, [2] ఇహ మృగవ్యా అన్యాని చ ఈదృశాని అభిరామాణి అభవన్ [3] దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా దశవర్షాభిషిక్తః సన్ నిరక్రమీత్ సంబోధీమ్. [4] తేనాత్ర ధర్మయాత్రా [5] అత్రేదం భవతి శ్రమణానాం బ్రాహ్మణానాం చ దర్శనం చ దానం చ వృద్ధానాం దర్శనం చ హిరణ్యప్రతివిధానం చ జానప

దస్య జనస్య దర్శనం ధర్మానుశిష్టిశ్చ ధర్మపరిపృచ్ఛా చ తతోపి యా
[6] ఏషా భూయో రతిర్భవతి దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రా
జ్ఞః, భాగ్యమన్యత్.

తెనుఁగు.

[1] పూర్వకాలమున దేవానాంప్రియుల [గునాపూర్వులు] విహారయాత్రకై బయలు దేరుచుండిరి. [2] అట్టి యాత్రలయందు వేఁటలును, ఇట్టి యితరవినోదములును జరుగుచుండెడివి. (3) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడైన పదియవయేఁట సంబోధినగరమునకు (విహారయాత్ర) వెడలెను. (4) ఇచ్చట ఆతఁడు ధర్మయాత్ర నుచేసెను. (5) ఈయాత్రలయందు శ్రమణబ్రాహ్మణులను దర్శించుట, వారికి దానములొసంగుట, వృద్ధులను దర్శించి వారిని సువర్ణదానములచే పోషించుట, దేశజనులనుచూచి వారికి ధర్మోపదేశము చేయుట, వారి ధర్మాభివృద్ధిని గూర్చి ప్రశ్నించుట, ఇట్టివియే జరుగుచుండెను. [6] దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శి రాజుయొక్క యీద్వితీయావస్థయే యెక్కువ ప్రీతికరమైనది.

తొమ్మిదో శిలాశాసనము: కాల్సి.

24. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా ఆహా (2) జనే ఉచావుచం మంగలం కలేతి ఆబాధసి అవాహసి వివాహసి పజోపదానే పవాససి ఏతాయే అంనాయే చా ఏదిసాయే జనే బహు మగలం కలేతి (3) హేత చు అబకజనియో బహు చా బహువిధం చా ఖుదా చా నిలథియా చా మగలం కలంతి.

25. (4) సే కటవి చేవ ఖో మంగలే (5) అపఫలే చు ఖో ఏసే (6) ఇయుం చు ఖో మహాఫలే యే ధంమమగలే (7) హేతా ఇయుం దాసభటకసి సమ్యాపటిపతి గులునా అపచితి పానానం సయమే సమనబంభనానం దానే ఏసే అంనే చా హేడిసే ధంమమగలే నామా (8) సే వతవియే పితినా పి పుతేన పి భాతినా పి సువామికేన పి సితసంథుతేనా అవ పటివేసియేనా పి

26. ఇయుం సాధు ఇయుం కటవియే మగలే ఆవ తసా అథసా నివుతియా ఇమం కఛామి తి (9) ఏ హి మగలే ఇతలే సంసయిక్యే సే (10) సియా వ తం అథం నివటేయా సియా పునా నో (11) హిదలోకికే చేవ సే (12) ఇయుం పునా ధంమమగలే అకాలిక్యే (13) హంచే పి తం అథం నో నిటేతి హిద అథం పలత అనంతం పునా పవసతి (14) హంచే పున తం అథం నివతేతి హిదా తతో ఉభయేసం

27. లధే హోతి హిద చా సే అథే పలత చా అనంతం పునా పవసతి తేనా ధంమమగలేనా

సంస్కృతము.

(1) దేవానాం ప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఆహ (2) జన ఉచ్చావచం మఙ్గలం కరోతి, ఆబాధే ఆవాహే వివాహే ప్రజోత్పాదే ప్రవాసే ఏతస్మిన్ అన్యస్మింశ్చ ఏతాదృశే బహు మఙ్గలం కరోతి (3) ఇహ తు అర్భకజననో్య బహు చ బహువిధం చ క్షుద్రం చ నిరర్థకం చ మఙ్గలం కుర్వన్తి (4) తత్కర్తవ్యం చైవ ఖలు మఙ్గలమ్ (5) అల్పఫలం తు ఖ ల్వేతత్ (6) ఇదం తు ఖలు మహాఫలం యద్ధర్మమఙ్గలమ్ (7) అత్రేదం దాసభృతకే సమ్యక్ ప్రతిపత్తిః గురూణా మపచితిః ప్రాణా-నాం సంయమః శ్రమణబ్రాహ్మణానాం దానమ్, త దన్య చ్చేదృశం ధర్మమఙ్గలం నామ (8) తద్ వక్తవ్యం పిత్రాపి పుత్రేణాపి భ్రాత్రా

పి స్వామినాపి మిత్రసంస్తుతేనాపి, యావత్ ప్రాతివేశికేనాపి, ఇదం సాధు ఇదం కర్తవ్యం మఙ్గలం యావ త్తస్యార్థస్య నిర్వృత్తిః ఇదం కథమితి? (9) ఇహాపరం మఙ్గలం సాంశయికం తత్ (10) స్యాద్వా తమర్థం నిర్వర్తయేత్, స్యాత్ పునర్న (11) ఇహ లౌకికే చైవ స్యాత్ (12) ఇదం పున ర్ధర్మమఙ్గలమ్ అకాలికమ్ (13) చేదపి తమర్థం నో నిస్తిష్ఠతీహ అర్థం పర త్రానన్తం పునః ప్రసూతే (14) చేత్పున స్తమ్ అర్థం నిర్వర్తయతీహ తత ఉభయం సంలబ్ధం భవతి ఇహ చ సోఽర్థః పరత్ర చానన్తం పుణ్యం ప్రసూతే తేన ధర్మమఙ్గలేన.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు చెప్పుచున్నాఁడు. (2) రోగమునందును, కుమారుని, లేక కుమార్తె వివాహమందును, సంతానముగలిగినప్పుడును, ప్రయాణము చేయునప్పుడును ననేకవ్రతముల నాచరించుచున్నారు. ఇట్టి సమయములందును, ఇతరసమయములందును ననేకమంగళకార్యములఁ జేయుచున్నారు. (3) కాని, అట్టి సమయములందు తల్లులును, భార్యలునైనవా రనేక క్షుద్ర, నిరర్థక కర్మల నాచరించుచున్నారు. (4) వ్రతములను తప్పక చేయవలసినదే. (5) అట్టివ్రతములు అల్పఫలదాయకములే యగుచున్నవి. (6) కాని, యీధర్మవ్రతావలంబనము పరమఫలదమై యున్నది. (7) దాసులయెడలను, భృత్యులయెడలను, ప్రతిపత్తియు, పెద్దలయెడ భక్తియు, ప్రాణులయెడ ఓర్పును, శ్రమణబ్రాహ్మణులకు దానమును, ఇట్టివియు నిట్టియితర వ్రతములును నీధర్మవ్రతమునందు జేరియున్నవి. (8) అందుచేత తండ్రి, కొడుకు, సోదరుఁడు, స్వామి, స్నేహితుఁడు, పరిచితుఁడు, లేదా ఇరుగుపొరుగువాఁడు ఇట్టివారికి, "ఇదిసాధువు. ఫలప్రాప్తివఱకును నీవ్రతమును నేను చేయుదునని తలంచుచు నాచరింపవలయు"నని చెప్ప

వలెను.(9)ఈవ్రతము కాక యితరవ్రతములు సంశయాఫలముల నిచ్చుచుం డును.(10) వానివలన కోరినఫలములు సిద్ధింపవచ్చును, లేదా, సిద్ధింపక పోవచ్చును. (11)ఆఫలములైనను ఐహికములే. 12 కాని,ఈధర్మవ్రితము నకు కాలావధిలేదు. (13) ఇహలోకమున సిద్ధవ్రితమునకు ఫలము కలుగకపోయినను, పరలోకమున దాని కనంతఫలము కలుగఁగలదు. (14) ఇహలోకమునసే యాఫలము కలిగినను, ఇహపరలోకఫలములు రెండును దానిమూలమునఁ గలుగును. ఆ ధర్మాచరణమువలన ఇహలో కమునందును ఫలము సిద్ధించును; పరలోకమునందును అనంతఫలము కలుగును.

పదవ శిలాశాసనము: కాల్సీ.

27. (1) దేవానంపియే పియదసా లజా యసో వా కితి వా నో మహథావా మనతి అనతా యం పి యసో వా కితి వా ఇఛతి తదత్వాయే అయతియే చా జనే ధంమసుసుసా సుసుసాతు మే తి ధంమవతం వా అనువిధియంతు తి(2)ఫతకాయే దేవానంపియే పియదసి

28. లాజా యసో వా కితి వా ఇఛ (3) అం చా కిఛి లక-మతి దేవనంపియే పియదసి లాజా త షవ పాలంతికాయే వా కితి సకలే అపపలాషవే పియా తి తి (4) ఏషే చు పలిసవే ఏ అపునే (5) దుకలే చు ఖో ఏషే ఖుదకేన వా వగేనా ఉసుటేన వా అనత అగేనా పలకమేనా షవం పలితిదితు (6) హేత చు ఖో

29. ఉసటేన వా దుకలే

సంస్కృతము.

దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా యశో వా న మహార్థం వా మనుతేఽన్యత్ర, యదపి యశో వా కీర్తిం వేచ్ఛతి తదాత్వే ఆయతౌ

చ జనో ధర్మశుశ్రూషాం శుశ్రూషతాం మమేతి ధర్మవ్రతం వాను-విధత్తామితి (2) ఏతత్కృతే దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా యశో వా కీర్తిం వేచ్ఛతి [3] యచ్చ కించి త్పరాక్రమతే దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా తత్సర్వం పారత్రికాయైవ కిమితి? సకలో౽పపరిస్రవః స్యాదితి [4] ఏష తు పరిస్రవో యదపుణ్యమ్ [5] దుష్కరం తు ఖల్వేతత్ క్షుద్రకేణ వా వర్గేణోత్కృష్టేనవా అన్యత్రాగ్ర్యాత్ పరాక్రమాత్, సర్వం పరిత్యజతు (6) ఏతత్తు ఖలు ఉత్కృష్టేన వా దుష్కరమ్.

తెనుఁగు.

(1) వర్తమానకాలమునందును, భవిష్యత్కాలమునందును, తనవలన జనులు ధర్మశుశ్రూషాపరులును, ధర్మవంతులునుగ చేయఁబడుదురుగాక యనుకోరికవలన గలుగుకీర్తియు, యశస్సును దప్ప ఇతరవిధమైనకీర్తియు, మహత్తును సంతలాభకారులుకావని దేవతా ప్రియుఁడగు ప్రియదర్శి రాజు తలంచుచున్నాఁడు. (2) ఇందుకొఱకే దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శి రాజు యశస్సును కీర్తినిఁ గోరుచున్నాఁడు. (3) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు చేయు కృషియంతయు పారలౌకికమై, జనులందఱును భయరహితులై యుండురుగదా యని చేయఁబడుచున్నది. (4) ఆ భయమనునది అపుణ్యమే. (5) గొప్పయుత్సాహము గలిగి యితరఫలముల నభిలషింపకుండినఁ దప్ప క్షుద్రుఁడైనను, గొప్పవాఁడైనను నీధర్మము నాచరించుట దుష్కరము. (6) ఈ యిద్దరిలోను గొప్పవాఁడు దీని నాచరించుట నిశ్చయముగా దుష్కరము.

పదకొండో శిలాశాసనము: కాల్సీ.

29. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా హేవం హా (2) నధి హేడిషే దానే అదిష ధంమదానే। ధమషవిభగే। ధంమషంబధే (3) తత ఏషే దాషభటకషి షమ్యాపటిపతి మాతాపితిషు షుషుషా మిత-షంథుతనాతిక్యానం సమనాబంభనానా దానే.

30. పానానం అనాలంభే [4] ఏషే వతవియే పితినా పి పుతేన పి భాతినా పి షవామిక్యేన పి మిథశంథుతానా అవా పటివేషి-యేనా ఇయుం షాధు ఇయుం కటవియే (5) శే తథా కలంత హిదలో-కిక్యే చ కం ఆలధే హోతి పలత చా అనత పునా పశవతి తేనా ధంమదానేనా.

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహ (2) నాస్తీదృశం దానం యాదృశం ధర్మదానం, ధర్మసంవిభాగో, ధర్మసంబంధః (3) తతః ఏషా దాసభృతకే సమ్యక్ ప్రతిపత్తి ర్మాతాపిత్రోః శుశ్రూషా మిత్రసంస్తుతజ్ఞాతికానాం శ్రమణబ్రాహ్మణానాం దానం, ప్రాణానా మనాలంభః (4) ఏత ద్వక్తవ్యం పిత్రాపి పుత్రేణాపి భ్రాత్రాపి స్వామినాపి మిత్రసంస్తుతేన వా ప్రాతివేశికేన ఇదం సాధ్విదం కర్తవ్యమ్, (5) స తథా కుర్వన్ ఐహలౌకికం చ ఆరాద్ధవాన్ భవతి। పరత్ర చానన్తం పుణ్యం ప్రసూతే తేన ధర్మదానేన,

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శి రాజు ఇట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (2) ధర్మదానము, ధర్మవిభాగము, ధర్మసంబంధము, అనువానిని పోలినవి యితరములులేవు. (3) దాస భృతులయెడ ప్రతిపత్తి...

మాతాపితృశుశ్రూషయు, స్నేహితులు, పరిచితులు, బంధువులు, శ్రమణులు, బ్రాహ్మణులు ననువారికి దానము, ప్రాణులను హింసచేయకుండుట అనునదియే ధర్మవ్రతము. (4) ఈ ధర్మవ్రతమునుగుఱించి తండ్రిగాని, కొడుకుగాని, స్నేహితుఁడుగాని, పరిచితుఁడుగాని, కేవలము ఇరుగుపొరుగువాఁడుగాని „ఇది సాధువు, ఇదికర్తవ్యము" అని చెప్పవలెను. (5) ఇట్లాచరించువాఁ డాధర్మదానమువలన ఇహలోక సౌఖ్యమును, పరలోకమున ననంతసౌఖ్యమును బొందును.

పన్నెండో శిలాశాసనము: కాల్సి.

30. (1) దేవానాపియె పియదశి

31. లాజా షావా పాషండాని పవజితాని గహథాని వా పుజేతి దానేన వివిధయే చ। పుజాయే (2) నో చు తథా దానే వా పుజా వా దేవానంపియె మనతి అధా కితి శాలావఢి శియాతి శవపాశండానా (3) శాలావఢి నా బహువిధా (4) తశ చు ఇనం ముులే అవచగుతి కితి తి అతపశడ వా పుజా వా పలపాశండగలహా వ నో శయా

32. అపకలనశి లహుకా వా శియా తగి తశి పకలనశి (5) పుజేతవియా చు పలపాశడా తేన తేన అకాలన (6) హేవ కలత అతపాశడా బఢం వఢియతి పలపాశడ పి వా ఉపకలేతి [7] తదా అనధకలత- అతపాశడ చ ఛణతి పలపాశడ పి వా అపకలేతి (8) యె హి కేచ- అతపాశడ పునాతి

33. పలపాషడ వా గలహతి షవే అతపాషండభతియా వా కితి అతపాషండ దిపయేమ షే చ పునా తథా కలంతం బాఢతలే ఉపహంతి అతపాషండషి (9) షమవాయే వు సాధు కితి అంనమనషా ధంమం షునేయు చా షుషుషేయు చా తి (10) హేవం హి దేవా

34. సవపాపండ బహుషుతా చా కయానాగా చ హువేయు
తి (11) ఏ చ తత తత పసంనా తేహి వతవియే, (12) దేవానాపియే
నో తధా దానం వా పుజా వా మంనతి అధా కితి పాలావఢి శియా
షవపాషండతిం (13) బహుకా చా ఏతా యాఠాయే వియాపటా
ధంమమహామాతా ఇథిధియఖమహామాతా వచభుమిక్యా అనే వా
నిక్యాయా

35. (14) ఇయం చ ఏతిపా ఫలే యం అతపాషండవఢి చా
హోతి ధంమప చా దిపనా

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా సర్వాన్ పాషణ్డాన్ ప్రవ్రజితాన్ గృహస్థాంశ్చ పూజయతి దానేన వివిధయా చ పూజయా (2) న తు తథా దానం వా పూజాం వా దేవానాంప్రియో మన్యతే యథా కిమితి సారవృద్ధిః స్యాదితి సర్వపాషణ్డానామ్ (3) సారవృద్ధి ర్నామ బహువిధా (4) తస్య త్విదం మూలం య ద్వచోగుప్తిః కిమితి ? తథా ఆత్మపాషణ్డే పూజా పరపాషణ్డగర్హా చ న స్యాత్ అప్రకరణే లఘుతా వా స్యాత్, తస్మిం స్తస్మిన్ (5) పూజయితవ్యాస్తు పరపాషణ్డాస్తేన తేనాకారేణ (6) ఏవం కుర్వన్ ఆత్మపాషణ్డాన్ బాఢం వర్ధయతి పరపాషణ్డానపి వోపకరోతి (7) త దన్యథా కుర్వన్ ఆత్మపాషణ్డాం చ ఛినత్తి పరపాషణ్డానపి వాపకరోతి, (8) యో హి కశ్చి దాత్మపాషణ్డాన్ పూజయతి పరపాషణ్డాన్ వా గర్హయతి సర్వ ఆత్మపాషణ్డభక్త్యా వా కిమితి? ఆత్మపాషణ్డాన్దీపయేమ, స చ పున స్తథా కుర్వన్ బాఢతర ముపహన్త్యాత్మపాషణ్డే (9) సమవాయ ఏవ సాధుః, కిమితి అన్యమనసో ధర్మం శృణుయుః శుశ్రూషేరం శ్చేతి (10) ఏవం హి దేవానాంప్రియస్యే-

మాతాపితృశుశ్రూషయు, స్నేహితులు, పరిచితులు, బంధువులు, శ్రమణులు, బ్రాహ్మణులు ననువారికి దానము, ప్రాణులను హింసచేయకుండుట అనునదియే ధర్మవ్రతము. (4) ఈ ధర్మవ్రతమునుగురించి తండ్రిగాని, కొడుకుగాని, స్నేహితుఁడుగాని, పరిచితుఁడుగాని, కేవలము ఇరుగుపొరుగువాఁడుగాని "ఇది సాధువు, ఇదికర్తవ్యము" అని చెప్పవలెను. (5) ఇట్లాచరించువాఁడా ధర్మదానమువలన ఇహలోక సౌఖ్యమును, పరలోకమున ననంతసౌఖ్యమును బొందును.

పన్నెండో శిలాశాసనము: కాల్సీ.

---

30. (1) దేవానాపియె పియదసి

31. లాజా సావా పాషండాని పవజితాని గహథాని వా పుజేతి దానేన వివిధయే చ। పుజాయే (2) నో చు తథా దానే వా పుజా వా దేవానంపియే మనతి అథా కితి శాలావఢి శియాతి శవపాశండానా (3) శాలావఢి నా బహువిధా (4) తశ చు ఇనం ముళే అవచగుతి కితి తి అతపశడ వా పుజా వా పలపాశండగలహా వ నో శియా

32. అపకలనశి లహుకా వా శియా తగి తశి పకలనశి (5) పుజేతవియా చు పలపాశడా తేన తేన అకాలన (6) హేవ కలత అతపాశడా బఢం వఢియతి పలపాశడ పి వా ఉపకలేతి [7] తదా అనథ కలత అతపాశడ చ ఛణతి పలపాశడ పి వా అపకలేతి (8) యె హి కేఛ అతపాశడ పునాతి

33. పలపాషడ వా గలహాతి సవే అతపాషండభతియా వా కితి అతపాషండ దిపయేమ షే చ పునా తథా కలంతం బాఢతలే ఉపహంతి అతపాషండసి (9) సమవాయే వు సాధు కితి అంనమనసా. ధంమం షునేయు చా షుషుషేయు చా తి (10) హేవం హి దేవానంపియసా ఇఛా కింతి

34. సవపాషండ బహుషుతా చా కయానాగా చ హువేయు
తి (11) ఏ చ తత తత పసంనా తేహి వతవియే, (12) దేవానాపియే
నో తథా దానం వా పుజా వా మంనతి అథా కితి సాలావఢి శియా
సవపాషండతిం (13) బహుకా చా ఏతా యాఠాయే వియాపటా
ధంమమహామాతా ఇథిధియఖమహామాతా వచభుమిక్యా అనే వా
నిక్యాయా

35. (14) ఇయం చ ఏతిసా ఫలే యం అతపాషండవఢి చా
హోతి ధంమస చా దిపనా

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా సర్వాన్ పాషణ్డాన్
ప్రవ్రజితాన్ గృహస్థాంశ్చ పూజయతి దానేన వివిధయా చ పూజ
యా (2) న తు తథా దానం వా పూజాం వా దేవానాంప్రియో
మన్యతే యథా కిమితి సారవృద్ధిః స్యాదితి సర్వపాషణ్డానామ్ (3) సార
వృద్ధి ర్నామ బహువిధా (4) తస్య త్విదం మూలం య ద్వచోగుప్తిః
కిమితి ? తథా ఆత్మపాషణ్డే పూజా పరపాషణ్డగర్హా చ న స్యాత్ అప్ర-
కరణే లఘుతా వా స్యాత్, తస్మిం స్తస్మిన్ (5) పూజయితవ్యాస్తు
పరపాషణ్డాస్తేన తేనాకారేణ (6) ఏవం కుర్వన్ ఆత్మపాషణ్డాన్
బాఢం వర్ధయతి పరపాషణ్డానపి వోపకరోతి (7) త దన్యథా
కుర్వన్ ఆత్మపాషణ్డాం చ ఛినత్తి పరపాషణ్డానపి వాపకరోతి,
(8) యో హి కశ్చి దాత్మపాషణ్డాన్ పూజయతి పరపాషణ్డాన్
వా గర్హయతి సర్వ ఆత్మపాషణ్డభక్త్యా వా కిమితి? ఆత్మపాషణ్డా
న్దీపయేమ, స చ పున స్తథా కుర్వన్ బాఢతర ముపహన్త్యా
త్మపాషణ్డే (9) సమవాయ ఏవ సాధుః, కిమితి అన్యమనస్య ధర్మం
శృణుయుః శుశ్రూషేరం శ్చేతి (10) ఏవం హి దేవానాంప్రియస్యే-

చ్ఛా కిమితి? సర్వపాషణ్డా బహుశ్రుతాః కల్యాణాగమాశ్చ భవేయు రితి (11) యే వా తత్ర ప్రసన్నా స్తైర్వక్తవ్యం (12) దేవానాంప్రియో న తథా దానం వా పూజాం వా మన్యతే యథా కిమితి సారవృద్ధిః స్యాత్ సర్వపాషణ్డానా మితి (13) బహుకాశ్చ ఏతస్త్యై అర్థాయ వ్యాపృతా ధర్మమహామాత్రాః స్త్ర్యధ్యక్షమహామాత్రా వర్చ్ఛభూమికా అన్యే వా నికాయాః (14) ఇదం చైతేషాం ఫలం యదాత్మపాషణ్డవృద్ధిశ్చ భవతి ధర్మస్య చ దీపనా.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు సన్యాసులైనను సరే, గృహస్థులైననుసరే, సమస్తశాఖలవారిని దానముచేతను వివిధ పూజలచేతను గౌరవించుచున్నాఁడు (2) కాని, సర్వశాఖలవారియు ముఖ్యధర్మాభివృద్ధి నభిలషించునట్లు దేవానాంప్రియుఁడు ఈదానములను పూజలను గణనచేయఁడు. (3) ఈ ముఖ్యధర్మాభివృద్ధి యనేకవిధముల సాధ్యమగుచున్నది. (4) దానికి మూలమిది. ఏదియనఁగా అకాలమందు ఒకశాఖవారు తమశాఖలను పొగడుకొనుటయు, ఇతర శాఖలను నిందించుటయుఁ జేయక, మాట్లాడునప్పుడు వాఙ్నిగ్రహము గలిగి యావాక్కును రక్షించుకొనవలెను. (5) అన్నివిధములచేతను పరశాఖలవారిని పూజింపవలయును. (6) ఇట్లుచేసినయెడల తన శాఖలవారి నభివృద్ధిచేయును; ఇతరశాఖలవారికిని ఉపకారముచేయును. (7) దీనికి వ్యతిరేకముగా నాచరించినయెడల తనశాఖను నిర్మూలము చేసికొనుటయేగాక ఇతర శాఖలవారికి నపకారము చేసినవాఁడగును. (8) కేవలము తనశాఖవారిని గొప్పచేయుటకై తనవారిని స్తుతించుచు ఇతర శాఖలవారిని గర్హించువాఁడు తనశాఖకే యెక్కువ యపకారముచేసినవాఁ డగును. (9) తనశాఖవారును, అన్యశాఖలవారును ధర్మమునువినుచు, ఒకరికొకరుపచరించుకొనుచు పొత్తుగనుండు

టయే శ్రేయోదాయకము. (10) సమస్తశాఖలవారును బహుశ్రుతులై కల్యాణకరమగు ధర్మము ననుసరించుటయే దేవానాంప్రియుని కోరిక. (11) తమశాఖలయందే యభిమానముగలవారితో నిట్లు పలుకవలయును. (12) సమస్తజనుల ముఖ్యధర్మాభివృద్ధియే కావలసినదిగాని, దానముగాని, పూజగాని యంతముఖ్యములుకావని దేవానాంప్రియుడు తలంచుచున్నాడు. (13) ఏతదర్థమై ధర్మమహామాత్రులు, స్త్రీల చరిత్రముపై నధికారముగల మహామాత్రులు, గోష్ఠపాలకులు, ఇతరోద్యోగస్థులును, నియమింపబడియున్నారు. (14) తమతమశాఖలయభివృద్ధియు, ధర్మవృద్ధియు నగుటయే వీరి యుద్యోగమునకు ఫలము.

పదమూడో శిలాశాసనము: కాల్సీ.

35. (1.) అఠవషా భిషిత షా దేవానంపియష పియదషినే లాజనే కలిగ్యా విజితా (2) దియఢమితే పానషతషహసే యే తఫా అపవుఢే శతషహషమితే తతహతే బహుతావతకే వా మటే (3) తతో పచా అధునా లధష కలిగ్యేషు తివే ధంమవాయే

36. ధంమకామతా ధంమానుషథి చా దేవానంపియషా (4) షే. అథి అనుషయే దేవానంపియషా విజినితు కలిగ్యాని (5) అవిజితం హి విజినమనే ఏ తతా వధ వా మలనే వా అపవహే వా జనషా షే బాఢ వేదనియముతే గులుముతే చా దేవానంపియషా (6) ఇయం పి చు తతో గలుమతతలే దేవానంపియషా

37. (7) య తతా వషతి బాభనా వ షమన వా అనే వా పాశండ గిహిథా వా యేషు విహితా ఏష అగభుతిషుషుషా మాతా పితిషుషుషా గలుషుషా మితషంథుతషహాయనాతికేషు దాశభటకషి

షమ్యా పటిపతి దిఢభతితా తేషం తతా హొూతి ఉపఘాతే వా వధే వా అభిలతానం వా వినిఖమనే

38. (8) యేషం వా పి షువిహితానం షినేహే అవిపహినే ఏ. తానం మిత్రశంథుత్రషహాయనాతిక్య వియషనం పాపునాతి తతా షే పి తానమేవా ఉపఘాతే హోతి (9) పటిభాగే చా ఏష షవమనుషానం గులుమతే చా దేవానంపియషా (10) నథి చా షే జనపదే యతా నథి ఇమే నికాయా ఆనతా యోనేషు

39. బంహ్మనే చా షమనే చా నథి చా కువాపి జనపదషి యతా నథి మనుషాన ఏకతలషి పి పాషడషి నో నామ పషాదే (11) షే అవతకే జనే తదా కలింగేషు లధేషు హతే చా మటే చా అప వుఢే చా తతో షతే భాగే వా షహషభాగే వా అజ గులుమతే వా దేవానంపియషా

2. కాల్సిశిల పత్రణముఖము.

1. ....
2. ....
3. ....నేయు (15) ఇఛ..........
4. షవభు.........షయమ షమచలియం మదవ తి (16) ఇయుం వుము.............
5. దేవానంపియేషా యే ధంమవిజయే (17) షే చ పునా లధే దేవానంపి........ చ
6. షవేషు చ అతేషు అ షషు పి యోజనషతేషు అతి అతియోగేనామ యోనలా...పలం చా తేనా
7. అంతియోగేనా చతాలి 4 లజానే తులమయే నామ అం తేకినే నామ మకా నామ

8. మ అలిక్యషుదలే నామ నిచం చోడపండియా అనం బంబ పంనియా హేవమేవా (18) హేవమేవా

9. హిదా లాజవిశవషి యోనకంబోజేషు నాభకనాభపంతిషు భోజపతినిక్యేషు

10. అధపాలదేషు షవతా దేవానంపియసా ధంమానుషథి అనువతంతి (19) యత పి దుతా

11. దేవానంపియసా నో యంతి తే పి సుతు దేవానంపినంయ బంమవుతం విధనం

12. ధంమానుసథి ధంమం అనువిధియం అ అనువిధియిసం అ చా (20) యే సే లధే

13. ఏకకేనా హోబాతి సవతా విజయే కతిలసే షే (21) గధా సా హోతి కతి కతి ధంమవిజయు-

14. షి (22) లహుకా వు ఖో సా కతి (23) పాలంతిక్యమేవే మహాఫలామంనంతి దేవేనంపినే

15. (4) ఏతాయే చా అఠాయే ఇయం ధంమలిపి లిఖితా కితి పుతా పపోతా మే అసు

16. నసం విజయ మ విజయతవియ మనిషు షయకషి నో విజ-యుషి ఖంతి చా లహు-

17. దండతా చా లోచేతు తమేవ చా విజయం మనతు యే ధంమవిజయే (25) షే హిదలోకిక్య పలలో-

18. కియే (26) షవా చ క నిలతి హోబాతు ఉయామలతీ (27) సా హి హిదలోకిక పలలోకిక్యా

సంస్కృతచ్ఛాయ.

(1) అష్టవర్షాభిషిక్తస్య దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞః కలిఙ్గా విజితాః(2) అధ్యర్ధమాత్రం ప్రాణశతసహస్రం యత్ తతో౽పవ్యూఢం శతసహస్రమాత్రాస్తత్ర హతా బహుతావత్కా వా మృతాః (3) తతః పశ్చాదధునా లబ్ధేషు కలిఙ్గేషు తీవ్రం ధర్మపాలనం ధర్మకర్మ చ ధర్మానుశిష్టిశ్చ దేవానాంప్రియస్య (4) తదస్త్యనుశోచనం దేవానాంప్రియస్య విజేతుః కలిఙ్గాన్, (5) అవిజితం హి విజిత మన్యే యత్తత్ర వధో వా మరణం వా అపవాహో వా జనస్య, స వధో వేదనీయమతో గురుమతశ్చ దేవానాంప్రియస్య (6) ఇదమపి తు తతో గురుమతతరం దేవానాంప్రియస్య (7) తత్ర హి వసన్తి బ్రాహ్మణా వా శ్రమణా వా అన్యే వా పాషణ్డా గృహస్థా వా యేషు విహితైషా అగ్ర్యవృక్షశుశ్రూషా మాతాపితృశుశ్రూషా గురూణాంశుశ్రూషా మిత్రసంస్తుతసహాయజ్ఞాతిషు దాసభృతకేషు సమ్యక్ ప్రతిపత్తిర్దృఢభక్తితా, తేషాం తత్ర భవతి ఉపఘాతో వా వధో వా అభిరతానాం వా వినిష్క్రమణం, (8) యేషాం వాపి సంవిహితానాం స్నేహః అవిప్రహీణ ఏతేషాం మిత్రసంస్తుతసహాయజ్ఞాతయో వ్యసనం ప్రాప్నువన్తి తత్రో౽పి తేషామేవోపఘాతో భవతి (9) ప్రతిభాగం చైతత్ సర్వమనుష్యాణాం గురుమతం చ దేవానాంప్రియస్య, (10) నాస్తి చ స జనపదో యత్ర న సన్తీమే నికాయా ఆజ్ఞప్తా యే నైవ బ్రాహ్మణే వా శ్రమణే వా ఇహ నాస్తి చ క్వాపి జనపదే యత్ర నాస్తి మనుష్యాణామేకతరస్మిన్నపి పాషణ్డే న నామ ప్రసాదః,(11) యావాఞ్జనస్తదా కలిఙ్గేషు లబ్ధేషు హతశ్చ మృతశ్చాపవ్యూఢశ్చ తతః శతభాగో వా సహస్రభాగో వా అద్య గురుమత ఏవ దేవానాంప్రియస్య, (యో౽పి చ అపకరోతి క్షన్తవ్య ఏవ మతో దేవానాంప్రియస్య, యః శక్యః క్షమణాయ యో౽పి చాటవ్యో దేవానాంప్రియస్య విజితో భవతి, తథా హ్యనునయత్యనునిధ్యాయత్యనుతప్య-

తేఽపి చ ప్రిభావే దేవానాంప్రియస్య వర్తతే చ తే సర్వే కిమి త్యప-
త్రపేర న్న చ హన్యేరన్(15)ఇచ్ఛతి హి దేవానాంప్రియః సర్వభూతా-
నా మక్షతిం సంయమం సమచర్యాం మోదవృత్తిమ్, (16) ఏతచ్చ
ముఖ్యభూతం విజయో,) దేవానాంప్రియస్య యో ధర్మవియజః (17)
స చ పునరబ్ధో దేవానాంప్రియ స్యేహ చ సర్వే ష్వన్తే ష్వష్టస్వపి
యోజనశతేషు యత్ర అన్తియోకో నామ యవనరాజః పరం చ తస్మా
దన్తియోకా చ్చత్వారో రాజాన స్తురమయో నామ అన్తికోనో
నామ మకో నామ అలికసున్దరో నామ నీచాః చోడాః పాణ్డ్య ఏవం
తామ్రపర్ణియాః (18) ఏవమేవ హి దరదాః, విషవజ్రిషు యవన
కంభోజేషు నాభకే నాపంక్తిషు భోజపితినిక్యేషు అన్ధ్రపులిన్దేషు సర్వ
త్ర దేవానాంప్రియస్య ధర్మానుశిష్టి మనువర్తన్తే, (19) యత్రాపి
దూతా దేవానాంప్రియస్య న యన్తి తత్రాపి శ్రుత్వా దేవానాంప్రి-
యస్య ధర్మవృత్తం విధానం ధర్మానుశిష్టిం ధర్మ మనువిదధ త్యనువిధా
స్యన్తి చ. (20) యత్తల్లబ్ధ మేతావతా భవతి సర్వత్ర విజయః
ప్రీతిరసః సః, (21) గాఢా సా భవతి ప్రీతిః ప్రీతి ర్ధర్మవిజయే, (22)
లఘుకా తు ఖలు సా ప్రీతిః, (23) పారత్రిక మేవ మహాఫలం మన్య
తే దేవానాంప్రియః, (24) ఏతస్మైచార్థా యేయం ధర్మలిపి ర్లిఖి
తా, కిమితి పుత్రాః ప్రపౌత్రా మే శ్రృణుయుః సర్వం విజయం
మా విజేతవ్యం మన్యేరన్ శరాకర్షిణో విజయే శాన్తిం చ లఘుద-
ణ్డతాం చ రోచయన్తాం తమేవ విజయం మన్యన్తాం యో ధర్మవిజ
యః, (25) స ఐహలౌకికపారలౌకికః, (26) సర్వా చ నిరతి ర్భవతు
యా ఉద్యమరతిః సా హి ఐహలౌకికపారలౌకికీ.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడైన యెనిమిదవయేఁట కాలింగ్యరాజ్య మాతనిచే జయింపఁబడినది.(2) లక్ష యేఁబదివేలజను లారాజ్యమునుండి పంపివేయఁబడిరి. లక్షమంది యచ్చట చంపివేయఁబడిరి. అచ్చట నంతకంటె నెన్నియోరెట్ల మంది, చనిపోయిరి. [3] పిదప, కాలింగ్యరాజ్యము స్వాధీనమై యున్న యిప్పుడు దేవానాంప్రియుఁడు తీవ్రముగా ధర్మపాలనమును, ధర్మకర్మలను, ధర్మానుశాసనమును జేయుచున్నాఁడు.[4]కాలింగులను జయించిన దేవానాంప్రియుని కిట్టి యనుతాపము కలిగినది. [5] జయింపఁబడని యొకరాజ్యము జయింపఁబడినప్పు డందు జనుల వధయు మరణమును ఇతరదేశములకుఁ బంపఁబడుటయు జరుగుచున్నవనుట దేవానాంప్రియునికి బాధాకరముగాను, శోచనీయముగాను తోఁచుచున్నది. [6] కాని, యీక్రిందివి దేవానాంప్రియునికి మఱింత శోచనీయములు. [7] అచ్చట నివసించు వారిలో పెద్దయుద్యోగస్థుల శుశ్రూషయు, మాతాపితృశుశ్రూషయు, గురుశుశ్రూషయు, స్నేహితులు, పరిచితులు, సహచరులు, బంధువులు, దాసులు, భృత్యులు నగువారి యెడల ప్రతిపత్తియు, దృఢభక్తియుఁగల బ్రాహ్మణులు, శ్రమణులు, ఇతర శాఖలవారు, గృహస్థులునగువారుందురు. అట్టివారికి బాధయు, వధయును, తమప్రియులగువారి పరదేశగమనమును సంభవించును. [8] తమకత్యంతప్రియులగు స్నేహితులు, పరిచితులు, సహచారులు, బంధువులు నగువారికి బాధ కలుగుచున్నప్పుడు, తమస్థితి బాగుండినను వారిబాధ తమకును బాధాకరమే యగును. [9] ఈబాధ యందరిచేతను పంచుకొనఁబడుచున్నది. ఇది దేవానాంప్రియునికి శోచనీయముగనున్నది. [10] యవనులలో తప్ప తక్కిన యన్నిదేశములలోను బ్రాహ్మణులును, శ్రమణులును

నున్నారు. ఏదియో యొకశాఖకు నిశ్చయముగఁజెందని మనుష్యులు లేని దేశమే లేదు. [11] అందుచేత కలింగరాజ్యము జయింపఁబడి నప్పుడు ఆదేశజనులలో నూఱోవంతుమందిగాని, వేయోవంతుమంది గాని, వధింపఁబడియో, మరణముఁనొందియో యుండిరని తెలంచు కొన్నప్పుడు దేవానాంప్రియునికి శోకముఁగలుగుచున్నది. [12-15] అపకారముచేసినవానిని క్షమింపవలసినదేయని దేవానాంప్రియుని యభిప్రాయము. క్షమింప శక్తిగలవాఁడును దేవానాంప్రియునిచే నిప్పుడు జయింపఁబడినవాఁడును, నగువాడితరులను సన్మార్గమునఁద్రిప్పుచు ధర్మమునందు నిలుపుచు, అనుతాపమునొందుచు, దేవానాంప్రియుని ప్రభావమునకు వశవర్తియగును. ఇతరులను భయపెట్టకూడదనియు వారిని చంపకూడదనియు, సర్వభూతములకును బాధకలిగింపఁగూడద నియు, నిగ్రహముగలిగి సమస్తజనులయెడలను సమబుద్ధితో సంచ రించుచు, సంతోషముగ నుండవలెననియునే, దేవానాంప్రియుఁడు కోరుచున్నాఁడు. [16] ఇదియే విజయమునకు ముఖ్యసాధనము. ఇదియే దేవానాంప్రియుని ధర్మవిజయము. [17] ఆవిజయమే తిరిగి ఈలోకమం దెనిమిదిదిక్కులను యోజనశతములవఱకు వ్యాపించి యున్న పరిసరప్రాంతప్రదేశములందు కలిగినది. అచ్చట అంతియోకుఁడను యవనరాజు గలఁడు. ఇదిగాక ఆయంతియోకుని రాజ్యమున కుత్తరముగ తురమయుఁడు, అంతికోనుఁడు, మగుఁడు, అలికసుందరుఁడు, అను నలుగురురాజులు గలరు. దక్షిణదిక్కున తామ్రపర్ణీతీరమున చోడులు, పాండ్యులు, ననువారు గలరు. [18] ఇట్లే దరదులు, విషవజ్రులు, యవనకాంభోజులు, నాభకులు, నాభపంక్తులు, భోజులు, పితినిక్యులు, ఆంధ్రులు, పుళిందులు మొదలగు సమస్తజనులును దేవానాంప్రియుని ధర్మానుశాసనము ననుసరించుచున్నారు. (19) దేవానాంప్రియునిదూతలు పోవని రాజ్యములలోని

జనులుకూడ దేవానాంప్రియుని ధర్మవృత్తమును, విధానమును, ధర్మానుశాసనమును విని దాని ననలంబించుచున్నారు. ఇఁకముందును నవలంబింపఁగలరు. (20) ఇందుమూలమున సర్వదేశములందును కలిగిన జయము ప్రీతికరమగుచున్నది. (21) ఈ ధర్మజయమునలన గలిగిన ప్రీతి గాఢమయినది. (22) కాని, ఈప్రీతి అంతలెక్కలోనిది కాదు. (23) పరలోకమందు గలుగు ఫలములే మహాఫలములని దేవానాంప్రియుఁడు తలంచుచున్నాఁడు. (24) ఇంతకుముందు కలిగిన జయము చాలును. క్రొత్తదేశములను జయింపనక్కఱలేదు. తమకు క్రొత్తజయములనుబొంద కోరికయైనయెడల తాము దయగలిగి చిన్న శిక్షలను మాత్రమే తా మవలంబింపవలెను. ధర్మవిజయమే నిజమయిన విజయమని తాము తలంపవలయును." అని నాపుత్రులును, ప్రపౌత్రులును, విందురుగాక యను నుద్దేశ్యముతో నీధర్మలిపి లిఖింపఁబడినది. (25) ఈ ధర్మవిజయము ఇహలోకమందును, పరలోకమందునుగూడ ఫలముల నొసంగును. (26) వారు తమ సంతోషమంతయు ధర్మప్రచారోద్యమమునలన గలుగు సంతోషమే యని తలంపవలెను. (27) అదియే ఇహలోకపరలోకఫలముల నొసంగునది.

పదునాలుగో శిలాశాసనము: కాల్సీ.

19. [1] ఇయం ధమలిపి దేవానంపియేనా పియదసినా లజినా లిఖాపితా అధ యేవా సుఖి-

20. తేనా అధి మఝిమే నా అథి విథటేనా (2) నో హి సవ-
తా సవే ఘటితే (3) మహాలకే హి వి-

2.. జితే బహు చ లిఖితే లేఖాపేశామి చేవ నిక్యం (4) అధి
ఛా హే తా పున పునా లపి-

22. తే తప తపా అథపా మధులియాయే యేన జనే తథా పటిపజేయా (5) షే పాయా అత కిఛి అ-

23. సమతి లిఖతే దిపా వా షంఖేయే కాలనం వా అలోచ యితు లిపికలపలాధేన వా

సంస్కృతము.

(1) ఇయం ధర్మలిపి ర్దేవానాంప్రియేణ ప్రియదర్శినా రాజ్ఞా లేఖితా, అస్త్యేవ సంక్షిప్తేన, అస్తి మధ్యమేన, అస్తి విస్తృతేన (2) న హి సర్వత్ర సర్వం ఘటితం (3) మహాల్లోకో హి విజితో బహు చ లిఖితం లేఖయిష్యామి చైవ నిత్యమ్ (4) అస్తి చాత్ర పునఃపున ర్లిఖితం త త్తస్య తస్యార్థస్య మాధుర్యాయ యేన జన స్తథా ప్రతి-పద్యేత (5) త త్స్యా దత్ర కించి దసమాప్తం లిఖిత మసదృశం వా సంశయకారణం వా ఆలోచయితు లిపికరాపరాధేన వా.

తెనుఁగు

(1) ఈధర్మశాసనములు సంగ్రహముగానో, ఒకరీతిగానో, సవిస్తరముగానో, దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజుచేత లిఖింపఁబడినవి. (2) ఎందుచేతననఁగా, ఈశాసనములన్నియు సమస్తదేశములలోను సమగ్రముగా లిఖించుటకువీలుపడినదికాదు. (3) ఎందుచేతననఁగా నేను జయించినరాజ్యములు చాలపెద్దవి. చాలవఱకు లిఖింపించినాను. లిఖింపింపనున్నాను. (4) ఈశాసనములలోని కొన్నికొన్ని భాగములు మిక్కిలిమధురములైయుండుటచేత, జనులు వానిప్రకారము నడచుకొందురనియు తిరిగితిరిగివ్రాయఁబడినవి. (5) స్థలము సంకుచితమగుటచేతను, నాయూహ యాదేశమువారి కిష్టములేకపోవుటచేతను, లిపి

కారునిపొరపాటువలనను, ఈశాసనములలో కొన్ని యసంపూర్ణములుగ లిఖింపఁబడియుండును.

కాల్సీశిలఁ ఉత్తరముఖమున ఏనుఁగుబొమ్మక్రింద.

గజతమే.

తెనుఁగు

ఉత్తమగజము.

గిర్నారు శిల

2. గిర్నారు శిలాశాసనములు.

[1] ఈక్రింది పదునాలుగుశాసనములును కథియవారురాష్ట్రము లోని జునాగఢసంస్థానమునకు ముఖ్యపట్టణమయిన జునాగఢమునకు తూర్పుగా నొకమైలుదూరమున గిర్నారుపర్వతమునకుపోవు నొక గోరిజముఖద్వారముననున్న యొకశిలపై వ్రాయఁబడియున్నవి. ఈశిల పండ్రెండడుగులయెత్తును, అడుగున 75 అడుగుల చుట్టుకొలతయును గలిగియున్నది. ఈశిలపై అశోకునిధర్మశాసనములే కాక మొదట మౌర్య చంద్రగుప్తునిరాష్ట్రీయుఁడగు వైశ్య పుష్యగుప్తుఁడు కట్టించినట్టియు, మౌర్యఅశోకునికొఱకు యవనరాజగు తుషాస్ఫుఁడనువాఁడు కాలువ లేర్పరచినట్టియు, సుదర్శనమనునరస్సు పాడువడఁగా మహాక్షాత్రపుఁ డగు రుద్రదాముఁడనువాఁడు బాగుచేయించినట్లు తెలుపు ఒకశాసన మును, ఆసుదర్శనసరస్సునే సుర్రాష్ట్రమునకు రాష్ట్రీయుఁడగు పర్ణదత్తుని పుత్రుఁడైన చక్రపాలితుఁడనువాఁడు క్రీ. శ 456—7 సం॥రమున పైనచెప్పిన సుదర్శనసరస్సునే మఱికొంత బాగుచేయించినట్లు తెలుపు ఇంకొకశాసనమును ఈశిలపై లిఖింపఁబడియున్నవి.

అశోకునిధర్మశాసనములు గిర్నారుశిలమీఁద ఆగ్నేయముఖమున లిఖింపఁబడియున్నవి. వీనిలో కొంతభాగము చెడిపోయినది. ఎవ్వఁడో ఈశిలను మందుగుండుపెట్టి పగులఁగొట్టించుటచేత శిలలోనికొంతభాగ మూడిపోయినది. మిగిలినదానిని గవర్నమెంటువారు భద్రముగ కాపా డియున్నారు.

ఈశాసనములు బ్రాహ్మీలిపిలో వ్రాయఁబడియున్నవి. జేమ్సు ప్రిన్సెప్ అనువిద్వాంసుఁడు తొలుదొల్త నీలిపిని చదివి లోకమునకు

మహోపకారము చేసినాఁడు. అతనితరువాత అనేకవిద్వాంసులు దానిని చదివి ఇంగ్లీషులోనికిని ఇతరభాషలలోనికిని అనువాదము చేసియున్నారు.]

మొదటిశిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) ఇయం ధంమలిపీ దేవానంప్రియేన
2. ప్రియదసినా రాఞా లేఖాపితా (2) ఇధ న కిం-
3. చి జీవం ఆరభిత్పా ప్రజూహితవ్యం
4. (3) న చ సమాజో కతవ్యో (4) బహుకం హి దోసం
5. సమాజమ్హి పసతి దేవానంప్రియో ప్రియదసి రాజా
6. (5) అస్తి పి తు ఏకచా సమాజా సాధుమతా దేవానం-
7. ప్రియస ప్రియదసినో రాఞో (6) పురా మహానసమ్హి
8. దేవానాంప్రియస ప్రియదసినో రాఞో అనుదివసం బ-
9. హూని ప్రాణసతసహస్రాని ఆరభిసు సూపాథాయ
10 (7) సే అజ యదా అయం ధంమలిపీ లిఖితా తీ ఏవ ప్రా-
11. ణా ఆరభరే సూపాథాయ ద్వో మోరా ఏకో మగో సో పి
12. మగో న ధ్రువో (8) ఏతే పి త్రి ప్రాణా పఛా న ఆరభిసరే

సంస్కృతము.

(1) ఇయం ధర్మలిపి ర్దేవానాంప్రియేణ ప్రియదర్శినా రాజ్ఞా లేఖితా (2) ఇహ న కశ్చి జ్జీవ ఆలభ్య ప్రహోతవ్యః (3) న చ సమాజః కర్తవ్యః (4) బహుకాన్ హి దోషాన్ సమాజేన పశ్యతి దేవానాం-ప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా (5) సన్త్యపి త్వేకేచ సమాజాః సాధుమతా దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞః (6) పురా మహానసే దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞః అనుదివసం ప్రాణశతసహస్రాణ్యాలభ్యన్తే సూపార్థాయ (7) తదద్య యదా ఇయం ధర్మలిపి ర్లిఖితే

త్యేవ ప్రాణా ఆలభ్యన్తే సూపార్థాయ ద్వౌ మయూరౌ ఏకో మృగః, సోఽపి చ మృగో న ధ్రువః (8) ఏతేఽపి త్రయః ప్రాణా పశ్చాన్నాలభ్యన్తే.

తెనుఁగు.

చూ. కాల్సి-మొదటిశిలాశాసనము.

రెండవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) సర్వత విజితమ్హి దేవానంప్రియస పియదసినో రాఞో
2. ఏవమపి ప్రచంతేసు యథా చోడా పాడా సతియపుతో కేతల పుతో ఆతంబ-
3. పంణీ అంతియకో యోనరాజా యే వా పి తస అంతియకస సామీపం
4. రాజానో సర్వత్ర దేవానంప్రియస ప్రియదసినో రాఞో ద్వే చికీఛ కతా
5. మనుసచికీఛా చ పసుచికీఛా చ (2) ఓసుఢాని చ యాని మనుసోపగాని చ
6. పసోపగాని చ యత యత నాస్తి సర్వతా హారాపితాని చ రోపాపితాని చ
7. (3) మూలాని చ ఫలాని చ యత యత్ర నాస్తి సర్వత హారాపితాని చ రోపాపితాని చ
8. (4) పంథేసూ కూపా చ ఖానాపితా వ్రిఛా చ రోపాపితా పరిభోగాయ పసుమనుసానం

సంస్కృతము.

1. సర్వత్ర విజితే దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో రాజ్ఞః ఏవమపి ప్రాచాన్తేషు యథా చోడాః పాణ్డ్యాః సత్యపుత్రః కేరలపుత్ర

స్తామ్రపర్ణీ అన్తియోకో నామ యవనరాజో యే వాఽపి తస్యాన్తి-
యోకస్య సమీపా రాజానః సర్వత్ర దేవానాంప్రియస్య ప్రియదర్శినో
రాజ్ఞో ద్వే చికిత్సే కృతే మనుష్యచికిత్సా చ పశుచికిత్సా చ (2) ఔష-
ధాని చ యాని మనుష్యోపగాని చ పశూపగాని చ యత్ర యత్ర న
సన్తి సర్వత్ర హారితాని చ రోపితాని చ (3) ఏవమేవ మూలాని చ
ఫలాని చ యత్ర యత్ర న సన్తి సర్వత్ర హారితాని చ రోపితాని చ,
(4) పథిషు కూపాశ్చ ఖానితా వృక్షాశ్చ రోపితాః ప్రతిభోగాయ
పశుమనుష్యాణామ్.

తెనుఁగు.

చూ. కాల్సీ-రెండోశిలాశాసనము.

మూఁడవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) దేవానాంపియో పియదసి రాజా ఏవంఆహ (2) ద్వాదసవా-
సాభిసితేన మయా ఇదం ఆఞపితం
2. (3) సర్వత విజితే మమ యుతా చ రాజూకే చ ప్రాదేసికే చ
పంచసు పంచసు వాసేసు అనుసం-
3. యానం నియాతు ఏతాయేవ అథాయ ఇమాయ ధంమాను-
సంస్ఠియ యథా అఞా-
4. య పి కంమాయ (4) సాధు మాతరి చ పితరి చ సుస్రూసా
మిత్రసంస్తుతఞాతీనం బ్రామ్హణ-
5. సమణానం సాధు దానం ప్రాణానం సాధు అనారంభో అపవ్య-
యతా అపభాడతా సాధు
6 (5) పరిసా పి యుతే ఆఞపయిసతి గణనాయం హేతుతో చ
వ్యంజనతో చ

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహా (2) ద్వాదశ వర్షాభిషిక్తేన మయా ఇద మాజ్ఞప్తం (3) సర్వత్ర విజితే మమ యుక్తా చ రజ్జుకాశ్చ ప్రాదేశికాశ్చ పఞ్చసు పఞ్చసు వర్షేషు అనుసం-యానం నిష్క్రామస్తు ఏతస్మాయే వార్థాయ అస్యై ధర్మానుశిష్ట్యై యథా అన్యస్మా అపి కర్మణే (4) సాధుః మాతరి చ పితరి చ శుశ్రూ-షా మిత్రసంస్తుతజ్ఞాతీనాం బ్రాహ్మణశ్రమణానాం, సాధు దానం ప్రా-ణానామ్ యా సాధు అనాలంభః, అల్పవ్యయతా అల్పభాణ్డతా సాధుః, (5) పరిషదోఽపి యుక్తా నాజ్ఞాపయిష్యన్తి గణనే హేతుతశ్చవ్యఞ్జ నతశ్చ.

తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ-మూఁడోశిలాశాసనము.

నాల్గవశిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) అతికాతం అంతరం బహూని వాససతాని విఢితో ఏవ ప్రాణా-
రంభో విహింసా చ భూతానం ఞాతీసు
2. అసంప్రతిపతీ బ్రాహ్మణస్రమణానం అసంప్రతీపతీ (2) త అజ
దేవానంప్రియస ప్రియదసినో రాఞో
3. ధంమచరణేన భేరీఘోసో అహో ధంమఘోసో విమాన
దర్సణా చ హస్తిదసణా చ
4. అగిఖంధాని చ అఞాని చ దివ్యాని రూపాని దసయిత్పా జనం
(3) యారిసే బహూహి వాసస తేహి
5. న భూతపువే తారిసే అజ వఢితే దేవానంప్రియస ప్రియదసినో
రాఞో ధంమానుసస్టియా అనారం-

6. భో ప్రాణానం అవిహీంసా భూతానం ఞాతీనం సంపటిపతీ బ్రహ్మ
ణసమణానం సంపటిపతీ మాతరి పితరి

7. సుసుస్రా థైరసుసుస్రా (4) ఏస అఞే చ బహువిధే ధంమ
చరణే వధితే (5) వఢయిసతి చేవ దేవానంపియో

8. పియదసి రాజా ధంమచరణం ఇదం (6) పుత్రా చ పోత్రా
చ ప్రపోత్రా చ దేవానాంప్రియస ప్రియదసినో రాఞో

9. ప్రవధయిసంతి ఇదం ధంమచరణం ఆవ సవటకపా ధంమమ్హి
సీలమ్హి తిస్టంతీ ధంమం అనుసాసిసంతి

10. (7) ఏస హి సేస్టే కంమే య ధంమానుసాసనం (8) ధంమచరణోపి
న భవతి ఆసీలస (9) త ఇమమ్హి అథమ్హి

11. వధీ చ అహీనీ చ సాధు (10) ఏతాయ అథాయ ఇదం
లేఖాపితం ఇమస అథస వధి యుజంతు హీని చ

12. నో లోచేతవ్యా (11) ద్వాదసవాసాభిసితేన దేవానంప్రియేన
ప్రియదసినా రాఞా ఇదం లేఖాపితం

సంస్కృతము, తెనుఁగు-చూ. కాల్సి-నాలుగోశిలాశాసనము.

ఐదవశిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) దేవానంప్రియో పియదసి రాజా ఏవం ఆహ (2) కలాణం
దుకరం (3) యో ఆదికరో కలాణస సో దుకరం కరోతి

2. (4) త మయా బహు కలాణం కతం (5) త మమ పుతా చ పోతా
చ పరం చ తేన యే మే ఆపచం ఆవసంవటకపా అనువతిసరే
తథా

3. సో సుకతం కాసతి (6) యో తు ఏత దేసం పి హాపేసతి సో
దుకతం కాసతి (7) సుకరం హి పాపం (8) అతికాతం అంతరం
4. న భూతపుర్వం ధంమమహామాతా నామ (9) త మయా
త్రైదసవాసాభిసితేన ధంమమహామాతా కతా (10) తే సవ
పాసండేసు వ్యాపతా ధామ ధిస్టానాయ
5. ....ధంమయుతస చ యోణకంబోజగంధారానం
రిస్టికపేతేణికానం యే వా పి అంఞే ఆపరాతా (11) భతమ
యేసు వ
6. .. ...సుఖాయ ధంమయుతానంఅపరిగోధాయ వ్యాపతా
తే (12) బంధనబధస పటివిధానాయ
7. ... ...ప్రజా కతాభీకరేసు వా థైరేసు వా వ్యాపతా
తే (13) పాటలిపుతే చ బాహిరసు చ
8. ... ...యే వా పి మే అఞే ఞాతికా సర్వత వ్యాపతా తే
(14) యో అయం ధంమనిసితో తి వ
9. ... ...తే ధంమమహామాతా (15) ఏతాయ అథాయ
అయం ధంమలిపీ లిఖితా
10. ... ...

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ-అయిదోశిలాశాసనము

ఆరవశిలాశాసనము : గిర్నారు.

---

1. (1) దేవా... ...సి రాజా ఏవం ఆహా (2) అతిక్రాతం అంతరం
2. న భూతపుర్వ సవ.. ల అథకంమే వ పటివేదనా వా (3) త
మయా ఏవం కతం

3. (4) నవే కాలే భుంజమానస మేఓరోధనమ్హి గభాగారమ్హి వచమ్హి వ
4. వినీతమ్హి చ ఉయానేసు చ నవత్రి పటివేదకా స్థితా అథే మే జనస
5. పటివేదేథ ఇతి (5) సర్వత్రి చ జనస అథే కరోమి (6) యం చ కించి ముఖతో
6. ఆఞపయామి స్వయం దాపకం వా స్రావాపకం వా యవాపున మహామాత్రేసు
7. ఆచాయికే ఆరోపితం భవతి తాయ అథాయ వివాదో నిఝతీ వ సంతోపరిసాయం
8. అనంతరం పటివేదేతవ్యం మే సర్వత్ర సర్వే కాలే [7] ఏవం మయా ఆఞపితం (8) నాస్తి హి మే తోసో
9. అస్టానమ్హి అథసంతీరణాయ వ [9] కతవ్యమతే హి మే సర్వ-లోకహితం
10 [10] తస చ పున ఏస మూలే ఉస్టానం చ అథసంతీరణా (11) నాస్తి హి కంమతరం
11. సర్వలోకహితత్పా (12) యం చ కించి పరాక్రమామి అహం కింతి భూతానం ఆనంణం గఛేయం
12. ఇధ చ నాని సుఖాపయామి పరత్రా చ స్వగం ఆరాధయంతు త (13) ఏతాయ అథాయ
13. అయం ధంమలిపీ లేఖాపితా కింతి చిరం తిస్టేయ ఇతి తథా చ మే పుత్రా పోతా చ పపోత్రా చ
14. అనువతరం సవలోకహితాయ (13) దుకరం తు ఇదం అఞత్ర అగేన పరాక్రమేన

సంస్కృతము, తెనుగు : చూ. కాల్సి-ఆరోశిలాశాసనము.

ఏడవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

1 (1) దేవానంపియో పియదసి రాజా సర్వత ఇఛతి సవే పాసండా
వసేయు (2) సవే తే సమయ చ
2. భావసుధిం చ ఇఛతి (3) జనో తు ఉచావచఛందో ఉచావచ-
రాగో (4) తే సర్వం వ కాసంతి ఏకదేసం వ కసంతి
3. (5) విపులే తు పి దానే యస నాస్తి స యమే భావసుధితా వ
కతం ఞతా వ దఢభతితా చ నిచా బాఢం
సంస్కృతము, తెనుఁగు:—చూ. కాల్సి—ఏడో శిలాశాసనము.

ఎనిమిదవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) అతికాతం అంతరం రాజానో విహారయాతాం ఞయాసు (2)
ఏత మగవ్యా అఞాని చ ఏతారిసని
2. అభీరమకాని అహుంసు (3) సో దేవానంపియో పియదసి
రాజా దసవర్సాభిసితో సంతో అయాయ సంబోధిం
3. (4) తేనేసా ధంమయాతా (5) ఏతయం హోతి బ్రామ్హణసమణానం
దసణే చ దానే చ థైరానం దసణే చ
4. హిరంణపటివిధానో చ జానపదస చ జనస దస్పనం ధంమాను-
సస్టీ చ ధమపరిపుఛా చ
5. తదోపయా (6) ఏసా భుయ రతి భవతి దేవానంపియస పియ-
దసినో రాఞో భాగే అంఞే
సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి. ఎనిమిదో శిలాశాసనము.

తొమ్మిదవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

---

1. (1) దేవానంపియో ప్రియదసి రాజా ఏవ ఆహ (2) అస్తి జనో
ఉచావచం మంగలం కరోతే ఆబాధేసు వా
2. ఆవాహవివాహేసు వా పుత్రలాభేసు వా ప్రవాసంమ్హి వా
ఏతమ్హి చ అఞమ్హి చ జనో ఉచావచం మంగలం కరోతే
3. (3) ఏత తు మహిడాయో బహుకం చ బహువిధం చ ఛుదం చ
నిరథం చ మంగలం కరోతే (4) త కతవ్యమేవ తు మగలం
(5) అపఫలం తు ఖో
4. ఏతరిసం మంగలం (6) అయం తు మహాఫలే మంగలే య
ధంమమంగలే (7) తతేత దాసభతకమ్హి సమ్యప్రతిపతీ గురూ
నం అపచితి సాధు
5. పాణేసు సయమో సాధు బ్రమ్హణసమణానం సాధు దానం ఏత
చ అఞ చ ఏతారిసం ధంమమంగలం నామ (8) త వతవ్యం
పితా వ
6. పుతేన వా భాత్రా వా స్వామికేన వా ఇదం సాధు ఇదం కత
వ్యమంగలం ఆవ తస అధస నిస్టానాయ (9) అస్తి చ పి వుతం
7. సాధు దన ఇతి (10) న తు ఏతారిసం అస్తి దానం వ అన
గహో వ యారిసం ధంమదానం వ ధమనుగహో వ (11)
త తు ఖో మి త్రేనవ సుహదయేన వా
8. ఞతికేన వ సహాయన వ ఓవాదితవ్యం తమ్హి తమ్హి పకరణే
ఇదం కచం ఇదం సాధ ఇతి ఇమినా సక
9. స్వగం ఆరాధేతు ఇతి (12) కిచ ఇమినా కతవ్యతరం యథా
స్వగారధీ

సంస్కృతము తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ తొమ్మిదోశిలాశాసనము,

పదవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. [1] దేవానంపియో పియదసి రాజా యసో వ కీతి వ న మహాథా-
వహా మఞతే అఞత తదాత్వనో దిఘాయ చ మే జనో
2. ధంమసుసుంసా సుసుసతా ధంమవుతం చ అనువిధియతాం
[2] ఏతకాయ దేవానంపియో పియదసి రాజా యసో వ కితి
వ ఇఛతి
3. [3] యం తు కిచి పరికమతే దేవానంపియదసి రాజా త సవం
పారత్రికాయ కింతి సకలే అపపరిస్రవే అస [4] ఏస తు పరి-
సవే య అపుంఞం
4. [5] దుకరం తు ఖో ఏతం ఛుదకేన వ జనేన ఉసటేన వ అఞత్ర
అగేన పరాక్రమేన సవం పరిచజిత్వా [6] ఏత తు ఖో ఉస-
టేన దుకరం

సంస్కృతము, తెనుగు : చూ. కాల్సీ-పదోశిలాశాసనము.

పదకొండవ శిలాశాసనము : గిర్నారు.

1. (1) దేవినంపియో పియదసి రాజా ఏవ ఆహ (2) నాస్తి ఏతారిసం
దానం యారిసం ధంమదానం ధంమసంస్తవో వా ధంమసం
విభాగో వా ధంమసంబంధో వ
2. (3) తత ఇదం భవతి దాసభతకమ్హి సమ్యప్రతిపతీ మాతరి పితరా
సాధు సుసుసా మితసంస్తుతఞాతికానం బామ్హణస్రమణానం
సాధు దానం

3. పాణానం అనారంభో సాధు(4) ఏత వతద్యం పితా వ పుత్రేన వ భాతా వ మితసస్తుతఞాతికేన వ ఆవ పటివేసియేహి ఇద సాధు ఇద కతవ్యం

4. (5) సో తథా కరు ఇలోకచస ఆరధో హోతి పరత చ అంనం తం పుఞం భవతి తేన ధంమదానేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సీ-పదకొండోశిలాశాసనము.

పన్నెండో శిలాశాసనము : గిర్నారు.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి రాజా సవపాసండాని చ పవజితాని చ ఘరస్తాని చ పూజయతి దానేన చ వివాధాయ చ పూజాయ పూజయతి నే

2. (2) న తు తథా దానం వ పూజా వ దేవానంపియో మంఞతే యథా కితి సారవఢీ అస సవపాసండానం (3) సారవఢీ తు బహువిధా

3. (4) తస తు ఇదం మూలం య వచిగుతీ కింతి ఆత్పపాసండపూజా వ పరపాసండగరహా వనో భవే అప్రకరణమ్హి లహుకా వ అస

4. తమ్హి తమ్హి ప్రకరణే (5) పూజేతయా తు ఏవ పరపాసండా తేన తన ప్రకరణేన (6) ఏవం కరుం ఆత్పపాసండం చ వఢయతి పరపాసండస చ ఉపకరోతి

5. (7) తదంఞథా కరోతో ఆత్పపాసండం చ ఛణతి పరపాసండస పి అపకరోతి (8) యో హి కోచి ఆత్పపాసండం పూజయతి పరపాసండం వగరహతి

6. సవం ఆత్పపాసండ భతియా కింతి ఆత్పపాసండం దీపయేమ ఇతి సో చ పున తథ కరాతో ఆత్పపాసండం బాఢతరం ఉపహానాతి (9) త సమవాయో ఏవ సాధు

7. కింతి అఞమంఞస ధంమం స్రుణారు చ సుసుంసేర చ (10) ఏవం హి దేవానం-పియస ఇఛా కింతి సవపాసండా బహుస్రుతా చ అసు కలాణాగమా చ అసు

8. (11)యే చ తత్ర తత ప్రసంనా తేహి వతవ్యం (12) దేవానంపియో నో తథా దానం వ పూజాం వ మంఞతే యథా కింతి సారవఢీ అస సర్వపాసడానాం (13) బహకా చ ఏతాయ

9. అథా వ్యాపతా ధంమమహామాతా చ ఇథీఝఖమమహామాతా చ వచభూమీకా చ అఞే చ నికాయా (14) అయం చ ఏతస ఫల య ఆత్పపాసండవఢీ చ హోతి ధంమస చ దీపనా

సంస్కృతము, తెనుఁగు చూ. : కాల్సీ-పన్నెండోశిలాశాసనము.

పదమూడోశిలాశాసనము: గిర్నారు.

---

1 (1) ... ఖో కలింగా వజ ... వఢే సతసహస్రమాత్రం తత్రా హతం బహుతావతకం మత (3) తతా పఛా అధునా లధేసు కలింగేసు తీవో ధంమవాయో

2 ... సమో దేవానంప్రియస వజ ... వధో వ మరణం వ అపవాహో వ జనస త బాఢం వేదనమత చ గురుమత చ దేవానంపి ... స

3 . . . . బ్రామ్హణా వ సమణా వ అఞే . . . సామాతి
పితరి సుసుంసా గురుసుసుంసా మితసంస్తుతసహాయఞాతికేసు
దాసభ . . .

4 . . . అభిరతానం వ వినిఖమణ (8) యేసం వా ప . . .
హాయఞాతికా వ్యసనం ప్రాపుణతి తత సో పి తేస ఉపఘాతో
హోతి (9) పటీభాగో చేసా సవ . . .

5 . . . స్తి ఇమే నికాయా అఞత్ర యోనేసు . . . మ్హి యత్ర
నాస్తి మానుసానం ఏకతరమ్హి పాసండమ్హి న నామ ప్రసాదో
(11) యావతకే జనో తదా

6 . . . ప్రభాగో వ గరుమతో దేవానం . . . న యె సక ఛమితవే
(12) యా చ పి అటవియో దేవానంపియస పిజితే హోతి

7 . . . చతే తేసం దేవానంపియస . . . సవభూతానాం అఛతిం
చ సమయం చ సమచైరం చ మాదవ చ

8 . . . లధో . . . నప్రియస ఇధ సవేసు చ . . . . . . యోనరాజ
పరం చ తేన చత్వారో రాజానో తురమాయో చ అంతేకిన
చ మగా చ

9 . . . ఇధ రాజవిసయమ్హి యోనకంబో . . . ధ్రపారిందేసు
సవత దేవానంపియస ధంమానుసస్టింఅనువతరే (19) యత
పి దూతి

10 . . . నం ధమానుసస్టిం చ ధమం అనువిధియరే . . . విజయో సవథాపు
నా విజయోపీతిరసో సా(21)లధా సా పీతీ హోతి ధంమవిజయమ్హి

11 . . . ప్రియో (24) ఏతాయ అథాయ అయం ధంమల . . .
వం విజయం మా విజేతవ్యం మంఞా సరసకే ఏవ విజయే ఛాతి చ

12 . . . కికో చ పారలోకికో . . . ఇలోకికా చ పారలోకికా చ

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సీ-పదమూఁడో శిలాశాసనము.

పదునాలుగవ శిలాశాసనము: గిర్నారు.

---

1 (1) అయం ధంమలిపీ దేవానంపిప్రియేన ప్రియదసినా రాఞా లేఖా-
పితా అస్తి ఏవ
2 సంఖితేన అస్తి మఝమేన అస్తి విస్తతేన (2) న చ సర్వం
సర్వత ఘటితం
3 (3) మహాలకే హి విజితం బహుచ లిఖితం లిఖాపయిసం చేవ(4) అస్తి
చ ఏత కం
4 పున పున వుతం తస తస అథస మాధూరతాయ కింతి జనో తథా
పటిపజేథ
5 (5) తత్ర ఏకదా అసమాతం లిఖితం అస దేసం వ సఛాయ
కారణం వ
6 అలోచేత్పా లిపికరాపరధేన వ

సంస్కృతము తెనుఁగు:-చూ. కాల్సి-పధ్నాలుగో శిలాశాసనము.

పదమూఁడవ గిర్నారు శిలాశాసనమునకు క్రిందిభాగమున: ఎడమప్రక్క-

1 ... ... తేష ... ...
2 ... ... పిహ ... ...

పదమూఁడవ గిర్నారుశిలాశాసనమునకు క్రిందిభాగమున: కుడిప్రక్క-

... ...ర్వస్వేతో హస్తి సర్వలోకసుఖాహరో నామ

సంస్కృతము.

...(స) ర్వశ్వేతో హస్తీ సర్వలోకసుఖాహరో నామ.

తెనుఁగు.

...సర్వలోకసుఖహేతుకమైన సర్వశ్వేతమైన ఏనుఁగ.

షాబాజుగఢీశిల

[ఈశిలపైనున్న శాసనములు బ్రాహ్మీలిపియందుగాక ఖరోష్ఠి లిపిలో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఖరోష్ఠిలిపిలో అక్షరములు తురక భాషయందువలె కుడినుండిఎడమప్రక్కకు వ్రాయఁబడును. ఈశాసనములను ప్రిన్సెపు, శేసెను, నారిసు, కన్నింగహాముఅను పండితులుచదివిరి.

పశ్చిమోత్తరపరగణాలోని పేషావరుజిల్లా, యూసపుజాయి తాలూకాకు ముఖ్యపట్టణమైన మర్దానునకు తొమ్మిదిమైళ్లదూరమున మకాము అను నదియొడ్డున ఈషాబాజుగఢీఅనుపల్లెయున్నది. ఈశాసనములు ఆపల్లెకు అరమైలుదూరమున నున్నవి.]

మొదటిశిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ.

1. షాబాజుగడీశిలతూర్పుముఖము.

1. (1) అయు ధ్రమదిపి దేవనప్రిఅస రఞో లిఖపితు (2) హిద నో కిచి జివే అరభితు ప్రయుహోతవే (3) నో పి చ సమజ కటవ (4) బహుక హి దోష సమయస్పి దేవణప్రియే ప్రిఅద్రశి రయ దఖతి

2. (5) అస్తి పి చు ఏకతిఅ సమయే ససుమతే దేవనపి అస ప్రిఅద్రిసిస రఞో

(6) పుర మహానససి దేవనప్రిఅస ప్రిఅద్రిసిస రఞో అనుదివసో బహుని ప్రణశతసహాసని అరభయిసు సుపఠయే (7) సో ఇదని యద అయ

షాబాజుగఢీశిల

[ఈశిలపైనున్న శాసనములు బ్రాహ్మీలిపియందుగాక ఖరోష్ఠీలిపిలో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఖరోష్ఠీలిపిలో అక్షరములు తురక భాషయందువలె కుడినుండిఎడమవైపుకు వ్రాయఁబడును. ఈశాసనములను ప్రిన్సెపు, లేసెను, నారిసు, కన్నింగహాముఅనుపండితులుచదివిరి.

పశ్చిమోత్తరపరగణాలోని పేషావరుజిల్లా, యూసపుజాయి తాలూకాకు ముఖ్యపట్టణమైన మర్దానునకు తొమ్మిదిమైళ్లదూరమున మకాము అను నదియొడ్డున ఈషాబాజుగఢీఅనుపల్లెయున్నది. ఈశాసనములు ఆపల్లెకు అరమైలుదూరమున నున్నవి.]

మొదటిశిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ.

1. షాబాజుగడీశిలతూర్పుముఖము.

1. (1) అయు ధ్రిమదిపి దేవనప్రిఅస రఞో లిఖపితు (2) హిద నో కిచి జివే అరభితు ప్రియుహోతవే (౩) నో పి చ సమజ కటవ (4) బహుక హి దోష సమయస్పి దేవణప్రియే ప్రిఅద్రశి రయ దఖతి

2. (౫)అస్తి పి చు ఏకతిఅ సమయే ససుమతే దేవనపి అస ప్రిఅద్రిసిస రఞో

(6) పుర మహానససి దేవనప్రిఅస ప్రిఅద్రిసిస రఞో అనుదివసో బహుని ప్రణశతసహసని అరభయిసు సుపథయే (7) సో ఇదని యద అయ

౩. ధ్రిమదిపి లిఖిత తద త్రియో వ్రా ప్రిణ హంఞంతి మజుర

దువి – ౼ ౼ ౼ ౼ ౼ ౼ ౼ వి త్ర ముగో నో ధు్రివం (8) ఏత పి వ్రిణ త్రియో పచ
న అరభిశంతి

సంస్కృతము, తెనుగు: చూ. కాల్సీ-మొదటిశిలాశాసనము.

రెండో శిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ

---

3. (1) సవ్రిత్ర విజితే దేవనంపి్రియస ప్రియద్రిశిస యే చ అంత
యథ చోడ

4. పండియ సతియపుత్రో కేరడపుత్రో తంబపంణి అంతియోకో
నమ యోనరజ యే చ అంఞే తస అంతియోకస సమంత
రజనో సవ్రిత్రి దేవనంప్రియస ప్రియద్రిశిస రఞో దువి ౼
చికిస కి్రిట మనుశచికిస ... పశుచికిస చ

5. (2) ఓషధని మనుశోపకని చ పశోపకని చ యత్రి నస్తి నవత్రి
హారపిత చ వుత చ (3) ఋప చ ఖనపిత ప్రిభోగయే పశు
మనుశనం

సంస్కృతము, తెనుగు: చూ. కాల్సీ-రెండోశిలాశాసనము.

మూడో శిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ

---

5. [1] దేవనంప్రియో ప్రియద్రిశి రజ అహతి (2) బదయవషభి-
సితేన......అణపితం (3) సవత్రి మఅ

6. విజితే యుత రజుకో ప్రిదేశిక పంచషు పంచషు వషేషు
అనుసంయనం నిక్రిమతు ఏతస వో కరణ ఇమిస ధ్రిమను

శ స్తియే థ అఞయే పి క్రమయే (4) సధు మతపితుషు సుశ్రుష మిత్రసంస్తుతఞతికనం బ్రమణశ్రమణనం........ ప్రణనం అనరంభో సధు

7. అపవయత అపభండత సధు (5) పరి పి యుతని గణనసి అణపేశంతి హేతుతో చ వంఞనతో చ

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి-మూఁడో శిలాశాసనము.

నాలుగో శిలాశాసనము: షాబాజుగఢీ

---

7. (1) అతిక్రతం అంతరం వహశతని వఢితో వో ప్రణరంభో విహిస చ భుతనం ఞతిన అసంపటిపతి (శ్రమణబ్రమణనం అసంపటిపతి

(2) సో అజ దేవనంప్రియస ప్రియద్రశిస రఞో

8. ధ్రమచరణేన భేరిఘోష అహో ధ్రమఘోష విమననం ద్రశనం అస్తిన జోతికంధని అఞని చ దివని రూపని ద్రశయితు జనస (3) యదిశం బహుహి వషశతేహి న భుతప్రువే తదిశే అజ వఢితే దేవనంప్రియస ప్రియద్రశిస రఞో ధ్రమనుశస్తియ అనరంభో ప్రణనం అవిహిస భుతనం ఞతినం సంపటిపతి బ్రమణ-

9. శ్రమణన సంపటిపతి మతపితుషు వుఢనం సుశ్రుష (4) ఏత అఞం చ బహువిధం ధ్రమచరణం వఢితం (5) వఢిశతి చ యో దేవనంప్రియస ప్రియద్రశిస రఞో ధ్రమచరణం ఇమం (6) పుత్ర పి చ కం నతరో చ ప్రపతిక చ దేవనంప్రియస ప్రియద్రశిస రఞో ప్రవఢేశంతి యో ధ్రమచరణం ఇమం అవ కప ధ్రమే శిలే చ

10. తితితి ధ్రమం అనుశశిశంతి (7) ఏత హి స్రేఠం క్రమం యం
ధ్రమనుశశనం (8) ధ్రమచరణం పి చ న భోతి అశిలన (9) సో
ఇమిస అథ్రస వఢి అహీని చ సధు (10) ఏతయే అఠయే ఇమం
నిపిస్తం ఇమిస అఠస వఢి యుజంతు హిని చ మ లోచేషు
(11) బదయవషభిసితేన దేవనంప్రియేన ప్రియద్రశిన రఞ
ఇఠం హిద నిపేసితం

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి–నాలుగోశిలాశాసనము.

అయిదోశిలాశాసనము : షాబాజుగర్హీ

---

11 (1) దేవనప్రియో ప్రియద్రశి రయ ఏవం హహతి [2] కలణం
దుకరం (3) యో అదికరో కలణస సో దుకరం కరోతి (4)
సో మయ బహు కలం కిట్రం (5) తం మఅ పుత్ర చ నతరో
చ పరం చ తేన యే మే అపచవ్రిశంతి అవకపం తథ యే
అనువటిశంతి తే సుకిటం కషంతి (6) యో చు అత్రో...కం పి
హపేశది సో దుకటం కషతి (7) పపం హి సుకరం (8) స
అతిక్రంతం అతర నో భుతప్రువ ధ్ర మమహమత్ర నమ (9) సో
త్రోదశవషభిసితేన

12. మయ ధ్రమమహమత్ర కిట (10) తే సవ్రప్రషండేషు వపట
ధ్రంమధిథనయే చ ధ్రమవఢియ హిదసుఖయే చ ధ్రమయుతస
యోనకంబోయగంధరనం రఠికనం పితినికనం యే వ పి అప
రంత (11) భటమయేషు బ్రమణిభేషు అనథేషు వుఢేషు
హితసుఖయే ధ్రంమయుతస అపలిగోధ వపట తే

13.(12) బధనబధస పటివిధనయె అపలిబోధయే మోక్షయే అయి

అనుబ...పృజవ కిటభికరో వ మహాలకే వ వియపట తే (13)
ఇఅ బహిరేషు చ నగరేషు సవేృషు ఓరోధనేషు భృతున చ
యే వ పి అంఞే ఞతిక సవతృ వియపుట (14) యే అయం
ధృమనిశితే తి వ ధృమఢనే తి వ దనసయుతే తి వ సవత
విజితే మఅ ధృమయుతసి వియపట తే ధృమమహామతృ (15)
ఏతయే అఠయే అయి ధృమదిపి నిపిస్త చిరథితిక భోతు తథ
చ మే పృజ అనువతతు

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ-అయిదోశిలాశాసనము.

ఆరోశిలాశాసనము: షాబాజుగఢీ

---

14 (1) దేవనంపృయో పృయదృశి రయ ఏవ అహతి (2) అతిక్రతం
అంతరన భుతపృవం సవం కలం అఠకృమం వ పటివేదన వ
(3) తం మయ ఏవం కిటం (4) సవ్రం కలం అశమనస మే
ఓరోధనస్పి గృభగరస్పి వృచస్పి వినితస్పి ఉయనస్పి సవతృ పటి-
వేదక అఠం జనస పటివేదేతు మే (5) సవతృ చ జనస అఠృ
కరోమి (6) యం పి చ కిచి ముఖతో అణపయమి అహం
దపక వ శృవక వ యే వ పన మహామతృన అచయిక అరో-
పితం భోతి తయే అఠయే వివదే నిఝతి వ సతం పరిషయే
అనంతరియేన పృటివేదేతవో మే

15 (5) సవతృ చ అఠం జనస కరోమి అహం (6) యం చ కిచి
ముఖతో అణపేమి అహం దపకం వ శృవకం వ యే వ పన
మహామతృనం అచయికం అరోపితం భోతి తయే అఠయే వివదే
సంతం నిఝతి వ పరిషయే అనంతరియేన పటివేదేతవో మే సవత

నవం కలం (7) ఏవ అణపితం మయా (8) నస్తి హి మే తోషో ఉఠనసి అఠసంతిరణయే చ (9) కటవమతం హి మే సవలోక హితం (10) తస చ ములం ఏత్రి ఉథనం అఠసంతిరణ చ (11) నస్తి హి క్రిమతరం

16 సవలోకహి తేన (12) యం చ కిచి పరక్రిమమి కితి భుతనం అనణియం వ్రిచేయం ఇఅ చ ష ముఖయమి పరత్రి చ స్వగ్రం అరధేతు (13) ఏతయే అఠయే అయి ధ్రిమ నిపిస్త చిరథితిక భోతు తథ చ మే పుత్రి నతరో పరక్రిమంతు సవలోకహితయే (14) దుకర తు ఖో ఇమం అఞత్రి అగ్రే పరక్రిమేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సీ-ఆరోశిలాశాసనము.

ఏడోశిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ.

---

1. (1) దేవనంప్రియో ప్రియశి రజ సవత్రి ఇఛతి సవ్రి-
2. ప్రమండ వసేయు (2) సవే హి తే సయమే భవశుధి చ ఇఛంతి
3. (3) జనో చు ఉచవుచఛందో ఉచవుచరగో (4) తే సవ్రం వ ఏక-దేశం వ
4. పి కషంతి (5) విపులే పి చు దనే యస నస్తి స యమె భవ-
5. శుధి కిట్రిఞత ద్రిఢభతిత నిచే పఢం

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సీ-ఏడోశిలాశాసనము.

ఎనిమిదో శిలాశాసనము: షాబాజుగఢీ

---

1. షాబాజుగఢీశిల తూర్పుముఖము (నశేషము)

17.(1) అతిక్రితం అతరం దేవనంప్రియ విహారయాత్రి నమ నిక్రమిషు (2) అత్రి మ్రుగయ అఞాని చ ఏదిశని అభిరమని అభువసు (3) సో దేవనంప్రియో ప్రియద్రశి రజ దశవషభిసిత్రో సతం నిక్రమి సంబోధి (14) తేన ధ్రంమయాత్రి (15) అత్రి ఇయం హోతి శ్రమణబ్రమణనం ద్రశనే దనం వుఢనం దశన హిర-ణప్రటివిధనే చ జనపదస జనస ద్రశన ధ్రమనుశస్తి ధ్రమపరిపుచ్ఛ చ తతోపయం (6) ఏషే భుయె రతి భోతి దేవనంప్రి-యస ప్రియద్రశిస రఞో భగో అంఞె

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సి-ఎనిమిదో శిలాశాసనము.

తొమ్మిదో శిలాశాసనము; షాబాజుగఢీ

---

18 (1) దేవనంప్రియో ప్రియదశి రయ ఏవం అహాతి (2) జనో ఉచ-వుచం మంగలం కరోతి అబధే అవహే వివహే పజుపదనే ప్ర-వసే అతయె అఞయె చ ఏదిశియె జనో బ మంగలం కరోతి (3)అత్రి తు స్త్రియక బహు చ బహువిధం చ పుతిక చ నిర-థియం చ మంగలం కరోతి (4)సో కటవో చ వ ఖో మంగల (5) అపఫలం తు ఖో ఏత (6) ఇమం తు ఖో మహాఫల యే మమంగల

19 (7) అత్రి ఇమ దసభటకస సమ్మపటిపతి గరుాన అపచితి ప్రణనం సంయమో శమణబ్రమణన దన ఏతం అఞం చ ధ్రమమంగలం నమ (8) సో వతవో పితున పి పుత్రేన పి భ్రతన పి స్వమికేన

పి మిత్రిసస్తుతేన అవ ప్రిశివేశియేన ఇమం సధు ఇమం కటవో
మంగలం యావ తస అఠ్రిస నివుటియా నివుటస్పి వ పున

20. ఇమం కషం (9) యే హి ఏతకే మగళే సశయికే తం (10)
సియా వో తం అఠం నివటేయతి సియా పున నో (11) ఇఅలోక
చ వో తం (12) ఇద పున ధ్రిమమగలం అకలికం (13) యది
పున తం అఠం న నివతే ఇఅ అధ పరత్రి అనంతం పుఞం ప్రిస-
వతి (14) హంచే పున తం ఠం నివతేతి తతో ఉభయేస లధం
భోతి ఇఅ చ సో అఠో పరత్రి చ అనంతం పుఞం ప్రిసవతి
తేవ ధ్రిమంగలేన

సంస్కృతము, తెనుగు : చూ. కాల్సీ-తొమ్మిదో శిలాశాసనము.

పదో శిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ

21.(1) దేవనప్రియే ప్రియదశ్రి రయా యశో వ కిత్రి వ నో మహాఠ-
వహ మఞతి అఞత్రి యో పి యశో కిత్రి వ ఇఛతి తదత్వ-
యే అయతియా చ జనే ధ్రిమసుశ్రుష సుశ్రుషతు మే తి
ధ్రింమవుతం చ అనువిధియతు(2) ఏతక యే దేవనప్రియే ప్రియ-
దశ్రి రయా యశో కిట్రి వ

22. ఇఛతి (3) యంతు కిచి పరక్రమతి దేవనంప్రియో ప్రియదశ్రి
రయా తం సవ్రం పరత్రికయే వ కితి సకలే అపరిస్రివే సియాతి
(4) ఏషే తు పరిస్రవే యం అపుఞం (5) దుకరే తు ఖో
ఏషే ఖుద్రకేన వగ్రేన ఉసటేన వ అఞత్ర అగ్రేన పరక్రమేన
సవం పరితిజితు (6) అత్ర చు ఉసటే ... ...
సంస్కృతము, తెనుగు: చూ. కాల్సీ-పదోశిలాశాసనము.

పదకొండో శిలాశాసనము: షాబాజుగఢీ

23 (1) దేవనంపిరియో పియదశి రయ ఏవం హహతి (2) నస్తి ఏదిశం దనం యదిశం ధ్రమదన ధ్రమసంస్తవే ధ్రమసంవిభగో ధ్రమసంబంధ (3) తత్ర ఏతం దసభటకనం సమ్మప్రటిపతి మతపితుషు సుశ్రుష మిత్రసంస్తుతఞతికనం శ్రమణబ్రమణన

24 దన ప్రణన అనరంభో (4) ఏతం వతవో పితున పి పుత్రేన భ్రతున పి స్పమికేనపి మిత్రసంస్తుతన అవ ప్రతివేశియేన ఇమం సధు ఇమం కటవో (5) సో తథ కరతం ఇఅలోక చ అరధేతి పరత్ర చ అనతం పుఞ ప్రసవతి

25 తేన ధ్రమదనేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సి-పదకొండో శిలాశాసనము

పన్నెండో శిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ

(2) మరిఒకరాతిబండపైని.

1. (1) దేవనంపిరియో పియదశి రయ సవ్రప్రషండని ప్రవ్రజితని గ్రహథని చ పుజేతి దనేన వివిధయే చ పుజయే (2) నో చు తథ దన వ ప్రుజ వ

2. దేవనంపిరియో మఞతి యథ కితి సలవఢి సియ సవ్రప్రషండనం (3) సలవఢి తు బహువిధ (4) తసతుఇయో ములయం వచగుతి

3. కితి అతప్రషండపుజ వ పరపషండగరహ వ నో సియ అపకరణసి లహుక వ సియ తసి తసి ప్రకరణే (5) పుజేతవియ వ చు పరప్రషం-

4. డ తేన తేన అకరేన (6) ఏవం కరతం అతప్రిషండం వఢేతి
పరప్రిషండస పి చ ఉపకరోతి (7) తద అఞథ కరమినో అత-
ప్రిషండ

5. క్షణతి పరప్రిషడస చ అపకరోతి (8) యో హి కచి అతప్రి
షడం పుజేతి పరప్రిషడం గరహతి సవ్రే అతప్రిషడభతియ
వ కితి

6. అతప్రిషండం దిపయమి తి సో చ పున తథ కరంతం సోచ పున
తథ కరతం బఢతరం ఉపహంతి అతప్రిషడం (9) సో సయమో
వో సను కితి అఞమఞస ధ్రమో

7. శ్రుణేయు చ సుశ్రుషేయు చ తి (10) ఏవం హి దేవనంప్రి
యస ఇఛ కితి సవ్రప్రిషండ బహుశ్రుత చ కలణాగమ చ
సియసు (11) యే చ తత్ర తత్ర

8. ప్రిసన తేషం వతవో (12) దేవనంప్రియో న తథ దనం వ
పుజ వ మఞతి యథ కితి సలవఢి సియతి సవ్రప్రషడనం (13)
బహుక చ ఏత యే అర ....

9. వపట ధ్రమమహామత్ర ఇత్ర్రీఢియక్షమహామత్ర వ్రచభుమిక
అఞే చ నికయే (14) ఇయం చ ఏతిస ఫలం యం అతపషడ
వఢి భోతి

10. ధ్రమస చ దీపన

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి-పన్నెండో శిలాశాసనము.

పదమూడో శిలాశాసనము : షాబాజగఢీ

షాబాజగఢీశిల పశ్చిమముఖము.

1. (1) అఠవషఅభిసితస దేవనప్రిఅస ప్రిఅద్రశిస రఞో కలిగ విజిత
(2) దిఅఢమత్రే ప్రణశతసహస్రే యే తతో అపవుఢే శతసహ-
స్రమత్రే తత్ర హతే బహుతవతకే వ ముటే
2. (3) తతో పచ అధున లధేషు కలిగేషు తివ్రే ధ్రమశిలన ధ్రమక-
మత ధ్రమనుశస్తి చ దేవనప్రియస (4) సో అస్తి అనుసోచన
దేవనప్రిఅస విజినితి కలిగని
3. (5) అవిజితం హి విజినమనో యో తత్ర వధ వ మరణం వ అప
వహో వ జనస తం బఢం వేదనియమతం గురుమతం చ దేవ-
నంప్రియస (6) ఇదం పి చు తతో గురుమతతరం దేవనంప్రి-
యస (7) యే తత్ర
4. వసతి బ్రమణ వ శ్రమణ వ అంఞే వ ప్రషండ గ్రహథ వ
యేసు విహిత ఏష అగ్రభుటిసుశ్రుష మతపితుషు సుశ్రుష
గురున సుశ్రుష మిత్రసంస్తుతసహాయ-
5. ఞతికేషు దసభటకనం సమ్మప్రతిపతి ద్రిఢభతిత తేష తత్ర భోతి
అపగ్రథో వ వధో వ అభిరతన వ నిక్రమణం (8) యేష వ
పి సువిహితనం సిహేహో అవిప్రహినో ఏ తేష మిత్రసంస్తుత
సహాయఞతిక వసన
6. ప్రపుణతి తత్ర తంపి తేష వో అపఘ్రథో భోతి (9) ప్రతిభ-
గం చ ఏతం సవ్రమనుశనం గురుమతం చ దేవనంప్రియస (10)
నస్తి చ ఏకతరే పి ప్రషడస్పి న నమ ప్రసదో (11) సో యమ-
మత్రో జనో తద కలిగే హతో చ ముటో చ అపవుఢ చ
తతో

7. శతభగే వ సహస్రభగం వ అజ గురుమతం వొ దేవనంప్రి
యస (12) యో పి చ అపకిరేయతి ఛమితవియమతే వ దేవ-
నంప్రియస యం శకో ఛమనయే (13) య పి చ అటవి దేవ
నంప్రియస విజితే భోతి తపి అనునేతి అనునిజపేతి (14) అను-
తపే పి చ ప్రభవే

8. దేవనంప్రియస వుచతి తేష కితి అవత్రపేయు న చ హంఞే-
యసు (15) ఇఛతి హి దేవనంప్రియో సవ్రభుతన అఛతి
సంయమం సమచరియం రభసియే (16) అయి చ ముఖముత
విజయే దేవనంప్రియస యో ధ్రమవిజయో (17) సో చ పున
లధో దేవనంప్రియస ఇహ చ సవేషు చ అంతేషు

9. అ షషు పి యోజనశతేషు యత్ర అంతియోకో నమ యోన-
రజ పరం చ తేన అతియోకేన చతురే ౪ రజని తురమయే
నమ అంతికిని నమ మక నమ అలికసుదరో నమ నిచ చోడ
పండ అవ తంబపంణియ (18) ఏవమేవ హిద రజవిషవస్పి
యోనకంబోయేషు నభక నభితిన

10. భోజపితినికేషు అంధ్రపలిదేషు సవత్ర దేవనంప్రియస ధ్రమ-
నుశస్తి అనువటంతి (19) యత్ర పి దేవనంప్రియస దుత న వ్రి
చంతి తే పి శ్రుతు దేవనంప్రియస ధ్రమవుటం విధనం ధ్రమ-
నుశస్తి ధ్రమం అనువిధియంతి అనువిధియిశంతి చ (20) యో
స లధే ఏతకేన భోతి సవత్ర విజయో సవత్ర పున

11. విజయో ప్రితిరసో సో (21) లధ భోతి ప్రితి ధ్రమవిజయస్పి
(22) లహుక తు ఖో స ప్రితి (23) పరత్రికమేవ మహఫల
మేఞతి దేవనంప్రియో (24) ఏతయే చ అఠయే అయి ధమ-

తవిఅ మజిషు స్పకస్పి యో విజయే క్షంతి చ లహుదండత చ
రోచేతు తం చ యో విజ మఞతు

12. యో ధ్రమవిజయో (25) సో హిదలోకికో పరలోకికో (26)
సవచతిరతి భోతు య ధ్రంమరతి (27) స హి హిదలోకిక-
పరలోకిక

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ కాల్సీ-పదమూఁడోశిలాశాసనము.

పదునాలుగో శిలాశాసనము : షాబాజుగఢీ.

---

13. (1) అయి ధ్రమదిపి దేవనంప్రియేన ప్రిశిన రఞ నిపేసపిత అస్తివో
సంక్షితేన అస్తి యో విస్త్రితేన (2) న హి సవత్ర సనవ్రి
గటితే (3) మహాలకే హి విజితే బహుచ లిఖితే లిఖపేశమి
చేవ (4) అస్తి చు అత్ర పున పున లపితం తస తస అథస మధు-
రియయే యేన జన తథ

14. పటిపజేయతి (5) సో సియ వ అత్రికిచే అసమతం లిఖితం దేశం
వ సంఖయ కరణ వ అలోచేతి దిపికరమ వ అపర ధేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ-పధ్నాలుగోశిలాశాసనము.

మన్సేహ్రా శిల

ఈశాసనములును ఖరోష్ఠీలిపియందున్నవి. మన్సేహ్రా యను నది పశ్చిమోత్తరపరగణాలోని హజారాజిల్లాలో ఒకతహశ్శీలునకు ముఖ్యపట్టణముగా నున్నది. శాసన మీయూరికి ఉత్తరముననున్న మూఁడుబండరాళ్ళపై చెక్కఁబడియున్నది. బుహ్లరు అనువిద్వాంసుఁడును, సెనార్టు, బర్గెసు అనువారును ఈశాసనములనుచదివి ప్రకటించినారు.

మొదటిశిలాశాసనము : మన్సేహ్రా.

(1) మొదటిశాసనశిల.

1. (1) అయి ధ్రమదిపి దేవనంప్రియేన ప్రియద్రశిన రజిన లిఖపిత (2)
హిద నో కిఛి జివే అరభితు ప్రజోహి-

2. తవియే (3) నో పి చ సమజే కటవియే (4) బహుక హి దోష
సమజస దేవనంప్రియే ప్రియద్రశి రజ దఖతి (5) అస్తి పి చు

3. ఏకతియ సమజ సధుమత దేవనప్రియస ప్రియద్రశిస రజినే
(6) పుర మహనససి దేవనప్రియస ప్రియద్రశిస ర.

4. జినే అనుదివస బహుని ప్రణశతసహస్రని అరభిసు సుపథ్రయే
(7) సే.............ద అయి ధ్రమదిపి లిఖిత తద తిని యేవ
ప్రణని అరభియంతి దువే ౨ మజు-

5. ఏకే మ్రిగే సే పి చు మ్రిగే నో ధ్రువం (8) ఏతని పి చు తిని
ప్రణని పచ నో అరభి......

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ-మొదటిశిలాశాసనము.

రెండోశిలాశాసనము: మన్సేహ్రా.

5. (1) నవత్రి విజితసి దేవనప్రియస ప్రియద్రశిస రజినే యే చ అత అథ-

6, చోడ పండియ సతియపుత్రి కేరలపుత్ర తంబపణి అతియోగే నమ యోనరజ యే చ అ......స.........గస సమత రజనే సవ్రిత్రి.........ప్రియస ప్రియద్రశిస రజినే

7. దువే ౹ ఋ చికిస కట మనుశచికిస చ పశుచికిస చ (2) ఓషడని మను......కని చ ప......కని చ అత్ర అత్ర నస్తి సవ్రత్ర హరపిత చ రోపపిత చ

8. (3) ఏవమేవ ములని చ ఫలని చ అత్రి అత్రి నస్తి సవ్రత్రి హరపిత చ రోపపిత చ (4) మగేషు రుఛని రోపపితని...... ... ...పితని పటిభోగ యే పశుమునిశనం

సంస్కృతము, తెనుగు : చూ. కాల్సీ - రెండోశిలాశాసనము.

మూడోశిలాశాసనము : మన్సేహ్రా.

9. (1) దేవనప్రియే ప్రియద్రశి రజ ఏవ అహ (2) దువడశవ-షభిసితేన మే ఇయం అణపయితే (3) సవ్రత్ర విజితసి... .. త రజు...ప్రిదేశికే పంచషు పంచషు వషేషు

10. అనుసంయనం నిక్రమతు ఏతయే వ అత్రయే ఇమయే ధ్రమను-శస్తియే యథ అఞ కమే పి క్రమణే (4) సధు మాపితుషు సుశ్రుష మిత్రసంస్తుత-

11. ఇతిక సం చ బ్రమణశ్రమణసం సథు దనే ప్రణన అనరభే సథు అపవయత అపభడత సథు (5) పరిష పి చ యుతని గణనసి అణపయిశతి హేతుతే చ వియంజ-

12. నతే చ

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సీ - మూఁడోశిలాశాసనము.

నాలుగోశిలాశాసనము : మన్సేహరా.

---

12. (1) అతిక్రితం అన్తరం బహూని వషశతని వఢితే వో ప్రణరంభే విహింస చ భుతనం ఇతిన అసపటిపతి శ్రమణబ్రమణన అసం పటిపతి

13. (2) సే అజ దేవనప్రియస ప్రియద్రశినే రజనే ధ్రమచరణేన భేరిఘోషే అహో ధమఘోషే. విమనద్రశన అస్తినే అగికం ధని అఞని చ దివని రూపని ద్రశేతి జనస

14. (3) అదిశే బహూహి వషశతేహి న హుత్రపువే తదిశే అజ వఢితే దేవనప్రియస ప్రియద్రశినే రజనే ధ్రమనుశస్తియ అనరభే ప్రణన అవిహింస భుతస ఇతిన

15. సంపటిపతి బమణశ్రమణన సంపటిపతి మతపితుషు సుశ్రుష వృధ్రిన సుశ్రుష (4) ఏషే అఞే చ బహువిధే ధ్రమచరణే వఢ్రితే (5) వధ్రయిశతి యేవ దేవనప్రియే

16. ప్రియద్రశి రజ ధమచరణ ఇమం (6) పుత్ర పి చ క నతరే చ పనతిక దేవనప్రియస ప్రియదశినే రజినే పవఢయిశంతి యో ధ్రమచరణ ఇమం అవకపం ధ్రమే శిలే చ

17. చిఠితు ధ్రమం అనుశశిశంతి (7) ఏషే హి శ్రేఠే అం ధ్రమను

శశన (8) ధ్రమచరణే పి చ న హోతి అశిలస (9) సే ఇమస అథ్రస వధ్రి అహీని చ సధు (10) ఏతయే

18. అథ్రియే ఇయం లిఖితే ఏతస అథ్రస వధ్రి యుజంతు హిని చ మ అలోచయిసు (11) దువడశవషభిసితేన దేవనప్రియేన ప్రియ- ద్రశిన రజిన ఇయం లిఖపితే

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి—నాలుగో శిలాశాసనము.

అయిదో శిలాశాసనము : మన్సెహ్రా.

---

19. (1) దేవనంప్రియేన ప్రియద్రశి రజ ఏవం అహ (2) కలణం దుకరం (3) యో అదికరే కయణస సే దుకరం కరోతి (4) తం మయ బహు కయణే కటే (5) తం మఅ పుత్రి చ

20. నత్తరే చ పర చ తేన యే అపతియే మే అవకపం తథ అనువటిశతి సే సుకట కషతి (6) యే చు అత్రి దేశ పి హపేశతి సే దుకట కషతి

21. (7) పపే హి నమ సుపదరవే (8) సే అతిక్రంతం అంతరం న భుతప్రువ ధ్రమ-మహామత్రి నమ (9) సే త్రేడశవషభిసితేన మయ ధ్రమమహామత్రి కట (10) తే సవ్రపషడేష

22. వపుట ధ్రమధిథనయే చ ధ్రమవధ్రియ హిదసుఖయే చ ధ్రమ- యుతస యోనకంబోజగధరన రథికపితినికన యే వ పి అఞే అపరత (1.) భటమయే-

23. షు బ్రమణిభ్యేషు అనథేషు వుధ్రేషు హిదసుఖయే ధ్రమయుత్ర అపలిబోధయే వియపుట తే (12) బధనబధస పటివిధనయే అపలిబోధయే మోక్షయే చ ఇయం

24. అనుబధ ప్రజ తి వ కత్రభికర తి వ మహాలకే తి వ వియవ్రిటతే (13) హిద బహిరేషు చ నగరేషు స్రవేషుఓరోధనేషు భతన చ స్పసున చ

25. యే వ పి అఙే ఇతికే సవ్రిత్రి వియపట (14) ఏ ఇయం ధ్రమనిశితో తో న ధ్రమధిథనే తి వ దనసంయుతే తి న సవ్రిత్రి విజితసి మఅ ధ్రిమయుతసి వపుట తే

26. ధ్రిమమహామత్రి (15) ఏతయే అధ్రియే అయి ధ్రిమదిపి లిఖిత చిరఠితిక హోతు తథ చ మే ప్రిజ అనువటతు

సంస్కృతము, తెనుఁగు. —చూ. కాల్సి-అయిదోశిలాశాసనము.

ఆరోశిలాశాసనము : మన్సెహ్రా.

---

26. (1) దేవనప్రియే ప్రియద్రశి రజ ఏవం అహ (2) అతిక్రితం అతరం

27. న హుతపుర్వే సవ్రం కల అథ్రిక్రమ వ పటివేదన వ (3) త మయ ఏవం కిటం (4) స్రవ కలం అశతస మే ఓరోధనే గ్రిభ-గరసి వ్రిచస్పివినితస్పి ఉయనస్పి సవ్రిత్రి పటివేదక అథ్రి జనస

28. పటివేదేతు మే (5) సవత్ర చ జనస అథ్రి కరోమి అహం (6) యం పి చ కిఛి ముఖతో అణపేమి అహం దపకం వ శ్రావకం వ యే వ పున మహామత్రేహి అచయికే అరోపితే హోతి

29. తయే అథ్రియే వివదే నిజతి వ సంత పరిషయే అనతలియేన పటివేదేతవియే మే సవ్రిత్ర సవ్రి కల (7) ఏవం అణపితమయ (8) న స్తి హి మే తోషే ఉఠనసి అథసంతిరణయే చ

30 (9) కటవియమతే హి మే సవ్రలోకహితే (10) తస చు పున ఏషే
ముతే ఉఠనే అథ్రసతిరణ చ(11) నస్తి హి క మతర సవ్రలోక-
హితేన (12) యం చ కిఛి పరక్రిమమి అణంకితి భుతనం
31. అణణియం యేహం ఇఅ చ షే సుఖయమి పరత్ర చ స్పగ్రి
అరధేతు తి (13) సేఏ యే అఫ్రమే ఇయం ధ్రమదిపి లిఖిత
చిరఠితిక హోతు తథ చ మే పుత్రి నత్రే పరక్రమతే సవ్ర-
32. లోకహితయే (14) దుకరే చ ఖో అఞత్ర అగ్రేన పరక్రమేన
సంస్కృతము. తెనుగు : చూ కాల్సి—ఆరోశిలాశాసనము.

ఏడోశిలాశాసనము ; మన్సేహ్రా.

32. (1) దేవనప్రియో ప్రియద్రశి రజ సవ్రత్ర ఇఛతి సవ్రపషడ వసేయు
(2) సవ్రే హి తే సయమ భవశుధి చ
33. ఇఛంతి (3) జనే చు ఉచవుచఛదే ఉచవుచరగే (4) తే సవ్రం
ఏకదేశం వ పి కషతి (5) విపులే పి చు దనే యస నస్తి సయమే
భవశుతి కిటనత ద్రిఢభతిత చ
34. నిచే బఢం
సంస్కృతము, తెనుగు: చూ. కాల్సి—ఏడోశిలాశాసనము.

ఎనిమిదోశిలాశాసనము, మన్సేహ్రా.

---

34. (1) అతిక్రితం అతరం దేవనప్రియ విహరయత్ర నమ నిక్రమిషు
(2) ఇఅ మ్రిగవియ అఞని చ ఏదిశని అభిరమని హుసు (3)
సే దేవనప్రియే ప్రియద్రశి
35. రజ దశవషభిసితే సంతం నిక్రమి సంబోధి (4) తేనద ధ్రమయత్ర
(5) అత్ర ఇయం హోతి శమణబ్రమణన దశనే దనే చ వుధన
ద్రశనే చ హిరణపటివిధనే చ

36. జనపదసజనస దశ్రనే ధమ్రనుశస్తి చ ధమ్రపరిపుఛ చ తతో_
పయు (?)ఏషే భుయే ాతి హోతి దేవనప్రియస ప్రియద్రశిస
37. రజినే భగే అనే

సంస్కృతము, తెనుఁగు :చూ. కాల్సి—ఎనిమిదోశిలాశాసనము.

తొమ్మిదోశిలాశాసనము—మన్సేహరా

(2) రెండవశిల. ఉత్తరముఖము.

---

1. (1) దేవనప్రియే ప్రియద్రశి రజ ఏవం అహ (2) జనే ఉచవుచం మఁగలం కరోతి
అబధసి అవహసి వివహసి ప్రజోపదయే ప్రవససి ఏతయే అఞయే చ ఏదిశయే జనే
3. బహు మంగలం కరోతి (3) అత్ర తు అబకజనిక బహు చ బహు-విధ చ ఖుద్ర చ నిరథ్రియ చ మంగలం కరోతి (4) సే కటవియే చేవ ఖో
4. మగలే [5] అపఫలే చు ఖో ఏషే (6) ఇయం చు ఖో మహ ఫలే యే ధ్రమమగలే [7] అత్ర ఇయం దసభటకసి సమ్యపటి_పతి గురున అపచితి
5. ప్రణన సయమే శ్రమణబ్రమణన దనే ఏషే అఞే చ ఏదిసే ధ్రమమగలే నమ (8) సే వతవియే పితున పి పుత్రేన పి భ్రతున పి స్పమికేన పి
6. మిత్రసంస్తుతేన అవ పటివెశియేన పి ఇయం సధు ఇయం కటవియే మగలే అవ తస అఠస నివుటియ నిస్పటసి వ పున ఇమం కషమి తి (9) ఏ హి ఇతరే మగలే

7. శశయి కే సే (10) సియ వ తం అథ్రం నివటేయ సియ పన నో (11) హిదలోకికే చేవ సే (12) ఇయం పునధ్రమమగలే అక-
లికే (13) హచే పి తం అథ్రం నో నివటే వి హిద అథ పరత్ర
8. అనత పుణ ప్రిసవతి (14) హచే పున తం అధ్రం నివటేతి హిద
తతో ఉభయేసం అరథే హొతి హిద చ సే అథ్రే పరత్ర
చ అనత పుణం ప్రసవతి తేన ధ్రమచలేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సి-తొమ్మిదో శిలాశాసనము.

పదోశిలాశాసనము: మన్సేహారౌ.

---

9. (1) దేవనప్రియే ప్రియదర్శి రజ యశో వ కిటి వ నో మహథ్రవహం మఞతి అణత్ర యం పి యశో వ కిటి వ ఇఛతి తదత్వయే అయ-
తియ చ జనే ధ్రమసుశ్రుష సశ్రుషతు మే తి
10. ధ్రమవుత్తం చ అనువిధియతు తి (2) ఏతకయే దేవనప్రియే ప్రియ
ద్రశి రజ యశో వ కిటి వ ఇచతి (3)...కిచి పరక్రమతి దేవన-
ప్రియే ప్రియద్రశి రజ తం సవ్రం పరత్రికయే వ కితి
11. సకలే అపపరిసవే సియతి తి (4) ఏషే చు పరిసవే ఏ అపుణే (5) దుకరే చు ఖో ఏషే ఖుదకేన వ వగేన ఉసటేన వ
అనత్ర అగ్రేన పరక్రమేన సవ్రం పరితిజితు (6) అత్ర తు ఖో
ఉసటేనేవ దుకరే

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సి-పదోశిలాశాసనము.

పదకొండోశిలాశాసనము: మన్సేహ్రా.

12. (1) దేవనప్రియే ప్రియద్రశి రజ ఏవం అహ (2) నస్తి ఏదిశే దనే అదిశే ధ్రమదనే ధ్రమసంథవే ధ్రమసంవిభగ ధ్రమసంబంధే (3) తత్ర ఏషే దసభటకసి సమ్యపటిపతి మతపితుషు సుశ్రుష

13. మిత్రసంస్తుతఞతికన శ్రమణబ్రమణన దనే ప్రణన అనరభే (4) ఏషే. వతవియే పితున పి పుత్రేన పి భ్రతున పి స్పమికేన పి మిత్ర-సంస్తుతేన అవ పటివేశియేన

14. ఇయం సధు ఇయం కటవియే (5) సే తథ కరంతం హిదలోకే చ కం అరధే హోతి పరత్ర చ అనంతం పుణం ప్రసవతి తేన ధ్రమదనేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సి-పదకొండోశిలాశాసనము.

పన్నెండోశిలాశాసనము: మన్సేహ్రా.

[3] రెండవశిల దక్షిణముఖము.

---

1. (1) దేవనప్రియే ప్రియదశి రజ సవ్రపషడని ప్రవజితని గేహథని చ పుజేతి దనేన వివిధయే చ పుజయే (2) నో చు తథ దన వ పుజ వ

2. దేవనంప్రియే మఞతి అథ కితి సలవఢీ సియ స్రవపషడన తి (3) సలవ్రిఢి తు బహువిధ (4) తస చు ఇయం ములే అం వచగుతి

3. కితి అత్రప్రషడపుజ వ పరపషడగరహ వ నో సియ అపకరణసి లహుక వ సియ తసి తసి పకరణసి (5) పుజేతవియ వ చు పర-ప్రషడ తేన తేన

4. అకరేన (6) ఏవం కరతం అత్రపషడ బఢం వఢయతి పరపషడస పి చ ఉపకరోతి (7) తదంఞథ కరతం అత్రపషడ చ ఛణతి పరపషడస పి చ

5. అపకరోతి (8) యే హి కేఛి అత్ప్వపషడ పుజేతి పరపషడవ గర
హతి సవ్రే అత్ప్వపషడభతియ వ కితి అత్ప్వపషడ దిపయమ
తి.....పుజ ధ కరం

6. బఢతరం ఉపహంతి అత్ప్వపషడ (9) సే సమవయో వో సధు కితి
అనమనస ధ్రమం శ్రుణేయు చ సుశ్రుషేయు చ తి (10) ఏ-
వం హి దేవనప్రియస ఇఛ కితి సవ్రపషడ బహుశ్రుత చ

7. కయణాగమ చ హువేయు తి (11) ఏ చ తత్ర తత్ర ప్రసన తేహి
వతవియో (12) దేవనప్రియో నో తథ దనం వ పుజం వ మణతి
అథ కితి సలవఢి సియ సవ్రపషడన

8. (13, బహుక చ ఏతయే అథ్రయే వపుట ధ్రమమహమత్ర
ఇత్రిజక్షమహమత్ర వ్రచభుమిక అఞె చ నికయే (14) ఇయం
చ ఏతిస ఫలే

9. యం అత్ప్వపషడవఢి చ భోతి ధ్రమస చ దిపన

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ-పన్నెండవ శిలాశాసనము.

పదమూఁడవ శిలాశాసనము, మన్సేహ్రా.

[4] మూఁడవ శాసనశిల.

1. (1) అఠవషభిసితస దేవనప్రియస ప్రియద్రశినే రజినే కలిగ విజిత
(2) దియఢమత్రే ప్రణశతస......

2. మటే (3) తతో పచ అధున లధేషు కలిగేషు తివ్రే ధ్రమవయే
......ధ్రమనుశస్తి చ దేవనప్రి...(4)...

3. మరణే స అపవహే వ జనస సే బఢం వేదనియమతే గురుమతే
చ దేవనప్రియస (5) ఇయం పి చు తతో...

4. యేసు విజి-త ఏష అగ్రభుటిసుశ్రుష మతపితుషు సుశ్రుష గురుసుశ్రుష మిత్రసంస్తు... ...

5. వథే వ అభిరతనం వ వినిక్రమణి (8) యేషం వ పి సువిహితనం సినేహే అవిపహీనే ఏ తనం మిత్రసం... .. ..

6. (9) ....ఏష సవ్రమనుశనం గురుమతే చ దేవనంప్రియస (10) నస్తి చ సే జనపదే యత్ర నస్తి ఇమే నికయ అఞత్ర యోనేషు బ్రమణే చ శ్రమణే.......పి జనపదసి యత్ర...

7. న నమ ప్రసదే (11) సే యవతకే జనే తద కలిగేషు హతే చ......అవవుఢే చ తతో శతభగే వ సహస్రభగే వ అజ గురుమతే వ దేవనప్రియస (12) ... పక ... మితపి...

8 (13) పి చ అటవి దేవనప్రియస విజితసి హోత్రి త పి అనునయతి అను-నిఝపయతి (14) అనుతపే పి చ ప్రభవే దేవనప్రియస వుచతి తేష కి ......(15)...ఛ ... వనప్రియ...

9. (16) .. ముఖముతే విజయే దేవనప్రియస యే ధ్రమవిజయే (1) సే చ పున లధే దేవనప్రియస హిదచ సవ్రేషు చ అంతేషు అ షషు పి యోజనశతేషు...తియోగే నమ యోనరజ....

10. అంతే...నమ మక మన అలికసుదరే నమ నిచ చోడపండియ అ తంబపంణియ(18) ఏవమేవ హిద రజవిషవసి యోనకంబోజేషు నభకనభపంతిషు భోజపితినికేషు అధవ...

11. (19)యత్ర పి దుత దేవనప్రియస న యంతి తే పి శ్రుతు దేవనం-ప్రియస ధ్రమవుత విధనం ధ్రమనుశస్తి ధ్రంమం అనువిధియంతి చ (20) యే సే లధే ఏతకేన హోతి సవ్రత్ర విజయే.......

12. (23)పరత్రికమేవ మహాఫల మణతి దేవనప్రియే (24) ఏతయే చ అథ్రయే ఇయం ధ్రంమదిపి లిఖిత కితి పుత్ర ప్రపోత్ర మే

13.(25)...హిదలోకే పరలోకికే (26) సవ చ క నిరతి హోతు యా
ధ్రమరతి (27) స హి ఇఅలోకిక పరలోకిక

సంస్కృతము; తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ—పదమూడో శిలాశాసనము.

పదునాలుగో శిలాశాసనము : మన్సేహ్రా.

---

13 (1)ఇయం ధ్రమదిపి దేవనప్రియేన ప్రియ......జిన లిఖపిత...
14. లిఖితే లిఖపేశమి చేవ ని... (4) అస్తి చు అత్ర పున పున
లపితే తస తస అథ్రస మధురియయె యేన జనే తథ పటిపజే-
యతి (5) సే సియ అత్ర కిఛి...........తి లిఖిత......వ
సంఖయ.........

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ పధ్నాలుగో శిలాశాసనము.

ధౌలీ శిలం.

ధౌలీ అనుగ్రామము ఒరిస్సాలోని పురీజిల్లా ఖూర్దాతాలూకా లో భువనేశ్వరమున కేడుమైళ్ళదూరమున నున్నది. ఈగ్రామము ప్రక్కనున్న మూఁడుగుట్టలలో నొకదానిమీఁదనీశాసనములువ్రాయఁబడియున్నవి. ఈశాసనముల పైభాగముననొక చీడీయున్నది. దాని ముందుభాగమున కుడిప్రక్కకు చక్కని ఏనుఁగువిగ్రహ మొకటి చెక్కఁబడియున్నది. ఈశాసనములలో గిర్నారులోని 11, 12, 13, శాసనములు లేవు. వానికిబదులుగా మరిరెండుశాసనములు చెక్కఁబడియున్నవి. ఈశాసనములను మొట్టమొదటచదివినవాఁడు ప్రిన్సెపుఅనువిద్వాంసుఁడు.

మొదటిశిలాశాసనము : ధౌలి

---

1. (1) ....సి పవతసి దేవానంపియ............నా లాజినా
లిఖా .. .. త్రి వం ఆలభితు పజోహ

2. (3) నో పి చ సమాజే.........సమాజ...ద.........(5)...
పి చ...తియా సమాజా సాధుమతా దేవ...

3. పియదసినే లాజినే (6) ... మహా ... పియ ...
ని వాసనత ... ఆలభియిసు సూపఠాయే

4. (7) సే అజ అదా ఇయం ధంమలిపీ లిఖితా తిం ... ఆలభియ
...,తింని పానాని పఛా నో ఆలంభిసియంతి

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి–మొదటిశిలాశాసనము.

రెండోశిలాశాసనము : ధౌలి

1. (1) సవత విజితసి దేవానంపియస పియదసినే ల... అథా ...
తియోకే నామ యోనలాజా

2. ఏ వా పి తస అంతియోకస సామంతా లాజానే సవత దేవానం-
పియేన పియదసినా ... సా చ పసుచికిసా చ (2)...
ధాని

3. ఆని మునిసోపగాని పసుఓపగాని చ అతత నథి సవత హాలాపితా
చ లోపాపితా చ (3) మూల.. ... వత హాలాపితా చ

4. లోపాపితా చ (4) మగేసు ఉదుపానాని ఖానాపితాని లుఖాని
చ లోపాపితాని పటిభోగాయే ..... నం

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి-రెండోశిలాశాసనము.

మూడోశిలాశాసనము : ధౌలి.

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా (2) దువాదసవసా
-భిసితేన మే ఇయం ఆనాపయి— (3)—త విజితసి మే యుతా
లజుకే——

3. పంచసు పంచసు వసేసు అనుసయానం నిఖమావూ అథా
అంనాయే పి కంమనే హేవం ఇమాయే ధంమానుసథియే (4)
సాధు మాతాపితిసు సుసూసా మ—

[illegible]

రెండోశిలాశాసనము : ధౌలి

1. (1) సవత విజితసి దేవానంపియస పియదసినే ల... అథా ... తియోకే నామ యోనలాజా

2. ఏ వా పి తస అంతియోకస సామంతా లాజానే సవత దేవానం-పియేన పియదసినా ... సా చ పసుచికిసా చ (2)... థాని

3. ఆని మునిసోపగాని పసుఓపగాని చ అతత నథి సవత హాలాపితా చ లోపాపితా చ (3) మూల.. ... వత హాలాపితా చ

4. లోపాపితా చ (4) మగేసు ఉదుపానాని ఖానాపితాని లుఖాని చ లోపాపితాని పటిభోగాయే .... వం

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి-రెండోశిలాశాసనము.

మూడోశిలాశాసనము : ధౌలి.

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా (2) దువాదసవసా-భిసితేన మే ఇయం ఆనాపయి—(3)—త విజితసి మే యుతా లజుకే——

3. పంచసు పంచసు వసేసు అనుసయానం నిఖమావూ అథా అంనాయే పి కంమనే హేవం ఇమాయే ధంమానుసథియే (4) సాధు మాతాపితిసు సుసూసా మ—

3. నాతిసు చబంభనసమనేహి సాధు దానే జీవేసు అనాలంబే సాదు

అపవియతా అపభండతా సాధు (5) పలిసా పి చ —నసి
యుతాని ఆనపయిసతి హేతుతే చ వియంజ

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ—మూఁడోశిలాశాసనము

నాలుగోశిలాశాసనము : ధౌలి

---

1. (1) అతికంతం అంతలం బహూని వససతాని వఢితే వ పానాలంభే
విహింసా చ భూతానం నాతిసు అసంపటిపతి సమనబాభనేసు
అసంపటిపతి

2. (2) సే అజ దేవానంపియస పియదసినే లాజినే ధంమచలనేన భేలి-
ఘోసం అహో ధంమఘోసం విమానదసనం హథీని అగికం-
ధాని అంనాని చ దివియాని

3. లూపాని దసయితు మునిసానం (3) ఆదిసే బహూహి వసస-
తేహి నో హూతపులువే తాదిసే అజ వఢితే దేవానంపియస
పియదసినే లాజినే ధంమానుసథియా

4. అనాలంభే పానానం అవిహింసా భూతానం నాతిసు సంపటిపతి
సమనబాభనేసు సంపటిపతి మాతిపితుసుసూసా వుథసు-
సూసా (4) ఏస అంనే చ బహువిధే

5. ధంమచలనే వఢితే (5) వఢయిసతి చేవ దేవానంపియే పియ-
దసీ లాజా ధంమచలనం ఇమం (6) పుతా పి చు నతి పనతి. ..
చ దేవానంపియస పియదసినే లాజినే

6. పవఢయిసంతి యేవ ధంమచలనం ఇమం ఆకపం ధంమసి సీలసి
చ చిఠితు ధంమం అనుసాసిసంతి (7) ఏస హి సేఠే కంమే
యా ధమానుసాసనా (8) ధంమచలనే పి చు

7. నో హేవాతి అసేసు (9) సే ఇమస అఠస వఢీ అహీని చ
సాధూ (10) ఏతాయే అఠాయే ఇయం లిఖితే ఇమస అఠస
వఢీ యుజంతూ హీని చ మా అలోచయిసూ

8. (11) దువాదసవసాని అభిసితస దేవానంపియస పియదసినే లాజినే
యం ఇధ లిఖితే

సంస్కృతము తెనుగు : చూ. కాల్సీ—నాలుగో శిలాశాసనము.

అయిదో శిలాశాసనము : ధౌలి.

---

1 (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా (3) కయానే
దుకలే ... కయానస సే దుకలం కలేతి (4) సే మే బహుకే
కయానే కటే (5) తం యే మే పుతా వ

2 నతీ వ—చ తేన యే అపతియే మే ఆవకపం తథా అనువతి-
సంతి సే సుకటం కఛంతి (6) ఏ హేత దేసం పి హాపయిసతి
సే దుకటం కఛతి (7) పాపే హి నామ

3. సుపదాలయే (8) సే అతికంతం అంతలం నో హుతపులువా
ధంమమహామాతా నామ (9) సే తేదసవసాభిసితేన మే
ధంమమహామాతా నామ కటా (10) తే సవపాసండేసు

4. వియాపటా ధంమాధిథానాయే ధంమవఢియే హితసుఖాయే చ
ధంమయుతస యోనకంబోచగంధాలేసు లఠికపితేనికేసు ఏ వా
పి అంనే ఆపలంతా (11) భటిమయేసు

5. బాభనిభియేసు అనాథేసు మహాలకేసు చ హితసుఖాయే
ధంమయుతాయే అపలిబోధాయే వియాపటా సే (12) బంధన-
బధస పటివిధానాయే అపలిబోధాయే మోఖాయే చ

6. ఇయం అనుబంధపజా తి వ కటాభికాలే తి వ మహాలకే తి వ వియాపటా సే (13) హిద చ బాహిలేసు చ నగలేసు సవేసు సవేసు ఓలోధనేసు మే ఏ వా పి భాతీనం మే భగినీనం వ

7. అంనేసు వా నాతిసు సవత వియాపటా (14) ఏ ఇయం ధంమనిసితే తి వ ధంమాధిథానే తి వ దానసయుతే వ సవపుథవియం ధంమయుతసి వియాపటా ఇమే ధంమమహామాతా (15) ఇమాయే అఠాయే

8 ఇయం ధంమలిపీ లిఖితా చిలఠితీకా హోతు తథా చ మే పజా అనువతతు

సంస్కృతము, తెనుగు : చూ. కాల్సి-అయిదోశిలాశాసనము.

ఆరోశిలాశాసనము : ధౌలి.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా (2) అతికంతం అంతలం నో హూతపులువే సవం కాలం అఠకంమే వ పటివేదనా వ (3) సే మమయా కటే (4) సవం కాలం....మానస మే

2. అంతే ఓలోధనసి గభాగాలసి వచసి వినీతసి ఉయానసి చ సవత పటివేదకా జనస అఠం పటివేదయంతు మే తి (5) సవత చ జనస అఠం కలామి హకం

3. (6) అం పి చ కింఛి ముఖతే ఆనపయామి దాపకంవా సావకం వా ఏ వా మహామాతేహి అతియాయికే ఆలోపితే హోతి తసి అఠసి వివాదే వ నిఝతీ వా సంతం పలిసాయా

4. అనంతలియం పటివేదేతవియే మే తి సవత సవం కాలం (7)

హేవం మే అనుసథే (8) నథి హి మే తోసే ఉఠానసి అఠసం-
తీలనాయ చ (9) కటవియ మతే హి మే సవలోకహితే

5. (10) తస చ వన ఇయం మూలే ఉఠానే చ అఠసంతీలనా చ (11)
నథి హి కంమత....సవలోకహితేన (12) అం చ కిఛి పలకమామి
హాకం కింతి భూతానం ఆననియం యేహం తి

6. హిద చ కాని సుఖయామి పలత చ స్వగం ఆలాధయంతూ తి
(13) ఏతాయే అఠాయే ఇయం ధంమలిపీ లిఖితా చిలఠితీకా
హోతు తథా చ పుతా పపోతా మే పలకమంతూ

7. సవలోకహితాయే (14) దుకలే చు ఇయం అంనత అగేన
పలకమేన

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ—ఆరోశిలాశాసనము.

ఏడో శిలాశాసనము : ధౌలి.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా సవత ఇఛతి సవపాసండా వసేవూ
తి (2) సవే హి తే సయమం భావసుధీ చ ఇఛంతి (3)
మునిసా చ

2. ఉచావుచఛందా ఉచావుచలాగా (4) తే సవం వా ఏకదేసం వ
కఛంతి (5) విపులే పి చా దానే అస నథి సయమే భావసుధీ
చ నీచే బాఢం

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ—ఏడోశిలాశాసనము.

ఎనిమిదోశిలాశాసనము : ధౌలి

1. (1) అతికంతం అంతలం లాజానే విహాలయాతం నామ నిఖమిసు (2) ... త మిగవియా అంనాని చ ఏదిసాని అభిలామాని హుం-వంతి నం (3) స దేవానంపియే

2. పియదసీ లాజా దసవసాభిసితే నిఖమి సంబోధి (4) తేనతా ధం-మయాతా (6) తతేస హోతి సమనబాభనానం దసనే చ దానే చ వుధానం దసనే చ

3. హిలంనపటివిధానే చ జానపదస జనస దసనే చ ధంమానుసథీ చ—......పుఛా చ తదోపయా (6) ఏసా భుయే అభిలామే హోతి దేవానంపియస పియదసినే లాజినే భాగే అంనే

సంస్కృతము, తెనుఁగు ; చూ. కాల్సీ—ఎనిమిదోశిలాశాసనము.

తొమ్మిదోశిలాశాసనము : ధౌలి

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా (2) అథి జనే ఉచావుచం మంగలం కలేతి ఆబాధ ...... వివాహ...జుప-దాయే పవాససి

2. ఏతాయే అంనాయే చ హేదిసాయే జనే బహుకం మంగలం క...(3)...మ ఇథీ బహుకం చ బహువిధం చ ఖుదం చ నిలథియం చ మంగలం కలేతి,

3. (4) సే కటవియే చేవ ఖో మంగలే (5) అపఫలే చు ఖో ఏస హే-దిసే మంగ.. (6)...యం చు ఖో మహాఫలే ఏ ధంమమంగలే (7) తతేస దాసభటకసి సంమ్యాపటిపతి

4. గులూనం అప... ..మే సమనబాభనానం దానే ఏస అంనే చ......ధంమమంగలే నామ (8) సే వతవియే పితినా పి పుతేన పి భాతినా పి

5. సువామికేన పి......లే ఆవ తస అఠస నిఫతియా (9) అధి చ హేవం పుతే దానే సాధూ తి (10) సే నథి...అనుగహే వా

6. ఆదిసే ధంమదానే ధంమానుగహే...(11)...మి...తికేన సహా-యేన పి వియోవదిత... తసి పకలనసి ఇయం...

7. ...లాధయితవే (12)...టవ...స్వగస ఆలధీ

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ కాల్సీ-తొమ్మిదోశిలాశాసనము.

పదోశిలాశాసనము : ధౌలి

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా యసో వా కిటీ వా న ..... హాం మంనతే... యసో వా కిటీ వా ఇఛతి తదత్వాయే ఆ...జనే

2. ...సూసం సుసూసతు మే ధంమ ..మే (2) ఏతకాయే యసో వా కిటీ వా ఇ... వలకమతి దేవానంపియే పాలతికాయే...

3. కింతి సకలే అపపలిసవే హువేయా తి (4) పలిస...(5) దుకలే ...త అగేన ...న సవం చ పలితిజితు

4. ఖుదకేన వా ఉసటేన వా (6) ఉసటేన చు దుకలతలే

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సీ—పదోశిలాశాసనము.

పదునాలుగోశిలాశాసనము : ధౌలి

1. (1) ఇయం ధంమలిపీ దేవానంపియేన పియదసినా లాజినా లిఖా...
అధి వఖమేన... హి సవే సవత ఘటితే
2. (2) మహంతే హి విజయే బహుకే చ లిఖితే లిఖయిస...(4) అధి
...వుతే తస...యాయే
3. కింతి చ జనే తథా పటిపజేయా తి (5) ఏ పి చు హేత అన-
మతి లిఖతే స...సం...లోచయితు...కలా...తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు : చూ. కాల్సి—పధ్నాలుగోశిలాశాసనము.

ఆరో ధౌలీశిల తుదను.

సేతో

సంస్కృతము :

శ్వేతః

తెనుఁగు

తెల్లనిది.

మొదటిప్రత్యేకశిలాశాసనము : ధౌలి

1. (1) దేవానంపియస వచనేన తోసలియం మహామాత నగలవియో-
హాలకా
2. వతవియ (2) అం కిఛి దఖామి హకం తం ఇఛామి కింతి కంమన
పటిపాదయేహం

3. దువాలతే చ ఆలభేహం (3) ఏస మే మోఖ్యమత దువాల
ఏతసి అఠసి అం తుఫేసు

4. అనుసథి (4) తుఫేహి బహూసు పానసహసేసుం ఆయత పన-
యం గచ్ఛేమ్ము సుమునిసానం (5) సవే

5. మునిసే పజా మమా (6) అధా పజాయే ఇఛామి హాకం కి-తి
సవేన హితసుఖేన హిదలోకిక-

6. పాలలోకికేన యూజేవూ తి తథా ...మునిసేసు పి ఇఛామి
హాకం (7) నో చ పాపునాథ ఆవగ-

7. ముకే ఇయం అఠే (8) కేఛ వ ఏకపులిసే ...నాతి ఏతం సే
పి దేసం నో సవం (9) దేఖత హి తుఫే ఏతం

8. సువిహితా పి (10) నితియం ఏకపులిసే పి అథి యే బాధనం
వా పలికిలేసం వా పాపునాతి (11) తత హోతి

9. అకస్మా తేన బధనంతిక అంనే చ ...హు జనే దవియే దుఖీ-
యతి (12) తత ఇఛితవియే

10. తుఫేహి కింతి మఝం పటిపాదయేమా తి (13) ఇమేహి చు
జాతేహి నో సంపటిపజతి ఇసాయా ఆసులోపేన

11. నిఠూలియేన తూలనాయ అనావూతియ ఆలసియేన కిలమ-
థేన (14) సే ఇఛితవియే కితిం ఏతే

12. జాతా నో హువేవు మమా తి (15) ఏతిస చ సవస మూలే
అనాసులోపే అతూలనా చ (16) నితియం ఏ కిలంతే సియా

13. న తే ఉగఛ సంచలితవియే తు వటితవియే ఏతవియే వా (17)
హేవంమేవ ఏ దఖేయ తుఫాక తేన వతవియే

14. ఆసంనే దేఖత హేవం చ హేవం చ దేవానంపియస అనుసథి
(18) సే మహాఫలే ఏతస సంపటిపాద

15 మహాఅపాయే అసంపటిపతి (19) విపటిపాదయమీనే హి
ఏతం నథి స్వగస ఆలధి నో లాజాలధి

16 (20)దుఆహాలే హి ఇమస కంమస మే కుతే మనో అతిలేకే (21)
సంపటిపజమీనే చు ఏతం స్వగం

17 ఆలాధయిసథ మమ చ ఆననియం ఏహథ (22) ఇయం చ లిపి
తిసనఖతేన సోతవియా

18 (23) అంతలా పి చ తిసేన ఖనసి ఖనసి ఏకేన పి సోతవియ (24)
హేవం చ కలంతం తుఫే

19 చఘథ సంపటిపాదయితవే (25) ఏతాయే అఠాయే ఇయం లిపి
లిఖిత హిద ఏన

20. నగలవియోహాలకా సస్వతం సమయం యూజేవూ తి...నస అక
స్మా పలిబోధే వ

21 అకస్మా పలికిలేసే వ నో సియా తి (26) ఏతాయే చ అఠాయే
హకం...మతే పంచసు పంచసు వసే-

22. సు నిఖామయిసామి ఏ అఖఖసే అచండే సఖినాలంభే హోసతి
ఏతం అఠం జానితు ...తథా

23 కలంతి అథ మమ అనుసథీ తి (27) ఉజేనితే పి చు కుమాలే
ఏతాయే వ అఠాయే నిఖామయిస...

24. హేదిసమేవ వగం నో చ అతికామయిసతి తింని వసాని (28)
హేమేవ తఖసిలాతే పి (29) అదా అ...

25. తే మహామాతా నిఖమిసంతి అనుసయానం తదా అహాపయితు
అతనే కంమం ఏతం పి జానిసంతి

26 తం పి తథా కలంతి అథ లాజినే అనుసథీ తి

సంస్కృతము.

దేవానాంప్రియస్య వచనేన తోసలీయే మహామాత్రా నగర వ్యవహారకాశ్చ వక్తవ్యాః (2) యత్కించిత్పశ్యామ్యహం తదిచ్ఛామి కిమితి కర్మణా ప్రతివేదయేహం ద్వారతశ్చారభేహమ్ (3) ఏతచ్చ మే ముఖ్యమతం ద్వార మస్మిన్నర్థే యద్యుష్మాస్వనుశిష్టిః (4) యూయం హి బహుషు ప్రాణసహస్రేష్వాయత్తాః, ప్రణయం గచ్ఛేమ సుమనుష్యాణామ్ (5) సర్వే మనుష్యాః ప్రజా మమ (6) యథా ప్రజాయై ఇచ్ఛామ్యహం కిమితి సర్వేణ హితసుఖేన ఐహలౌకికేన పారలౌకికేన చ యుజ్యేరన్నితి తథా సర్వేషు మనుష్యేష్వపీచ్ఛామ్యహం (7) న చ ప్రాప్నుథ యావద్గమకోయమర్థః (8) కశ్చిదప్యేకః పురుషో జానాత్యేతత్ సోఽపి దేశం న సర్వమ్(9)పశ్యత హి యూయమియం సువిహితాపి (10) నీతిరియ మేకపురుషోఽప్యస్తి యో బన్ధనం వా పరిక్లేశం వా ప్రాప్నోతి(11)తద్భవ త్యకస్మా త్తేన బన్ధనాన్తిక మన్యచ్చ బహుజనో దవీయో దుఃఖీయతి (12) తత ఏష్టవ్యం యుష్మాభిః కిమితి మధ్యం ప్రతిపాదయేమేతి (13) ఏభిస్తు జాతైర్న సంప్రతిపద్యతే ఈర్ష్యయా అశ్రమేణ నైష్ఠుర్యేణ త్వరయా అనావృత్త్యా ఆలస్యేన క్లమేన (14) తదేష్టవ్యం కిమితి ఏతాని జాతాని న భవేయుర్మమేతి (15) ఏతస్య చ సర్వస్య మూలే అనశ్రమశ్చ అత్వరా చ (16) నిత్యం తస్మా దుద్గచ్ఛత సంచరితవ్యమ్ వ్రజితవ్య మేతవ్యం వా, (17)ఏవమేవ దృష్ట్వా యుష్మాకం కృతే న వక్తవ్యమ్, ఆజ్ఞాం న పశ్యథ ఏవం చైవం చ దేవానాంప్రియస్యానుశిష్టిః (18) తస్మహాఫల మేతస్య సంప్రతిపాదనం మహాపాయాచాసంప్రతిపత్తిః (19) విప్రతిపద్యమానైర్నాస్తి ఏతన్నాస్తి స్వర్గస్యారాద్ధి ర్న రాజారాద్ధిః, (20) ద్విఫలో హి అస్య కర్మణో మయా కృతో మనోతిరేకః సంప్రతిపద్య

మానా స్త్వేతత్ స్వర్గ మారాధయిష్యథ తథా రాజ్ఞ ఆనృణ్యం వియా-
హార్థే.

(22) ఇయం లిపి స్తిష్యనక్షత్రేణ శ్రోతవ్యా (23) అన్తరా పి
చ తిష్యే క్షణే క్షణే ఏకేనాపి శ్రోతవ్యా, (24)ఏవం చ కుర్వన్తో
యూయం చేష్టధ్వం సంప్రతిపాదయితుమ్, (25) ఏతస్మై అర్థాయ ఇయం
లిపి లిఖితా హి తేన నగరవ్యవహారకాః శాశ్వతం సమయం
యుజ్యేరన్నితి నగరజన స్యాకస్మాత్ పరిబాధో వా అకస్మాత్ పరిక్లేశో
వా న స్యాత్, (26) ఎతస్మై చార్థాయ యూహం ధర్మతః పఞ్చసు పఞ్చసు
వర్షేషు (వర్గం) నిష్క్రామయిష్యామి, యః అకర్కశః అచణ్డః శ్లక్ష్ణా
రమ్భో భవిష్యతి, ఏతమర్థంజానన్త స్తథా కుర్వన్తి యథా మమాను
శిష్టిరితి (27) ఉజ్జయినీతోఽపి చ కుమార ఏతస్మై అర్థాయ నిష్క్ర-
మయిష్యతి ఈదృశమేవ వర్గం న చాతిక్రమిష్యతి త్రీణి వర్షాణి, (28)
ఏవమేవ తక్షశిలాతోఽపి, (29) యదా చ తే మహామాత్రా ఏతదపి
నిష్క్రమిష్య న్త్యనుసంయానం తదా అహాపయన్త ఆత్మనః కర్మ ఏత
దపి జ్ఞాస్యన్తి తదపి తథా కుర్వన్తి యథా రాజ్ఞోఽనుశిష్టి రితి.

తెనుఁగు.

దేవానాంప్రియుని మాటప్రకారము తోసలియందలి నగరవ్య
వహారకులైన మహామాత్రులతో ఇట్లు చెప్పవలయును. (2) నేను ధర్మ
మనితలంచినదానిని కార్యరూపమూలమున అనేకమార్గములఁ జేయ
యత్నింతును. (3) మీరు నాయనుశాసనమును జేయుటయే యీవిష
యమందు ముఖ్యసాధనమని నాయభిప్రాయము. (4) జనులయనురా
గమును బడయుటకె మీరనేకసహస్రజనులతో సంబంధముఁగలిగియు

న్నారుగదా. (5) మనుష్యులందఱును నాసంతానమే (6) నా స్వంతసంతానమువిషయమై ఐహిక పారలౌకిక సౌఖ్యము నెట్లుకోరుదునో, అట్లే సమస్తజనులవిషయమునఁగూడ కోరుచున్నాను. (7) ఈకోరిక నాకెంతగాఢమగనున్నదో మీకు తెలియదు. (8) ఎవఁడో యొక్కఁడే దీనిని తెలిసికొనఁగలఁడు; అతనికిని సర్వము తెలియదు, కొంచెముమాత్రమే తెలియును (9) మీకిది బాగుగ తెలిసియేయున్నను మీ రిందువిషయమై శ్రద్ధతీసికొనవలెను. (10) రాజనీతివ్యవహారమం దొకనికి కారాగృహవాసముగాని ఒకనికి పరిక్లేశముగాని కలుగుచుండును. (11) అట్టివ్యవహారమం దకస్మాత్తుగా ఒకనికి కారాగృహమోక్షము కలుగుచుండును; అనేకులు శిక్ష ననుభవించుచునేయుందురు (12) కాని, యట్టివ్యవహారమందు మీరందఱియెడలను సమముగానే ప్రవర్తింపయత్నింపవలెను. (13) కాని, ఈర్ష్య, కోపము, నైష్ఠుర్యము, త్వర, అనభ్యాసము, మాంద్యము, అలసట, అనువానివలన నొకానొకఁడు పయిరీతిగా ప్రవర్తింపఁజాలకపోవచ్చును. (14) ఇట్టిస్వభావములు మీయం దుదయింపకుండ మీరు ప్రయత్నించుచుండవలెను. (15) కోపములేకుండుట, త్వరలేకుండుట, అనువానిమూలముననే ఇట్లు నిష్పక్షపాతముగనుండ వీలగును.

(16) రాజనీతియం దలసటఁజెందువాఁ డున్నతినిబొందఁడు. కావున నీతియందు నడువవలయును, సంచరింపవలయును, ముందుకుపోవలయును.

(17) ఈవిషయమై శ్రద్ధవహించువాఁడు మీతో "మీరు రాజఋణమును తీర్చికొనఁ బ్రయత్నింపుఁడు. ఈయీరీతిగా దేవానాంప్రియుఁడు మి మ్మనుశాసించియున్నాఁడు" అని చెప్పవలయును. (18) ఇట్లుచేయుటవలన గొప్పఫలముకలుగును ; చేయకపోవుటవలన గొప్పయపాయము కలుగును.

(19) దీని ననుసరింపనివారికి స్వర్గము లేదు సరేగదా రాజాను గ్రహముగూడ కలుగదు.

(20) తనధర్మమును సరిగా నిర్వహింపని వానియెడల నా మన స్సెట్లు సంతోషించఁగలదు. (21) కాని, ఈధర్మమును పరిపా లించినచో మీకు స్వర్గముకలుగుటయేగాక మీరు మీరాజు ఋణమునుకూడ తీర్చికొనువా రగుదురు. (22) ఈధర్మశాసన మును ప్రతితిష్యనక్షత్ర దినమందును అందఱును వినుచుండ వలెను. (23) ఒక తిష్యనక్షత్రదినమునకును, మఱియొక తిష్య నక్షత్రదినమునకును మధ్యదినములలోకూడ నప్పుడప్పుడు ఒక్క రైనను దానిని వినుచుండవచ్చును. (24) మీరిట్లు చేసినచో మీధర్మమును నిర్వహింపశక్తులరయి యుందురు. (25) నగర జనులకకారణముగ శృంఖలబంధనముగాని, బాధగాని కలుగకుం డునట్లునగరవ్యవహారకులుచూచుచుండవలయుననుఉద్దేశముతో నిచ్చట నీయనుశాసనము లిఖింపఁబడినది. (26) ఇందుకొఱకే అకర్కశుఁడును, అచండుఁడును, సాధువర్తనుడును నగువానిని జనులు నా ధర్మము ననుసరించుచున్నారో లేదో శ్రద్ధకలిగి తెలి సికొనుటకు అయిదేసి సంవత్సరముల కొకసారి యొకమహామా త్రుని పంపుచుందును. (27) ఉజ్జయినినుండికూడ రాజకుమారు లందుకొఱకే పై గుణములు కలిగిన యొకనిని పంపుచుందురు. మూఁడేసి సంవత్సరములతిక్రమింపకుండ నాతఁడిట్లు పంపుచుండును. (28) ఆరీతిగనే తక్షశిలనుండికూడ నొకఁడు పంపఁబడుచుం డును. (29) ఈమహామాత్రులు బయలుదేరునప్పుడు తమధర్మ మును మఱువక యీయుద్యోగస్థులు రాజునను శాసనమును సరిగ పరిపాలించుచున్నారో లేదో తెలిసికొనుచుందురు.

రెండో ప్రత్యేకశిలాశాసనము: ధౌలి.

1. (1) దేవానంపియస వచనేన తోసలియం కుమాలే మహామాతా చ వతవియ (2) అం కిఛి దఖామి హకం తం ఇ...

2. దువాలతే చ ఆలభేహం (3) ఏస చ మే మొఖ్యమత దువాలా ఏతసి అఠసి అం తుఫేసు...మమ

3. (5) అథ పజాయే ఇఛామి హకం కింతి సవేన హితసుఖేన హిద-లోకికపాలలోకికాయే యుజేవూ తి హేవం...

4. (6) సియా అంతానం అవిజితానం కిఛందే సు లాజ అఫేసు...(7) మవ ఇఛ మమ అంతేసు... ౧ పాపునేవు తే ఇతి దేవానం-పియ ..అనువిగిన మమాయే

5. హువేవూ తి అస్వసేవు చ సుఖంమేవ లహేవు మమ తే నో దుఖం హేవం... నేవూ ఇతిఖమిసతి నే దేవానంపియే అఫా-కా తి ఏ చకియే ఖమితవే మమ నిమిత్తం వ చ ధంమం చలేవూ

6. హిదలోక పలలోకం చ ఆలాధయేవూ (౮) ఏతసి అఠసి హకం అనుసాసామి తుఫే అననే ఏత కేన హకం అనుసాసితు ఛందం చ వేదితు ఆ హి ధితి పటింఞా చ మమ

7. అజలా (9) నే హేవం కటు కంమే చలితవియే అస్వాస... ౧ చ తాని ఏన పాపునేవూ ఇతి అథ పితా తథ దేవానంపియే అఫాక అథా చ అతానం హేవం దేవానంపియే అనుకంపతి అఫే

8. అథా చ పజా హేవం మయే దేవానంపియస (10) నే హకం అనుసాసితు ఛందం చ వేదితు తుఫాక దేసావుతికే హోసా-సామి ఏతాయే అఠాయే (11) పటిబలా హి తుఫే అస్వాస-నాయే హితసుఖాయే చ తేస

9. హిద లోకికపాలలోకికాయే (12) హేవం చ కలంతం తుఫే స్వ-
గం ఆలాధయిసథమమ చ ఆననియం ఏహాథ (13) ఏతాయే
చ అఠాయే ఇయం లిపి లిఖితా హిద ఏన మహామాతా స్వ-
సతం సమ

10. యుజిసంతి అస్వాసనాయే ధంమచలనాయే చ తేన అంతానం
(14) ఇయం చ లిపి అనుచాతుంమాసం తిసేన నఖతేన సోత-
వియా (15) కామం చు ఖనసి ఖనసి అంతలా పి తిసేన ఏకేనపి

11. సోతవియ(16)హేవం కలంతం తుఫే చఘథ సంపటిపాదయితవే

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియస్య వచనేన కుమారా మహామాత్రా చ వక్త
వ్యాః (2)యత్కించి త్పశ్యామ్యహం త(దిచ్ఛామి కిమితి కర్మ-
ణా ప్రతివేదయేహం) ద్వారతశ్చారభేహం (3) ఏతచ్చ మే
ముఖ్యమతం ద్వార మేతస్మిన్నర్థే యు ష్మాసు (అనుశిష్టి
ర్యాయం హి బహుషు ప్రాణసహస్రే ష్వాయత్తాః ప్రణ
యం గచ్ఛేమ సుమనుష్యాణామ్, సర్వే మనుష్యాః ప్రజా)
మమ (5) యథా ప్రజాయై ఇచ్ఛామ్యహం కిమితి సర్వేణ
హితసుఖేన ఐహలౌకికపారలౌకికేన యుజ్యేరన్నితి ఏవం ..
(6) స్యా దన్తానా మవిజితానాం కిం ఛందోఽసౌ రాజాఽస్మా
స్వితి (7) ఏతావతీ మే ఇచ్ఛా అన్తేషు (ప్రాప్నుయు స్తే ఇతి
దేవానాంప్రియః...అనుద్విగ్నా మయి భవేయురితి ఆశ్వస్యు
శ్చ సుఖమేవ లభేర న్మమ తే న దుఃఖ మేవం (చ ప్రాప్ను)
యుః క్షమిష్యతే నో దేవానాంప్రియో యచ్ఛక్యం క్షమితుం
మమ నిమిత్తం చ ధర్మం చరేయుః ఇహలోకఞ్చ పరలోకఞ్చా
రాధయేయుః (8) ఏతస్మాదర్థా యాహ మనుశాస్మి యు-

పాశ్కేన్, ఆనృణ్యం మే తేన, అహం మనుశాస్తుం ఛన్దం చ వేదయితుం మమ ధృతిః ప్రతిజ్ఞా చ మ మాచలా తదేవం కర్తుం కర్మ చరితవ్య మాశ్వాసనీయా శ్చ తే యేన ప్రాప్నుయురితి యథా పితైవం దేవానాంప్రియో ఽస్మాకం యథాచాత్మాన మేవం దేవానాంప్రియో ఽనుకమ్పతే ఽస్మాసు యథా చ ప్రజా ఏవం వయం దేవానాంప్రియస్య (10) తానహ మనుశాస్తుం ఛన్దం చ వేదయితుం యుష్మాకం వేళ ఆయుక్తో భవిష్యామి ఏతస్మాయార్థాయ (11) ప్రతిబలా హి యూయం మాశ్వాసనాయ హితసుఖాయ చ తేషా మైహలౌకికపారలౌకికాయ. (12) ఏవం చ కుర్వన్తో యూయం స్వర్గమారాధయిష్యథ మమ చానృణ్య మేష్యథ (13) ఏతస్మై చార్థాయేయం లిపి ర్లిఖితా ఇత ఏత న్మహామాత్రాః శాశ్వతం సమయం యుజ్యేర న్నాశ్వాసనాయ ధర్మచరణాయ చ తేషాం చాన్తానామ్ (14) ఇయం చ లిపి రనుచాతుర్మాసం తిష్యేణ నక్షత్రేణ శ్రోతవ్యా (15) కామం తు క్షణేక్షణేఽన్తరాఽపి తిష్యే ణేకేనాపి శ్రోతవ్యా (16) ఏవం కుర్వన్తో యూయం చేష్టధ్వే సంప్రతిపాదయితుమ్.

తెనుగు

[(1) నుండి (5) వఱకు ధౌలి, మొదటి ప్రత్యేకశిలాశాసనము లోని (1) నుండి (6) వఱకు చూడవలెను.] నేను జయించియుండని నా రాజ్యప్రాంతవాసులు, "రాజు మే మేమిచేయవలెనని కోరుచున్నాఁడు?" అని యడుగవచ్చును. వారు నాకు భయపడనక్కఱలేదనియు, నాయెడల విశ్వాసముగలిగయుండవలయు ననియు, వారు నావలన సౌఖ్యమునేగాని దుఃఖమును పొందర

నియు, దేవానాంప్రియుఁడు క్షమింపఁదగినదానిని క్షమించునని తెలిసికొందురనియు, వారు నావలన ధర్మాచరణమునందు నియుక్తులగుదురనియు, వారు ఇహపరలోకములందు సౌఖ్యమును బొందవలయుననియునే నేను కోరుచున్నాను. (8) ఇందుమూలమున నేను వారి కచ్చియున్న ఋణమును తీర్చికొనుటకును, ధర్మాచరణమునందు నాకుఁగలదృఢప్రతిజ్ఞయు, వ్రతమునుగుఱించి మీకు తెలియఁజేయుటకును నేను మీ కీయనుశాసనమును చేయుచున్నాను, (9) అందుచేత మీరు ధర్మమునాచరించుచు, మీవిధులను నిర్వర్తించి, దేవానాంప్రియుఁడు తమకు తండ్రివంటివాఁడనియు, దేవానాంప్రియుఁడు వారిని తనవలెనే ప్రేమించుచుండుననియు, వారు దేవానాంప్రియునికి ఆత్మసంతానమువంటివారనియు, వారు తెలిసికొని విశ్వాసముకలిగి ప్రవర్తించునట్లు చేయవలయును. (10) అందుకొఱకే మీకు ధర్మోపదేశము చేసి, నాయిచ్ఛ నెఱింగించి ఆయాదేశములకు మిమ్ము అధికారులనుగా నిలుపుచున్నాను. (11) మీరు ఆప్రాంతవాసులకు విశ్వాసముకలిగించి వారి ఇహలోక పరలోకసౌఖ్యమును సంపాదింప శక్తులై యున్నారు. (12) వీరి ట్లాచరించినయెడల మీకు స్వర్గముకలుగును. మీరు ఋణమును తీర్చికొందురు. (13) మహామాత్రులు సర్వకాలములయందును ప్రాంతవాసులయందు విశ్వాసమునుబుట్టించి ధర్మాచరణమునందు వారిని నియోగింతురను నుద్దేశ్యముతో నీధర్మలిపి లిఖింపఁబడినది. (14) ఈధర్మానుశాసనమును నాలుగుమాసములకొకసారి తిష్యానక్షత్రదినమున నందఱును వినుచుండవలయును. (15) ఒక్కఁడైనను దానిని వినఁగోరినయెడల రెండు తిష్యానక్షత్రదినములకు మధ్యదినములందుఁగూడ నాతఁడు తఱచుగ వినుచుండవచ్చును. [16) మీరిట్లుచేసినయెడల నాయాజ్ఞలననువర్తింప శక్తులగుదురు.

జౌగడాశిల.

జౌగడాగ్రామము చెన్నరాజధానిలోనిగంజాంజిల్లా బరంపురం తాలూకాయందలి గంజామునకు 18 మైళ్ళదూరమున ఋషికుల్యానదికి ఉత్తరపుటొడ్డునను న్నది. ఈజౌగడా పూర్వము గొప్పకోటగానుండినను నేడుపాడుపడియున్నది. శాసనశిలయందలి మూడుపలకలపై నీశాసనములు వ్రాయఁబడియున్నవి. ఈశాసనములలోకొంతభాగ మెండకును, వర్షమునకునులోనై చెడిపోయినది. మిగిలినభాగముచెడిపోకుండఁ గవర్న మెంటువారు కాపాడియున్నారు. ధౌలీశిలయందువలె ఇందునుకూడ 11 నుండి 13 వఱకుఁగలశాసనములు లోపించియుండి, వానికిబదులుగ రెండుప్రత్యేకశాసనములు వ్రాయఁబడియున్నవి. వీనిని కెర్న్ అను విద్వాంసుఁడును, బర్గెస్, బుహ్లారు సెనార్తు అనువిద్వాంసులును ప్రకటించియున్నారు.

మొదటిశిలాశాసనము- జౌగడ

1 (1) ఇయం ధంమలిపీ ఖేపింగలసి పవతసి దేవానంపియేన పియదసినా లాజినా లిఖాపితా (2) హిద నో కిఛి జీవం ఆలభితు పజోహితవియే

2. (3) నో పి చ సమాజే కటవియే (4) బహుకం హి దోసం సమాజస దఖతి దేవానంపియే పియదసీ లాజా (5) అథి పి చు ఏకతియా సమాజా సాధుమతా దేవానంపియస

3. పియదసినే లాజినే (6) పులువం మహానససి దేవానంపియస పియదసినే లాజినే అనుదివసం బహూని పానసతసహసానిఆలభియిసు సూపఠాయే

4. (7) సే అజ అదా ఇయం ధంమలిపీ లిఖితా తింని। యేవ పానాని
ఆలంభియంతి దువే మజూలా ఏకే మిగే సే పి చు మిగే నో
ధువం (8) ఏతాని పి చు తింని పానాని

5. పఛా నో ఆలభియిసంతి

సంస్కృతము, తెనుఁగు ; చూ. కాల్సీ—మొదటిశిలాశాసనము.

రెండోశిలాశాసనము ; జౌగడ.

1. (1) సవత విజతసి దేవానంపియస పియదసినే లాజినే ఏ వా పి
అంతా అథా చోడా పండియా సతియపుతే.. క్రి అంతి
యోకే నామ

2. యోనలాజా ఏ వా పి తస అంతియోకస సామంతా లాజానే
సవత దేవానంపియేన పియదసినా లాజి...చికిసా చ

3. పసుచికిసా చ (2) ఓసధాని ఆని మునిసోపగాని పసుఓపగాని
చ అతత నథి సవత...చ అతత నథి

4. సవత్రి హాలాపితా చ లోపాపితా చ (4) మగేసు ఉదుపానాని
ఖానాపితాని లుఖాని చ...

సంస్కృతము, తెనుఁగు ; చూ. కాల్సీ—రెండోశిలాశాసనము.

మూఁడోశిలాశాసము-జౌగడ.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా (2) దువాదసవ-
సాభిసితేన మే ఇయం ఆ...చ పాదేసికే చ

2. పంచసు పంచసు వసేసు అనుసయానం నిఖమావూ అథా అం-
నాయే పి కంమనే...సా మికనంను తేన

3. నాతిసు చ బంభనసమనేహి సాధు దానే జీవేసు అనాలంభే
సాధు ...యి...

4. హేతుతే చ విత్యుంజనతే చ

సంస్కృతము, తెనుఁగు ; చూ కాల్సీ—మూఁడోశిలాశాసనము.

నాలుగోశిలాశాసనము- జౌగడ.

1 (1) అతికంతం అంతలం బహూని వససతాని వఢితే వ పానాలంభే...
(2)సే అజ దేవానంపియస పియదసినే లాజినే ధంమచలనేన భేల...
3. దివియాని లూపాని దశ్రయితు మునిసానం(సే) ఆదిసే బహూ-
హి వససతే...
4. ధంమానుసథియా అనాలంభే పానానం అవిహీసా భూతానం
నాతిసు సంప...
5 (4) ఏస అంనే చ బహువిధే ధంమచలనే వఢితే (5) వఢయి...
6. పియదసినే లాజినే పవఢయిసంతి యేవ ధంమచల...
7. (8) ధంమచలనే పి చు నో హోతి...
8 హీని చ మా అలోచయి...

సంస్కృతము, తెనుఁగు:చూ.కాల్సీ-నాలుగోశిలాశాసనము.

అయిదో శిలాశాసనము: జౌగడ

1. (1) దేవానంపియే పియద...
2 సతీ వ పలం చ తే...
3. సుపదాలయే (8) సే అ...
4. ధంమాధిథానా...
5. భనిభి...
6. మోఖాయే...
7. ఏ వా...
8. ...

సంస్కృతము, తెనుఁగు; చూ కాల్సీ:అయిదో శిలాశాసనము.

ఆరో శిలాశాసనము: జౌగడ

---

1. (1)...నంపియే పియదసీ లాజా హేవం ఆహా(2) అతికంతం అంతలం
నో హూతపులువే సవం కాలం అఠకంమే పటివేదనా వ
(3) సేమయా కటే (4) సవంకాలం

2 ... స మే అంతే ఓలోధనసి గభాగాలసి వచసి వినీతసి ఉయానసి
చ సవత పటివేదకా జనస అఠం పటివేదయంతు మే తి (5)
సవత చ జనస

3. ... కం (6) అం పి చ కింఛి ముఖతే అనపయామి దాపకం వా
సావకం వా ఏ వా మహామాతేహి అతియాయికే ఆలోపితే
హొహాతి తసి అఠసి వివాదే వ

4. ... లిసాయం ఆనంతలియం పటివేదేతవియే మే తి సవం కాలం
(7) హేవం మే అనుసథే (8) నథి హి మే తోసే ఉఠానసి అఠ-
సంతీలనాయ చ

5. (9) ...మే సవలోకహితే (10)తస చ వన ఇయం మూలే ఉఠానే
చ అఠసంతీలనా చ (11) నథి హి కంమతలా సవలోకహి
తేన (12) అం చ కిఛి పలకమామి హాకం

6. ...నియం యేహం త హిద చ కాని సుఖయామి పలత చ స్వగం
ఆలాధయంతూ తి (13] ఏతాయే అఠాయే ఇయం ధంమలిపీ
లిఖితా-చిః ఠితీకా హోతు

7. ...తా మే పలకమంతు సవలోకహితాయే[14] దుకలే చు ఇయం
అనంత అగేన పలకమేన

సంస్కృతము, తెనుగు: చూ-కాల్సీ-ఆరోశిలాశాసనము.

ఏడో శిలాశాసనము జౌగడ,

1. [1] ...దసీ లాజా సవత ఇఛతి సవ పాసండా వసే...తి [2] సవే
హి తే సయమం భావసుధీ ఛ ఇఛంతి [3]మునిసా చ ఉచా
వుచఛందా ఉచావుచలాగా

2. [4]...సం వ కఛ్ఛంతి [5] విపులే పి చా దానే...ధీ చ నీచే బాఢం

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సీ-ఏడోశిలాశాసనము.

ఎనిమిదోశిలాశాసనము-జౌగడ

1. ... ... వియాతా అంనాని చ ఏది ... ... మాని
హువంతి నం (3) సే దేవానంపియే

2. పియే ... దస తా (5) తతేస హోతి స ... ...
చ దానే చ వుఢానం దసనే చ

3. హిలంనపటివిధానే చ ... ధంమపలిపుఛా ... ౦లామే
హోతి దేవానంపియస

4. పియదసినే లాజనే భాగే అ ... ...
సంస్కృతము, తెనుఁగు చూ. కాల్సీ-ఎనిమిదోశిలాశాసనము.

తొమ్మిదోశిలాశాసనము- జౌగడ.

1. దేవానంపియే పియదసీ లాజా ... పజూపదాయే పవాససి
వతాయే అంనాయే చ

2. హేదిసాయే జనే బహుకం ... చ మంగలం కలేతి (4) సే
కటవియే చేవ ఖో మంగలే

3. (5)అపఫలే చు ఖో ఏస హేదిసే మ ... (6) ఇకూం చు ... ... సభటకసి సంమ్యాపటిపతి గులూనం అపచితి పా-నేసు నయమే

4. సమనబాభనానం దానే ఏస అంనే ... పితినా పి పుతేన పి భాతినా పి సువామికేనా పి ఇయం సాధు ఇకూం కటవియే

5. ... సే దానే అనుగహే వా ఆదిసే ధంమదానే ధంమానుగహే చ (11) సే చు ఖో మితేన

6. ... యం సాధూ ఇమేన సకియే స్వగే ఆలాధయితవే (12) కిం హి ఇమేన కటవియతలా

7. ...

సంస్కృతము, తెనుఁగు: చూ. కాల్సి-తొమ్మిదోశిలాశాసనము

పదోశిలాశాసనము. జౌగడ.

---

1. (1) యసో వా కిటీ వా ఇఛతి తదత్వాయే ఆయతియే చ జనే ధంమసుసూనం సుసూసతు మే

2. తి దేవానంపియే పాలతికాయే వా కింతి సకలే అసపలి-సవే హువేయా తి

3 (4) ... లితిజితు ఖుదకేన వా ఉసటేన వా (6) ఉసటేన చు దుకలతలే

సంస్కృతము, తెలుఁగు: చూ. కాల్సి- పదోశిలాశాసనము.

పదునాల్గవ శిలాశాసనము: జౌగడ.

1. (1) ... మఝిమేన అథి విథటేన (2) నో హి సవే సవత ఘటితే (3) మహంతే హి విజయే
2. ... స మాధులియాయే కింతి చ జనే తథా పటిపజేయా తి (5) ఏ పి చు హేత
3. ...

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ కాల్సీ-పధ్నాలుగో శిలాశాసనము.

మొదటిప్రత్యేకశిలాశాసనము: జౌగడ.

1. (1) దేవానంపియే హేవం ఆహా (2) సమాపాయం మహామాతా నగలవియోహాలక హేవం వతవియా (3) అం కిఛి దఖామి హాకం తం ఇఛామి కింతి కం కమన పటిపాతయేహం
2. దువాలతే చ ఆలభేహం (4) ఏస చ మే మోఖియమత దువా-లం అం తుఫేసు అనుసథి (5) ఫే హి బహూసు పానసహ-సేసు ఆయత పనయం గఛేమ సుమునిసానం (6) సవమునా మే
3. పజా (7) అధ పజాయే ఇఛామి కింతి మే సవేన హితసుఖేన యూజేయూ తి హిదలోగికపాలలోకికేన హేమేవ మే ఇఛ సవమునిసేసు (8) నో చు తుఫే ఏతం పాపునాథ ఆవగము కే
4. ఇయం అఠే (9) కేచా ఏకమునిసే పాపునాతి సే పి దేసం నో సవం (10) దఖథ హి తుఫే పి సునితా పి (11) బహుక అతి యే ఏతి ఏకమునిసే బంధనం పలికిలేసం పి పాపునాతి (12) తత హోతి అక-

5\. స్మా తి తేన బధనంతిక అన్యే చ వగే బహుకే వేదయతి(13) తత తుఫేహి ఇఛితవియే కింతి మఝం పటిపాతయేమ (14) ఇమే హి జాతేహి నో పటిపజతి ఇసాయ ఆసులోపేన నితూలియేన

6\. తులాయ అనావుతియ ఆలస్యేన కిలమథేన(15) హేవం ఇఛిత-వియే కింతి మే ఏతాని జాతాని నో హ్వేయూ తి (16) సవస చు ఇయం మూలే అనాసులోపే అతులనా చ (17) నితియం ఏయం కిలంతే సియ...

7, సంచలితు ఉథా యా సంచలితవ్యే తు వటితవియ ష్ఇ ఏతవియే పి నీతియం (18) ఏవే దఖేయూ ఆనంనే ణిఝపేతఫియే హేవం హేవం చ దేవానంపియస అనుసథి తి (19) ఏతం సంపటిపాత-యం-

8\. తం మహాఫలే హోతి అసంపటిపతి మహాపాయే హోతి (20) విపటిపాత- యంతం నో స్వగ ఆలధి నో లాజాధి (21) దుఆహలే ఏతస కంమస స మే కుతే మనోఅతిలేకే (22) ఏతం సంపటిపజమినే మమ

9: చ ఆననేయం ఏసథ స్వగం చ ఆలాధయిసథా (23) ఇయం చా లిపీ అనుతిసం సోతవియా (24) అలాపి ఖనేన సోతవియా ఏకకేన పి (25) ..మినే చఘథ...

10\. తవే [26]ఏతాయే చ అఠాయే ఇయం లిఖితా లిపీ ఏన మహా-మాతా నగలక సస్వతం సమ యం ఏతం యుజేయు తి ఏన మునిసానం అ...నే పలికి...యే

11\. పంచసు పంచసు వసేసు అనుసయానం నిఖామయిసామి మహా-మాతం అచండం అఫలుసం త...సి ఖమాలే వి ...త ... మయి—లా తే—

12. —వచనిక అద అనుసయూనం నిఖమిసంతి అతనే కంమం—
యితు తం పి తథా కలంతి అథా—

సంస్కృతము.

(1) దేవానాం ప్రియః ఏవమాహ (2) సమాపాయాం మహామా-
త్రా నగరవ్యవహారకా ఏవం వక్తవ్యాః (3) యత్కించి త్ప
శ్యామ్యహం తదిచ్ఛామి కిమితి కిం కర్మణః ప్రతిపాదయేఽహం
ద్వారత శ్చారభేఽహమ్ (4) ఏష చ మే ముఖ్యమతో
ద్వార మహం యుష్మాక మనుశాసే (5) యూయం హి బహు
షు ప్రాణసహస్రేష్వాయత్తప్రణయం గచ్ఛేమ మనుష్యాణాం.
(6) సర్వే మనుష్యా మే ప్రజాః [7] అథ ప్రజాయై ఇచ్ఛామి
కిమి త్యహం సర్వేణ హితసుఖేన కిం యుజేరన్నితి ఇహలౌకిక
పారలౌకికేన ఏవమేవ మే ఇచ్ఛా సర్వమనుష్యేషు [8) న తు
యూయం ఏతం ప్రాప్నుథ యావద్గమక మయ మర్థః. (9)
కే చి దేకమనుష్యో ప్రాప్నోతి తే, తి దేశం న సర్వం [10)
పశ్యథ హి యూయమపి సువిదితా అపి. (11) బహుకమస్తి
యో ఏతి ఏకమనుష్యో బంధనం పరిక్లేశమపిప్రాప్నోతి ... (12)
తతో భవతి అకస్మాత్ తేన బంధనాంతికం అన్యే చ వర్గో
బహుకం వేధయతి...(13) తతో యూయ మిచ్ఛంతు కిమితి
మధ్యం ప్రతిపాదయేమ ..(14) ఏతైర్జాతైః న ప్రతిపద్యతే
ఈర్ష్యయా అశ్రిమేణ నైష్ఠుర్యేణ త్వరయా అనావృత్త్యా
ఆలస్యేన క్లమేన...(15) ఏవ మేష్టవ్యం కిమితి యూయం
ఏతాని జాతాని న భవేయురితి—(16) సర్వస్య తు అయం
మూలో అనశ్రిమశ్చ అత్వరా చ—(17) నీత్యా మయం
కుర్వంతు—సంచ రంతు ఉత్థాయ సంచరితవ్యం వ్రజితవ్య మే-
తవ్యం నీత్యాం—(18) ఏవం దృష్ట్వా అనృణ్యం నిధ్యావయి

తవ్యాం ఏవ మేవంచ దేవానాం పియ స్యానుశిష్టి రితి—(19)
ఏతత్ సంపటిపాదనమ్ మహాఫలస్య భవ త్యసంపటిపత్తిర్
మహాపాయా భవతి—(20) విపటిపద్యమానం న స్వర్గారా-
ద్ధి ర్న రాజారాద్ధిః—[21] ద్విఫలో ఏతస్య కర్మణో మయా
కృతో మనోతిరేకః—[22] ఏత త్సంపటిపద్యమానం మమ
చ ఆనృణ్యా మిాహా ధ్వేస్వర్గంమా రాధ యేథాః—[23]ఇయం చ
లిపి రనుతిష్యం శోతవ్యా—(24] అంతరా పి తిణేన శ్రోత
వ్యా ఏకై కేనాపి—(26) ఏతస్మై అర్థా యేయం లిఖితా లిపీ
యయా మహామాతా నగరకా శాశ్వతం సమయ మేతాం
యుంజేరన్నితి యయా మనుష్యాణాం— పంచసు పంచసు
వర్షేషు అనుసంయానం నిష్క్రామయిష్యామి మహామాత్ర మచం
డ మపరుషం—చ కుమార—అనుసంయానం నిష్క్రామిష్యంతి
ఆత్మనః కర్మ—తదపి తథా కుర్వంతి యథా—

తెనుఁగు; చూ. మొదటిపత్యేక శిలాశాసనము-ధౌళి [2]ధౌలీశాసనము
లోని "తోసలీయందలి" అనుటకు బదులు "సమాపయందలి" అని
దుఃవుకొనవలెను.

రెండోపత్యేక శిలాశాసనము- జౌగడ.

---

(1) దేవానంపియే హేవం ఆహా (2)సమాపాయం మహా-
మతా లాజవచనిక వతవియా(3) అం కిఛి దఖామి హకం తం
ఇఛామి హకం కింతి కం కమన
పటిపాతయేహం దువాలతే చ ఆలభేహం (4)ఏస చ మే మో-

ఖిరయమత దువాలా ఏతస అథస అం తుఫేసు అనుసథి (5) నవముని-

3. సా మే ఏజా (6) అథ పజాయే ఇఛామి కింతి మే సవేనా హితసుఖేన యుజేయూ అథ పజాయే ఇఛామి కింతి మే సవేన హితసు-

4. ఖేన యుజేయూ తి హిదలోగిక పాలలోకికేణ హేవం మేవ మే ఇఛ సవమునిసేసు (7) సియూ అంతానం అవిజితా-

5. నం కిం ఛాందే సు లాజా అఫేసూ తి (8) ఏతాకా వా మే ఇఛ అంతేసు పాపునేయు లాజా హేవం ఇఛతి అనువిగిన హ్వేయూ

6. మమియాయే అస్వసేయు చ మే సుఖంమేవ చ లహేయూ మమ తే నో ఖం హేవం చ పాపునేయు ఖమిసతినే లాజా

7. ఏ సకియే ఖమితవే మమం నిమితం చ ధంమం చలేయూ తి హిదలోగం చ పలలోగం చ ఆలాధయేయూ (9) ఏతాయే

8. చ అఠాయే హకం తుఫేని అనుసాసామి అననే ఏతకేన హకం తుఫేని అనుసాసితు ఛందం చ వేది-

9. తు ఆ మమ ధితి పటింనా చ అచల (10) స హేవం కటూ కంమే చలితవియే అస్వాసనియా చ తే ఏన తే పాపునే-

10. యు అథా పిత హేవం నే లాజా తి అథ అతానం అనుకంపతి హేవం అఫేని అనుకంపతి అథా పజా హే-

11. వం మయే లాజనే (11) తుఫేని హకం అనుసాసిత ఛాందం చ వేదిత ఆ మమ ధతి పటింనా చా అచల సకల-

12 దేసా ఆయుతికే హెసామి ఏతసి అథసి (12) అలం హి తు ఫే అసోసనాయే హితసుఖాయే చ తేసం హిద-

13. లోగికపాలలోకికాయే (13) హేవం చ కలంతం స్వగం చ
ఆలాధయిసథ మమ చ ఆననేయం ఏసథ (14) ఏ-
14. తాయే చ అథాయే ఇయం లిపీ లిఖిత హిద ఏన మహామాతా
సాస్వతం సమం యుజేయూ అస్వాసనాయే చ
15. ధంమచలనాయే చ అంతానం [15] ఇయం చ లిపీ అనుచా-
తుంమాసం సోతవియా తిసేన (16) అంతలా పి చ సోతవియా
16. (17) ఖనే సంతం ఏకేన పి సోతవియా (18) హేవం చ కలంతం
చఘథ సంపటిపాతయితవే

సంస్కృతము.

[1] దేవానాంప్రియస్యవచనేన తోసల్యాం కుమారా మహామా-
త్రాచ వక్తవ్యాః (1) దేవానాంప్రియః ఏవమాహ. [2]సమా-
పాయాం మహామాత్రా రాజవచనేన వక్తవ్యాః (తక్కినదంత
యు ధౌళీయందలి రెండో ప్రత్యేకశిలాశాసనమునందువలెనే.)

తెనుఁగు

(1) దేవానాంప్రియుఁ డిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. సమాపానగరమునం
దలి మహామాత్రులు రాజవచనముగ నిట్లు చెప్పఁబడవలయును.
(తక్కినదంతయు ధౌళీ రెండో ప్రత్యేకశిలాశాసనమునందువలె.)

బొంబాయి—సోపారా శాసన ఖండము

ఎనిమిదో శిలాశాసనము.

... ...

5. నిఖమింత స

6. (5) హేత ఇయం హొూతి బంభ....

7. వుఢానం దసనే చ హిరంనపటివిధానే చ ....

8. ధంమానుసథి ధంమ...

9. ...యే రతీ హొూతి దే...

10. ... నే ఖాగే అం

సంస్కృతము, తెనుగు

ఈశాసనము మిక్కిలిశిథిలావస్థయం దుంచుటచేత దీనికిసంస్కృతమును తెలుగును వ్రాయలేదు.

బొంబాయి సోపారా శిలా ఖండము.

సోపరా అను పట్టణము బొంబాయి రాజధానిలోని ఠాణాజిల్లా బేసీ యను తాలూకాలోనిది. ఇచ్చట 1882 సం॥రమున పండితభగవాన్‌లాల్ ఇంద్రాజీగారు అశోకుని ఎనిమిదవ శిలా శాసనములోని మూడోవంతు భాగముగల యొకశిలాఖండము ను కనుఁగొనిరి. ఈఖండమునుబట్టి సోపారాయొద్ద అశోకుని ధర్మ శాసనములన్నియు పూర్వకాలమున నుడియుండవలెనని పండితు లూహించుచున్నారు. ఈశిలాఖండమిప్పుడు బొంబాయిలోని ఏషియాటిక్కుసొసైటీవారి మ్యూజియములో భద్రముచే యఁబడియున్నది.

ఢిల్లీ—తోప్రాస్తంభము.

ఈ స్తంభము 42 అడుగుల 7 అంగుళములపొడవుగా నున్నది. దీనిలోని పై 35 అడుగులభాగము మిక్కిలి నునుపుగా చేయఁబడినది. తక్కిన క్రిందిభాగము గరుకుగానే యున్నది. దీనిని భీమసేనుని స్తంభమనియు, బంగారు స్తంభమనియు, ఫిరోజుషహా స్తంభమనియు, ఢిల్లీశిలాలేఖ స్తంభమనియుఁగూడ పిలుచుచుందురు. పూర్వ మీ స్తంభము తోప్రాయను గ్రామమున కొండలలోనుండెననియు, అచ్చటికి తొంబదిగ్రోసుల దూరముననున్న ఢిల్లీపట్టణమునకు ఫిరోజుషహాచక్రవర్తి క్రీ. శ. (1351—88) తెప్పించి స్థాపించెననియు, నొకచరిత్రకారుఁడు చెప్పుచున్నాడు. ఈస్తంభమును నలువదిరెండు చక్రములుగల యొకబండిపై నెక్కించి యమునానది యొద్దనకు తెచ్చి, యచ్చట చాల పెద్ద పడవలపైకి దాని నెక్కించి, నదిమీఁదుగా ఫిరోజాబాదు అను నామాంతరముగల ఢిల్లీపట్టణమువఱకును తీసికొని వచ్చిరఁట. ఈస్తంభమిప్పుడు ఢిల్లీపట్టణమునకు ఈశాన్యదిక్కుననున్న ఢిల్లీ ద్వారమునకు వెలుపలనున్న ఫిరోజుషహా కట్టించిన మూఁడంతస్తుల కోట్లాయొక్క కప్పుపైని నిలుపఁబడియున్నది.

ఈస్తంభముపై అశోకుని ఏడుశాసనము లున్నవి. వీనిలో మొదటియాఱును తక్కినచోట్లనున్నవియే. ఏడవదిమాత్రము భేదముగా నున్నది. ఈ స్తంభముపై ఈశాసనములును మఱికొన్ని చిన్న శాసనములునుగాక శాకంబరీపురాధీశుఁడగు అన్నల్లదేవునిపుత్రుఁడయిన చాహమానవిశాలదేవుని క్రీ. శ 1164 సం॥రము నాఁటి మూఁడుచిన్నశాసనములును గలవు. అశోకుని శాసనములలో మొట్టమొదట చదువఁబడినది ఈ స్తంభశాసనమే.

దీనిని చదివినవాఁడు ప్రిన్సెపు అను గొప్పవిద్వాంసుడు. అంతకు పూర్వము దేవతలవ్రాతలని నమ్మఁబడుచుండిన ఇట్టిశాసనముల నెవ్వరును చదువయత్నింపలేదు. దేశచరిత్రమును నిర్మించుటకు ఇట్టిశాసనములు గొప్పసాధనములగునని యెవ్వరును తలఁచి యుండలేదు. అట్టిసమయమున నీమహావిద్వాంసుఁడు తనపాండిత్యమును, బుద్ధికుశలతను వినియోగించి యనేకసంవత్సరములు కృషిచేసి తుదకు కృతకృత్యుఁడయ్యెను. ఈతఁడీశాసనమును చదివిననాటినుండియు ఇతరవిద్వాంసులును శాసనములను చదువుటయును కృషిసల్పి మనదేశమున కెంతయో యుపకారము చేసిరి. ప్రిన్సెపుపండితుఁడు ఆనాఁడుపడిన శ్రమకు ఫలితముగా నేఁడు మనదేశముయొక్క సత్యమగునచరిత్రమును మనము తెలిసికొనఁగలుగుచున్నాము.

ద్వితీయభాగము : స్తంభశాసనములు.

1. ఢిల్లీ—తోప్రా స్తంభము.

మొదటి స్తంభశాసనము.

స్తంభము ఉత్తరముఖము.

---

1. (1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతి-
2. వసఅభిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపితా
3. (3) హిదతపాలతే దుసంపటిపాదయే అనంత అగాయా ధంమకామ తాయా
4. అగాయ పలీఖాయా అగాయ సుసూయాయా అగేన భయేనా
5. అగేన ఉసాహేనా (4) ఏస చు ఖో మమ అనుసథియా

6. ధంమాపేఖా ధంమకామతా చా సువే సువే వఢిసతా వఢీసతి చేవా

7. (5) పులిసా పి చ మే ఉకసా చా గేవయా చా మఝిమా చా అనువిధీయంతీ

8. సంపటిపాదయంతి చా అలం చపలం సమాదపయితవే (6) హేమేవా అంత-

9. మహామాతా పి (7) ఏస హి విధి యా ఇయం ధంమేన పాలనా ధంమేన విధానే

10. ధంమేన సుఖియనా ధంమేన గోతీ తి

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహ (2) షడ్వింశతి వర్షాభిషిక్తేన మయా ఇయం ధర్మలిపి ర్లేఖితా (3) ఇహత్య పారత్ర్యం దుస్సంప్రతి పాద్య మన్యత్రాగ్ర్యయా ధర్మకామతాయా అగ్ర్యయాః పరీక్షాయా అగ్ర్యయాః శుశ్రూషాయా అగ్ర్యా ద్భయా దగ్ర్యా దుత్సాహాత్ (4) ఏషా తు ఖలు మమ అనుశిష్ట్యా ధర్మాపేక్షా ధర్మకామతా చ స్వస్మిన్ స్వస్మి న్వర్ధితా వర్ధిష్యతే చైవ (5) పురుషా అపి చ మే ఉత్కృష్టాశ్చ గమ్యాశ్చ మధ్యమా శ్చానువిదధీతి సంప్రతిపాదయన్తి చ అలం చపలం సమాదాతుమ్ (6) ఏవమే వాన్తమహామాత్యా అపి (7) ఏష హి విధి ర్యేయం ధర్మేణ పాలనా ధర్మేణ విధానం ధర్మేణ సుఖం ధర్మేణ గుప్తి రితి.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు (2) నా రాజ్యాభిషిక్తకాలము ఇరువదియాఱవ సంవత్సరమున ఈ

ధర్మలిపి లిఖింపఁబడినది (3) గొప్ప ధర్మకామత, గొప్పధర్మ పరీక్ష, గొప్ప శుశ్రూష, గొప్ప పాపభయము, గొప్పఉత్సాహము– అనునవి లేకుండిన ఇహలోకమునందును పరలోకమునందును సౌఖ్యము దుర్లభమగును. (4) నాయనుశాసనమువలన ధర్మాపేక్షయు, ధర్మకామతయు దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచున్నవి; ఇఁకను వర్ధిల్లగలవు. (5) నాఉత్తమ సాధారణ మధ్యమ ఉద్యోగస్థులందఱును ధర్మమును జనులకు విధించుచు తాము ననుసరించుచు చపలులైనవారి నాధర్మమున స్థిరముగ నిలుపుటకు సమర్థులై యున్నారు. (6) ఇట్లే ప్రాంతదేశములందలి మహామాత్రులును చేయుచున్నారు. (7) ధర్మపరిపాలనమును, ధర్మవిధానమును, ధర్మమార్గమున సుఖమును గల్పించుటయు, ధర్మానుసారముగ వచోనిగ్రహమును ననునవి వారి విధులై యున్నవి.

రెండో స్తంభశాసనము: ఢిల్లీ-తోప్రా స్తంభము ఉత్తరముఖము.

---

10. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ

11. హేవం ఆహా [2] ధంమే సాధూ కియం చు ధంమే తి (3) అపాసినవే బహు కయానే

12. దయా దానే సచే సోచయే (4) చఖుదానే పి మే బహువిధే దింనే (5) దుపద–

13 చతుపదేసు పఖివాలిచలేసు వివిధే మే అనగహే కటే ఆ పాన–

14. దాఖినాయే (6) అంనాని పి చ మే బహూని కయానాని కటాని [7] ఏతాయే మే

15. అతాయే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపితా హేవం అనుపటిపజంతు చిలం-

16. థితికా చ హోతూ తీ తి (8) యే చ హేవం సంపటిపజీసతి సే సుకటం కఛతీ తి

సంస్కృతము.

[1] దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీరాజైవమాహ (2] ధర్మః సాధుః కియాంస్తు ధర్మ ఇతి [3] అపాస్రవో బహుకల్యాణం దయా దానం సత్యం శౌచమ్ [4] చక్షు-ర్దానమపి మే బహువిధం దత్తం[5]ద్విపదచతుష్పదేషు పక్షివారిచరేషు వివిధో మే అనుగ్రహః కృత ఆప్రాణదక్షిణమ్ (6)అన్యాన్యపి చ మే బహూని కళ్యాణాని కృతాని (7) ఏతస్మా అర్థాయేయం ధర్మలిపిర్లేఖితా ఏవ మనుప్రతిపద్యన్తాం చిరస్థితికా చ భవత్వితి (8) యశ్చైవం సంప్రతిపత్స్యతే స సుకృతం కరిష్యతీతి.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు చెప్పుచున్నాఁడు. (2) ధర్మము సాధువయినది, కాని ధర్మమన నెట్టిది? (3) ధర్మమునందు పాపములుండవు, దయ, దానము, సత్యము, శౌచము నను చాలకళ్యాణగుణము లందు చేరియున్నవి. (4) నేను ధర్మచక్షుర్దానము ననేకవిధములుగ చేసియున్నాను. (5) ద్విపాత్తులు, చతుష్పాత్తులు, పక్షులు, జలచరములు, నగువానియందు ప్రాణదక్షిణతోఁ గూఁడ ననేకవిధములుగ నేననుగ్రహముజూపితిని. (6) ఇవికాక యనేక కళ్యాణకరములగు కార్యములను

నేను చేసియుంటిని. జనులు ధర్మమును పాలింతురనియు, ఇది చిరస్థాయిగా నుండుననియు, ఈధర్మలిపిని నేను లిఖింపజేసితిని (8) దీని ననుసరించినవాఁడు సుకృతములను జేసినవాఁడగును

మూఁడో స్తంభశాసనము ఢిల్లీ-తోప్రా స్తంభము ఉత్తరముఖము.

---

17. (1) దేవానాంపి్రయే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] కయానం మేవ దేఖతి ఇయం మే
18 కయానే కటే తి [3] నో మిన పాపం దేఖతి ఇయం మే పాపే కటే తి ఇయం వా ఆసినవే
19. నామా తి [4] దుపటివేఖే చు ఖో ఏసా [5] హేవం చు ఖో ఏస దేఖియే [6] ఇమాని
20. ఆసినవగామీని నామ అథ చండియే నిఠూలియే కోధే మానే ఇస్యా
21. కాలనేన వ హకం మా పలిభసయిసం [7] ఏస బాఢ దేఖియే [8] ఇయం మే
22. హిదతికాయే ఇయంమన మే పాలతికాయే

సంస్కృతము.

[1] దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీరాజైవమాహ [2] కల్యాణమేవ [లోకః] పశ్యతి ఇదం మే కళ్యాణం కృతమితి [3] న మనుష్యః పాపం పశ్యతి ఇదం మే పాపం కృతమితి అయం వా ఆస్రవో నామేతి [4] దుష్ప్రత్యవేక్షం తు ఖల్వేతత్ [5] ఏవం తు ఖల్వేతద్ద్రష్టవ్యమ్ [6] ఇమాని ఆస్రవగామీని నామ యథా

చణ్డత్వం నైష్ఠుర్యం క్రోధో మాన ఈర్ష్యా కారణేన వా అహం మా పరిభాషిష్యే [7] ఏతద్బాఢం ద్రష్టవ్యమ్ [8] ఇదం మే ఇహత్యాయ ఇదం మే పారత్రికాయ.

తెనుఁగు

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. (2) "ఈధర్మకార్యమును నేను చేసితిని" అని మనుష్యులు తమ ధర్మకార్యములనే గ్రహించుచుందురు. (3) "నేను పాపము చేసితిని. ఇది పాపము." అని మనుష్యుఁడెవ్వఁడును అనుకొనఁడు (4)అట్లు తెలిసికొనుట చాలకష్టముగదా! (5) కాని దానిని గుఱిం చి యిట్లనుకొనవలెను. (6) "తీవ్రముగానుండుట నైష్ఠుర్యము క్రోధము, మానము, ఈర్ష్య అనునవి పాపకారణములు. నేను వానివలన నాశముపొందకుందునుగాక" అని (7) ఈక్రిందిరీతి గా తప్పక యనుకొనవలెను. (8) "ఈకార్యమువలన నా కిహ లోక సౌఖ్యము కలుగును, ఈకార్యమువలన నాకు పరలోక సౌఖ్యముకలుగును" అని.

నాలుగో స్తంభశాసనము ;ఢిల్లీ— తోప్రా.

స్తంభముపశ్చిమముఖము.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతివస-
2. అభిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపితా (3) లజూకా మే
3. బహూసు పానసతసహసేసు జనసి ఆయతా (4) తేసం యే అభిహాలే వా
4. దండే వా అతపతియే మే కటే కింతి లజూకా అస్వథ అభీతా

5. కంమాని పవతయేవూ జనస జానపదసా హితసుఖం ఉపద హేవూ
6. అనుగహినేవు చా (5) సుఖీయనదుఖీయనం జానిసంతి ధంమ యుతేన చ
7. వియోవదిసంతి జనం జానపదం కింతి హిదతం చ పాలతం చ
8. ఆలాధయేవూ తి (6) లజూకా పి లఘంతి పటిచలితవే మం (7) పులిసాని పి మే
9. ఛందంనాని పటిచలిసంతి (8) తే పి చ కాని వియోవదిసంతి యేన మం లజూకా
10. చఘంతి ఆలాధయితవే (9) అథా హి పజం వియతాయే ధాతి యే నిసిజితు
11. అస్వథే హోతి వియత ధాతి చఘతి మే పజం సుఖం పలిహా టవే
12. హేవం మమా లజూకా కటా జానపదస హితసుఖాయే (10) యేన ఏతే అభీతా
13. అస్వథ సంతం అవిమనా కంమాని పవతయేవూ తి ఏతేన మే లజూకానం
14. అభిహాలే వ దండే వా అతపతియే కటే (11) ఇఛితవియే హి ఏసా కింతి
15. వియోహాలసమతా చ సియ దండసమతా చా (12) అవ ఇతే పి చ మే ఆవుతి
16. బంధనబధానం మునిసానం తీలితదండానం పతవధానం తింని దివ సాని మే
17. యోతే దింనే (13) నాతికా వ కాని నిఝపయిసంతి జీవితా యేతాసం

18. నాసంతం వా నిఝపయితా దానం దాహంతి పాలతికం ఉపవా
సం వ కఛంతి

19. (14)ఇఛా హి మే హేవం నిలుధసి పి కాలసి పాలతం ఆలాధయే
వూ తి (15) జనస చ

20. వఢతి వివిధే ధంమచలనే సంయమే దానసవిభాగే తి

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీరాజైవమాహ (2) షడ్వింశతివ
ర్షాభిషిక్తేన మయేయం ధర్మలిపి ర్లేఖితా (3)రజ్జుకా మే బహు
షు ప్రాణశతసహస్రేషు జనే ష్వాయుక్తాః (4) తేషాం యోఽభి
హారో వా దణ్డో వా ఆత్మప్రత్యయో మయా కృతః కిమితి రజ్జు
కా అస్వస్థా అభీతాః కర్మాణి ప్రవర్తయేయు ర్జనస్య జానపద
స్య హితసుఖమను-దధ్యు రనుగృహ్ణీయుశ్చ (5) సుఖం దుఃఖం
చ జ్ఞాస్యన్తి ధర్మయుతేన చ వ్యపదేక్ష్యన్తి జనం జానపదం
కిమితి ఇహత్యం చ పారత్ర్యం చారాధయేయురితి (6) రజ్జుకా
అభిలషన్తి పరిచరితుం మాం (7) పురుషా అపి మే ఛన్దనాని పరి
చరిష్యన్తి (8)తేఽపి చకాణి వ్యపదేక్ష్యన్తి యేన మాం
రజ్జుకాః శ్రద్దధ త్యారాధయితుమ్ (9) యథా హి ప్రజాం
విదితాయై ధాత్ర్యై నిసృజ్య స్వస్థో భవతి విదితా ధాత్రీ శ్రద్ద
ధాతి మే ప్రజాం సుఖం పాలయిష్య త్యేవం మమ రజ్జుకాః కృ
తాః జానపదస్య హితసుఖాయ (10) యేనై తే అభీతా అస్వ
స్థాః సన్తః అవిమనసః కర్మాణి ప్రవర్తయేయు రి త్యే తేన మ
యాభిహారో వా దణ్డో వా ఆత్మప్రత్యయః కృతః (11) ఏష్టవ్యో
హ్యేష కిమితి వ్యవహారసమతా చ స్యా ద్దణ్డ- సమతా
చ (12) అ ద్యేయమపి చ మమాజ్ఞప్తి ర్బన్ధనవధానాం మను
ష్యాణాం నిర్ణతదణ్డానాం ప్రతివిధానం త్రీణి దివసాని మయా

యావద్దత్తం (13) జ్ఞాతీయా వాక్యాని నిధ్యాపయిష్యన్తి జీవితాయ తేషాం నాశన్తం వా నిధ్యాప్య దానం దదతి పారత్రిక ముపవాసం వా కరిష్యన్తి(14)ఇచ్ఛా హి మే ఏవం నిరుద్ధేఽపి కాలే పారత్ర్యి మారాధయేయు రితి (15) జనస్య చ వర్ధతే వివిధం ధర్మచరణం సంయమో దానస్య విభాగ ఇతి.

తెనుఁగు

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (2) నారాజ్యాభిషిక్తకాలము ఇరువదియాఱవసంవత్సరమున నీధర్మలిపి లిఖింపఁ బడినది. (3) నారజ్జుకులు లక్షలకొలఁది జనులతో సంబంధము కలిగియున్నారు. (4) వారు తమధర్మములను స్వార్థరహితముగను భయరహితముగను నిర్వర్తించుచు జానపదులకు హితమును సుఖమును గలుగఁజేయుచు, వారిననుగ్రహముతోఁ జూచెదరని వారికిబహుమానములనిచ్చుట, దండించుట, యనునధికారము నువదలివేసితిని. (5) వారు జనులకు సుఖమునుగాని, దుఃఖమునుగాని ఎట్లుగలుగజేయవలయునో తెలిసికొని జానపదులకు ధర్మనిరతులయినవారిద్వారా ధర్మమునుపదేశించుచు ఇహపరసౌఖ్యముల నొందగలరు. (6) ఆరాజపురుషులు నాయాజ్ఞానుసారము ప్రవర్తింపనభిలషింతురు. (7) నాయభిప్రాయముల నెఱింగినరాజపురుషులకుగూడ వారు పరిచర్యసేయుచుందురు. (8) రజ్జుకులు నాధర్మమును పరిపాలించుటయందు శ్రద్ధగొనుటకై జనులకు తామును నుపదేశములను జేయుచుందురు. (9) తెలివిగలదాదికి బిడ్డ నొప్పచెప్పి "ఈతెలివిగలదాది నాబిడ్డను బాగుగపోషింపఁగల"దని స్వస్థచిత్తముతో నుండునట్లే ఈరజ్జుకులను జానపదుల హితముకొఱకును సౌఖ్యముకొఱకును నేను నియోగించియున్నాను. (10) వారు భయరహితులై స్వార్థపరులుగాక, చలించనిచిత్తముతో తమధర్మములను ఆచరింతురనియే యీరజ్జుకులకు బహుమానములనిచ్చుట, దం

డములువిధించుట, తానునద్ధికారములను, వదలిపెట్టియున్నాను. (11) వ్యవహారపరిష్కారమునందును, దండమును విధించుటయందును, సమబుద్ధియుండుట కోరఁదగినదికదా! (12) నాయాజ్ఞ దూరస్థులగు రజ్జుకులకు చేరుటకై మూఁడుదినములు వ్యవధిపట్టునుగనుక యెవనికైనను కారాగృహవాసశిక్షగాని, మరణశిక్షగాని విధింపఁబడినప్పుడు వెంటనే యాశిక్షను ప్రయోగింపక మూడుదినములవఱకును వేచియుండవలెనని నేనువిధించియున్నాను. (13) ఇట్లు వ్యవధియిచ్చుటచేత వారిబంధువులు రజ్జుకులను ప్రాణదానముచేయుఁడని వేఁడుకొనుటయో వారికిబంధువులు లేకుండినయెడల దానములనుచేసియు పరలోకసౌఖ్యము కొఱకు ఉపవాసముల నాచరించియు నామూడుదినము లను గడపెదరను నుద్దేశ్యముతో నేనిట్లాజ్ఞాపించితిని. (14) ఇట్లావ్యవధికాలము దాటిపోయినను పరలోకసౌఖ్యమునైనను వారుపొందవలయుననియే నాకోరిక (15) ఇందు మూలమున వివిధ ధర్మాచరణములు, సంయమమును, దానవిభాగమును, జనులయందు వర్ధిల్లగలదు.

అయిదో స్తంభశాసనము; ఢిల్లీ-తోప్రా
స్తంభము దక్షిణముఖము.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం అహా (2) సడువీ
సతివస-
2. అభిసితేన మే ఇమాని జాతాని అవధియాని కటాని సే యథా
3 సుకే సాలికా అలునే చకవాకే హంసే నందీముఖే గేలాటే
4. జతూకా అంబాకపీలికా దళీ అనఠికమచ్ఛే వేదవేయకే
5. గంగాపుపుటకే సంకుజమచ్ఛే కఫటసయకే పంనససే సిమలే

6\. నండకే ఓకపిండే పలసతే సేతకపోతే గామకపోతే

7\. సవే చతుపదే యే పటిభోగం నో ఏతి న చ ఖాదియాతీ (3)

... ... ౨

8\. ఏళకా చా సూకలీ చా గభినీ వ పాయమీనా వ అవధియ
ట తకే

9\. పి చ కాని ఆసంమాసికే (4) వధికుకుటే నో కటవియే (5)
తుసే సజీవే

10\. నో ఝాపేతవియే (6) దావే అనఠాయే వా విహింసాయే వా
నో ఝాపేతవియే

11\. (7) జీవేన జీవే నో పుసితవియే (8) తీసు చాతుంమాసీసు తిసా
యం పుంనమాసియం

12 తింని దివసాని చావుదసం పంనడసం పటిపదాయే ధువాయే చా

13\. అనుపోసథం మఛే అవధియే నో పి వికేతవియే (9) ఏతాని
యేవా దివసాని

14\. నాగవనసి కేవటభోగసి యాని అంనాని పి జీవనికాయాని

15\. న హంతవియాని (10) అఠమీపఖాయే చావుదసాయే పంనడ-
సాయే తిసాయే

16\. పునావసునే తీసు చాతుంమాసీసు సుదివసాయే గోనే నో
నీలఖితవియే

17\. అజకే ఏడకే సూకలే ఏ వా పి అంనే నీలఖియతి నో నీలఖి
తవియే

18\. (11) తిసాయే పునావసునే చాతుంమాసియే చాతుంమాసి పఖాయే
అస్వసా గోనసా

19\. లఖనే నో కటవియే (12) యావసడువీసతి వస అభిసితేన మే
ఏతాయే

20. అంతలికాయే పంనవీసతి బంధనమోఖాని కటాని

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజైవమాహ (2) షడ్వింశతి
వర్షాభిషిక్తేన మయా ఇమాని జాతా న్యవధ్యాని కృతాని
యథా శుకః సారికా అరుణః చక్రవాకో హంసః నాన్దీముఖో
గేలాటః జతుకా అంబా కపీలికా దుఢిః అనస్థికమత్స్యః జీవం
జీవకః గఙ్గాకుక్కుటకః శకులమత్స్యః కమఠః శల్యః పర్ణశశః
సృమరః షణ్డకః ఓకపిణ్డఃపృషతః శ్వేతకపోతః గ్రామకపోతః
సర్వశ్చతు- ష్పదో యః పరిభోగం నైతి న చ ఖాద్యతే
(3)ఏడకా వా సూకరీ వా గర్భిణీ వా పయస్వినీ వా అవధ్యాః
పోతకా అపి చాషాణ్మాసికాః (4) కుక్కుటో న కర్తనీయః
(5) తుషాః సజీవా న దగ్ధవ్యా (6) దావోనర్థాయ వా
విహింసాయై వా న దగ్ధవ్యో (7) జీవేన జీవో న పోష్టవ్యః(8)
తిసృషు చాతుర్మాసీషు తిష్యే పౌర్ణమాస్యాం త్రీణిదివసాని
చతుర్దశ్యాం పంచదశ్యాం ప్రతిపది ధ్రువాయా-మనుపోషథం
మత్స్యః అవధ్యః నాపి చ విక్రేతవ్యః (9) ఏతాన్యేవ దివ
సాని నాగవనే కైవర్తభోగే యే చాన్యే జీవనికాయా స్తే న
హన్తవ్యాః, (10) అష్టమ్యాం పక్షయో శ్చతుర్దశ్యాం పంచద
శ్యాంతిష్యేపునర్వసౌ తిసృషు చాతుర్మాసీషు సుదివసేషు వా
గౌర్న నిర్లక్షితవ్యఃఅజకః ఏడకః సూకరో యో వా పి అన్యో
నిర్లక్ష్యతే (స)న నిర్లక్షితవ్యః (11) తిష్యే పునర్వసౌ చాతు
ర్మాస్యే చాతుర్మాస్యపక్షయోః అశ్వస్య గోః లాఞ్ఛనం న
కర్తవ్యమ్ (12)యావత్ షడ్వింశతివర్షాభిషిక్తేన మయా ఏతస్మి
న్నన్తరే పఞ్చవింశతి ర్బన్ధనమోక్షాః కృతాః

తెనుఁగు

(1) దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. (2) నారాజ్యాభిషిక్తకాలము ఇరువదియాఱవ సంవత్సరమున చిలుకలు, మైనలు, అరుణపక్షులు, చక్రవాకములు, హంసలు, నాందీముఖపక్షులు, గేలాటపక్షులు, గబ్బిలములు, చెదపురుగులు, చీమలు, ఎముకలులేనిచేపలు, జీవంజీవకములు, నీటికోళ్ళు, శకులమధ్యములు, తాబేళ్ళు ముళ్ళపందులు, ఉడుతలు సుమరములు, యథేచ్ఛముగ విడిచిపెట్టఁబడిన ఆఁబోతులు ఓకపిండములు, ఖడ్గమృగములు, తెల్లపావురములు, ఊరిపావురములు, అనుపయోగములును, అభోజ్యములయిన చతుష్పాదజంతువులు ఇట్టి ప్రాణులను చంపకూడదని నేనాజ్ఞాపించియున్నాను. (3) మేఁకలు, గొఱ్ఱెలు, పందులు-ఇవి కడుపుతో నున్నను పాలిచ్చుచున్నవైనను, వానిని చంపకూడదు. ఆఱు నెలలకు తక్కువవైన వీనిపిల్లలనుకూడ చంపకూడదు. (4) కోళ్ళను కోయఁగూడదు. (5) జీవజంతువులను ఊకలోపెట్టి కాల్పకూడదు. (6) నిరర్థకముగాను, అందలిజంతువులను నాశనము చేయుటకును, అడవులను తగులపెట్టకూడదు. (7) జీవజంతువుల నాహారము పెట్టకూడదు. (8) మూఁడుచాతుర్మాస్యదినములందును, పుష్యపూర్ణిమనాఁడును, చతుర్దశి, పున్నమఁ లేక అమావాస్య, పాడ్యమి, తిథులనాఁడును, ఉపవాసదినములందును చేపలను చంపకూడదు, వానిని అమ్మఁగూడదు. (9) ఆదినములందు నాగవనమునందును, కైవర్తభోగమునందును ఉన్న ఎట్టిప్రాణులనుకూడ చంపకూడదు. (10) రెండుపక్షములయందును అష్టమి, చతుర్దశి, అమావాస్య, తిష్య పునర్వసు నక్షత్రములు మూఁడుచాతుర్మాస్యదినములు,-పర్వదినములు-

ఈదినములయందు వృషములను తీసివేయఁగూడదు. ఇంతకుపూర్వము వృషములుతీయబడిన గొఱ్ఱెలు, పొట్టేళ్ళు, పందులు, మొదలగువానికి మఱల వృషములనుతీయఁగూడదు.

2 తిష్యపునర్వసు నక్షత్రములలోను, చాతుర్మాస్యదినముల లోను, చాతుర్మాస్యములోని ప్రతిపక్షమునందును, గుఱ్ఱములకును, వృషభములకును చుఱకలువేయఁగూడదు. (12) నేను రాజ్యాభిషిక్తుఁడనైన యీయిరువదియాఱు సంవత్సరములలోను, ఇరువదియైదుసార్లు కారాగృహవాసులను విడుదలచేయించితిని.

ఆరో స్తంభ శాసనము : ఢిల్లీతోపాస్తంభము- తూర్పుముఖము.

---

1. (1) దేవానం పియే పియదసి లాజ హేవం అహా (2) దువాడస_
2. వస అభిసితేన మే ధంమలిపి లిఖాపితా లోకసా
3. హితసుఖాయే సే తం అపహటా తం తం ధంమవఢి పాపోవా
4. (3) హేవం లోకసా హితసుఖే తి పటివేఖామి అథ ఇయం
5. నాతిసు హేవం పతియాసంనేసు హేవం అపకసేసు
6. కిమం కాని సుఖం అవహామీ తి తథ చ విదహామి (4) హే- మేవా
7. నవనికాయేసు పటివేఖామి (5) సవపాసండా పి మే పూజితా
8. వివిధాయ పూజాయా (6) ఏ చు ఇయం అతనా పచూపగమనే
9. సే మే మోఖ్యమతే (7) సడువీసతివస అభిసితేన మే
10. ఇయం ధంమలిపి లిఖాపితా

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహా (2) ద్వాదశవ ర్షాభిషిక్తేన మయా ధర్మలిపి ల్లేఖితా లోకస్య హితసుఖాయ, తత్త దపహృత్య సా సా ధర్మవృద్ధిః ప్రాప్తవ్యా(3) ఏవం లో-కస్య హితసుఖే ఇతి ప్రత్యవేక్షే, యథేదం జ్ఞాతిషు ఏవం ప్ర-త్యాసన్నేషు ఏవ మపకృష్టేషు కిం కేషాంసుఖ మావహామీతి తథా చ విదధే (4) ఏవమేవ సర్వనికాయేషు ప్రత్యవేక్షే (5) సర్వపాషణ్డా అపి మే పూజితా వివిధయా పూజయా(6)యత్తు ఇదం ఆత్మనా ప్రత్యుపగమనం త న్మే'ముఖ్యమతమ్ (7) షడ్వింశతి వర్షాభిషిక్తేన మ యేయం ధర్మలిపి ల్లేఖితా.

తెనుఁగు.

(1) దేవతాప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (2) నేనురాజ్యాభిషిక్తుఁడనైన పండ్రెండవ సంవత్సరమున జనులహిత ముకొఱకును, సౌఖ్యముకొఱకును, ఈశాసనముల నతిక్రమింపక యనేకవిధముల వారు ధర్మాభివృద్ధిని పొందుటకును ఈధర్మలిపులు నాచేత లిఖింపఁబడినవి. (3) "ఈవిధముగా జనులకు హితమును, సౌఖ్యమును, కలుగును" అనితలంచి నాబంధువులనేకాక దగ్గరగ నున్నవారిని, దూరముగనున్నవారినిగూడ, సౌఖ్యవంతులుగఁ జేయుటయందు శ్రద్ధ వహించి, అట్లే వారికి ధర్మోపదేశము చేయుచున్నాను. (4) ఈవిధ ముగానే సర్వశాఖల వారియెడలను శ్రద్ధవహించి యున్నాను (5) సమ స్తశాఖలవారును వివిధపూజలచేత నావలన గౌరవింపఁబడియున్నారు. (6) జనులయొద్దకు నేను స్వయముగాపోవుటయే నాముఖ్య మతమయి యున్నది. (7) నారాజ్యాభిషిక్తకాలము ఇరువదియాఱవఏఁట నాచేత నిధర్మలిపి లఖింపఁబడినది.

ఏడో స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ-తో(పా. (1) స్తంభము తూర్పుముఖము.

---

11. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా హేవం ఆహా(2) యే అతికంతం
12. అంతలం లాజానే హుసు హేవం ఇఛిసు కథం జనే
13. ధంమవఢియా వఢేయా నోచు జనే అనులుపాయా ధంమవఢియా
14. వఢిధా (3) ఏతం దేవానంపియే పియదసి లాజా హేవం ఆహా
(4) ఏస మే
15. హుథా (5) అతికంతం చ అంతలం హేవం ఇఛిసు లాజానే
కథం జనే
16. అనులుపాయా ధంమవఢియా వఢేయా తి నో చ జనే అనులు-
పాయా
17. ధంమవఢియా వఢిథా (6) సే కినసు జనే అనుపటిపజేయా
18. (7) కినసు జనే అనులుపాయా ధంమవఢియా వఢేయా తి (8) కిన_
సు కాని
19. అభ్యుంనామయేహం ధంమవఢియా తి (9) ఏతం దేవానంపియే
పియదసి లాజా హేవం
20. ఆహా (10) ఏస మే హుథా (11) ధంమసావనాని సావాప-
యామి ధంమానుసథిని
21. అనుసాసామి (12) ఏతం జనే సుతు అనుపటీపజీసతి అభ్యుంనమిసతి

(2) స్తంభము చుట్టును.

22. ధంమవఢియా చ బాఢం వఢిసతి (13) ఏతాయే మే అఠాయే
ధంమసావనాని సావాపితాని ధంమానుసథిని వివిధాని ఆనపి-
తాని యా... ఏసా పి బహునే జనసి ఆయతా ఏ తేపలియో-
వదిసంతి పి పవిథలిసంతి పి (14) లజూకా పి బహుకేసు పాన-

సతసహాసేసు ఆయుతా తే పి మే ఆనపితా హేవం చ హే-
వం పలియోవదాథ

23. జనం ధంమయుతం (15) దేవానంపియే పియదసి హేవం ఆహా (16) ఏతమేవ మే అనువేఖమానే ధంమథంభాని కటాని ధంమ మహామాతా కటా ధంమ. ——— కటే (17) దేవానం పియే పియదసి లాజా హేవం ఆహా (18)మగేసు పి మే నిగో-హాని లోపాపితాని ఛాయోపగాని హోసంతి పసుమునిసానం అంబావడిక్యా లోపాపితా (19) అథకోసిక్యాని పి మే ఉదు-పానాని

24. ఖానాపాపితాని నింసిఢయా చ కాలాపితా [20] ఆపానాని మే బహుకాని తత తత కాలాపితాని పటీభోగాయే పసుమునిసానం (21) ల......ఏస పటీభోగే నామ (22) వివిధాయా హి సుఖాయనాయా పులిమేహి పి లాజీహి మమయా చ సుఖ-యితే లోకే (23) ఇమం చు ధంమానుపటీపతీ అనుపటీపజం-తు తి ఏతదథా మే

25. ఏస కటే (24) దేవానంపియే పియదసి హేవం ఆహా(25) ధం-మమహామాతా పి మే తే బహువిధేసు అఠేసు అనుగహికేసు వియాపటాసే పవజీతానం చేవ గిహిథానం చ సవ...డేసు పి చ వియాపటాసే (26) సంఘఠసి పి మే కటే ఇమే వియాపటా హోహంతి తి హేమేవ బాభనేసు ఆజీవికేసు పి మే కటే

26. ఇమే వియాపటా హోహంతి తి నిగంఠేసు పి మే కటే ఇమే వియాపటా హోహంతి నానాపాసండేసు పి మే కటే ఇమే వియాపటా హోహంతి తి పటివిసిఠం తేసు తేసు తే...... మాతా (27) ధంమమహామాతా చు మే ఏతేసు చేవ వియా-

పటా సవేసు చ అంనేసు పాసండేసు (28) దేవానంపియేఃపి యా-
దసి లాజ హేవం ఆహా

27. (29) ఏ తే చ అంనే చ బహుకా ముఖా దానవిసగసి వియాపట-
టాసే మమ చేవ దేవినం చ సవసి చ మే ఓలోధనసి తే బహు
విధేన ఆకాలేన తాని తాని తుఠాయతనాని పటీ......హిద
చేవ దిసాసు చ (30) దాలకానం పి చ మే కటే అంనానం చ
దేవికుమాలానం ఇమే దానవిసగేసు వియాపటా హొహా-
హంతి తి

28. ధంమాపదానఠాయే ధంమానుపటిపతియే (31) ఏస హి ధం-
మాపదానే ధంమపటీపతి చ యా ఇయం దయా దానే సచే
సోచవే మదవే సాధవే చ లోకస హేవం వఢీసతి తి (32) దే-
వానంపియే ప... స లాజా హేవం ఆహా (33) యాని హి
కానిచి మమియా సాధవాని కటాని తం లోకే అనూపటీపంనే
తం చ అనువిధియంతి (34) తేన వఢితా చ

29. వఢిసంతి చ మాతాపితుసు సుసుసాయా గులుసు సుసుసాయా
వయోమహాలకానం అనపటీపతియా బాభనసమనేసు కపనవ-
లాకేసు ఆవ దాసభటకేసు సంపటీపతియా (35) దేవానంపియే
...యదసి లాజా హేవం ఆహా (36) మునిసానం చు యా
ఇయం ధంమవఢి వఢితా దువేహి యేవ ఆకాలేహి ధంమనియా-
మేన చ నిఝతియా చ

30. (37) తత చు లహు సే ధంమనియమే నిఝతియా వ భుయే
(38) ధంమనియమే చు ఖో ఏస యే మే ఇయం కటే ఇమా-
ని చ ఇమాని జాతాని అవధియాని (39) అంనాని పి చు బ-
హుక...ధంమనియమాని యాని మే కటాని (40) నిఝతియా

వ చు భుయే మునిసానం ధంమవఢి వఢితా అవిహింసాయే భు-
తానం

31. అనాలంభాయే పానానం (41) సే ఏతాయే అథాయే ఇయం
కటే పుతాపపోతికే చందమసులియికే హోతూతు తి తథా చ
అనుపటీపజంతు తి (42) హేవం హి అనుపటీపజంతం హిదతపా-
లతే ఆలధే హోతి(43)సతవిసతివసాభిసితేన మే ఇయం ధంమ-
లిబి లిఖాపాపితా తి(44)ఏతం దేవానంపియే ఆహా (45) ఇయం

2. ధంమలిబి అత అధి సిలాథంభాని వా సిలాఫలకాని వా తత
కటవియా ఏన ఏన చిలఠితికే సియా

సంస్కృతము.

[1]దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహ [2] అతిక్రాన్తమ
న్తరం రాజానోఽభవ న్నేవ మైచ్ఛన్ కథం జనే ధర్మవృద్ధి ర్వ-
ర్ధనీయా నతు జనేనురూపా ధర్మవృద్ధిర్వర్ధితా [3]అత్ర దేవా-
నాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా ఏవమాహ [4]ఏత న్మే భూతమ్
[5]అతి క్రాన్తమ న్తర మేవమైచ్ఛ న్రాజానః కథం జనేఽరూ
పా ధర్మవృద్ధి ర్వర్ధనీయేతి న చ జనేనురూపా ధర్మవృద్ధిర్వర్ధితా
(6)తత్కేనఖలుజనోనుప్రతిపద్యేత[7]కేనఖలు జనేఽనురూపాద్ధ
ర్మవృద్ధిర్వర్ధనీయేతి (8) కేన ఖలు కేషామప్యున్నమయేహం ధర్మ-
వృద్ధిమితి [9]అత్ర దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజైవమాహ
[10]ఏత న్మే భూతం [11]ధర్మశ్రావణానిశ్రావయామి ధర్మాను-
శిష్టి రనుశాస్మి [12]ఏతాని జనః శ్రుత్వా అనుప్రతిపత్స్యతే
అభ్యున్నంస్యన్తి ధర్మవృద్ధిశ్చ బాఢం వర్ధిష్యతే [3]ఏతస్మై
అర్థాయ ధర్మశ్రావణాని ధర్మానుశిష్టయో వివిధా ఆజ్ఞాపితా
యథా మే పురుషా అపి బహుషు జనే ష్వాయత్తా ఏతే పరితో

వదిష్య న్త్యపి ప్రవిస్తారయిష్య న్త్యపి (14)రజ్జుకా అపి బహుషు
ప్రాణశతసహస్రే ష్వాయత్తా స్తే ప్యాజ్ఞప్తా ఏవంచ ఏవంచ పరి
తో వదత జనం ధర్మయుతమ్ [15] దేవానాంప్రియః ప్రియద-
ర్శీ ఏవమాహ [16]ఏతదేవ మయానువీక్షమాణేన ధర్మ స్తమ్భాః
కృతా ధర్మమహామాత్యాః కృతాః ధర్మశ్రావణం కృతమ్
(17) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజైవ మాహ (18) మా
ర్గేష్వపి మయా న్యగ్రోధా రోపితా శ్ఛాయోపగా భవిష్య న్తి
పశుమనుష్యాణాం ఆమ్రవటికా రోపితా (19) అర్ధక్రోశ-
కాని మే ఉదపానాని ఖానితాని నిశాగృహాణి చ కారితాని
(20) ఆపానాని మయా బహుకాని తత్ర తత్ర కారితాని
ప్రతిభోగాయ పశుమనుష్యాణాం (21) లఘుస్తు స ప్రతిభోగో
నామ (22) వివిధై ర్హి సుఖైః పూర్వైరపి రాజభిర్మయా
చ సుఖితో లోకే (23) ఇమాం తు ధర్మానుప్రతిప త్తి మను
ప్రతిపద్యతామితి ఏతదర్థం మ యైత త్కృతమ్ (24) దేవా-
నాంప్రియః ప్రియదర్శీ ఏవమాహ (25) ధర్మమహామాత్యా
అపి మ యైతే బహువిధే ష్వర్థే ష్వానుగ్రహికేషు వ్యాపృ-
తా స్తే ప్రవ్రజితేషు చైవ గృహస్థేషు చ సర్వపాషణ్డేష్వపి
చ వ్యాపృతాః (26) సంఘార్థేఽపి మే కృతే ఇమే వ్యాపృ-
తా భవ న్తీతి ఇమే ఏవ బ్రాహ్మణే ష్వాజీవకేష్వపి మే కృతే
ఇమే వ్యాపృతా భవ న్తి నిర్గ్రన్థేష్వపి మే కృతే ఇమే వ్యాపృ-
తా భవ న్తి నానాపాషణ్డేష్వపి మే కృతే ఇమే వ్యాపృతా భవ
న్తీతి ప్రతివిసృష్టాః ప్రతివిసృష్టా స్తేషు తేషు తే తే (2.)ధర్మ
మహామాత్యాస్తు మయైతేషు చైవ వ్యాపృతాః సర్వేషు చా-
న్యేషు పాషణ్డేషు (28) దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజైవ

మాహా (29) ఏతే చాన్యే చ బహవో ముఖ్యా దానవిసర్గే వ్యాపృతా స్తే మమ చైవ దేవీనాం చ సర్వస్మింశ్చ మమా వరోధనే బహువిధే నాకారేణ తాని తాని తుష్ట్యాయతనాని ప్రతిపాదయ న్తి ఇహచైవ దిశాసు చ (30) దారకాణామపి చ మయా కృతా అన్యేషాంచ దేవీకుమారాణామి మే దానవిసర్గే-షు వ్యాపృతా భవన్తీతి ధర్మాపదానార్థాయ ధర్మానుప్రతి-ప త్తయే [31] ఏతద్ధి ధర్మాపదానం ధర్మప్రతిప త్తిశ్చ యేయం దయా దానం సత్యం శౌచం మార్దవః సాధుతా చ లోకస్యైవం వర్ధిష్యతే ఇతి [32] దేవానాం ప్రియః ప్రియదర్శీ రాజైవ మాహా [33] యాని హి కానిచి న్మయా సాధూని కృతాని తాని లోకః అనుప్రతిపన్న స్తాని చానువిదధాతి [34] తేన వర్ధితా చ వర్ధిష్యతే చ మాతాపిత్రోః శుశ్రూషా గురుషు శుశ్రూషా వయోమహతా మనుప్రతిప త్తి ర్బ్రాహ్మణశ్రమణేషు కృపణవరాకేషు యావ ద్దాసభృతకేషుసంప్రతిప త్తిః [35] దేవానాంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజైవమాహ (36] మనుష్యాణాం తు యేయం ధర్మవృద్ధి ర్వర్ధితా ద్వాభ్యామే వాకారాభ్యాం ధర్మనియమేన చ నిధ్యాత్యా చ [37] తత్ర) చ లఘుః స ధర్మనియమో నిధ్యాతిర్భూయసీ [38] ధర్మనియమస్తు ఖల్వేష యో మయాయం కృత ఇమాని చేమాని చ జాతాన్యవధ్యాని [39] అన్యేపి తు బహవో ధర్మనియమా యే మ-యా కృతాః [40) నిధ్యాత్యైవ తు| భూయో మనుష్యాణాం ధర్మవృద్ధి ర్వర్ధితా అవిహింసాయై భూతానా మనాలంభాయ ప్రాణానామ్ [41] త దేతస్మాయార్థా యేదం కృతం పుత్రప్రపౌత్రికం చన్ద్రమఃరా సూర్యకం భవతుతథా చానుపద్యన్తా మితి

[42] ఏవం హి అనుప్రతిపద్యమానా నా మైహత్యం చ పార-
త్రియం చా రాద్ధం భవతి [43] సప్తవింశతివర్షాభిషిక్తేన మయే-
యం ధర్మలిపి ర్లేఖితేతి [44] దేవానాంప్రియ ఆహ [45]
ఇయం ధర్మలిపి ర్యత్ర తా స్తి శిలా స్తమ్భా వా శిలాఫలకాని వా
తత్ర కర్తవ్యాని యేనైషా చిరస్థితికా స్యాత్.

తె నుఁ గు

(1) దేవానాం ప్రియుఁడగుప్రియదర్శిరా జిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (2) పూర్వకాలమందు జనులయందు ధర్మవృద్ధిని రాజులు కోరుచుండిరి. కాని ఆయాజనుల కనురూపమయిన ధర్మవృద్ధి జరుగలేదు. (3) ఈవిషయమయి దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. (4) నేనిట్లు తలంచితిని. (5) ఒకప్రక్క జనులు తమకనురూపమయిన ధర్మవృద్ధిని పొందుదురుగాకయని రాజులుకోరుచుండిరి. కాని, మరియొకప్రక్క జనులకనురూపమగు ధర్మవృద్ధి కలుగదయ్యెను. (6) అయిన జనులు ధర్మపరులై ఎట్లుండఁగలరు? (7) జనులయందు తమకనురూపమయిన ధర్మవృద్ధి ఎట్లు జరుగఁగలదు? [8) ధర్మవృద్ధిని చేసి వారిని నేనెట్లు పైకితీసికొనిరాఁగలను? (9) ఈవిషయమై దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిగా జిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (10) నేనిట్లాలోచించితిని. [11] నేను ధర్మశ్రావణములను వినిపించెదను, ధర్మానుశాసనములను చేసెదను. [12] జనులు పీనివిని, ధర్మమునవలంబించి, ఉన్నతినిపొంది, ధర్మవృద్ధివలన మిక్కిలి యభివృద్ధి పొందుదురు. [12] ఇందుకొఱకు ధర్మశ్రావణములను వినిపించితిని. వివిధధర్మానుశాసనములను చేసితిని. బహుజనులతో సంబంధముగల నాయుద్యోగస్థులు ఆజనులకు ధర్మమును బోధించుచు దానిని విస్తరించి చెప్పుదురనియే నేనిట్లు చేసితిని. [14] లక్షలకొలఁది జనులతో సంబంధముగల రజ్జుకులకుఁగూడ "ధర్మనిరతులయిన జనులను మీరీవిధముగా హెచ్చరింపవలయును" అని యాజ్ఞాపించితిని. [15] దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శి ఇట్లు

చెప్పుచున్నాఁడు. [16] ఈవిషయమునుగుఱించియే నేను ధర్మస్తంభ ములను నిలపితిని. ధర్మమహామాత్రులను నియమించితిని. ధర్మశ్రావణ ములను వినిపించితిని. [17] దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరా జిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. [18] మార్గములందు పశువులకును, మనుష్యులకును నీడగానుండుటకు మఱ్ఱిచెట్లను వేయించితిని, మామిడితోఁటలను వే యించితిని. [19] ఎనిమిదిక్రోసుల కొకటిచొప్పున నూఁతులను త్రవ్వించి, వానిలోనికి దిగుటకు మెట్లనుకట్టించితిని. [20] పశువుల యొక్కయు, మనుష్యులయొక్కయు ఉపయోగమునిమిత్తము అనే కపానశాలలను నిర్మించితిని.[21] కాని, ఈ ఉపయోగ మంతముఖ్యమ యినదికాదు. [22] పూర్వరాజులచేతను, నాచేతనుగూడ లోకము అనేకసుఖములచే సుఖింపఁజేయఁబడినది. [23] కాని, జనులుధర్మా నుప్రతిపత్తిగలిగి వర్తింతురనియే నేనీకార్యములను చేసితిని. [24] దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శియిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. (25) సన్యాసులకును, గృహస్థులకును నుపయోగపడు ననేకవ్యవహారము లందును, సమస్తశాఖలవారి వ్యవహారములందును, ఆ నాధర్మమహామా త్రులు వ్యాపృతులై యున్నారు. (26) సంఘముల వ్యవహారములందు వ్యాపృతులై యుండవలయునని కొందఱు మహామాత్రుల కాజ్ఞాపించి తిని. అట్లేమరికొందఱు బ్రాహ్మణులయొక్కయు ఆజీవికులయొక్కయు వ్యవహారములను చూచుచుండవలయుననియాజ్ఞాపించితిని.కొందఱు నిర్గ్ర ంథులవ్యవహారములనుచూడవలయునని యాజ్ఞాపించితిని. ఇతరులుఇతర శాఖలవారివ్యవహారములను చూచుచుండవలెనని యాజ్ఞాపించితిని. ఈ రీతిగావివిధమహామాత్రులను వివిధసంఘములవారి వ్యవహారములనుచూ డనియోగించితిని. (27) కాని, నామహామాత్రులు తమకునియమింపఁబ డిన సంఘములవారియందేగాక ఇతర శాఖలజనులందునువ్యాపృతులై యున్నారు. (28) దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శి రాజిట్లు చెప్పుచు న్నాఁడు.(29) వీరును నాముఖ్యామాత్యులలోన నేకులును నాదానములను

నా రాణులదానములను పంచిపెట్టుచు నాయంతఃపురమునందును నారాజ్యమునందును, నాయితరరాష్ట్రములందును, దానగ్రహణార్హులగువివిధజనులనుగూర్చి యనేకరీతులుగ తెలుపుచున్నారు, (30) ధర్మకార్యాభివృద్ధికొఱకును, ధర్మానుప్రతిపత్తికొఱకును, నాపుత్రులును, ఇతరరాణులపుత్రులును చేయుదానములనుపంచిపెట్టుటయందువ్యాపృతులైయుండు పట్లుగా నేను మఱికొందఱిని నియోగించితిని. (31) దయ, దానము, సత్యము, శౌచము, మోదము, సాధుత్వము, అనువానితోఁగూడిన ధర్మమునాచరించుటయే ధర్మాపదానమనియు, అదియేధర్మప్రతిపత్తియనియు దానిని జనులయందువర్ధిల్లఁజేసితిని. (32) దేవానాంప్రియుఁడగుప్రియదర్శిరా జిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. (33) నేనుచేసిన సాధుకార్యములను లోకమనుకరించి తానునుఅవలంభించుచున్నది. (34) అందుమూలమున మాతాపితృశుశ్రూష, గురుశుశ్రూష పెద్దలయెడలను, మహాత్ములయెడలనుభక్తి బ్రాహ్మణులు, శ్రమణులు, దీనులు, వృద్ధులు, దాసులు, భృత్యులు నగువారియెడల ననురాగము అనునదివర్ధిల్లఁజేయఁబడినవి; ఇఁక ముందువర్ధిల్లజేయఁబడఁగలవు. [35] దేవానాంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. [36] ఇప్పుడీధర్మవృద్ధి జనులయందు ధర్మనియమములవలనను ధర్మము నవలంబింప జేయుటవలనను,– ఈరెండుమార్గములనే చేయఁబడినది. (37) కాని, ఈరెండుమార్గములందును ధర్మనియమ మంతముఖ్యమయినదికాదు. ధర్మమునవలంభింపఁజేయుటయే ముఖ్యమయినది.

[38] కొన్నిజంతువులను చంపకూడదని యాజ్ఞాపించుటయే నేను చేసిన ధర్మనియమము. [39] కాని నేనుచేసినధర్మనియమము లింకను అనేకములుగలవు. [40) అయినను ధర్మము నవలంబింపఁజేయుటచేత జనులయం దెక్కుచధర్మవృద్ధి కలిగినది. అందువలన జీవజంతువులకు బాధకలిగించుటయు, జంతువులను చంపుటయు, ఆగిపోయినది. (41) నాపుత్రులును, ప్రపౌత్రులును రాజ్యము చేయుచున్నంతకాలమును, సూర్యచంద్రులుగలంతకాలమును నిలుచుననియు, జనులు దాని నను

సరించెదరనియు, నేనీ అనుశాసనమును జేసితిని. (42) జనులు దీనిని ననుసరించినయెడల, ఇహమందును పరమందును, సౌఖ్యములనందుదురు. 23) నేను రాజ్యాభిషిక్తుఁడనైన యిరువదిఏడవసంవత్సరమున నీధర్మలిపి నాచే లిఖింపఁబడినది. (44) దీనివిషయమై దేవానాంప్రియుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. (45) ఈధర్మలిపి చిరస్థాయియై యుండుటకు శిలాస్తంభములుగాని, శిలాఫలకములుగాని దొరకెడిచోట్లయందెల్ల లిఖింపఁబడవలయును.

ఢిల్లీ—మీరాతుస్తంభము.

ఈ స్తంభమును ప్రస్తుతము సంయుక్తపరగణాలలోనియొక జిల్లాకు ముఖ్యపట్టణమయిన మీరాతు అనుపట్టణ సమీపమునుండి ఫిరోజు-షహాచక్రవర్తియే ఢిల్లీకి తీసికొనివచ్చి యాపట్టణమునకు ఈశాన్యమున నున్న యొకకొండమీఁద నిలిపెను. ఢిల్లీ తోపాస్తంభముమీఁది మొదటి అయిదుశాసనములును ఈ స్తంభముమీఁద లిఖింపఁబడియున్నవి

మొదటి స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ- మీరాతు.

.............నం ధంమేన విధానే

2. ధమే... ....

సంస్కృతము.

...నం ధర్మవిధానే ధర్మే.

తెనుఁగు.

......ధర్మవిధానమందును, ధర్మమందును.

రెండో స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ-మీరాతు.

1.(1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆ.. [2] ధంమే సాధు కియాం...మే తి

2. (3] అపాసినవే బహు కయానే దయా దానే సచే సోచియే [4) చఖుదానా పి మే

3. బహు విధే దింనే [5]దుపద చతుపదేసు పఖివాలిచలేసు వివిధే మే అను-

4. గహే కటే ఆ పానదాఖినా యే[6]అంనాని పి చ మే బహూ-
ని కయానాని

5. కటాని [7] ఏతాయే మే అఠాయే ఇయంధంమలిపి లిఖాపితా..

6. అనుపటిపజంతూ చిలంథితికా చ హోతూ తి [8] యే చ ...

7. సతి సే సుకటం కఛతీ తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. రెండో స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ- తోపా)

మూడో స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ - మిరాతు

---

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] కయానంమేవ
దే... ...

2. కయానే కటే తీ [3] నో మినా పాపం దేఖతి ఇయం మే పాపే
కటే తి ఇయం వ

3. ఆసినవే నామా తి [4) దుపటివేఖే చు ఖో ఏసా [5] హేవం
చు ఖో ఏస దేఖియే

4. [6] ఇమాని ఆసినవగామీని నామ అథచండియే నిఠూలియే కోధే.

5. మానే ఇస్యా కాలనేన వ హాకం మా పలిభసయిసం [7)...
బాఢం

6. దేఖియే [8] ఇయం మే హిదతికాయే ఇయం మే పాలతికాయే

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ: మూడో స్తంభశాసనము:ఢిల్లీ- తోపా).

నాలుగో స్తంభశాసనము: ఢిల్లీ—మిరాతు.

---

1 .. ..

2 ... ...క చఘంతి ఆలాధయితవే

3 ... ...తు అన్వథే హోతి

4 వియు ... ...లిహాటవే హేవం మమా

5 లజూక ... ...యే (10) యేన ఏతే అభీతా

6 అస్వథ సం ...పవత రాయేవ్రూ తి ఏతేన మే

7 లజూకానం ...అతపతియే కటే

8 (11) ఇఛితవి ...హాలసమతా చ సియా

9 దండసము... ...మే ఆవుతి బంధనబధానం

10 మునిసానం ...వధానం తింని దివసాని మే

11 యోతే దింనే (13)...పయిసంతి జీవితాయే తానం

12 నాసంతం వా ని...తి పాలతికం

13 ఉపవాసం వా క—హేవం నిలుంధసి పి కాలసి

14 పాలతం ఆలాధయే—వఢతి వివిధే ధంమచలనే

25 సంయమే దాన——

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. నాలుగో స్తంభ శాసనము—ఢిల్లీ-తోప్రా

అయిదో స్తంభ శాసనము : ఢిల్లీ – మిరాతు

---

1. ......పోతకే పి చ కాని
2. ——కే (4) వధికుకుటే నో కటవియే (5) తుసే నజీవే
3. ......తవియే (6) దావే అనఠాయే వా విహింసాయే వా నో
4. ఝాపేతవియే (7) జీవేన జీవే నో పుసితవియే(8) తీసుచాతం-
మాసీసు
5. తిసాయం పుంనమాసియం తింని దివసాని చావుదసం పంనడసం
6. పటిపదా ధ్రువాయే చ అనుపోసథం మఛే అవధియే నో పి
7. వికేతవియే (9) ఏతాని యేవ దివసానినాగవనసి కేవటభోగ

8. యాని అంనాని పి జీవనికాయాని నో హంతవియాని

9. (10) అఠమిపఖాయే చావుదసాయే పంనడసాయే తిసాయే

10. పునావసునే తీసు చాతుంమాసీసు సుదివసాయే గోనే

11. నో నీలఖితవియే అజకే ఏళకే సూకలే ఏ వా పి

12. అంనే నీలఖియతి నో నీలఖితవియే (11) తిసాయే పునావసునే

13. చాతుంమాసియే చాతుంమాసిపఖాయే అస్వసా గోనసా లఖనే

14. నో...వియే (12) యావసడువీసతివసఅభిసితేన మే ఏతాయే

15. అంతలికాయే పంనవీసతి బంధనమోఖాని కటాని

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. అయిదో స్తంభశాసనము-ఢిల్లీ-తోపా).

ఆరో స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ- మిరాతు

... ...

1. ...లాపగమనే సే మే మోఖ్యమతే (7) సదు......

2. ... ఏ తేన మే ఇయం ధంమలిపి లి...

సంస్కృతము. తెనుఁగు చూ. ఆరో స్తంభశాసనము- ఢిల్లీ- తోపా).

లవురియా అరారాజ్, లవురియానందంగఢ స్తంభములు

ఈ స్తంభములు లవురియాయను పేరుగల రెండువిత్యేకగ్రామములవద్దనున్నవి. మొదటిది అరరాజ్ అనుశివాలయమునకు దగ్గరగానుండుటచేత లవురియాఅరారాజ్ అనియు, రెండవది నందంగఢమునకు దగ్గరగానుండుటచేత లవురియానందంగఢమనియు నీ స్తంభములకు పేళ్ళు పెట్టబడినవి. ఇవి లింగాకారముగనుండుటచేత వీనిని జనులు లింగములుగా పూజించుచున్నారు. ఈ స్తంభములున్న గ్రామములు రెండును ఉత్తరబీహారులోని చాంపారన జిల్లాలోనున్నవి. లవురియాఅరారాజ్ స్తంభము ముప్పదియాఱున్నరఅడుగుల యెత్తుగనున్నది. పూర్వము ఈ స్తంభముచివర గరుడవిగ్రహముండెనట. లవురియానందంగఢస్తంభము 32 అడుగుల 9 ½ అంగుళములఎత్తుగా నున్నది. దీనిపైభాగమున ఘంటాకారముగనున్న 6 అడుగుల 10 అంగుళముల ఎత్తుగల భాగమున్నది. దానిపైని ఉత్తరముఖముగనున్న యొకసింహవిగ్రహమున్నది. దీనిచుట్టును హంసలు మేతమేయుచున్నట్లు వరుసగా చెక్కబడియున్నవి. దీనిపైని ఔరంగజీబు చక్రవర్తియొక్క ఒకశాసనముకూడ కలదు.

లౌరియా—అరరాజస్తంభము.

మొదటి స్తంభశాసనము: లౌరియా-అరరాజ.

(1) స్తంభము తూర్పుముఖము.

1\. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతివసాభి-
సితేన మే ఇయం ధంమలిపి

2\. లిఖాపిత (3) హిదతపాలతే దుసంపటిపాదయే అంనత అగాయ
ధంమకామతాయ అగాయ పలీఖాయా

3. అగారాయ సుసూసాయ అగేన భయేన అగేన ఉసాహేన (4)
ఏస చు ఖో మమ అనుసథియా ధంమాపేఖ

4. ధంమకామతా చ సువే సువే వఢిత వఢిసతి చేవ (3) పులిసా
పి మే ఉకసా చ గేవయా చ మఝిమా చ అనువిధీయంతి

5. సంపటిపాదయంతి చ అలం చపలం సమాదపయితవే (6) హే-
మేవ అంతమహామాతా పి (7) ఏసా హి విధి యా ఇయం
ధంమేన పాలన

6. ధంమేన విధానే ధంమేన సుఖీయన ధంమేన గోతీ తి

సంస్కృతము, తెనుగు.

చూ. మొదటి స్తంభశాసనము—ఢిల్లీ-తోపా౹.

రెండో స్తంభశాసనము : లౌరియా- అరరాజ.

---

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] ధంమే సాధు
కియం చు ధంమే తి [3] అపాసినవే బహు కయానే దయా
దానే సచే

2. సోచయే తి [4] చఖుదానే పి మే బహువిధే దినే [5] దుప-
దచతుపదేసు పఖివాలిచలేసు వివిధే మే అనుగహే కటే

3. ఆ పానదఖినాయే (6] అంనాని పి చ మే బహూని కయా-
నాని కటాని [7] ఏతాయే మే అఠాయే ఇయం ధమలిపి
లిఖాపిత హేవం

4. అనుపటిపజంతు చిలంథితీకా చ హోతూ తి [8] యే చ హే-
వం సంపటిపజిసతి సే సుకటం కఛతి తి

సంస్కృతము, తెనుగు. చూ. రెండో స్తంభశాసనము : ఢిల్లీ-తోపా౹.

మూడో స్తంభశాసనము - లౌరియా - అరరాజ

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] కయానం-
మేవ దేఖంతి ఇయం మే కయానే కటే తి [3] నో మిన పాపం
దేఖంతి ఇయం మే పాపే కటే తి

2. ఇయం వ ఆసినవే నామా తి [4] దుపటివేఖే చు ఖో ఏస[5]
హేవం చు ఖో ఏస దేఖియే [6] ఇమాని ఆసినవగామీని
నామా తి అథ చండియే

3. నిఠూలియే కోధే మానే ఇస్య కాలనేన వ హకం మా పలిభ-
సయిసంతి [7] ఏస బాఢం దేఖియే (8) ఇయం మే హిదతికా-
యే ఇయంమన మే పాలతికాయే తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. మూడో స్తంభశాసనము- ఢిల్లీ-తోపా్రి.

నాలుగో స్తంభశాసనము-లౌరియా-అరరాజ.

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతివసా-
భిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత (3)లజూకా మే బహూసు పానసతసహసేసు

2. జనసి ఆయత (4)తేసం యే అభిహాలే వ దండే వ అతపతియే
మే కటే కింతి లజూక అస్వథ అభీత కంమాని పవతయేవూ
తి జనస జానపదస

3. హితసుఖం ఉపదహేవు అనుగహినేవు చ (5) సుఖీయనదుఖీ-
యనం జానిసంతి ధంమయుతేన చ వియోవదిసంతి జనం
జానపదం కింతి హిదతం చ

4. పాలతం చ ఆలాధయేవూ (6) లజూకా పి లఘంతి పటిచలితవే
మం (7) పులిసాని పి మే ఛందంనాని పటిచలిసంతి. (8) తే పి
చ కాని వియోవదిసంతియేన మం

5. లజూక చఘంతి ఆలాధయితవే (9) అథా హి పజం వియ
తాయే ధాతియే నిసిజితు అస్వథే హోతి వియత ధాతి
చఘతి మే పజం సుఖం పలిహటవే తి

6. హేవం మమ లజూక కట జానపదస హితసుఖాయే (10) యేన
ఏతే అభీత అస్వథా సంతం అవిమన కంమాని పవతయేవూ తి
ఏతేన మే లజూకానం అభిహాలే వ

7. దండే వ అతపతియే కటే (11) ఇఛితవియే హి ఏస కింతి
వియోహాలసమతా చ సియ దండసమతా చ (12) ఆవా ఇతే
పి చ మే ఆవుతి బంధనబధానం

8. మునిసానం తీలితదండానం పతవధానం తింని దివసాని మే
యోతే దింనే (13) నాతికా వ కాని నిఝపయిసంతి జీవి
తాయే తానం నాసంతం వ

9. నిఝపయితవే దానం దాహంతి పాలతికం ఉపవాసం వ కఛంతి
(14) ఇఛా హి మే హేవం నిలుధసి పి కాలసి పాలతం ఆలాధ
యేవూ తి

10. (15) జనస చ వఢతి వివిధే ధంమచలనే సయమే దానసం-
విభాగే తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ నాలుగోస్తంభశాసనము-ఢిల్లీ-తోపాౘ్రి.

అయిదోస్తంభశాసనము : లౌరియా - అరరాజ.

---

(2) స్తంభపశ్చిమముఖము.

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] సడవీసతివసాభి-
సితస మే ఇమాని పి జాతాని అవధ్యాని
2. కటాని సే యథ సుకే సాలిక అలునే చకవాకే హంసే నందీ-
ముఖే గేలాటే జతూక
3. అంబాకపిలిక దుళి అనఠికమఛే వేదవేయకే గంగాపుపుటకే సం
కుజమఛే కఫటసేయకే
4. పంసనసే సిమలే సండకే ఓకపిండే పలసతే సేతకపోతే గామక
పోతే సవే చతుపదే
5. యే పటిభోగం నో ఏతి నో చ ఖాదియతి [3] అజకా నాని
ఏడకా చ సూకలీ చ గభినీ వ పాయమీనా వ
6. అవధ్య పోతకే చ కాని ఆసంమాసికే [4] వధికుకుటే నో కట-
వియే [5] తుసే సజీవే నో ఝాపయితవియే [6] దావే
7. అనఠాయే వ విహింసాయే వ నో ఝాపయితవియే [7] జీవేన
జీవే నో పుసితవియే [8] తీసు చాతుంమాసీసు తిస్యం
8. పుంనమాసియం తింని దివసాని చావుదసం పంనళసం పటిపదం
ధువాయే చ అనుపోసథం మఛే అవధ్యే నో పి
9. వికేతవియే (9) ఏతాని యేవ దివసాని నాగవనసి కేవటభో-
గసి యాని అంనాని పి జీవనికాయాని
10. నో హంతవియాని (10) అఠమిపఖాయే చావుదసాయే పంనడ-
సాయే తిసాయే పునావసునే తీసు చాతుంమాసీసు
11. సుదివసాయే గోనే నో నీలఖితవియే అజకే ఏళకే సూకలే ఏ
వా పి అంనే నీలఖియతి నో నీలఖితవియే

12. (11)తిసాయే పునావసునే చాతుంమాసియే చాతుంమాసిపఖాయే·
అన్వస గోసల లఖనే నో కటవియే

13. (12)యావసడుపీసతివసాభిసితస మే ఏతాయే అంతలికాయే పంస
పీసతి బంధనమోఖాని కటాని

సంస్కృతము, తెనుఁగు, చూ. అయిదో స్తంభశాసనము-ఢిల్లీ-తోప్రా

ఆరో స్తంభశాసనము : లౌరియ- అరరాజ

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) దువాడసవ-
సాభిసితేన మే ధంమలిపి లిఖాపిత లోకస

2. హితసుఖాయే సేతం అపహాట తం తం ధంమవఢి పాపో వ (3)
హేవం లోకస హితసుఖే తి పటివేఖామి

3. అథా ఇయం నాతిసు హేవం పత్యాసంనేసు హేవం అపకతేసు
కింమం కాని సుఖం ఆవహామీ తి తథా చ విదహామి

4. (4) హేమేవ సవనికాయేసు పటివేఖామి (5) సవపాసండా పి మే
పూజిత వివిధాయ పూజాయ (6) ఏ చు ఇయంఅతన పచూ-
పగమనే

5. సే మే ముఖ్యముతే (7) సడుపీసతివసాభిసితేన మే ఇయం ధం-
మలిపి లిఖాపిత

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. ఆరో స్తంభశాసనము-ఢిల్లీ- తోప్రా.

లౌరియ - నందంగఢస్తంభము

మొదటి స్తంభశాసనము : లౌరియా - నందంగఢము

(1) స్తంభము తూర్పుముఖము.

—o—

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతివసా
భిసితేహి మే ఇయం
2 ధంమలిపి లిఖాపిత (3) హిదతపాలతే దుసంపటిపాదయే అం
నత అగాయ ధంమకామతాయ
3. అగాయ పలీఖాయ అగాయ సుసూసాయ అగేన భయేన
అగేన ఉసాహేన (4) ఏస చు ఖో మమ
4. అనుసథియ ధంమాపేఖ ధంమకామతా చ సువే సువే వఢిత
వఢిసతి చేవ (5) పులిసా పి మే
5. ఉకసా చ గేవయా చ మఝిమా చ అనువిధీయంతి సంపటిపా
దయంతి చ అలం చపలం సమాదపయితవే
6. [6] హేమేవ అంతమహామాతా పి (7) ఏసా హి విధి యా ఇయం
ధంమేన పాలన ధంమేన విధానే ధంమేన సుఖీయన
7. ధంమేన గోతీ తి

సంస్కృతము, తెనుగు. చూ. మొదటిస్తంభశాసనము. ఢిల్లీతోపాౖ.

—o—

రెండోస్తంభశాసనము : లౌరియ - నందంగఢము.

—o—

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) ధంమే సాధు
కియం చు ధంమే తి (3) అపాసినవే బహు కయానే

2. దయా దానే సచే సోచేయే తి (4) చఖుదానే పి మే బహువిధే దింనే (5) దుపదచతుపదేసు పఖి-

3. వాలిచలేసు వివిధే మే అనుగహే కటే ఆ పానదఖినాయే (6) అంనాని పి చ మే బహూని కాయనాని

4. కటాని (7) ఏతాయే మే అఠాయే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత హేవం అనుపటి-పజంతు చిలంధితీకా చ హోతూ తి

5. [8] యే చ హేవం సంపటిపజిసతి సే సుకటం కఛతి

సంస్కృతము, తెనుఁగు.చూ. రెండోస్తంభశాసనము – ఢిల్లీతోపా్రి.

మూడోస్తంభశాసనము : లౌరియా – నందంగఢము.

---

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) కయానంమేవ దేఖంతి ఇయం మే కయానే కటే తి (3) నో మిన పాపం

2. దేఖంతి ఇయం మే పాపే కటే తి ఇయం వ ఆసినవే నామా తి (4) దుపటివేఖే చు ఖో ఏస (5) హేవం చు ఖో ఏస దేఖియే

3. [6] ఇమాని ఆసినవగామీని నామా తి అథ చండియే నిఠూలియే కోధే మానే ఇస్యా కాలనేన వ హకం

4. మా పాలిభసయిసంతి (7) ఏస బాఢం దేఖియే (8) ఇయం మే హిదతికాయే ఇయంమన మే పాలతికాయే తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. మూడోస్తంభశాసనము. ఢిల్లీతోపా్రి.

నాలుగో స్తంభ శాసనము:- తోపిరయు - సంకంగధము

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతివసా
భిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత (3) లజూకా మే

2. బహూసు పానసతసహసేసు జనసి ఆయాత (4) తేసం యే అభి
హాలే వ దండే వ అతపతియే మే కటే కింతి లజూక అస్వథ

3. అభీత కంమాని పవతయేవూ జనస జానపదస హితసుఖం ఉప
దహేవు అనుగహినేవు చ [5] సుఖీయన దుఖీయనం

4. జానిసంతి ధంమయుతేన చ వియోవదిసంతి జనం జానపద
కింతి హిదతం చ పాలతం చ ఆలాధయేవు తి (6) లజూకా పి
లఘంతి

5. పటిచలితవే మం (7) పులిసాని పి మే ఛందంనాని పటిచలిసంతి
(8) తే పి చ కాని వియోవదిసంతి యేన మం లజూక చఘంతి
ఆలాధయితవే

6. (9) అథా హి పజం వియతాయే ధాతియే నిసిజితు అస్వథే
హోతి వియతధాతి చఘతి మే పజం సుఖం పలిహటవే తి

7. హేవం మమా లజూక కట జానపదస హితసుఖాయే [10] యే-
న ఏతే అభీత అస్వథా సంతం అవిమన కంమాని పవతయేవూతి

8. ఏతేన మే లజూకానం అభిహాలే వ దండే వ అతపతియే కటే [11]
ఇఛితవియే హి ఏస కింతి వియోహాలసమతా చ సియా దండస-
మతా చ

9. [1] అవ ఇతే పి చ మే ఆవుతి బంధనబధానం మునిసానం
తీలితదండానం పతవధానం తింని దివసాని మే యోతే దింనే
[13] నాతికా వ కాని

10. నిఝపయిసంతి జీవితాయే తానం నాసంతం వ నిఝపయిత వే దానం దాహంతి పాలతికం ఉపవాసం వ కఛం తి [14] ఇఛా హి మే హేవం

11. నిలుధసి పి కాలసి పాలతం ఆలాధయేవూ తి[15]జనస చ వఢ తి వివిధే ధంమచలనే సయమే దానసవిభాగే తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు.

చూ - నాలుగో స్తంభ శాసనము - ఢిల్లీ - తోపా.

అయిదో స్తంభ శాసనము : లౌరియ- నందంగఢము.

---

(2) స్తంభపశ్చిమ ముఖము.

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహ (2) సడువీసతి వసాభిసితేన మే ఇమాని పి
2. జాతాని అవధ్యాని కటాని సే యథా సుకే సాలిక అలునే చకవాకే హంసే
3. నందీముఖే గేలాటే జతూక అంబాకపిలిక దుళి అనఠికమఛే వేదవేయకే
4. గంగాపుపుటకే సంకుజమఛే కఫటసేయకే పంనససే సిమలే సండకే ఓకపిండే
5. పలసతే సేతకపోతే గామకపోతే సవే చతుపదే యే పటిభోగం నో ఏతి న చ ఖాదియాతి
6. (3)అజకా నాని ఏడకా చ సూకలీ చ గభినీ వ పాయమీనా వ అవధ్య పోతకే చ కాని

7. అసంమాసికే (4) వధికుకుటే నో కటవియే (5) తుసే సజీవే
నోఝాపయితవియే (6) దావే అనఠాయే వ

8. విహింసాయే వ నో ఝాపయితవయే (7) జీవేన జీవే నో పుసిత
వియే [8] తీసు చాతుంమాసీసు తిసియాం

9. పుంనమాసియాం తింని దివసాని చావుదసం పంనళసం పటిపదం
ధువాయే చ అనుపోసథం మఛే అవధ్యే

10. నో పి వికేతవియే [10] ఏతాని యేవ దివసానినాగవనసి కేవట
భోగసి యాని అంనాని పి

11. జీవనికాయాని నో హంతవియాని (10) అఠమి పఖాయే చావుద
సాయే పంనళసాయే తిసాయే పునావసునే

12. తీసు చాతుంమాసీసు సుదివసాయే గోనే నో నీలఖితవియే అజ
కే ఏళకే సూకలే ఏ వా పి అంనే

13. నీలఖియతి నో నీలఖితవియే (11) తిసాయే పునావసునే చా
తుంమాసియే చాతుంమాసిపఖాయే అస్వస గోనస

14. లఖనే నో కటవియే (12) యావ సడువీసతివసాభిసితేన మే ఏ
తాయే అంతలికాయే పంనవీసతి

15. బంధనమోఖాని కటాని

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. అయిదో స్తంభ శాసనము_ఢిల్లీ_తోపా).

ఆరో స్తంభశాసనము : లౌరియా - నందంగఢము.

—o—

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) దువాళసవసా
భిసితేన మే ధంమలిపి లిఖాపిత

2. లోకస హితసుఖాయే సే తం అపహట ఇం తం ధంమవఢి పాపోవ (3) హేవం లోకస

3. హితసుఖే తి పటివేఖామి అథా ఇయం నాతిసు హేవం పత్యా సంనేసు హేవం అపకతేసు

4. కిమం కాని సుఖం ఆవహామీ తి తథా చ విదహామి (4) హేమేవ సవనికా-యేసు పటివేఖామి

5. [5] సవపాసండా పి మే పూజిత వివిధాయ పూజాయ (6) ఏ చు ఇయం అతన పచూపగమనే

6. సే మే మోఖ్యముతే (7) సడువీసతివసాభిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత

సంస్కృతము, తెనుఁగు.

చూ. అశోకస్తంభశాసనము – ఢిల్లీ – తోపారి.

—o—

రాంపూర్వ స్తంభము

ఈస్తంభము ఉత్తరబీహారునందలి చంపారన్‌జిల్లాలోని రాంపూర్వా అనుగ్రామమునందున్నది. ఈస్తంభముక్రిందిభాగమున నొక సింహవిగ్రహమున్నది. దీనిపైని అశోకుని మొదటి ఆరుశాసనములును లిఖింప బడియున్నవి. ఈస్తంభము నేలపైపడియుండి కొంతభాగము నీటిలోనున్నది. సింహవిగ్రహముయొక్క మీఁదిభాగము పోయినది. కాని, ఘంటాకారముగనున్న పైభాగమును దానిపైనున్న హంసలు, పువ్వులు మొదలైన విగ్రహములును బాగుగనేయున్నవి సింహవిగ్రహమును సర్ జాన్ మార్షల్‌గారు కనుఁగొనియున్నారు. ఈస్తంభము 44 అడుగుల 9½ అంగుళములు పొడవుగనున్నది. అందులో 8 అడుగుల 9 అంగుళములభాగము గరుకుగను తక్కినభాగము నునుపుగను నున్నది. ఈస్తంభము నిప్పుడు మునుపటిస్థలమునుండి రెండువందలగజములు తీసికొనివచ్చి అదిచెడిపోకుండ దానిపైని ఒకయింటిని కట్టియున్నారు.

మొదటిస్తంభశాసనము: రాంపూర్వా

(1) స్తంభము ఉత్తరముఖము.

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ యేవ ఆహా [2] సడువీసతివసాభిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత [3] హిదతపాలతే

2. దుసంపటుపాదయే అంనత అగాయ ధంమకామతాయ అగాయ తలిఖాయ అగాయ సుసూసాయ అగేన భయేన అగేన ఉసాహేన

3. (4) ఏస చు ఖో మమ అనుసథియ ధంమాపేఖ ధంమకామతా చ సువే సువే వఢిత వఢిసతి చేవ (5) పులిసా పి మే ఉకసా చ

4. గేవయా చ మఖ్యిమా చ అనువిధీయంతి సంపటిపాదయంతి చ అలం చపలం సమాదపయిదవే (హేమేవ) అంతమహామాతా పి (7) ఏసా హి విధి
5. యా ఇయం ధంమేన పాలన ధంమేన విధానే ధంమేన సుఖియన ధంమేన గోతీ తి

సంస్కృతము, తెనుగు. చూ. మొదటి స్తంభశాసనము- ఢిల్లీ-తోపా్రి.

రెండో స్తంభశాసనము : రాంపూర్వ

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) ధంమే సాధు కియం చు ధంమే (3) అపాసినవే బహు కయానే దయ దానే సచే సోచేయే తి (4) చఖుదానే పి మే
2. బహువిధే దింనే [5] దుపదచతుపదేసు పఖిలాలిచలేసు వివిధే మే అనుగహే కటే ఆ పానదఖినాయే [6] అంనాని పి చ మే బహూని కయానాని కటాని
3. (7) ఏతాయే మే అఠాయే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత హేవం అనుపటిపజంతు చిలంథితీకా చ హోవాతూ తి (8) యే చ హేవం సంపటిపజిసతి సే సుకటం కఛతీ తి

సంస్కృతము, తెనుగు. చూ. రెండో స్తంభశాసనము- ఢిల్లీ-తోపా్రి.

మూడో స్తంభశాసనము : రాంపూర్వ

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ యేవం ఆహా (2) కయానంమేవ దేఖంతి ఇయం మే కయానే కటే తి (3) నో మిన పాపం దేఖంతి ఇయం మే కటే తి

2. ఇయం వ ఆసినవే నామా తి (4) దుపటివేఖే చు ఖో ఏస (5) యేవం చు ఖో ఏస దేఖియే (6) ఇమాని ఆసినవగామీని నామా తి అథ చండియే నిఠూలియే

3. కోధే మానే ఇస్యా కాలనేన వ హకం మా పలిభసయిసం (7) ఏస బాఢం దేఖియే (8) ఇయం మే హిదతికాయే ఇయం మన మే పాలతికాయే తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. మూఁడో స్తంభశాసనము_ఢిల్లీ-తోపా్ర.

నాలుగో స్తంభశాసనము : రాంపూర్వా.

---

1. (1) దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా (2) సడువీసతివసాభిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత (3) లజూకా మే బహూసు పానసతసహసేసు

2. జనసి ఆయతా (4) తేసం యే అభిహాలే వ దండే వ అతపతియే మే కటే కింతి లజూక అస్వథ అభీత కంమాని పవతయేవూ తి జనస జానపదస

3. హితసుఖం ఉపదహేవు అనుగహినేవు చ (5) సుఖీయనదుఖీయనం జానిసంతి ధంమయుతేన చ వియోవదిసంతి జనం జానపదం కింతి హిదతం చ పాలతం చ

4 అలాధయేవూ తి (6) లజూకా పి లఘంతి పటిచలితవే మం (7) పులిసాని పి మే ఛందనాని పటిచలిసంతి (8) తే పి చ కాని వియోవదిసంతి యేన మం లజూక

5. చఘంతి ఆలాధయితవే (9) అథా హి పజం వియతాయే ధాతియే నిసిజితు అస్వథే హోతి వియత ధాతి చఘతి మే పజం సుఖం పలిహటవే తి హేవం మమ లజూక కట

6. జానపదస హితసుఖాయే (10) యేన ఏతే అభీత అస్వథా సతం అవిమన కంమాని పవతయేవూ తి ఏతేన మే లజూకా నాం అభిహాలే వ దండే వ అతపతియే కటే

7. (11)ఇఛితవియే హి ఏస కింతి వియోహాలసమతా చ సియ దండస మతా చ (12) ఆ లా ఇతే చ పి మే ఆవుతి బంధనబధానం మునిసానం తీలితదండానం పతవధానం

8. తింని దివసాని మే యోతే దింనే (13) నాతికా వ కాని నిఝపయిసంతి జీవితాయే తానం నాసంతం వ నిఝపయితవే దానం దాహంతి పాలతికం ఉపవాసం వ కఛంతి

9. [14]ఇఛా హి మే హేవం నిలుధసి పి కాలసి పాలతం ఆలాధయే వూ తి (15) జనస చ వఢతి వివిధే ధంమచలనే సయమే దానసవిభాగే తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు.చూ. నాలుగో స్తంభశాసనము-ఢిల్లీ - తోపా.

అయిదో స్తంభశాసనము : రా. పూర్వ

---

[2] స్తంభదక్షిణముఖము.

1. [1] దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] సడువీసతివసాభిసితేన మే ఇమాని పి జాతాని అవధ్యాని కటాని సే యథ

2. సుకే సాలికె అలునే చకవాకే హంసే నందీముఖే గేలాటే జతూక అంబా - కపిలిక దుళి అనఠికమఛే వేకేవేయక

3. గంగాపుపుటకే నంకుజమఛే కఫటసేయకే పంనససే సిమలే సం
డకే ఓకపిండే పలసతే సేతకపోతే

4. గామకపోతే సవే చతుపదే యే పటిభోగం నో ఏతి న చ
ఖాదియతి [3] అజకా నాని ఏళకా చ సూకలీ చ గభినీ వ

5. పాయమీనా వ అవధ్యపోతకే చ కాని ఆసంమాసికే [4] వధి
కుకుటే నో కటవియే (5) తుసే సజీవే నో ఝాపయితవియే

6. [6] దావే అనతాయే వ విహింసాయే వ నో ఝాపయితవియే [7]
జీవేన:జీవే నో పుసితవియే [8] తీసు చాతుంమాసీసు తిస్యం
పుంనమాసియం

7. తింని దివసాని చావుదసం పంనడసం పటిపదం ధువాయే చ
అనుపోసథం మఛే అవధ్యే నో పి వికేతవియే [9] ఏతాని
యేవ

8. దివసాని నాగవనసి కేవటభోగసి యాని అంనాని పి జీవనికా
యాని నో హంతవియాని [10] అఠమిపఖాయే చావుదసాయే

9. పంనడసాయే తిసాయే పునావసునే తీసు చాతుంమాసీసు సుది
వసాయే గోనే నో నిలఖితవియే అజకే ఏళకే సూకలే

10. ఏ వా పి అంనే నీలఖియతి నో నీలఖితవియే [11] తిసాయే
పునావసునే చాతుంమాసియే చాతుంమాసిపఖాయే అస్వస
గోనస

11. లఖనే నో కటవియే [12] యావ సడువీసతివసాభిసితేన మే
ఏతాయే అంతలికాయే పంనవీసతి బంధనమోఖాని కటాని

సంస్కృతము, తెనుఁగు.చూ. అయిదోస్తంభశాసనము-ఢిల్లీ- తోపా).

ఆరోస్తంభశాసనము : రాంపూర్వ

1. దేవానంపియే పియదసి లాజ హేవం ఆహా [2] దువాడసవసాభిసి
తేన మె ధంమలిపి లిఖాపిత లోకస హితసుఖాయే సే తం
అపహాట

2. తం తం ధంమవఢి పాపోవ (3) హేవం లోకస హితసుఖే తి
పటివేఖామి అధ ఇయం నాతిసు హేవం పత్యాసంనేసు హేవం
అపకఠేసు కింమం కాని

3. సుఖం ఆవహామీ తి తధా చ విదహామి [4] హేమేవ సవని
కాయేసు పటివేఖామి [5] సవపాసండా పి మే పూజిత వివిధా-
య పూజాయ [6] ఏ చు ఇయం

4. అతన పచూపగమనే సే మే మోఖ్యముతే [7] సడువీసతివ
సాభిసితేన మే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపిత

సంస్కృతము, తెనుఁగు.చూ. ఆరోస్తంభశాసనము - ఢిల్లీ - తోపా)

అలహాబాదు—కోసముస్తంభము.

ఈ స్తంభమిప్పుడు అలహాబాదుకోటలోనున్నది. ఇది 42 అడుగుల 7 అంగుళముల ఎత్తుగనున్నది. దీనిపైని (1)ఢిల్లీశోపా స్తంభముమీఁది అశోకుని ఆఱుశాసనములును(2) రాణీశాసనమును (3)కౌశాంబీశాసనమునేగాక మహారాజాధిరాజసముద్రగుప్తునిశాసన మొకటియు, జహాంగీర్ చక్రవర్తి శాసన మొకటియు, ఈశాసనపంక్తులమధ్యనుండి నాగరాక్షరములలో వ్రాయఁబడిన మరియొకశాసనమును గలవు. ఈ స్తంభముమీఁది యశోకుని శాసనములను చదివినవాఁడు ప్రిన్సెపుపండితుఁడు. రాణీశాసనముకూడప్రిన్సెపుపండితుఁడె చదివినాఁడు. కౌశాంబీశాసనమును కన్నింగుహాముపండితుఁడు మొట్టమొదటచదివినాఁడు.

ఈ స్తంభమును అశోకచక్రవర్తి మొట్టమొదట కౌశాంబీపురమునందు నిలిపియుండవలయును. ఈపురము నేఁడు అలహాబాదునకు 28 మైళ్ళదూరమున యమునానదికి యెడమయొడ్డుననున్న కోసముఅను గ్రామమే. అచ్చటనుండి ఫిరోజుషహాయైనను, అక్బరుచక్రవర్తియైనను దానిని అలహాబాదునకు తెప్పించియుండును. సముద్రగుప్తునిశాసనము ఈ స్తంభముపై చెక్కఁబడునప్పటి కది కోసమందెయుండియుండును. దీనిపైనున్న జహాంగీరువ్రాయించినశాసనము క్రీ. శ. 1605 వ సం॥రం నాఁటిది. దీనిపై నాచక్రవర్తి తనపూర్వుల పేళ్లను లిఖించెను.

(1) మొదటి ఆరు స్తంభశాసనములు

మొదటి స్తంభశాసనము; అలహాబాదు—కోసము.

1 (1) దేవానంపియే పియదసి లాజా హేవం ఆహా (2) సడువీసతివసాభిసితేనమే ఇయం ధంమలిపి లిఖాపితా (3) హిదతపాలతే దుసంపటిపాదయే

వసాభిసితేన మే ఇమాని జాతాని అవధియాని కటాసి సే యథ సుకే సాలికా అలునే చకవాకే

2 ...నందీముఖే గేలాటే జతూకా అంబాకిపిలికా దుడీ అనఠికమచ్ఛే వేదవేయకే గంగాపుపుటకే సంకుజమచ్ఛే కఫట...కే పంనససే సిమలే సండ.

3 ....తకపోతే గామకపోతే సవే చతుపదే యే పటిభోగం నో...........నా.........పయావా...

4 ......సజీవే నో ఝాంప......

5 ......ని చావు దసం పంచద.........

6 ...ని... ...

7 ... ...

8 లఖనే నో కటవియే (12) యా...

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. అయిదో స్తంభశాసనము-ఢిల్లీ-తో పాఠ్రి.

ఆరో స్తంభశాసనము: అలహాబాదు-కోసము.

1 [1] ...పియే పియదసీ వా...తం......ఢి పా...

[3] హేవం లోకన

2 హితసుఖే తి పటివేఖామి అథ ఇయం......వం పత్యాసంనేసు హేవం అపకతేసు కిమం కాని.........విదహామి [4] హేవం మేవ సవ...కాయేసు పటివేఖామి

3 [5] సవపాసండా పి మే పూజితా వివిధాయ పూజాయా [6] ఏ చు ఇయం అతనా పచుపగమనే సే మే ముఖ్యముతే [7] ... లిపీ లిఖాపితా తి

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. ఆరో స్తంభశాసనము-ఢిల్లీ-తో పాఠ్రి.

(2) రాణీస్తంభశాసనము ; అలహాబాదు - కోసము.

1. (1) దేవానాంపియసా వచనేనా సవత మహామతా
2. వతవియా (2) ఏ హేతా దుతియాయే దేవీయే దానే
3. అంబావడికా వా ఆలమే వ దానగహే వ ఏ వా పి అంనే
4. కీఛిగనీయతి తాయే దేవియే షే నాని (3) హేవం ...న...
5. దుతీయాయే దేవియే తి తీవలమాతు కాలువాకియె

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియస్య వచనేన సర్వత్ర మహామాత్రా వక్తవ్యాః (2) యదత్ర ద్వితీయస్యా దేవ్యా దానమామ్రవటికా వా ఆరామో వా దానగృహం వా యద్వా ప్యన్య ద్గణ్యతే తస్యా దేవ్యా స్త జ్ఞాతవ్యమ్ (3) ఏవం...ద్వితీయస్యా దేవ్యా ఇతి తీవరమాతుః కారువాక్యాః

తెనుఁగు.

(1) దేవానాం ప్రియునివచనముగా అన్ని స్థలములయందలి మహామాత్రులును నిట్లుచెప్పఁబడవలయును. మామిడితోటలుగాని, ఇతరఆరామములుగాని, దానగృహములుగాని ఏవేవి రెండవరాణి దానములుగా నొసంగినదో యవియన్నియు నారాణీపేరనే గణింపఁబడవలయును. (3) కారులాకియొక్కతల్లియగు తీవర యనురెండవరాణి ఇట్లు కోరుచున్నది.

[3] కౌసాంబీ స్తంభశాసనము : అలహాబాదు - కోసము.

1. [1] దేవానంపియే ఆనపయతి (2) కోసంబియం మహామాత
2. ....సమగే కటే [4] సంఘసి నో లహియే
3. ....సంఘం భాఖతి భిఖు వా భిఖుని వా సే పి చా
4. ఓదాతాని దుసాని సనంధాపయితు అనావాససి ఆవాసయియే

సంస్కృతము.

(1) దేవానాంప్రియః ఆజ్ఞాపయతి [2] కౌసాంబ్యాం మహామాత్రా ......సమగ్రం కృతమ్ [4] సంఘస్య న లభ్యతే...సంఘం భనక్తి భిక్షుకో వా భిక్షుణీ వా తేఽపి చావదాతాని దూష్యాణి సన్నిధాప్య నావాస మావా సయితవ్యః.

తెనుఁగు.

(1) దేవానాంప్రియుఁ డాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. [2] కౌసాంబి యందలి మహామాత్రులు...సంపూర్ణము చేయఁబడినది. (4) సంఘమునకు పొందఁడు, ... భిక్షుకుఁడుగాని, భిక్షుణిగాని సంఘమును విడఁదీసినయెడల వారికి దూష్యములైన తెల్లనిబట్టలనుకట్టి, మఱియొక స్థలమునకు పంపివేయవలయును.

సాంచీస్తంభము

సాంచీగ్రామము మధ్యయిండియాలోని భూపాల్ సంస్థానమునందు భీల్సాకు 5½ మైళ్ళదూరములోను, సాంచీరైలుస్టేషనుకు ముప్పావుమైలుదూరములోను నున్నది. ఈఅశోకునిస్తంభము పూర్వము మిక్కిలిపొడువుగానుండిన పెద్దస్తంభములోని యొకఖండమైయున్నది. ఈస్తంభముయొక్కపైభాగమున నాలుగు సింహముల విగ్రహములు చెక్కఁబడియున్నవి. ఈశాసనములోని మొదటిభాగము పోయినది. మిగిలినదానిలోని మొదటిపంక్తి చాలాచెడియున్నది.

చిన్న స్తంభ శాసనములు

సాంచీస్తంభము

1. ....
2. ...యా భేత... (3) ...ఘే......మగే కటే
3. భిఖూనం చ భిఖునీనం చా తి పుతప-
4. పోతికే చందమసూరియికే [4] యే సంఘం
5. భాఖతి భిఖు వా భిఖుని వా ఓదాతా-
6. ని దుసాని సనంధాపయితు ఆనావా-
7. ససి వాసాపేతవియే [5] ఇఛా హి మే కిం-
8. తి సంఘే సమగే చిలథితీకే సియా తి

సంస్కృతము

......యా భక్త(వ్యః) [3]...ఘః...(స)మగ్రం కృతమ్. భిక్షుకానాం చ భిక్షుణీనాం చేతి పుత్రప్రపౌత్రికం చంద్రమసనూర్యకమ్ [4] యో సంఘం భనక్తి భిక్షుర్వా భిక్షుణీవా అవదాతాని దూష్యాణి సన్నిధా ప్యానావాస మావాసయితవ్యః [5] ఇచ్ఛామ్యహం కిమితి సంఘో సమగ్రో చిరస్థితికా అస్త్వితి.

తెనుఁగు.

......విడఁదీయఁబడఁగూడదు (3) భిక్షుకులయు, భిక్షుణులయు సంఘము...(నా)పుత్రపౌత్రులున్నంతకాలమును, చంద్రసూర్యు లున్నంత కాలమును సమగ్రము చేయఁబడినది. (4) భిక్షువుగాని, భిక్షుణిగాని సంఘమును విడఁదీసినయెడల దూష్యములగు తెల్లనిబట్టలనుకట్టి మఱి యొక స్థలమునకు పంపివేయవలెను. (5) సంఘముసమగ్రముగను, చిరస్థితికముగను నుండుగాక యని కోరుచున్నాను.

సార్నాథస్తంభము.

సార్నాథగ్రామము కాశీకి మూఁడునర్థమైళ్ళదూరముననున్నది. ఇది మిగదాయమను లేళ్ళవనమునకు దగ్గరగా ఋషిపట్టణమునకు చేరువగనున్నది. ఈమిగదాయమునందే బుద్ధుఁడు తనమొదటి ధర్మోపన్యాసమును చేసెను. ఈ స్తంభము పైభాగమున మిక్కిలిఅద్భుతముగాచెక్కఁబడిన నాలుగుసింహాములు అమర్పఁబడియున్నవి. ఈనాలుగుసింహాములమధ్యను పెద్దశిలాచక్రమున్నది. ఇప్పు డాచక్రములోని కొన్నిఖండములుమాత్రము మిగిలియున్నవి. ఇదియేధర్మచక్రము. ఈసింహావిగ్రహములు ఒకమద్దెలఆకారముగలరాతిపై నిలుపఁబడియున్నవి. మద్దెలపైని ఒకసింహాము, ఒకఏనుఁగు, ఒకఎద్దు, ఒకగుఱ్ఱము, వీనివిగ్రహాములు నాల్గుచక్రములమధ్య అమర్పఁబడియున్నవి. "ఏదేశమునందుగాని ఇంత కళానిపుణతతోను ఇంతకంటెఅందముగను, ఇంతకంటెస్వాభావికముగను, గంభీరముగను ప్రతివిషయములోను తూచాతప్పకుండ చెక్కఁబడిన జంతుశిల్పము కానరాదు" అని యొకవిద్వాంసుఁడగు చిత్రకారుఁడువ్రాయుచున్నాఁడు.

ఈమృగవనమునకు అశోకరాజుకట్టిన యొకస్థూపమునకుముందు 70 అడుగులయెత్తుగల యొకశిలాస్తంభముండెనని హూనుత్సాంగుఅను చీనాయాత్రికుఁడువ్రాసియున్నాఁడు. కాని ప్రస్తుతస్తంభము 37 అడుగులు మాత్రమేయున్నది. హూనుత్సాంగు దీనియెత్తునుఎక్కువగచెప్పినాఁడో, ఇది మఱియొకస్తంభమో తెలియదు.

1. (1) దేవా......
2. ఏ ల......
3. పాట......యే కేనపి సంక్షో భేతవే (4) ఏ చుం ఖో

4. భి వా భిఖుని వా సంఘం భాఖతి సే ఓదాతాని దుసాని సం సంధాపయియా ఆనావాససి

5. ఆవాసయియే (5) హేవం ఇయం సాసనే భిఖుసంఘసి చ భిఖుని- సంఘసి చ వింనపయితవియే

6. (6) హేవం దేవానంపియే ఆహా (7) హేదిసా చ ఇకా లిపీ తుఫాకంతికం హువాతి సంసలనసి నిఖితా

7. ఇకం చ లిపిం హేదినమేవ ఉపాసకానంతికం నిఖపాథ (8) తే పి చ ఉపాసకా అనుపోసథం యావు

8. ఏతమేవ సాసనం విస్వంసయితవే అనుపోసథం చంధువాయే ఇకి కేమహామాతే పోసథా యే

9. యాతి ఏతమేవ సాసనం విస్వంసయితవే ఆజానితవే చ (9) ఆవ తే చ తుఫాకం ఆహాలే

10. సవత వివాసయాథ తుఫే ఏతేన వియంజనేన (10) హేమేవ సవేసు కోటవిషవేసు ఏతేన

11. వియంజనేన వివాసాపయాథా

సంస్కృతము.

(1) దేవానంప్రియః ప్రియదర్శీ రాజా (2) ఆహా (3) పాట (లిపుత్రే) తథా బాహ్యేషు న) గరేషు చ కేనాపి సంఘో భ_క్తవ్యః (4) యస్తు ఖలు భిక్షుకో వా భిక్షుకీవా సంఘంభన _క్తి సోవదాతాని దూష్యాణి సన్నిధా ప్యాత్మవాన మావాసయి తవ్యః (5) ఏవమిదం శాసనం భిక్షుకసంఘే చ భిక్షుకీసంఘే చ విజ్ఞాపయితవ్యమ్ (6) ఏవం దేవానాంప్రియ ఆహా (7) ఈదృశీ చైకా లిపిర్యుష్మ ద (న్తి)కే భవత్వితి సంసరణే నిక్షిప్తా, ఏకాం చ లిపి మీాదృశీ మే వోపాసకా న్తికే నిక్షిపత (8) తేఽపి చోపాసకా అనుపోషథం యాంతు ఏతదేవ శాసనం విశా

సయితుమ్, అనుపోషధం చ ధ్రువాయా మేకో మహామాత్యః పోషధాయ యాతి ఏతదేవ శాసనం విశ్వాసయితు మాజ్ఞాపయితుం చ (9) యావచ్చ యుష్మాక మాహారః సర్వత్ర వివాసయత యూయ మేతేన వఞ్జనేన (10) ఏవమేవ సర్వేషు కోష్ఠవిషయేష్వేతేన వ్యఞ్జనేన వివాసయత.

తెనుగు.

(1) దేవానంప్రియుఁడగు ప్రియదర్శిరాజు (2) చెప్పుచున్నాఁడు. (3) పాటలీపుత్రమునందుగాని, (దానికి బాహ్యముగానున్న ఇతర నగరములందుగాని, యెవఁడును సంఘమును విడఁదీయఁగూడదు. (4) భిక్షుకుఁడుగాని, భిక్షుకకిగాని, యెవ్వరైనను సంఘమును విడఁదీసిన యెడల వారికి తెల్లనిబట్టలనుకట్టించి వేరేయొకచోట వాసముచేయునట్లు చేయవలయును. (5) ఈయనుశాసనమును భిక్షుకులసంఘమునకును, భిక్షుకీసంఘమునకును తెలియఁజేయవలయును. (6) దేవానాంప్రియుడిట్లు పలుకుచున్నాఁడు. (7) ఈయనుశాసనముయొక్క ప్రతిని నీకార్యాలయమందును, మఱియొకప్రతిని ఉపాసకుల గృహమునందును ఉంచవలయును. (8) ఈఉపాసకులీయనుశాసనమునందు విశ్వాసము కలిగియుండుటకు ఉపవాసదినములందెల్లను నొకచోట కూడవలెను. ఈయనుశాసనమునందు విశ్వాసముగల్గి దానిని బోధపఱచుకొనుట కుపవాసదినములందెల్ల మహామాత్రులుగూడ నచటికి తప్పకపోవుచుండవలెను. (9) మీరాష్ట్ర మెంతవఱకున్నదో యంతవఱకు నొకఉద్యోగస్థుని ఈధర్మానుశాసన ప్రకారము మీరు పంపుచుండవలయును. (10) అట్లే నీక్రింది యుద్యోగస్థులుకూడ ప్రాంతదుర్గప్రదేశములయం దీధర్మానుశాసనమును వినిపించుటకు వారిక్రింది యుద్యోగస్థులను పంపుచుండవలెను.

—o—

రుమ్మిందై స్తంభము

ఈ స్తంభము నేపాల్‌దేశములో భగవాన్‌పూర్‌నకు రెండు మైళ్ళుత్తరముగను బస్తీయను బ్రిటిషుజిల్లాలోని దుల్హాగ్రామమునకు ఆగ్నేయముగ 5 మైళ్ళదూరముగను నున్న రుమ్మిందై దేవాలయమునకు దగ్గరనున్నది. దీనియెత్తు 21 అడుగులు. ఈస్థలమునందు బుద్ధశాక్యముని పుట్టుటచేత అశోకచక్రవర్తి ఈస్థలమునకువచ్చి ఈ స్తంభమును నిలిపి లుంబినీగ్రామముమీఁది పన్నుల నన్నిటిని తీసివైచెనని ఈశాసనము తెలుపుచున్నది. ఈరుమ్మిందై అనుస్థలమే శాసనములోని లుమ్మినీగ్రామమును, బౌద్ధగాధలలోని లుంబినీవనమునై యున్నది.

1. (1) దేవానపియేన పియదసిన లాజిన వీసతివసాభిసితేన
2. అతన ఆగాచ మహీయితే హిద బుధే జాతే సక్యమునీ తి
3. (2) సిలా విగడభీ చా కాలాపిత సిలాథభే చ ఉసపాపితే
4. హిద భగవం జాతే తి (3) లుమ్మినిగామే ఉబలికే కటే
5. అఠభాగియే చ

సంస్కృతము.

1. దేవానాంప్రియేణ ప్రియదర్శినా రాజ్ఞా వింశతివర్షాభిషిక్తే నా-
త్మనాగత్య మహీయితమత్ర బుద్ధో జాతః శాక్యమునిరితి [2]
శిలావలభీ చ కారితా శిలాస్తమ్భ శ్చోత్థాపితోఽత్ర భగవా
ఞ్జాత ఇతి [3] లుంబినీ గ్రామ ఉద్వలికః కృతోఽష్టభాగీ చ.

తెనుఁగు

[1] బుద్ధశాక్యముని ఇచ్చటజన్మించినందున దేవానాంప్రియప్రియదర్శిరాజు తనరాజ్యాభిషేకకాలము ఇరువదియవసంవత్సరమున నిచటికి స్వయముగవచ్చి దీనినిపూజించెను. [2] భగవంతుఁడగుబుద్ధుఁడిచ్చ

టజన్మించెనని తెలుపుటకు ఇచటనొకశిలపై నొకగుఱ్ఱముయొక్క శిలా విగ్రహమునునిలిపి యొకశిలా స్తంభమును స్థాపించెను. లుంబినీగ్రామము వారు పన్నులను చెల్లింపనక్కఱలేకుండఁగను, ఊరిఫలసాయములో ఎని మిదవభాగముమాత్రము చెల్లించునట్లును ఆతఁడు కట్టడిచేసెను.

నిగలీసాగర స్తంభము

ఈ స్తంభము రుమ్మిందై స్తంభమునకు 13 మైళ్ళదూరముననున్న నిగ్లీవపట్టణమున కొకమైలుదక్షిణముగనున్న నిగలీసాగరమను పెద్దచెఱువుకు పడమటియొడ్డుననున్నది. ఈ స్తంభమునుగూర్చిహువుత్సాంగు తెలిపియున్నాఁడు.

1. [1] దేవానంపియేన పియదసిన లాజిన చోదసవసాభిసితేన
2. బుధస కోనాకమనన థుబే దుతియం వఢితే
3. [2]......సాభిసితేన చ అతన ఆగాచ మహీయితే
4. ......పాపితే

సంస్కృతము.

1. దేవానాంప్రియేణ ప్రియదర్శినా రాజ్ఞా చతుర్దశవర్షాభిషిక్తేన బుద్ధస్య కనకమునే స్తూపో ద్వితీయం వర్ధితః [2] [వింశతివ]ర్షాభిషిక్తేన చాత్మనాగత్య మహీయితం [స్తంభ శ్చో] స్థాపితః

తెనుఁగు

[1] దేవానాంప్రియప్రియదర్శిరాజు తనరాజ్యాభిషేకకాలము పదునాలుగవసంవత్సరమున కనకమునిబుద్ధునిస్తూపమును పూర్వముఁదాని కంటె రెండింతలుగ విస్తరింపఁజేసెను. [2] తనరాజ్యాభిషేకకాలము ఇరువదవయేఁట స్థలమునకు స్వయముగావచ్చి, దానినిపూజించి, యొకశిలా స్తంభమునునిలిపెను.

నాలుగో భాగము: చిన్న శిలాశాసనములు

రూపనాథశిల

రూపనాథగ్రామము మధ్యపరగణాలలోనున్నది. ఇది జబ్బల్ పూరునకును, కాట్నీకిని మధ్యమున్న స్లీమునాబాదు రైలుస్టేషనునకు పడమరగ 14 మైళ్ళదూరమునందున్నది. ఇదియొకయాత్రాస్థలము.

1. రూపనాథ శిలాశాసనము

1. (1) దేవానంపియే హేవం ఆహా (2) సాతిరకేకాని అఢతియాని వ
య సుమి ప్రకాస సకే (3) నో చు బాఢి పకతే (4) సాతి
లోకే చు ఛవఛరే య సుమి హాకం సఘ ఉపేతే

2. బాఢి చ పకతే [5] యా ఇమాయ కాలాయ జంబుదిపసి అ
మిసా దేవా హుసు తే దాని మిసా కటా [6] పకమసి
హిం ఏస ఫలే [7] నో చ ఏసా మహాతతా పాపోతవే ఖుదకేన

3. పి పకమమినేనా సకియే పిపులే పా స్వగే ఆరోధవే [8] ఏతియ
అఠాయ చ సావనే కటే ఖుదకా చ ఉడాలా చ పక
మతు తి అతా పి చ జానంతు ఇయ పకరా వ

4. కితి చిరఠితికే సియా [9] ఇయ హి అఠే వఢి వఢిసితి విపుల చ
వఢిసితి అపలధియేనా డియఢియ వఢిసత [10] ఇయ చ అఠే
పవతిసు లేఖాపేత వాలత [11] హధ చ అథి

5. సాలాఠభే సిలాఠంభసి లాఖాపేతవయ త [12] ఏతినా చ వయ
జనేనా యావతక తుపక అహాలే సవర వివసేతవాయ తి [13]
వ్యుఠేనా సావనే కటే [14] ౨౦౦ ౫౦ ౬ స-

6. త వివాసా త

సంస్కృతము.

1. దేవానాంప్రియః ఏవమాహ [2] సాతిరేకాని అర్ధతృతీయాని వర్షాణి యోఽస్మి ప్రకాశంశాక్యః [3] న చ బాఢం ప్రక్రాంతః [4] సాతిరేకే చ సంవత్సరే యోఽస్మి అహం సంఘముపేతో బాఢం చ ప్రక్రాంతః [5] ఏతస్మిన్ కాలే జంబూద్వీపే అమిశ్రా దేవాః భవంతి తే ఇదానీం మిశ్రాః కృతాః [6] పరాక్రమస్య హి ఏతత్ ఫలం [7] న చ ఏతత్తు మహాతః ప్రాప్తవ్యం క్షుద్రేణాపి పరాక్రమేణ శక్యం విపులమపి స్వర్గ మారాధితవ్యమ్ [8] ఏతస్మై అర్థాయ చ శ్రావణం కృతం క్షుద్రాశ్చ ఉద్ధతాశ్చ ప్రక్రామంత్వితి. అంతకాఅపి జానంతు ఇదం పరాక్రమం వా కిమితి చిరస్థితికమస్తు. [9] అయం హి అర్థో వృద్ధిం వర్ధయిష్యతే విపులం చ వర్ధయిష్యతే అపరార్ధేన ద్వ్యర్ధం వర్ధయిష్యతే. [10] అయం చార్థం ప్రవర్తయిష్యతే. లేఖాపయిష్యత్యర్థం హా వేలతః [11] అథ చ సంతి శిలాస్తంభాః శిలాస్తంభేషు లేఖాపితవ్యం [12] ఏతేన చ వ్యంజనేన యావతో యుష్మాకం ఆహారః సర్వం వివాసయితవ్యమితి. [13] వ్యుష్టేటన శ్రావణం కృతం [14] ౨౦౦ ౫౦ ౬ శతవివాసాతః.

తెనుఁగు.

(1) దేవానాంప్రియుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. (2) నేను ప్రకాశముగా శాక్యుఁడనై రెండున్నరసంవత్సరములు పైగా కావచ్చినది. (3) కాని నేను మిక్కిలి యుత్సాహమును జూపియుండలేదు. (4) అయినను ఒక సంవత్సరమునకు పైఁగా నేను సంఘమును దర్శించినది మొదలు మిక్కిలి యుత్సాహవంతుఁడనై యున్నాను. (5) ఆకాలమున జంబూద్వీపమునందు జనులతోఁ కలసియుండని దేవతలను నేను జనులతోఁ కలిపితిని. (6) ఇదియే యుత్సాహమునకు ఫలము. ఇది గొప్పవా

చేతనే పొందఁదగినదికాదు. (7) క్షుద్రుఁడైనను ఉత్సాహవంతుఁడై నచో గొప్పస్వర్గమును పొందఁగలడు.[8]బీదవారునుగొప్పవారునుకూడ నుత్సాహవంతులగుదురనియు, నాప్రాంతవాసులును దానిని తెలిసి కొందురనియు, ఈయుత్సాహము చిరస్థాయిగ నుండవనియు సీధర్మ శ్రావణము చేయబడినది. [9]ఈఅర్థమును నేనువర్ధిల్లచేసెదను; ఎక్కు-వగా వర్ధిల్లఁ జేసెదను. ఇప్పటికంటె ఒకటిన్నరరెట్లయినను వర్ధిల్లఁ జేసెదను. [10] సమయముదొరకినప్పుడెల్ల నీయర్థమును శిలలపై చెక్కించుడు. [11] శిలా స్తంభములున్నచోట్లనెల్ల శిలా స్తంభములపై దీనినిచెక్కింపవలెను. [12] ఈధర్మశ్రావణము ప్రకారము ఈఅధికార ముగల రాష్ట్రమందంతటను నొకనిని పంపవలెను. [13] ఈధర్మశ్రా వణము నేనుప్రయాణములోనుండఁగా చేయఁబడినది. [14] ఈప్రయా ణమునందు 256 రాత్రులను గడపితిని.

సాహస్రం శిల

సాహస్రమను పట్టణము దక్షిణబీహారులోని షహాబాదు జిల్లాలోని యొకతాలూకాకు ముఖ్యపట్టణముగానున్నది. ఇచ్చటి అశోకుని శాసనము ఒకగుహాలో నుండుటచేత ఇంచుకంతయు చెడలేదు.

1. [1] దేవానాంపియే హేవం ఆ...లి యాని సవఛలాని - అం
ఉపాసకే సుమి। [3] న చు బాఢం పలకంతే
2. [4] సవఛ లే సాధికే। అం... తే [5]ప తేన చ అంతలేన। జంబుదీపసి
అంమిసం దేవా। సంత
3. మునిసా మిసం దేవ కటా। [6) పల...ఇయం ఫలే (7)నో...
యం మహతతా వ చకియే పావతవే। ఖుదకేన పి పల-

4. కమమీనా మేనా విపులే పి సులగ . . కియే ఆలా... వే। (8) సే ఏతాయే అఠాయే ఇయం సావానే। ఖుదకా చ ఉడావా చావ -
5. లకమంతు అంతా పి చ జానంతు। చిలఠితీకే చ పలాకమే హోలాతు, [10] ఇయం చ అఠే వఢిసతి విపులం పి చ వఢిసతి
6. దియాఢియం అవలధియేనా దియఢియం వడిసతి [10] ఇయం చ సవనే వివుథేన [11] దువే సపంనా లాతి-
7. సథా వివుథా తి ౨౦౦-౫౦-౬ [12] ఇమ చ అఠం పవతేసు లిఖాపయాథా [13] యథ ..వా అ-
8. ధి హేతా సిలాథంభా తత పి లిఖాపయథ తి

సంస్కృతము, తెలుఁగు

చూ. రూపనాథశిలాశాసనము, సిద్ధపురశిలాశాసనము.

బైరాతుశిల

బైరాతుగ్రామము రాజపుత్రస్థానములోని జయపుర సంస్థానమునందలి యొకతహశీలునకు ముఖ్యపట్టణము. ఇది జయపురమునకు 42మైళ్ళదూరముననున్నది. శాసనశిల 17 అడుగులఎత్తును 24 అడుగుల పొడుగును 15 అడుగుల దళసరిగను నున్నది

బైరాతు శిలాశాసనము.

1. [8] దేవానంపియే ఆహా [2] సాతి...
2. వసాని యం హకం ఉపాసకే [3] నో చు బాఢం...
3. అం మమయా మఘే ఉపయాతే బాఢ చ...
4. జంబుదిపసి అమిసా న దేవేహి...మి...కమస ఏస...లే

5. (7) నో హి ఏసే మహాతనేవ చకియే...కమమినేనా
6. విపులే పి స్వగే చక్యే ఆలాధేతవే [8]...కా చ ఉడాలా చా
పలకమతు తి
7. అంతా పి చ జానంతు తి చిలథితి...లం పి వఢిసతి ...
8. దియఢియం వఢిసతి—

సంస్కృతము, తెలుఁగు. చూ. రూపనాథశిలాశాసనము.

కలకత్తాబైరాతుశిల

ఈశిల ప్రస్తుతము కలకత్తాలో బంగాళాఏషియాటిక్కుసొసైటీవారి కార్యాలయమందున్నది. ఇది మొట్టమొదట బైరాతువద్ద నుండెను.

1. (1) ప్రియదసి లాజా మాగధే సంఘం అభివాదేతూనం ఆహా అపా
బాధతం చ ఫాసువిహాలతం చా
2. [2] విదితే వే భంతే ఆవతకే హమా బుధసి ధంమసి సంఘసీ
తి గాలవే చం ప్రసాదే చ [3] ఏ కేచి భంతే
3. భగవతా బుధేన భాసితే సర్వే సే సుభాసితే వా (4) ఏ చు
ఖో భంతే హమియాయే దిసేయా హేవం సధంమే
4. చిలథితీకే హోసతీ తిఅలహామి హకం తం వాతవే [5]ఇమా-
ని భంతే ధంమపలియాయాని వినయసముకసే
5. అలియవసాణి అనాగతభయాని మునిగాథా మోనేయసూతే
ఉపతిసపసినే ఏ చా లాఘులో-
6. వాదే ముసావాదం అధిగిచ్య భగవతా బుధేన భాసితే ఏతాని
భంతే ధంమపలియాయాని ఇఛామి

7. కింతి బహుకే భిఖుపాయే చా భిఖునియే చా అభిఖినం సునేయు
చా ఉపధాలయేయూ చా

8. [6] హేవంమేవా ఉపాసకా చా ఉపాసికా చా [7] ఏతేని
భంతే ఇమం లిఖాపయామి అభిపేతం మే జానంతూ తి

సంస్కృతము.

1. పియదర్శీ రాజా మాగధం సంఘ మభివాదన మాహ, అపా
బాధత్వం చ ఫలతు విహారత్వం చ [2] విదితం వో భదన్తా
యావ దస్మాకం బుద్ధే ధర్మే సఙ్ఘ ఇతి గౌరవఞ్చ ప్రసాదశ్చ
(3) యత్కించి ద్భదన్తా భగవతా బు భాషితం సర్వంతత్సు
భాషితం వా [4] యస్తు ఖలు భదన్తా మయా దృశ్యతఏవం
సద్ధర్మ శ్చిరస్థితికో భవష్యతీ త్యర్హామ్యహం తద్వ ర్తయితుమ్
[5] ఇమే భదన్తా ధర్మపర్యాయా వినయసముత్కర్షః ఆర్యవం
శః అనాగతభయాని మునిగాథా మౌనేయసూత్రం ముపతి
ష్యప్రశ్న ఏవఞ్చ రాహులవాదో మృషావాదమధికృత్య భగ
వతా బుద్ధేన భాషితః ఏతాన్భదన్తా ధర్మపర్యాయా నిచ్ఛామి
కిమితి బహవో భిక్షుక భిక్షుక్యశ్చశృణుతయు రవధారయేయు
శ్చ[6] ఏవమే వోపాసకా శ్చోపాసికాశ్చ [7] ఏతేన భదన్తా ఇ
దం లేఖయామ్యభిప్రేతం మే జాన న్త్వితి.

తెనుఁగు.

1.మగధరాజగుపియదర్శీ సంఘమునకు అభివాదనముచేసి, వారు
నిర్బాధముగను, సౌఖ్యముగనునుండురుగాకయని కోరుచున్నాఁడు. (2)
అయ్యలారా, నాకు బుద్ధునియందును, ధర్మమునందును, సంఘమునం
దును నెంతటిగౌరవవిశ్వాసములు గలవో మీకు తెలియును. (3)
అయ్యలారా, భగవంతుఁడగు బుద్ధుఁడుపలికినదంతయును, సుభాషితమై
యున్నది. (4) కాని, అయ్యలారా, "సద్ధర్మము చిరస్థాయిగానుండఁ

గలదు." అనువాక్యముయొక్క అర్థమును తెలుపుట నాకువిధియై యున్నది 5. అయ్యలారా,1 వినయసముత్కర్షము (2) ఆర్యవంశములు (3) అనాగతభయములు, [4] మునిగాథలు, [5] మునిసూక్తములు. [6] ఉపతిష్యప్రశ్నలు, [7] రాహులవాదము మొదలగు భగవంతుడగు బుద్ధునిచే అసత్యమునుగూర్చి తెలిపినయంశములను, అయ్యలారా, అనేకభిక్షువర్గములును, అనేకభిక్షుణీవర్గములును ఆధర్మములయర్థమును మఱలమఱలవినుచు, వానినిగూర్చిధ్యానింతురుగాకయని నేనుకోరుచున్నాను. (6) అట్లే ఉపాసకులును, ఉపాసికలును, చేయుదురుగాక. (7) అందుచేత అయ్యలారా, వారు నాయభిప్రాయమును తెలిసికొందురుగాకయని నేను వీనిని లిఖింపించుచున్నాను.

మస్కీశిల

మస్కీగ్రామము నైజాముఇలాకా, రాయచూరుజిల్లా, లింగచూగూరుతాలూకాలో రాయచూరునకు 46 మైళ్ళదూరముననున్నది. ఈగ్రామమునకు పూర్వశాసనములలో ముసంగియని, పేరుగలదు. ఈశాసనమును రావుబహుద్దూర్ హెచ్ కృష్ణశాస్త్రిగారు చదివి ప్రకటించియున్నారు. ఈశాసనము చాలముఖ్యమయినది. అశోకునిఅన్ని శాసనములోను "దేవానాంప్రియప్రియదర్శి" యనియేయాతనిపేరు కాన్పించుచున్నదిగాని, యశోకునిపేరు కనబడలేదు. దేవానాంప్రియప్రియదర్శినామములు చంద్రగుప్తునికిని, అతనికొడుకు బిందుసారునికిని, అతనికొడుకుఅశోకునికిని, అతనికొడుకుదశరథునికినిగూడ నుండెను. అందుచేత ఈశాసనమును వ్రాయించినవారు వీరిలో నెవ్వరని ఇంతకుపూర్వము కొంతసందేహముగనుండెడిది. కాని, ఈమస్కీశాసనమందు దేవానాంప్రియ అశోకుడు అనుపేరుగూడ కానవచ్చుటచేత నీశాసన

ములనువ్రాయించినవాఁడు అశోకుఁడే కాని మఱియొకఁడు కాఁడని నిశ్చయమైనది.

మస్కీ-శిలాశాసనము.

1. (1) దేవానంపియస అసోకస ... అఢతి-
2. ... ని వసాని, అం సుమి బుధశకే [3]...తిరే...
3. ... మి సంఘం ఉపగతే ఉర...మి ఉపగతే [4] పురే జంబు—
4. ... సి యే అమిసా దేవా హుసు తే దాని మిసిభూతా (5) ఇయం అతే ఖుద-
5. కేన పి ధమయుతేన సకే అధిగతవే (6) న హేవం దఖితవియే ఉతా-
6. లకే వ ఇమ అధిగఛేయూ తి [7] ఖుదకే చ ఉడాలకే చ వత
7. వియా హేవం వే కలంతం భదకే సే అ...తికే చ వఢి-
8. సితి చా దియఢియం హేవం తి

సంస్కృతము

(1) దేవానాంపియస్య అశోకస్య...అర్ధత్రీని ... ని వర్షాణి అహమస్మి బుద్ధశాక్యః [3] ... సంఘముపగతో ... ఉపగతో [4] పురా జంబూద్వీపే యేఽమిశ్రాదేవాస్సంతి తె ఇదానీం మిశ్రీభూతాః [5]అయమర్థో క్షుద్రకేణాపి ధర్మయుతేన శక్యో అధిగంతుమ్ [6] న ఏవం ద్రష్టవ్యో ఉద్ధతో వా ఇమం అధిగంతుమితి. [7] క్షుద్రకశ్చ ఉద్ధతశ్చ వక్తవ్యః ఏవం యత్కారిత్య భద్రకాః తే......చ వర్ధిష్యతి చ ద్వర్ధం ఏవమితి.

తెనుఁగు

(1) దేవానాం ప్రియుఁడగు అశోకునిధర్మశ్రావణము [2] నేను బుద్ధశాక్యుఁడనై రెండున్నరసంవత్సరములు పైఁగా నైనది. [3] నేను

సంఘమును దర్శించి కొంతయుత్సాహమును చూపుచుండినప్పటి నుండియు ఒకటిన్నర సంవత్సరములు పైఁగాఅయినది. (4) జంబూ ద్వీపములో పూర్వము మనుష్యులతోఁ జేరని దేవతలను వారితో కలిపితిని. (5) ధర్మనిరతుఁడైన క్షుద్రునికైనను ఈయర్థము లభింపఁగలదు. (6) గొప్పవాఁడే దానిని పొందఁగలఁడని యెవ్వఁడును తలంపఁగూడదు. (7) "మీరిట్లు ప్రవర్తించినయెడల ఈయర్థమభివృద్ధినొంది చిరస్థితికమై, ఇంతకు ఒకటిన్నరరెట్లు వర్ధిల్లఁగలదు" అని బీదవారితోఁడను, గొప్పవారితోఁడనుకూడ చెప్పవలయును.

మైసూరుశిలాశాసనములు

ఈమూఁడుశాసనములు మైసూరుసంస్థానములోని చిత్రదుర్గము జిల్లా ముళ్కాల్మూరుతాలూకాలో చిన్నహగ్గరి నదియొడ్డుననున్న చిన్నకొండలలో నున్నవి. ఈమూఁడును సిద్దాపురమునకు సమీపములోనున్నవి. వీనిలో బ్రహ్మగిరిశాసనము చెడకయున్నది. దీనికొకమైలు పశ్చిమరగా సిద్దాపురశాసన మొకటియున్నది. పశువులకాపువారు ఈ రాళ్ళపై కూర్చుండి, ఈశాసనములను చాలావఱకు చెడఁగొట్టినారు. మూఁడవశాసనము బ్రహ్మగిరికి మూఁడుమైళ్ళదూరముననున్న జటింగ రామేశ్వరమను కొండపైనున్నది. ఈశాసనము కొండమీఁదనున్న దేవాలయమునకు కట్టిన మెట్లదారిలో నుండుటచేతను దానిపై యాత్రికులు నడచుచుండుటచేతను, ఇదియున్నస్థానమున నీడగానుండుటచేతను ఇచ్చట గాజులవర్తకులు తమదుకాణములు పెట్టుచుండుటచేతను వారిదుకాణములుంచుటకు వేసిన కఱ్ఱలను నిలుపుటకై కన్నములను త్రవ్వుటచేతను, ఈశాసనము మిక్కిలియు చెరిగియున్నది. ఇప్పుడు

మైసూరుమహారాజావారు దీనిచుట్టును కటకటాలు కట్టించి శాసనమును భద్రముగా కాపాడియున్నారు.

బ్రహ్మగిరిశిలాశాసనము

1. (1) సువంణగిరీతే అయపుతస మహామాతాణాం చ వచనేన ఇసిలసి మహామాతా ఆరోగియం[ ]వతవియా హేవం చ వతవియా (2)[ ]దేవాణంపియే ఆణపయతి
2. (3) అధికాని అఢాతియాని వసాని య హకం...సకే (4) నో తు ఖో బాఢం ప్రకంతే హుసం ఏకం సవఛరం (5) సాతిరేకే తు[ ]ఖో సంవఛరేం
3. యం మయా సంఘే ఉపయాతే బాఢం చ మే పకంతే (6)ఇ-మినా చు కాలేన అమిసా సమానా మునిసా జంబుదీపసి
4. మిసా దేవేహి (7) పకమస హి ఇయం ఫలే (8) నో హీయం సక్యే మహాత్పేనేవ పాపోతవే కామం తు ఖో ఖుదకేన పి
5. పకమి...ణేణ విపులే స్వగే సక్యే ఆరాధేతవే (9) ఏతాయ ఠాయ ఇయం సావణే సావాపితే
6. ......మహాత్పా చ ఇమం పకమేయు తి అంతా చ మై జానేయు చిరఠితీకే చ ఇయం
7. పక...[10] ఇయం చ అఠే వఢిసితి విపులం పి చ వఢిసితి అవరధియా దియఢియం
8. వఢిసితి [11] ఇయం చ సావణే సావాపితే వ్యూథేన [12] ౨౦౦ ౫౦ ౬ [13] సే హేవం దేవాణంపియే
9. ఆహ [14] మాతాపితుసు సుసూసితవియే హేమేవ గరుసు ప్రాణేసు ద్రహ్యితవ్యం సచం

10. పతవియం సే ఇమే ధంమగుణా పవతితవియా 15-హేమేవ అం తేవాసినా

11. ఆచరియే అపచాయితవియే ఞాతికేసు చ కం యా...రహం పవతి తవియే

12. (16) ఏసా పోరాణా పకితీ దీఘావుసే చ ఏస _17 హేవం ఏస కటివియే

13. (18) చపడేన లిఖితే లిపికరేణ

సంస్కృతము.

1. సువర్ణగిరీతో ఆర్యపుత్రస్య మహామాత్రాణాం చ వచనేన ఈసిలాయాం మహామాత్రా ఆరోగ్యం వక్తవ్యా -2 దేవానాం ప్రియః ఆజ్ఞాపయతి.

ఇచ్చటినుండిమిగిలినది చూ.రూపనాథశిలాశాసనముసిద్ధపురశిలాశాసనము

తెనుఁగు.

-1 సువర్ణగిరినుండి రాజపుత్రునియు, మహామాత్రులయు వచనముగా ఈసలీపురమహామాత్రుల కారోగ్యమునుచెప్పి, ఇట్లుపలుకవలయును. -2 దేవానాంప్రియుఁ డాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. -మిగిలినది

చూ. రూపనాథశిలాశాసనము.

చూ. సిద్ధపురశిలాశాసనము.

సిద్ధపుర శిలాశాసనము

1. సువంణగిరీతే అయపుతస మహామాతా —
2. ణం చ వచనేన ఇసిలసి మహామాతా
3. ఆరోగియం వతవియా -2 దేవానంపియే హేవం
4. ఆహ 3. అధికాని అఢాతియాని వసాని
5. యం హాకం ఉపాసకే -4 నో తు ఖో బాఢ పకంతే హుసం ఏ-
కం సవఛ...
6. -5 సాతిరేకే తు ఖో సంవఛరే యం మయా సంఘే ఉపయా
తే బాఢం
7. చ మే పకంతే -6 ఇమినా చు కాలేన అమిసా సమానా ము
8. ...జంబుద...మిసా దేవేహి -7 పకమస హి ఇయం ఫలే -8
నో హి ఇ—
9. యం సకే మ...నేవ పాపోతవే కామం తు ఖో ఖుదకేన
10. పి ప......న విపులే స్వగే సకే ఆరాధేతవే
11. -9సే...యం ఇమం సావణే సావితే యథా ఖు
12. దకా చ మహాత్పా చ ఇడాం పకమేయు తి అతా చ
13 ...చరతీకే చ ఇయం పకమే హోతి
14. -10...వఢిసితి విపులం పి చ వఢిసితి అ
15. యఢియం వఢిసితి -(11) ఇయం చ సావణే
16. ...-(12)౨౦౦ ౫౦ ౬ -(13) మా...సితవియే
17. హ్యాతవ్యం శచం వత...యం ఇమే ధంమగు
18. ...-(14)హేమేవ అం...ఆచరియే అపచాయితవియే సు

19. ....(15) ఏసా పోరాణా...కితీ దీఘావుసే చ (16)-హేమే
వ...ంతేవిసినే చ

అచరియే...థారహం పవతితవ...ము..

21. ...స తధా కటవిరే (18) చప...

22. ...ణ

సంస్కృతము.

1. సువర్ణగిరేః రాజపుత్రస్య మహామాత్యానాం చ వచనేన ఋషి
లే మహా-మాత్యా ఆరోగ్యం వక్తవ్యా ఏవం వక్తవ్యాః దేవా
నాంప్రియ ఆజ్ఞాపయతి అధికార్ధద్వయాని వర్షాణి యదహ
ముపాసకోభవం న తు ఖలు బాఢం ప్రక్రాన్తోఽభవ మేకం సంవ
త్సరమ్, సాతిరేకస్తు ఖలు సంవత్సరో యన్మయా సంఘ ఉపేతో
బాఢం చ మయా ప్రక్రాన్తమ్ అమునా తు కాలేనఅమృషాసమా
నా మనుష్యా జమ్బూద్వీపే మృషా దేవైః, ప్రక్రమస్య హి
ఇదం ఫలమ్, నహీదం శక్యం మహాత్మనైవ ప్రాప్తుమ్, కామం
తుఖలు క్షుద్రకేణాపి ప్రక్రమ- మాణేన విపులః స్వర్గః శక్య
అరాధయితుమ్, ఏతస్మాయార్థా యేదం శ్రావణం శ్రావితమ్
(క్షుద్రాశ్చ) మహాత్మాన శ్చేమం ప్రక్రమేర న్నన్తాశ్చ మే
జానీయు శ్చిరస్థితిక శ్చాయం (ప్రక్రమో భవతు) అయం
చార్థం వర్ధిష్యతే అవరధియా ద్వ్యర్ధం వర్ధిష్యతే, ఇదం చ
శ్రావణం శ్రావితం బుద్ధేన ౨౫౬, తదేవం దేవానాంప్రియ
ఆహ, మాతాపితరోః శుశ్రూషితవ్యం గురుత్వం ప్రాణేషు
ద్రఢయితవ్యం సత్యం వక్తవ్యమ్, త ఇమే ధర్మగుణాః ప్రవర్త
యితవ్యాః ఏవ మే వాన్తే-వాసినా ఆచార్యోఽపచేతవ్యో జ్ఞాతి
కేషు చ క (లే) యథార్హం ప్రవర్తితవ్యమ్ ఏషా పురాణీ

ప్రకృతి ర్ధీర్ఘాయుషే చ, ఏత దేవ మేత త్కర్తవ్యం చ, పాఠేన లిఖితం లిపికరేణ.

తెనుఁగు : చూ. రూపనాథశిలాశాసనము.

జటింగరామేశ్వరశిలాశాసనము

---

1. (1) —తాన చ వ—
2. ఇసి—వియా (2) దేవాన—
3. —యు హాకం—
4. ఖో బాఢ—[5]—తిరేకే—
5. యం—యా—
6. ణా—
7. హి ఇయం—
8. —
9. —
10. — చ—ఢీన..
11. —పులంపి—యుఢియం—
12. (11)ఇ—సావణే—ధేన (12) ౨౦౦ ౫౦ ౬ (13) హేవమేవ
13. మాతాపితుసు—సితవియే హేవమేవ—న—ం సు
14. —హ్యాతవ్యం సచం వతవియం సే ఇమే—
15. హేవం పవతితవియా (14) స్వ అం న తే సతవస—
16. తవియు హేవమేవ ఆచరియే అంతేవాసినా—
17. రాణా పవితీ— సితవియా— వియే
18. —చరియే అ— ఆచరియుళ ఞాతికా తే.. యుధారహం పవ-

19. తితవియే (15) ఏసా పోరాణా పకితీ దీఘా—చ (16) హేమేవ
శ——ం—

20. చ తా——వతితవియే (17) ధంమే దేవాణంపియ

21. వం కటవియే (18)—తేన లిఖితం

22. —పికరేణ

సంస్కృతము, తెనుఁగు. చూ. రూపనాథ, సిద్ధపుర, శిలాశాసనములు

బారాబర్ గుహలు

బారాబర్ గుట్టలు దక్షిణబీహారములోని గయకు 15 మైళ్ళ దూరముననున్నవి. ఈశాసనములవలన బారాబరుకొండకు ఖలతికపర్వతమని పేరుండి నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

బారాబరుగుట్ట : గుహాశాసనములు.

మొదటిగుహాశాసనము : బారాబరుగుట్ట.

1. లాజినా పియదసినా దువాడసవసాభిసితేనా

2. ఇయం నిగోహకుభా దినా ఆజీవికేహి.

సంస్కృతము.

రాజ్ఞా ప్రియదర్శినా ద్వాదశవర్షాభిషిక్తే నేయం న్యగ్రోధగుహా దత్తా అజీవకేభ్యః

తెనుఁగు.

ప్రియదర్శిరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడయిన పండ్రెండవసంవత్సరమున ఈన్యగ్రోధగుహా ఆజీవకుల కీయఁబడినది.

రెండోగుహాశాసనము : బారాబరుగుట్ట

1. లాజినా పియదసినా దువా—
2. డసవసాభిసితేనా ఇయుం
3. కుభా ఖలతిక పవతసి
4. దినా ఆజీవికేహి

సంస్కృతము.

రాజ్ఞా ప్రియదర్శినా ద్వాదశవర్షాభిషిక్తే నేయం గుహా ఖలితకపర్వతే దత్తా అజీవకేభ్యః

తెనుఁగు

ప్రియదర్శిరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడైన పండ్రెండవయేఁట ఖలితక పర్వతమందలిగుహ ఆజీవకులకు ఇవ్వఁబడినది.

మూఁడోగుహాశాసనము: బారాబరుగుట్ట

1. లాజ పియదసీ ఏకునవీ-
2. సతివసాభిసితే జలఘో-
3. సాసమథాత మే ఇయుం కుభా
4. సుపియే ఖ—ది-
5. నా

సంస్కృతము.

రాజా ప్రియదర్శీ ఏకోనవింశతివర్షాభిషిక్తః (సుప్రియగుహాం ఖలితక-పర్వతే ఆజీవకేభ్య దత్తవాన్.)

తెనుఁగు.

ప్రియదర్శిరాజు తాను పట్టాభిషిక్తుఁడైన పందొమ్మిదోయేఁట ఖలతిక పర్వతము మీఁది యీమనోహరమైన గుహను ఆజీవకులకు) ఇచ్చెను.

ప్రశ్నలు

I

1. ఈశాసనములను వ్రాయించినవారెవరు?
2. "దేవానాంప్రియ" అనుపేరు ఏయేశాసనములలో కానవచ్చుచున్నది?
3. "ప్రియదర్శి" అనుపేరు ఏయేశాసనములలో కనఁబడుచున్నది.
4. ఈరెండుపేళ్ళుకలిసి ఏయేశాసనములలో కానవచ్చుచున్నవి?
5. దేవానాంప్రియప్రియదర్శి యనుబిరుదులు ఇంకనేరాజులకైనఁ గలవా?
6. ఈశాసనములనువ్రాయించినవాఁడు అశోకుడనిచెప్పుటకు ఏశాసనమాధారముగానున్నది?
7. దేవానాంప్రియశబ్దమునకు వ్యుత్పత్త్యర్థమేమి?
8. సంస్కృతములో దానికెట్టి యర్థమువచ్చినది? ఎందుచేత?
9. ఈశాసనములందు తెలుపఁబడినయితరరాజులపేళ్ళను తెలుపుము?
10. ఈరాజులు ఏదేశములేలుచుండిరో ఎప్పటివారో తెలుపుము?
11. అశోకునికాలమును ఎట్లునిర్ణయింపఁగలవు?
12. అతనిశాసనములలో దేనితరువాత నేదివ్రాయఁబడియుండునో నిర్ణయించిచెప్పుము?

II

1. ఈశాసనములున్నప్రదేశములనుబట్టి అశోకునిరాజ్యవిస్తీర్ణమును నిర్ణయింపుము?
2. ఈతనిరాజ్యమునకు రాజధానిఏది? అపట్టణముపేరు ఏశాసనమునందుకనఁబడుచున్నది? ఈపట్టణమునకు ఇప్పుడు ఏమనిపేరు? ఇది పూర్వమేరాజ్యములోనుండెను? అశోకునికి మాగధుఁడనుపేరు ఏశాసనమునందున్నది?

3. ఈశాసనములో తెలుపఁబడిన మగధరాజ్యములోని మఱియొక స్థలముపేరు చెప్పుము?

4. ఈశాసనములలో తెలుపఁబడిన మఱికొన్ని స్థలముల పేళ్ళను తెలుపుము?

5. ఇప్పుడాయాపట్టణములకు ఏమని పేళ్ళున్నవి?

6. అవియెచ్చటనున్నవి?

7. అశోకుఁడు కళింగరాజ్యము నెప్పుడు జయించెను?

8. అప్పుడు కళింగరాజ్యమునకు రాజధానియేది?

9. జౌగడశిలాశాసనమున నేమనిపేరుండెను?

9. అశోకుఁడు ధర్మమహామాత్రులను, స్త్రీధ్యక్షమహామాత్రులను ఏలనియమించెను? వీరుచేయవలసిన పనియేమి?

10. రాజూకులు, లేకలాజూకులు అనువారెవ్వరు? వీరికెట్టి యధికారముండెను?

11. యుతులు, దూతలు, చారులు, గూఢపురుషులు అనువారినిగూర్చి ఏయేశాసనములందు తెలుపఁబడియున్నది?

12. అశ్వాధ్యక్షులు, హస్త్యధ్యక్షులు వీరినిగుఱించి ఈశాసనములందెచ్చటనైన తెలుపఁబడియున్నదా?

13. లిపికారులనుగుఱించి యీశాసనములవలన మీకేమి తెలియవచ్చుచున్నది?

14. అశోకుఁడు న్యాయపరిపాలనవిషయమై తనకుతాను నియమించుకొన్నవిధుల నీశాసనములనుండి ఎత్తివ్రాయుము?

15. ఈశాసనములలో తెలుపఁబడిన కొందఱు జనులపేళ్లను తెలుపుము? వారేయేదేశములయందుండిరి?

III

1. ఆర్యపుత్ర, కుమారా, అనుపేళ్ళు ఏయేశాసనములందు కనఁబడుచున్నవి?

2. ఆశబ్దముల కర్థమేమి?

3. కుమారులకును ఆర్యపుత్రులకును భేదమేమై యుండును?

4. ఈశాసనములలో అశోకుఁడు తనకొడుకులకును రాజులకొడుకులకును నేమైన భేదముఁ గల్పించినాఁడా?

5. ఆభేదమెట్టిది?

6. మహామాత్రులు, ప్రాదేశికులు, అనువారెవరు?

7. నగరవ్యవహారక, నాగరక అను ఉద్యోగస్థులు ఏమిపనిచేయుచుండిరి?

8. అంతమహామాత్రులెవ్వరు? వీరుచేయవలసిన పనియేమి?

IV

1. కలకత్తాబైరాతుశిలాశాసనము, కౌశాంబీ, సాంచీ, సార్నాథస్తంభశాసనములు, ఎనిమిదవశిలాశాసనము, రుమ్మిందైస్తంభశాసనము, నిగలీసాగర స్తంభశాసనము, కాల్సి, ధౌలీశిలలమీఁదిఏనుఁగువిగ్రహములు.—వీనిని బాగుగాచదివి అశోకునికి బౌద్ధమతమునందు ఎట్టియభిమానముండెనో, అతఁడెప్పుడు బౌద్ధమతమును స్వీకరించెనో బౌద్ధమతవ్యాపనమునకు అతఁడేమేమి చేసెనో నిర్ణయింపుము?

2. అశోకుఁడు ఎప్పుడు బౌద్ధఉపాసకుఁడయ్యెను? 2. అతఁడు సంఘము నెప్పుడు దర్శించెను? 3. అతఁడు యాత్రకై ఎప్పుడు బయలుదేరెను? 4. రూపనాథశాసనమును ఎప్పుడు ప్రకటించెను? ఈవిషయములను శాసనములనుబట్టి నిర్ణయింపుము?

3. 1 కళింగమును జయించుట? 2. సంబోధినిదర్శించుట? 3. ధర్మశాసనములను ప్రకటించుట? ధర్మాభివృద్ధికరములగు ఉత్సవములను ప్రవర్తింపఁజేయుట?—ఇవిఅశోకుఁడు అభిషిక్తుఁడయిన ఏయేసంవత్సరములలో జరిగెను.

4. అశోకునికి మొదట చండాశోకుఁడను పేరుండెను. తరువాతధర్మాశోకుఁడనుపేరుగలిగెను." అని మహావంశమునందు చెప్పఁబడియున్నది. చండాశోకుఁడనుపేరు అతనికేలవచ్చెనో, అతఁడు ధర్మాశోకుఁడుగా నెప్పుడు ఎందుకు మాఱెనో ఈశాసనముల నుండి యుదాహరణపూర్వకముగా నిర్ణయించునది?

1. ఈశాసనములకు అశోకుఁడుపెట్టిన పేరేమి?
2. ధర్మశ్రావణమనగానేమి?
3. ధర్మలిపులను ధర్మశ్రావణములను ప్రవర్తింపఁజేయుటయందు అశోకునియభిప్రాయమేమి?
4. ధర్మము వ్యాపించుటకు ఆతఁడుఒనరించిన కార్యములేవి?
5. అశోకుఁడు తనప్రజలయెడలను ప్రాంతదేశవాసులయెడలను నెట్టి యభిమానమును జూపెను?
6. ఈధర్మశాసనములందు ప్రజల ఇహలోక పరలోక సౌఖ్యము కొఱకు అశోకుఁడు కష్టపడెనని తెలుపబడియున్నది. ఈవిషయమున నతనిని ప్రపంచచరిత్రములోని ఇతరరాజులతో పోల్చి చూపుఁడు?
7. అశోకుఁడు తనప్రజలు ముఖ్యముగా నవలంబింప వలసినవని చెప్పిన ధర్మగుణములెవ్వి?
8. అశోకునికి బౌద్ధేతరమతములందు ద్వేషములేదని ఎట్లు చెప్పఁగలవు?

9. అశోకునికి జంతువుల యెడలగల దయను ఈశాసనముల మూలమున నిరూపింపుము?

10. ధర్మవిజయమనఁగా నేమి? ధర్మవిజయమెట్లు కలుగునని అశోకుని యభిప్రాయము?

11. ఈశాసనములఁబట్టి బౌద్ధమతస్వరూపమును సంగ్రహముగా తెలుపుము?

12 బౌద్ధమతమునకును బ్రాహ్మణమతమునకునుగల పోలికలను, భేదములను చూపుము?

రాజన్ ముద్రాశాల, రాజమహేంద్రవరము.—1917.

అనుబంధము.

అశోకుని శాసనముల కాలనిర్ణయము.

ఈ శాసనముల కాలమును నిర్ణయించుటకు తగిన బాహ్యాధారములు చాలాస్వల్పముగ నున్నవి. కావున శాసనములలోని అంతస్సాక్ష్యముమాత్రమే ముఖ్యప్రమాణముగ గ్రహించవలసియున్నది. అశోకుఁడు రాజ్యాభిషిక్తుఁడైన 12వ సం॥ న 3, 4 శిలాశాసనములును, 26 వ సం॥ న 1, 4, 6, స్తంభశాసనములును, 27 వ సం॥ న 7 వ స్తంభశాసనమును ప్రకటించినట్లు ఆయాశాసనములలో లిఖింపఁబడి యున్నది.

3, 4 శిలాశాసనములవిషయమున కొంచెముభేదముకలదు. 3వ శాసనములో 'నా రాజ్యాభిషేకమైన పన్నెండో సంవత్సరమున ఇది ఆజ్ఞాపింపఁబడినది' యని వ్రాయఁబడియున్నది. అనఁగా అందలి యుత్తరవులు 12 వ సంవత్సరమున చేయఁబడినవి, గాని, శాసనమే ఆసంవత్సరమున లిఖింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడలేదు. ఇట్లు చెప్పఁబడకపోయినను, ఆ సంవత్సరమున తప్ప మఱియొక సంవత్సరమున నీ శాసనము లిఖింపఁబడినట్లు మఱియే చోటఁగాని సూచింపబడనందునను, ఇంక నిక్రింద చర్చింపఁబడు ఇతరకారణములవలనను, ఆసంవత్సరముననే ఈశాసనము చెక్కించఁబడెనని నమ్మవలసి యున్నది. 4 వ శాసనము ఈ సంవత్సరముననే లిఖింపఁబడినట్లు స్పష్టముగా శాసనములోనే వ్రాయఁబడియున్నది.—12 వ సంవత్సరము అనగా క్రీ—పూ 256. ఆరవ స్తంభశాసనమున "నేను రాజ్యాభిషిక్తుఁడైనపండ్రెండవసంవత్సరమునజనుల

హితము కొఱకును, *ధర్మలిపులు నాచేలిఖింపఁబడినవి" యని చెప్పఁబడిన వాక్యమునుబట్టి ♦ధర్మలిపులన్నియును ఈ సంవత్సరముననో మఱుసటిసంవత్సరముననో వ్రాయఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ధర్మలిపియనుమాట ఆరవశిలాశాసనమునకును, పదునాల్గవశిలాశాసనమునకును వర్తింపఁబడినట్లు ఈ రెండుశాసనములలోనే కాన్పించుచున్నది. హరికృష్ణదేవవిద్వాంసుఁడు ఈ సందర్భమున శిలాశాసనములైన పదునాల్గింటికిని ధర్మలిపిపదము వర్తించునని సిద్ధాంతీకరించియున్నాఁడు. ఆరవస్తంభశాసనమును, 7 వ స్తంభశాసనమును సైతము అశోకుఁడు ధర్మలిపులనెను, కాని, ఈ రెండుశాసనములలోనే వీటిని, తానురాజ్యాభిషిక్తుఁడైన 26, 27 సంవత్సరములలో ప్రకటించినట్లు వ్రాయఁబడినందున, ఈ రెండునుతప్ప, మిగిలినధర్మలిపులు, అనఁగా పదునాల్గుశిలాశాసనములును పై 12, 13 సంవత్సరములలో లిఖింపఁబడినట్లు నిర్ణయింపఁబడినది. అదియునుగాక షాబాజుగఢీశిలపైనున్న శాసనములన్నియును, కాల్సీశిలపైని చెక్కఁబడియున్న శాసనములును, ఒక్కొక్కశిలమీఁద ఒకవరుసగా లిఖింపఁబడియున్నవి. గిర్నారుశిలమీఁదివి కూడా దాదాపుగ అట్లేవరుసగానున్నట్లు చెప్పవచ్చును. మన్సెహ్రాలో మాత్రము మొదటిపన్నెండుశాసవములు రెండుప్రత్యేకపు శిలలమీఁదఁ ఉన్నవి. ఈ మాత్రపువ్యత్యాసమును మనము పాటించనియెడల, అన్నిచోట్లనున్న శిలాశాసనములవరుసనుబట్టి, ఇవన్నియును ఏకకాలమున లిఖింపఁబడియుండవలెనని నమ్మవలసి యున్నది. దీనికి తార్కాణముగా ధౌలీలోని శిలాశాసనములైన పదునాల్గును శిలయొక్క మధ్యభాగమున ఒక్కవరుసనేయున్నవి.

* 122 వ పుటను జూచునది. ఇచట 'ఈధర్మలిపులు' అనుమాటలోని "ఈ" అను అక్షరము అనవసరముగ ముద్రింపబడినది.

♦ "Asoka's Dharmalipis" by Harit Krishna Dev 1919 cf "Asoka" by V. A. Smith 3rd Ed p, 158

కాని, పండితహరికృష్ణదేవుఁడును, డాక్టరు భండార్కరుగారును మఱికొందరు విద్వాంసులును దీనికి వ్యతిరేకాభిప్రాయము కలిగియున్నారు. వీరియూహప్రకారము అన్నిశిలాశాసనములు కాకపోయినను రెండవశిలాశాసనము, పదమూఁడవ శిలాశాసనము, ఈరెండైనను, రాజ్యాభిషేక* 27వ సం॥ లిఖింపఁబడిన ఏడవ స్తంభశాసనముకంటె వెనుక ప్రకటింపఁ బడియుండవలెనఁట. ఈ యూహకు ఒకకారణము నిచ్చుచున్నారు. అశోకునిచే ధర్మవ్యాపనమునకై త్రొక్కఁబడినపలు మార్గములను సంక్షిప్తముగ క్రోడీకరించి తెలియఁజేయునట్టి ఏడవ స్తంభశాసనములో, రెండు, పదమూఁడుశిలాశాసనములలో వివరింపఁబడిన విషయములు సూచింపఁబడియుండలేదు. ఈవిషయములు, ఏడవ స్తంభమునాఁటికి పూర్వమే జరిగియుండినయెడల, ఈ స్తంభశాసనమునందు వాటికిఁగూడ స్థానముండి యుండవలెను. ఆవిషయములెవ్వియనః—అశోకప్రభువు మానవపశుచికిత్సలకుఁ గాను ఓషధులను ఫలవృక్షములను నాటించుట, నూతులను త్రవ్వించుట. (రెండవ శిలాశాసనము), అశోకుని దూతలు లేక ఉపదేశకులద్వారా పలుప్రదేశములలో ధర్మవ్యాపనము చేయుట (పదమూఁడవశాసనము), ఇటువంటి చాలాముఖ్యమైన అంశములు పై స్తంభశాసనములో కనుపించక పోవుటకు మఱియొక కారణము కాన్పించదు.

ఈయూహకు విమర్శనములేకపోలేదు. ఏడవస్తంభశాసనములలో సైతము వృక్షములను నాటించుటనుగూర్చి సూచింపఁబడి యున్నది. దూతలవిషయము సూచింపఁబడకపోవుటకు కారణము రాజ్యాభిషేక 27వ సం॥ము నాఁటికి దూతలముఖముగా పరదేశములందు ధర్మవ్యాపనము చేయించు విధానము♦ ముందేనిలిచిపోయి యుండవచ్చును. అట్లు

* "Asok ." by Dr D. R. Bhandarkar 1925 p. 47

♦ "Indian Antiquary" February 1927, pp. 27—29

కాకపోయినను, చూపబడిన బలిష్ఠమైన కారణములవలన మొదటి నాల్గు శిలాశాసనములైనను రాజ్యాభిషేక 12వ సంవత్సరము లోపల వ్రాయఁబడియుండవలెను. అయిదవశిలాశాసనము రాజ్యాభిషిక్త 13వ సం॥ సనేర్పఱుపఁబడిన మహామాత్రులకొఱకు ఆజ్ఞాపింపఁబడినట్లు శాసనములో నున్నందున అసంవత్సరమున లిఖింపఁబడి యుండవచ్చును.

స్తంభశాసనముల కాలముగూర్చి విశేషమైన చర్చలేదు. ఉన్నటువంటి యేడుశాసనములలో, 1, 4, 6, శాసనములు రాజ్యాభిషేక 26 వ సం॥న అనియును, 7వది 27వసం॥న అనియును ఆయాశాసనముల, లోనే వ్రాయఁబడియున్నది. మిగిలిన 2, 3, 5, శాసనములును ఆకాలపువి అనుటకు సందియముండదు. అయిదవస్తంభశాసనములో, తాను రాజ్యాభిషిక్తుఁడైన 26 సంవత్సరములలో 25 పర్యాయములు కారాగృహవాసులను విడుదలచేయించినట్లును, 26వ సం॥లో కొన్నివిధములైన జీవజంతువులను దేశమున చంపకూడదని అశోకుఁడు ఆజ్ఞాపించినట్లును వ్రాయఁబడియుండుటచేత ఆశాసనము మరుచటి సంవత్సరము లోఁగానే ప్రకటింపబడియుండవలెనని సక్రమముగ నూహింపనగును.

హిమాలయ ప్రాంతములోని చిల్లర స్తంభశాసనములైన లుంబినీ నిగ్లీవీశాసనములు కూడా ఆకాలముననే ప్రకటింపఁబడినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఆరెంటిలోను అశోకుఁడు తనరాజ్యపు 20వ సం॥న ఆ స్థానములను దర్శించినట్లును ఆసమయముననే ఆస్తంభములను తాను స్థాపించినట్లును తెలుపఁబడియున్నది. ఇతర చిల్లరస్తంభములలోని ముఖ్యాంశము బౌద్ధసంఘమును విడిచినవారికి విధింపవలసిన శిక్షలను గూర్చినది. అశోకుని బౌద్ధసంఘపరిషత్తు జరిగినతర్వాత ఈశాసనములు ప్రకటింపఁబడి యుండవలెననియును, బహుశః, వాని రాజ్యాభిషేక 21 నుండి 37వ వంవత్సరముల మధ్యకాలము వాటిప్రకటనకాలమై యుండుననియును, రాణీశాసనముకూడ ఇంచుమించుగ ఆకాలపుదే యనియును. విద్వాంసుల యభిప్రాయము. చిల్లరశిలాశాసనముల కాలముగూర్చి భేదాభిప్రాయములు పెక్కులుగలవు. రూపనాథశిల

మీఁదిశాసనమును చూచినచో అందలి చివరిపంక్తులలోని "వ్యుథేనా సావనే కటే 256 సతవివాసాత" అనునదిగుచ్ఛము ఇట్టిభేదాభిప్రాయమునకు కారణమగుచున్నది. వ్యుథేన అనుపదమునకు ఈశాసనప్రతులలో వివుథేన యును పాఠాంతరముకలదు. దీనికి సరియైన సంస్కృతపదము "వ్యుష్టేన" యనునది. * ఈపదమునకు సరియైన యర్థము దొరకక పలు విధములుగ వ్యాఖ్యానములను విద్వాంసులుచేయుచున్నారు. ఉపశబ్దమునుండి వచ్చినపదనియును, కావున ప్రకాశమానార్థము పొసఁగునని యును ఓల్డెన్‌బర్గు విద్వాంసుఁడనెను. వ్యుశబ్దమునుండి వచ్చియుండును గనుక నివాస లేక విగతవాసులను కొనుని బుహ్లారుపండితుఁడును, బహుదేశముల వాసముచేయు ఉపదేశకునుగూర్చిన పదమని సేనార్టు పండితుఁడును, దేశమంతటను తిరుగు అశోకునకే వర్తించుపదమని థామస్, హుల్ట్జుపండితులును, వ్యుష్టులుగా ప్రకటనలను ప్రకటించు కార్యమునందు నియోగింపఁబడిన అధికారులని డాక్టరు భండార్కరుగారును, ఇట్లు పరిపరివిధములుగ వారు వ్యాఖ్యానముచేసి యున్నారు.

ఇక "256" అనఁగానేమి? పైపదము ఈసంఖ్యయును వెనుక నచ్చుపదములుచేరి శాసనకాల నిర్ణయమునకు సహాయమగునా? 256 అనగా బుద్ధుఁడు చనిపోయినదాదిగ 256 సంవత్సరములని బుహ్లారు పండితుఁడును, ప్రయాణములో అశోకుఁగడపిన 256 రాత్రులని లెవీమొదలగు విద్వాంసులును, అశోకుఁ ధ్యానమునందు గడపిన 256 రాత్రులని హుల్ట్జుగారును, 256 గురుతులు లేక ఉపదేశకులని విన్సెంటుస్మిత్తుగారును డాక్టరు భండార్కరుగారును ఊహించుచున్నారు.

---

* "Inscriptional Excursious" the Maha-Bodhi Journal 1926 pp. 297—302, ఈ అనుపదమువలన దూతల ధర్మోపదేశకులు అను సందర్భానుసారమగు నర్థము చేసికొని, పీఠికలోని ధర్మోపదేశకులనుగూర్చిన యంశములు వ్రాసె.

"సతవివాసాత" అనుమాటలకు సైతమిట్లే వివిధవ్యాఖ్యానము లుకలవు. ఈమాటలుచాలావరకు పై వివాస వ్యుత్పత్తిపదములతో సంబంధించినవి.

వ్యాఖ్యానము లన్నిటిలోను వ్యుత్పత్తిపదమునకు ప్రకాశమానార్థమునిచ్చి, సంవత్సరమునందు అత్యంతప్రకాశమానమైన ఉత్తరాయణ కాలము (Summer sdstice) ప్రతిపాదింపబడుచున్నదని చెప్పుచు, బుద్ధనిర్వాణ కాలమునుండి గడచిన 256 ఉత్తరాయణకాలములు అనగా 256సంవత్సరములు అని సంక్షేపార్థము చెప్పిన యెడల ఈశాసనముయొక్క కాలనిర్ణయమునకు కొంతవరకు ఆధారమున్నదని చెప్పవచ్చును. బుద్ధునినిర్వాణకాలము క్రీ-పూ 483 అని బహు పండితులచే విశ్వసింపబడుచున్నది. అప్పుడు ఈశాసనము క్రీ-పూ 227 నాటిది, అనగా అశోకుడు రాజ్యాభిషిక్తుడైన 37వ సంవత్సరము నాటిదని సిద్ధాంతీకరింపనగు. ఈవాదమును నమ్మినయెడల అశోకుని శాసనములన్నిటిలోను ఈశసనము ఆప్రభువుయొక్క రాజ్యావసాన కాలమున ప్రకటింపబడెన చెప్పవలసియున్నది.

కాని, ఈశాసనములోనే "అయినను ఒకసంవత్సరమునకు పైగా నేను సంఘమును దర్శించినది మొదలు మిక్కిలి యుత్సాహవంతుడనై యున్నాను" అని అశోకుడు చెప్పుకొనుటవలన తాను సంఘమునంజేరి భిక్షువైన ఒకసంవత్సరము జరిగిన కొంతకాలములోనే ఈశాసనమును చెక్కించినట్లు అర్థమగుచున్నది. అనగా ఈశాసనకాలము తాను రాజ్యాభిషిక్తుడైన 10వ సంవత్సరమైయుండవలెను. అట్లైనచో ఈచిల్లర శిలాశాసనము, పదునాలుగు శిలాశాసనములన్నిటికన్న పూర్వకాలపుదని స్పష్టపడును. విన్సెంట్స్మిత్తుగారు ఈవిషయములో నించుకభేదాభిప్రాయముచూపి అశోకుని రాజ్యాభిషేక 13వ సంవత్సరముననే చిల్లరశాసనముకూడ ప్రకటింపబడి యుండవలెనని వక్కాణించిరి. ఎట్లైనను, మొదటశిలాశాసనము వాని అవసానకాలమునాటిదికాదని

నిశ్చయింపవలసియున్నది. రెండవచిల్లరశాసనముసైతము ఆకాలము నాఁటిదనుటకు సందియములేదు—బాభ్రాశాసనముకూడ ఇప్పటికాలపుదై యుండెనని విద్వాంసులు నమ్ముచున్నారు. ఒకవిద్వాంసుఁడు మాత్రము అది అశోకునిరాజ్యపు 38 సంవత్సరమునాఁటిదె యనిచెప్పెను. ఇదియంత విశ్వసనీయముగా తోఁచదు.

గుహాశాసనములలోనే కొంతసాక్ష్యము కలదు. న్యగ్రోధగుహ అశోకుని రాజ్యాభిషేక 12వ సంవత్సరమునను, మఱియొకగుహసైతము అదేసంవత్సరమునను, మూఁడవది పందొమ్మిదవయేఁటను ఆజీవికులకు దానమొసఁగబడినట్లు స్పష్టముగ వ్రాయఁబడినది కావున ఆయాసంవత్సరములలోనుగాని కొలఁదికాలముతర్వాతఁగాని ఆశాసనములు లిఖింపఁబడియుండవలెను.

పై చర్చనుబట్టి అశోకునిశాసనములకాల మీక్రిందివిధముగ నుండును.

అశోకునిరాజ్యాభిషేకము—క్రీ-పూ.		క్రీ-పూ
(1) గుహాశాసనములు	12, 19వ సంవత్సరమున	257 250
(2) చిల్లరశిలాశాసనములు	10 లేక 13వ సంవత్సరమున	259 256
(3) పదునాల్గుశిలాశాసనములు	12 లేక 13 సంవత్సరమున	257 256
(4) కళింగశాసనములు	13వ లేక 14వ సంవత్సరమున	256 255
(5) ఏడుస్తంభశాసనములు	26, 27 సంవత్సరములో	243 242
(6) హిమాలయ ప్రాంతములోని చిల్లరస్తంభశాసనము	20 వసంవత్సరమున	249
(7) ఇతరచిల్లరస్తంభశాసనములు	21 నుండి 37 సం॥లలో	248నుండి232

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
5	19	మహామాత్రుల పరిషత్తులు	పరిషత్తులు
11	13	జ్ఞాతులు	భ్రాతలు
13	12	నివేదికలను	నివేదకులను
,,	16	ఉద్యోగస్థులు	ప్రతివేదకులు
,,	18	సభయందెట్టి	పరిషత్తులందెట్టి
109	1	జౌగడాశిల	తోప్రాస్తంభము
;;	19	మహామాత్యా	మహామాత్రా
111, 113, 115, 117, 119,	1	జౌగడాశిల	తోప్రాస్తంభము
116	15	ఆరాజపురుషులు	నారాజపురుషులు
130	23	ముఖ్యామాత్యులలో	ముఖ్యులలో
159	16	కారువాకియొక్క తల్లియగుతీవర	తీవరతల్లియగుకారువాకి
164	9	భిక్షుకి	భిక్షుణి
173	3	ముని	మౌని
179	10	ప్రాణేషు	ప్రాణిషు
181	8	మైళ్వ	మైళ్ళ
,,	8	పర్వ	పర్వ

పుట 180 లో "చూ. రూపనాథశిలాశాసనము" తరువాత ఈ క్రిందిదానిని చేర్చుకోవలెను;—13-18 "దేవానాం ప్రియుడిట్లు చెప్పుచున్నాడు. తల్లిదండ్రులకు శుశ్రూష చేయవలెను. ప్రాణుల యందు గౌరవముంచవలెను. సత్యముపలుకవలెను. ఈధర్మగుణములను ప్రవర్తింపజేయవలెను. అంతేవాసులును ఇట్లేచేయవలెను. ఆచార్యుని పూజింపవలెను. జ్ఞాతులును కులమునందు యథార్హముగా ప్రవర్తింపవలెను. ఈపురాణమార్గము దీర్ఘాయువునిచ్చును. ఇది యిట్లేచేయబడవలెను. పాఢుడను లిపికారునిచేత లిఖింపబడినది."